26085

Cg 80

dpl.

Slovenske Večernice.

—

64. zvezek.

—

Celovec 1910.

Slovenske

VEČERNICE

za

pouk in kratek čas.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

64. zvezek.

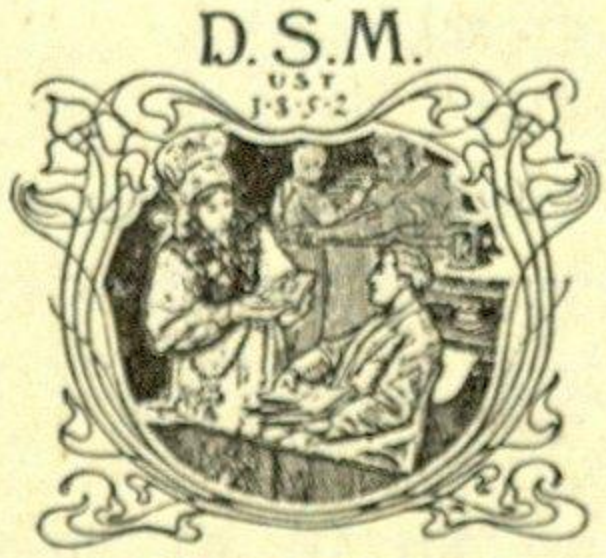

1910.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

II 26085 Lp

Universitätsbibliothek Laibach
Ljubljana
Univerzitetna biblioteka

IN 203000336

Trebušnik na slovanskem jugu.

Spisal Janko Mlakar.

Meseca avgusta leta 1908. smo imeli kateheti v Spljetu hrvatsko-slovenski sestanek. Seveda sem se ga moral udeležiti tudi jaz. Poprej sem se pa šel še na Gorenjsko malo razprašit in ohladit. Ko izstopim v Žirovnici iz vlaka, zagledam prvega znanca — Trebušnika.

„Pravim, pravim, dober večer, gospod Janko!“ pozdravi me mož. „Zdaj pa zopet ne bodo imele gore miru pred vami. Pravim, pravim, jo udarite li tudi kaj v Tirole?“

„Letos pa ne,“ odvrnem mu; „moram v Dalmacijo. Nazaj gredé pa nameravam iti malo v goste k črnogorskemu knezu Nikiti. Stopil bom tudi tja v Bosno in Hercegovino, da pogledam kraje, kjer sta vidva z Grogo prelivala svojo srčno kri za domovino. Ako imate čas, pa pojdite z menoj! Začetkom avgusta že lahko odrineva.“

„Pravim, pravim, ta bi pa ne bila napačna. Rad bi še enkrat stopil na tla, na katerih smo se bili s Turki. No, pa pravim, pravim, se že še pomeniva o tem; časa imava še dosti. Pa srečno!“

Jaz sem odšel v gore, Trebušnik pa po konjskih kupčijah. Imela pa sva oba smolo.

Akoravno je bila tisto leto velika suša, bil sem vkljub temu moker, če sem se le pokazal z nahrbtnikom izpod strehe. Na Razorju me je dež premočil do kože, na Jalovcu do kosti, kako se mi je pa na Triglavu in v Savinjskih planinah godilo z močo, pa raje ne govorim. Skratka: Na Gorenjskem ni bilo cele počitnice suše, ker so me vselej poslali na kako goro, če so potrebovali dežja.

Gospod župnik Aljaž je pa naenkrat zaslovel kot najzanesljivejši vremenski prerok, ker sem mu jaz služil kot vremenik. Kadar je kak hribolazec poizvedoval pri njem po vremenu, je vselej mene vprašal, ako nameravam kam v gore. In takoj je vedel napovedati grdo ali pa lepo vreme. — Torej z gorami sem imel smolo.

In Trebušnik? — Kupil je v Beljaku zelo po ceni lepo kobilo. Prodajalec mu je navrgel celo jako imenitno uzdo. Vso pot noter do doma se je bahal z dobro kupčijo. Ko je pa doma snel kobili uzdo, snel ji je z njo vred tudi — desno uho. Kakor blisk se je po celi župniji raznesla vest, da je Trebušnik, slavni poznavalec konj, kupil kobilo s ponarejenim ušesom. Nekateri nagajavci so mu celo svetovali, da naj pregleda kobili zobe, če morda tudi ti niso ponarejeni.

„Pravim, pravim,“ primomlja Trebušnik k meni kmalu po tej znameniti kupčiji, „kdaj odrinete v Bosno?“

„V torek! Ste se li res odločili, da pojdete z menoj?“

„Pravim, pravim, prav res. Ta čas se bo vendar kupčija z ušesom malo pozabila. Bečkov Groga gre tudi z nama. Pravi, da mora v Sarajevu še nek star dolg poplačati.“

„Kaj pa Ivanka? Gre li ta tudi z nami?“

„Pravim, pravim, te pa še nočem ne. Vem, da bi mi vso pot trobila na ušesa od tistega ponarejenega ušesa.“

„Tudi dobro! Torej v torek zjutraj odrinemo v Reko.“ Tako sem se poslovil od Trebušnika ter se napotil proti Breznici.

Ko pa pridem do Kunta, zagledam na hišnem pragu Ivanko. Ker ni imela ravno nujnega posla, oštevala je svojega mlajšega bratca.

„Dobro jutro! Bo li deževalo?“ podraži me porednica.

„Ako te kdo polije s škafom, ga boš ravno zadosti imela,“ odvrnem ji.

„Ah kaj, če me s škafom; da me le z vodo ne,“ odreže se mi ročno. „Kdaj pa odrinete v Dalmacijo?“

„Drugi teden! Stric in Groga gresta tudi. Te li nič ne mika z nami?“

„Ah, kaj bi hodila v taki vročini! Ostanem raje doma.“

„Aha, kislo grozdje, kaj ne? Stric te noče s seboj? — Škoda! Potovanje utegne biti krasno. Tudi v Cetinje gremo pogledat.“

„Kaj, v Cetinje? Tja bi pa tudi jaz šla. Rada bi namreč obiskala tam neko svojo prijateljico. Piše se Darinka Bedakovič; sedaj živi pri stariših, ki imajo blizu Cetinj veliko posestvo. Dve leti je bila z menoj v škofjeloškem samostanu. Zdaj me pa vedno vabi, naj jo obiščem.“

„No, pa prosi strica! Morda te vendar le vzame s seboj,“ svetoval sem ji jaz.

In res jo je vzel. Samo obljubiti mu je morala, da bo vso pot molčala o ponarejenem ušesu.

Trebušnik in Groga v velikih stiskah.

Slovo od Špelice. — Morski volk. — Pokušnje. — Izgredi. — Rešitev. — Rinocerosova pohlepnost.

Slovenski udeleženci katehetskega shoda smo se dogovorili, da odrinemo iz Reke s parnikom v sredo dopoldne. Ker se je pa moja triperesna deteljica —

Trebušnik, Ivanka in Groga — hotela na Trsatu priporočiti za srečno pot, odrinili smo že v torek zjutraj v Reko. Malo je manjkalo, da nismo odšli brez Groge. Poslavljal se je namreč tako dolgo od Špelice, da bi bil kmalu zamudil vlak, vkljub temu, da je rogovilil po hiši že pred solnčnim vzhodom.

Najprej je spodil Špelico v kuhinjo čaj kuhat, potem se je pa začel pripravljati na pot. Poiskal si je črno mazilo, da bi si namazal škornje. Ker je pa še na pol dremal, pozabil jih je v naglici obuti in si hitel mazati kar bose noge. To svojo zmoto je zapazil šele takrat, ko mu je Špelica prinesla v sobo lastnoročno namazane in polikane škornje.

„Lej ga, lej ga, si li znorel, da mažeš nogi?“ zagode Špelica, ko vidi Grogo, s kakšno gorečnostjo si drgne svoj „avtomobil“.

Zdaj šele pride Groga popolnoma k sebi. Najprej pogleda na svoje „polikane“ noge, potem pa na škornje, in takoj spozna, da ni sam kriv te zmote, marveč edino-le Špelica.

„Jaz da sem znorel?“ začel je kričati, „in ti, moja zakonska žena pred Bogom in ljudmi, ti se mi upaš kaj takega očitati? Kdo je pa kriv, da sem si namazal noge mesto škorenj, ako ne ti, ki si mi škornje odnesla, da jih nisem mogel obuti. — To ti pa povem, če mi še enkrat rečeš, da sem nor, zgrabim te in te zaženem po bregu navzdol, da boš celo osmino pobirala kosti okrog hiše, pa še vseh ne boš našla.“

Špelica pa ni bila nič kaj željna takega pobiranja svojih že precej priletnih kosti; zato je vrgla škornje v Grogo in jo odkurila v vežo k ognjišču. Zaradi večje varnosti je pa tudi postavila med se in svojo ljubeznivo zakonsko polovico vrata, ki jih ni posebno mehko in tiho zadrlešnila.

Groga je že hotel v prvi jezi škornje poslati za Špelico, toda spomnil se je še o pravem času, da se uspešnejše nad njo znese, ako jih ima obute.

Začne torej iskati po tleh nogavice, ko mu slučajno uide pogled na počrnjene noge.

„Ha, čemu bi oblačil nogavice?“ misli si Groga ter se udari po čelu. „Saj to-le črno mazilo že toliko izda, kakor tista redka volna. Kar škornje nategnem, pa bo; se mi vsaj preobuvati ne bo treba. Glej ga šmenta, zdaj je pa še dobro, da sem si namazal noge. Vseeno sem se po krivici znašal nad Špelico, češ, da je ona kriva, da sem si namazal noge mesto škorenj. Sploh pa nima ona prav nič zasluženja pri tem, ker sem sam prišel na to pametno misel. Vendar jo hočem prijazno ogovoriti, da se ne ločiva v jezi in ji pokažem, da sem ji vedno dober in zvest zakonski mož in mil gospodar, kakor sem bil obljubil, ko sva stala pred oltarjem.“

S takimi spravljivimi mislimi in nameni odpre Groga vrata in pravi kolikor mogoče prijazno:

„No, Špelca, kaj krop še ne vre?“

Špelica pa ni bila tako spravljivih misli. Mignila je s svojo suho bradico in rekla rezko:

„Saj ni trapast, da bi vrel.“

Ta odgovor je bil pa za Grogo že malo preveč. Rekel sicer ni nič. Zato je pa zgrabil debelo poleno, ki mu je bilo najbližje pri rokah, in ga vrgel v Špelico. Ta pa ni bila tako neumna, da bi bila lovila poleno z glavo, marveč je urno planila v čumnato in zapahnila vrata za seboj. Poleno je pa priletelo v lonec in krop, ki ni bil tako „trapast, da bi bil vrel“, in vse se je razlilo po ognjišču.

Nočem dalje opisovati, kako je Groga sam kuhal čaj in kako ga je Špelica zabavala iz varne čumnate, ker se bojim, da bi stvar postala predolgočasna. Samo toliko naj omenim, da je Groga pri odhodu potrkal s koščeno pestjo na vrata čumnate in se poslovil od Špelice s to tolažbo, češ, da bo pripeljal iz Bosne mlado in lepo turško babnico, njo bo pa zapodil po svetu.

Pripeljali smo se v Matulje v najlepšem vremenu. Tu se nam je pa Ivanka izneverila. Na kolodvoru jo je namreč pričakovala njena prijateljica Mira Radovič s svojimi stariši. Ta me je prosila, da bi pustil Ivanko z njo in obljubila, da jo drugi dan zanesljivo pripelje o pravem času na parnik.

Stricu Trebušniku je bilo to zelo všeč. Vsaj delal se je tako.

„Pravim, pravim," rekel je Ivanki, „bodem vsaj en dan imel mir pred tvojim jezičkom."

„Oho, stric, le nikar se preveč ne veselite," odvrne mu ta. „Bodite kar brez skrbi! Bodem že dohitela, kar zamudim te ure."

Radovičevi so jo udarili s svojim zgovornim gostom kar peš v Volosko, mi pa smo sedli na električno železnico, ker ni bil Trebušnik prav nič vnet za daljšo hojo po prašni in vroči cesti.

Ko se pripeljemo v Opatijo, začneta Trebušnik in Groga po stari navadi siliti v gostilno. Toda dokazal sem jima, da ni zdravo nabasati se pred kopanjem. Zdaj sta pa hotela na vsak način v javno kopališče, kjer je kar mrgolelo malih in velikih dvoživk, katerim se pravi kopališčni gostje. Jaz sem se pa bal, da mi ne napravita kaj takega, kakor takrat v Trstu, ko smo morali kar zbežati domov. Zato sem ju malo postrašil, češ, da je njiju osebni popis gotovo nabit po vseh javnih kopališčih, da se ju vedo ljudje varovati.

„Grogo bi še morda zgrešili," pravim Trebušniku, „vas pa bi takoj spoznali. Tudi vlaka nimate tu, da bi tako urno ubežali pravici, kakor takrat v Trstu. Pojdimo raje v Iko, tam si že poiščemo kako pripravno kopališče, kjer smo bolj sami!"

Odpeljemo se torej naprej v Iko. To je Groga zijal na desno in levo v krasne vile, mimo katerih smo drdrali z električnim vozom. Moral je priznati, da je skoraj tako lepo, kakor na Bledu.

V Iki gremo naravnost v lepi duhovniški sanatorij (zdravišče), kjer imajo duhovniki lastno kopališče. Sestra prednica, vesela Dunajčanka, ostale usmiljenke so same Slovenke, nam je rada dovolila, da smo se poslužili domačega kopališča. Samo za kopalno obleko je bila nekoliko v zadregi. Za Grogo in zame se je hitro našlo vse potrebno. Za Trebušnika so pa morale sestre premetati vse perilo. Še le v podstrešju so po dolgem iskanju izvrtale neke plavne hlače, ki jih je pred več leti pozabil debel ogrsk kanonik, o katerem so trdili, da je tehtal pri odhodu iz Ike tristo funtov. Toda še v te je Trebušnik komaj spravil svoje ogromno telo.

Voda je bila jako topla in prijetno je bilo. Edino to nam je hodilo narobe, da je morje komaj par korakov od brega že silno globoko in da tla niso peščena. Na obrežni terasi se je sprehajalo nekaj duhovnikov, ki so v zdravišču iskali zdravja in počitka. Med njimi je bil tudi moj prijatelj Petričev Zorko. V velikanskem belem slamniku je bil podoben dolgemu strašilu v prosu. Opominjal nas je, naj gremo kmalu iz vode, češ, da so ribiči opazili pred par dnevi dva velikanska morska volkova, in sicer prav blizu obrežja.

Toda mene te besede niso posebno vznemirjale, ker sem vedel, da se bo pošast gotovo raje lotila Trebušnika, kakor pa mojih suhih kosti. Sčasoma se pa z Grogo naveličava brozgati po vodi. Zlezeva torej iz vode, sedeva na visoko obrežno škarpo in gledava črez morje, ki je bilo izredno mirno. Le tu in tam so se vzdigovali mali valčki in se kopali v žarkih vročega poldanskega solnca. Trebušnik je pa mirno ležal v vodi, tako, da sta mu samo trebuh in obraz molela iz nje. Naenkrat zagledam, kako se je nedaleč od njega pokazala velikanska plavuta iz morja. Tu mu pa že zakriči Zorko:

„Bežite, bežite, morski volk, morski volk!“

Trebušnik se zasuče z naglico, ki bi je mu nihče ne prisodil, ter hiti na suho. Toda zver je bila še urnejša. Kar naenkrat ga je dohitela. Bliskoma se vrže na hrbet,* zazija, da so se strašni zobje kar posvetili, ter hlastne po Trebušniku.

Tu se je pa Bečkov Groga pokazal v pravi luči. Urno zagrabi precej veliko skalo in jo zažene volku naravnost v na stežaj odprto žrelo. Zver pa zapre gobec v trdni nadi, da si je poiskala dober grižljej iz Trebušnikovega stegna, in odplava nazaj v odprto morje. — Tu pa prikobaca že tudi Trebušnik z velikansko sapo na breg.

„Pravim, pravim," sopihal je, „meni se je godilo kakor Tobiji v svetem pismu, ki ga je hotela riba za večerjo snesti. Ti Groga si pa moj Rafael. Tega ti nikdar ne pozabim."

Vsi smo hvalili Grogo zaradi njegove hladnokrvnosti in tako „ravne roke". Naposled se mu je že skoraj preveč zdelo te hvale. Zardel je kakor Špelica takrat, ko je rekla pred oltarjem „da", mahnil z roko, pljunil v morje in dejal:

„Kaj bo to! Saj nisem bil zastonj pri topničarjih. Ko bi me bili vi videli v Krškem streljati, tam bi se bili šele čudili. Nekoč sem odstrelil s topom nekemu kmetu čedro, akoravno jo je tako trdo tiščal med zobmi, da mu je ostala cevka v ustih. In kako sem zadeval v Bosni leta 78.! O tem bi še le lahko pripovedoval, o tem!"

Tako je govoril Groga in pogledal ponosno na gospode, ki so se bili zbrali okrog njega, če bi morda zapazil na njihovih obrazih željo, še kaj več zvedeti o njegovih junaških činih.

Toda gospodje so že prišli na drug predmet. Jeli so se namreč prepirati, bo li kamen kaj škodoval morskemu volku ali nič. Takoj sta nastali dve stranki.

---

* Morski volk ima zgornjo čeljust tako podaljšano, da more le vznak popasti.

Ena — vodil jo je prijatelj Zorko — je trdila, da volk prebavi najtrše reči, torej mu tudi kamen ne bo delal sitnosti. Drugi so pa menili, da si je zver gotovo šla poiskat na morsko dno potrebna zelišča, da bo kamen „nazaj dala“. Ker smo imeli na obeh straneh dobre in strastne govornike, bilo se je bati, da nastane iz tega vprašanja resen prepir. Slednjič smo se pa vendar-le razšli v složni želji, da bi kamen obležal morskemu volku v želodcu ter mu tako pripomogel k zasluženi smrti.

Ko sem pa nekaj dni pozneje v Sarajevu brskal po časopisih, zadel sem slučajno na to-le novico:

„Velikanskega, črez tri metre dolgega morskega volka so ujeli ribiči blizu Opatije. Ko ga pa preparajo, najdejo v njem razun dveh napol prebavljenih človeških nog tudi veliko skalo. Kako je ta zašla v volkov trebuh, je pač velika uganka.“

No, nam, ki smo bili vpričo, ko sta Trebušnik in Groga igrala Tobijo in Rafaela, ni ta skala posebno velika uganka. To se mi pa zdi še posebno dobro, da ni bila Zorkova trditev prava. Kajti volk skale ni — prebavil.

Iz Ike smo stopili še malo v Lovrano. Tam je Groga spoznal z veliko zadovoljnostjo, da njegova Špelica še ni najbolj umazana ženska na svetu. Kajti na pragu neke starinske hiše je videl celo kopo razkuštranih in umazanih Lahinj, ki so kričale, kakor da bi se šlo za zedinjenje z zedinjeno Italijo.

Nato smo se vrnili v Opatijo. Tu sem pa imel velik križ s svojima tovarišema. Hotela sta namreč kar po vrsti po vseh gostilnah in hotelih. Zastonj sem si prizadeval obrniti njuno pozornost na krasni pogled na morje. Edino-le prostrani lavorjev gaj ju je nekoliko zanimal. Pojasnil sem jima, da so ga zasadili benediktinci, ki so se tod naselili v štirinajstem stoletju.

„Pravim, pravim," prekine me takoj vedno žejni Trebušnik, „kaj je tu benediktinski samostan? Pojdimo v njihovo klet na vino! Ko sem bil v Solnogradu, sem pil v benediktinski kleti kaj dobro kapljico."

„Pustite me izgovoriti," zavrnem ga hitro. „Kam bodete hodili pit? Saj benediktincev ni več v tem kraju. Njihov samostan je prešel namreč pozneje na jezuite. Dandanes nas benediktincev spominja samo še ime „Opatija". Zakaj po njihovem samostanu je dobil ves kraj ime. Toda tudi jezuiti so bili tu le do leta 1773. Takrat so pa samostan sekularizirali, to se pravi: jezuite so izpodili, samostan in posestvo pa prodali."

Tu pa povzame besedo Groga in pravi: „Veste kaj, še mi „sekulirajmo" kak velik hotel! Ljudi pomečimo v morje, hišo pa prodajmo! Nekaj bo že vrgla. Seveda moramo poprej kleti do dobrega izprazniti."

Trebušnik pa ni bil za „sekuliranje" posebno vnet. Menil je, da bi utegnilo nastati preveč hrupa, ako bi se podstopili take kupčije. Tako je ostal Grogov predlog v manjšini.

Nekaj časa se še sprehajamo po krasnem parku ob morju ter poslušamo godbo, potem se pa odpeljemo s parnikom proti Reki.

Parnik je bil dobesedno nabasan. Komaj sva našla z Grogo vsak svoj prostorček. Trebušniku se je pa slabo godilo. Kajti zavoljo obširnosti svojega telesa se ni mogel zadovoljiti s prostorčkom; prostora je pa dolgo zaman iskal. Slednjič se je s pomočjo svojih komolcev vrinil med mlad zakonski par, ki je bil najbrže na ženitovanjskem potovanju. Zato ni bilo prav nič čudno, da se Trebušnik ni posebno prikupil novoporočencema, ko sta morala po njegovi krivdi tako kmalu po poroki okusiti grenkost ločitve. Niti pogledati se nista mogla, kaj še le pogovarjati!

Dopovedovala sta mu z največjo zgovornostjo, da ni lepo, da se jima je vrinil za planke. Mladi soprog

mu je ponujal prostor na svoji levici, ako zapusti njegovo desno stran in mu tako zopet odpre razgled na „žareče solnce njegovega življenja“. Toda govorila sta gluhim ušesom. In to tudi ni bilo čudno. Zakaj, žlobudrala sta v jeziku, ki se govori na trgu sv. Petra v Rimu. S tem jezikom pa opraviš pri Trebušniku toliko, kakor pri njegovih hlačah. Stric je bil celo tako brezobziren, da si je prižgal smotko in puhal dim sedaj enemu, sedaj drugemu pod nos.

To je pa gnalo potomca slavnih Rimljanov in ukradenih Sabink kar v obup. Oba hkrati planeta kvišku in dereta k ognju, da se menda združita v smrti v morskih valovih, ker ju je kruta usoda v podobi Trebušnika tako nemilo ločila. — Tu se prikaže rešitelj v kapitanovi osebi.

Razložil je Trebušniku, da je parnik prišel iz ravnotežja in se nagiblje vedno bolj na eno stran, ker je on vkrcal svojo težko osebo tja, kjer je bilo že tako preveč teže. Povabil ga je na drugo stran krova in mu tam odkazal dovolj obširen prostor, kjer ni nikomur delal napotja.

Mlada zakonska dvojica je pa takoj opustila vse misli na združenje v smrti. Podala sta se v svoj tuskulum,* kjer sta skoraj pozabila, da so na parniku tudi ljudje, ki niso na ženitovanjskem potovanju.

Ko pridemo v Reko, poiščemo si najprej stanovanja, in sicer v hotelu „Rinoceros“. Tu se nekoliko osnažimo, potem pa gremo v obednico, ker je bil ravno čas za večerjo. Ko prinese natakar jedilni list, polasti se ga koj Trebušnik, ter ga prične študirati. Razumel seveda ni prav nič, ker so bila večinoma sama francoska imena.

„Pravim, pravim, kaj bom izbiral,“ dé nevoljno natakarju, „ko se pa ne spoznam na te čačke. Pri-

---

* Lep kraj v stari Italiji. Sedaj pomeni toliko, kakor „mirno zavetje“.

nesite mi od vsake jedi eno porcijo za poskušnjo, potem bom pa že povedal, kaj mi napravite za večerjo.“

Natakar je kaj debelo pogledal strica, ker je mislil, da se šali, ali pa da se mu meša. Ko pa spozna, da se gre za res, jame vlačiti na mizo „pokušnje“. Ker so bile pa porcije bolj majhne, je komaj sproti nosil.

Trebušnik se je nazadnje odločil za raco in ukazal, naj mu speko eno precej veliko. Toda s tem mu niso mogli postreči. Kajti imeli so na razpolago samo eno. Od te je pa Trebušnik že pospravil eno četrtinko v omaki, eno pa pečeno. Moral se je torej zadovoljiti z ostalo polovico.

Po večerji si pa mož kar na celem zmisli, da mora še v kavarno.

„Čemu bote hodili tja?“ branim mu jaz. „Ako tako poželite kave, dobite jo tudi tu.“

„Pravim, pravim, vsaj meni ni toliko za kavo. Samo prijetno se mi zdi, tako-le v kavarni sedeti in časnike pregledavati.“

„Kaj hočete pregledavati časnike! Slovenske težko dobite, nemških ne berete, laških pa ne razumete.“

„Pravim, pravim, imenitno se mi pa vendar le zdi. Saj vas ne silim, da bi šli z menoj, ko vem, da ne hodite radi po kavarnah. Greva pa sama z Grogo. Črez dobro uro sva nazaj.“

„Ostanita raje tu. Malo še posedimo, potem pa gremo spat. V tem času tudi ni prav varno stikati po kavarnah, ker so pretepi med Lahi in Hrvati na dnevnem redu. Pripeti se lahko, da se vaju Lahi lotijo, če vaju slišijo slovenski govoriti.“

S temi besedami sem ju hotel ostrašiti, da bi ostala „doma“, toda dosegel sem ravno nasprotno. Bilo je, kakor bi bil prilil ognju petroleja.

„Pravim, pravim,“ udari se Trebušnik po trebuhu, „naj se naju le lotijo! Tako bodo frčali v morje, kakor takrat v Trstu; kaj ne, Groga?“

„Frčali pa, frčali," pritrdi mu ta v sladkem upanju, da stric ne bo dal le za kavo, marveč tudi za kaj žganega.

„Pa pojdita, ako ni drugače," pravim nevoljno. „Samo povem vama, da vaju ne bom hodil reševat, če vaju zapró."

„Ne bo treba," odreže se Groga samozavestno. „S Trebušnikom se ne bojiva cele Reke. Vse razbijeva' če je le treba."

Delala sta pa že take obraze in kričala, da sem se že bal, da ne začneta z „razbijanjem" kar v hotelu. Zato sem bil skoraj vesel, da sta odšla. Skrbelo me je pa vendar-le, kako se bo izteklo. Kajti Trebušnik je imel v želodcu prav gotovo cel bajer dalmatinskega vina, da je v njem raca kar plavala.

Nekoliko še posedim, potem pa grem malo po mestu. Kajti izprehod v večernem hladu se kaj prileže po vročem dnevu. Tako pridem počasi na obrežje, kjer postajajo vinski trgovci s svojimi večjimi in manjšimi jadrnicami. Tu je vladalo kaj živahno življenje. Nekateri so pretakali vino, drugi so ga točili v velike steklenice za kupčijo črez ulico, zopet drugi so krpali poškodovana jadra. Tu in tam so se zibali nad temno vodo otožni zvoki dalmatinskih popevk, s katerimi so si žilavi brodarji lajšali težko delo.

Naenkrat utihnejo vsi. Nekje v mestu je nastal silen hrup, ki je prihajal bližje in bližje. Vse popusti delo in prihiti na obrežje. Kmalu se privali velikanska množica. Kričalo je vse vprek. „Živijo" in „eviva" sta se kar topila v en klic. Tu se izvije iz gneče nekaj ljudi, kateri jo urno pocede proti mostu, ki vodi črez Rečino v Sušak na Hrvatsko. Zdelo se mi je, da hočejo ubežati redarjem, ki so se skušali preriniti skozi množico. Toda gneča je bila prevelika. Zdelo se mi je, da so ljudje nalašč ovirali policijo, da ni mogla za begunci. Slednjič se je posrečilo par redarjem, da so se prerinili skozi. Toda bilo je že prepozno. Kajti ubežniki so jo že pobrali črez most in izginili v Sušak.

Most je bil toliko razsvetljen, da sem jih še precej dobro razločil. Najbolj jo je cvrl prvi, ki je bil golorok. Nekoliko za svojimi drugovi je pa hlačal silno velik in debel dedec. Tudi ta je imel eno roko popolnoma golo.

Sprva se mi je stvar še precej dopadla, kajti človek vidi rad kaj nenavadnega. Toda hipoma mi postane kar toplo. Domislil sem se namreč, da bi ta dva begunca utegnila biti — Trebušnik in Groga. Hotel sem takoj v Sušak za njima, da bi se popolnoma prepričal o stvari. Toda policija je zaprla most in začela razganjati množico.

Obrnem se torej nazaj v hotel. Med potjo zvem od nekega reškega Hrvata, da so se v Dantejevi kavarni stepli Hrvati in Lahi ter razbili okna in biljarde.

„Najhujše sta razsajala dva Kranjca, ki sta prišla Hrvatom na pomoč. Nekateri celo trdé, da sta ubila natakarja, ki ju je miril.“

Tako mi je pravil mož in mi s to vestjo zavalil na srce veliko težjo skalo, kakor je bila tista, ki je Groga z njo zamašil morskemu volku gobec. Žal mi je bilo, kolikor sem imel las na glavi — sedaj jih nimam več toliko, ker mi jih je že med tem nekaj izpadlo —, da sem se spečal s tema človekoma ter ju vzel s seboj.

V hotelu Rinoceros je vse govorilo o izgredih, samo s tem razločkom, da je število od „Kranjcev“ pobitih Lahov narastlo že na tri. Da bi ne slišal še neprijetnejših novic, sem se zaklenil v sobo in potegnil odejo črez ušesa.

Drugo jutro sem šel na Trsat. Tam sem obiskal patra Rajmunda in ga poprašal, če mu je kaj znano, koliko jih je bilo pri izgredih ubitih.

„Kaj posebnega že ne bo,“ pravi mi on. „Tu je sploh navada, da se pri vsakem izgredu govori o mrtvih. Naposled se pa pokaže, da jo je le eden ali drugi dobil po nosu.“

Te besede so me precej potolažile in korakal sem zelo pomirjen po lepi cesti, ki je izpeljana v velikem ovinku s Trsata v Sušak. Pogled na morje in Reko je od tu prekrasen. Morje je bilo gladko kakor zrcalo. Kako bi se bil lahko veselil na krasno vožnjo po morju! Tako mi je pa vso radost zagrenila skrb, kje se potikata Trebušnik in Groga.

Ob cesti stoje lične hišice sredi malih vrtičev. Slučajno se ozrem v vrt, mimo katerega me je vodila pot. Tu zagledam v lopi malo družbo pri zajtrku, in v tej družbi — Ivanko. Pa tudi ta me je že opazila in mi takoj hitela odpirat vrtna vrata.

„Hvala Bogu, da ste živi in zdravi!“ zakliče veselo. „Bala sem se že, da so vas Lahi ubili. Prav za prav je pa res škoda, da vas niso. Tak pogreb bi vam napravili, da bi ga bili sami veseli.“

Preden sem še mogel odgovoriti nagajivki, je že prišla zraven gospa Radovičeva ter me vabila na zajtrk.

„Med tem ko boste zajtrkovali, vam bo pa gospodična Ivanka pripovedovala o usodi gospoda Trebušnika in gospoda Bečka,“ rekla je gospa in me peljala v lopo.

Prijazno vabilo, posebno pa poslednje besede, so me tako izpodbudile, da sem hipoma sedel med družbo, s katero sem se sploh takoj seznanil. Razen mnogobrojne Radovičeve družine je bil tu še nek trgovec iz Splita, čigar ime moram iz jako tehtnih vzrokov zamolčati. V Radovičevi družini so ga sploh klicali za gospoda Juraja, in tako ga bodem odslej tudi jaz imenoval.

Hišna gospa mi nato nalije kave, Ivanka pa jame tešiti mojo radovednost.

„V Opatiji smo se jako dobro imeli,“ pravila je, „zato smo se v Reko pripeljali še le z zadnjim parnikom. Ker ni bilo še posebno pozno, šli smo v Dantejevo kavarno. Tam najdemo večjo hrvatsko družbo,

med njimi tudi gospoda Juraja. Laški so govorili samo pri dveh mizah na nasprotnem koncu. Tudi pri enem biljardu so kleli laški, pri vseh drugih so pa igralci klicali vraga na pomoč v hrvatskem jeziku. Ako vrag raje pride na pomoč, ako se ga pokliče hrvatski, ne vem; sicer pa to mene nič ne briga. Z eno besedo: velika večina nas je bila Hrvatov. Kajti vedeti morate, da se od danes naprej štejem med Hrvate. Povem vam, da sem se včeraj zvečer naučila več hrvatskega jezika, kakor vi, akoravno že prebirate trideset let knjige »Hrvatske Matice«.“

„Kaj me briga tvoja hrvaščina,“ pravim nevoljno; „povej mi raje, kaj veš o stricu in Grogi!“

„Le malo potrpite, pride vse na vrsto! Moram vam namreč pojasniti vse okoliščine, v katerih so se vršili sinočni dogodki, da spoznate, kako stvar stoji. Ako bodete pa začeli sitnost prodajati, vam nič ne povem. Bodete vsaj spoznali, da znam jaz tudi molčati. — Torej kje sem že ostala? Aha, že vem. Očitala sem vam, da berete Matične knjige in da znate manj hrvatski nego jaz. Gospod Juraj vam lahko pove, kako lepo se znam izraziti v njegovem milem materinem jeziku. To pa ni nič čudnega, kajti z Miro sva govorili vedno hrvatski, ko sva hodili v Ljubljani v šolo.“

„Zdaj imam pa že zadosti tvojih čenč. Nikar me več ne draži! Povej, kar veš, da me zanima, če ne pa molči! Gospod Radovič bo gotovo tako prijazen, da mi pojasni vso zadevo.“ Tako sem rekel jezno in jo pri tem grdo pogledal, kakor svoje dni v šoli, kadar mi je kaj ponagajala.

„Ne, ne, bom že jaz povedala,“ hitela je Ivanka, „samo hudi ne smete biti! Sicer ni lepo, da tako zaničujete mojo hrvaščino, toda od vas sem že pogoltnila marsikatero grenko, bom pa še to. Eno več ali manj se ne pozna veliko. Hočem vam dobro za slabo vrniti in govoriti samo o stricu in o Grogi, ki sta vam tako pri srcu. Zelo me boli, da se toliko menite za ta dva

potepuha, med tem ko nimate zame ne prijazne besede, ne lepega pogleda. Pa naj bo! Prebolela sem že marsikaj, bom pa še to.

Sedeli smo torej v Dantejevi kavarni in pili kavo. Gospod Juraj tu me je imenitno zabaval, ker pozna bolje dolžnosti do take dame, kakor sem jaz, nego vi, ki še vedno vidite v meni tisto Ivanko, ki je pri vas v šoli držala roke na klopi in si niti z jezikom ni upala ganiti. Naenkrat se odpro vrata na stežaj in v kavarno priropotata stric in Groga. Malo pogledata okoli, potem pa sedeta med dve laški mizi. Pa ne smete misliti, da sta sedla na tla med dve mizi! Sedla sta namreč k tisti mizi, ki je stala med obema mizama, kjer so sedeli sami Lahoni. Stric naroči kavo zase in za Grogo, potem pa vzame v roke »Il Piccolo della sera«, Groga pa »Il Popolo della sera« in oba se zatopita v — branje.

Tu stopi natakar, ki jima je prinesel kavo, k laškemu biljardu in pokaže igralcem na strica. Kmalu postane vse občinstvo, laško in hrvatsko, pozorno. Stric in Groga sta se pa delala, kakor bi ju vse to prav nič ne brigalo in sta še dalje zijala v tiste laške časopise, akoravno razumeta toliko laški, kakor jaz kitajski. Naenkrat pa zgrabi natakar strica za rame in mu nekaj pove na uho.

Kaj posebno prijetnega ni moglo biti to, kar mu je zaupal. Kajti oba, stric in Groga, sta ročno vrgla časnike od sebe in jo udrla proti vratom. Toda kakor na povelje ju obsujejo Lahoni. Kaj se je pa potem godilo, pa ne vem, ker je nastal prevelik hrup. Samo toliko sem še videla, da je natakar naenkrat prifrčal po zraku, sedel na biljard ter gledal začudeno okrog sebe, kakor da je prišel na kako vzvišeno mesto.

Stric in Groga sta pa takrat že morala biti na cesti, kajti Lahom se je silno mudilo iz kavarne.

„Rešite strica!“ zaklicala sem gospodu Juraju, ki se je vrgel z drugimi Hrvati vred na Lahone. Kar

hipoma smo bile v kavarni samo še dame in natakar, ki je še vedno sedel na biljardu in se — čudil. Seveda smo jo potom tudi me urno pobrale ven.

Zunaj na trgu se je pa zbrala velikanska množica. Kričali so, da je bilo veselje. Tudi me z Miro bi se bile rade pomešale med ljudi, da bi nažgale kakega Lahona z jezikom, toda gospa Radovičeva naju ni pustila od sebe, marveč naju je gnala po stranskih ulicah domov.

Redarji so ravno razgnali ljudi, ko pridemo do mostu. Kmalu bi nas ne bili pustili v Sušak. K sreči je nek redar gospo poznal in nas spustil črez most. Gospod Radovič in gospod Juraj sta prišla za nami še le pozno v noč.

Kaj se je pa zgodilo s stricem in Grogo? Najlažje bi vam to povedal gospod Juraj. Toda on je tako skromen, da ne govori rad o svojih dobrih delih. Zato naj ga vam jaz pohvalim.

Gospod Juraj se je s silo preril skozi vrste Lahov in bil hipoma pri stricu in Grogi.

‚Za menoj v Sušak!‘ jima je zaklical. ‚Tam smo na varnem.‘

Stricu in Grogi ni bilo treba tega dvakrat reči, marveč sta jo takoj udrla za gospodom Jurajem. Seveda bi je gotovo ne bila odnesla, ako bi se ne bilo nagnetlo toliko ljudi, ki so se drli, kakor bi bili brez uma. Tako sta pa bila že davno v Sušaku, preden so redarji zvedeli, koga naj primejo.

Gospod Juraj ju potem pelje črez dvorišče neke stare hiše na obalo. Tu je pa že stala pripravljena za odhod »Sv. Lucija«, njegova največja jadrnica. Stric in Groga sta se potem na ladji lepo odpočila od prestanega strahu in odjadrala danes ob prvi zori v Trogir, od koder imata le še dober skok v Split. Ni še pretekla ura, odkar so bela jadra »Sv. Lucije« izginila na obzorju.

Zdaj pa še govorite, da nisem za drugo na svetu, kakor za nagajanje! Zakaj čigava zasluga je, da se

stric in Groga zdaj prosta vozita po morju, ako ne moja? Če bi bila čakala na vašo pomoč, sedela bi zdaj oba v ječi ob suhem kruhu in vodi.“

„To si pa dobro naredila,“ pohvalim zdaj Ivanko. „Priznati moram, da si mi s svojim jezikom odvalila velik kamen od srca. Pa vas, gospod Juraj, moram zahvaliti za požrtvovalnost, s katero ste se zavzeli za moja rojaka. Hvala najprisrčnejša vam!“

„Pustite to,“ brani mi ta, „saj sem storil s tem le svojo narodno dolžnost!“

Zvedel sem tudi, da v kavarni ni bilo posebne škode. Samo pri vratih je bila počena ena šipa in en stol je izgubil četrto nogo. Tudi resno ranjen ni bil nihče. Edini natakar je hodil nekam krivo, ker je preveč moško sedel na biljard.

Domenili smo se še, da se snidemo na parniku, ker je bil tudi gospod Juraj namenjen v Split, potem sem se pa poslovil in odšel v Reko.

Ko pridem v hotel, zahtevam takoj račun. Kako se začudim, ko zagledam, da so mi tri sobe zaračunjene! Zdelo se mi je takoj malo sumljivo, ker ga mi je predložil Rinoceros sam.

„Zakaj naj plačam tri sobe, ko sem pa rabil samo eno?“ vprašam ga začudeno.

„Dve sobi sta bili pripravljeni za gospoda, ki sta prišla z vami,“ odreže se možicelj.

„Sta li prenočila?“

„Ne.“

„Zakaj naj torej plačata?“

„Naročila sta sobi, in vsaka naročena in ne odpovedana soba se mora plačati.“

„Dobro, naj jih le plačata, ko sta jih naročila, jaz nimam nič proti temu. Toda znesek za te dve sobi ne spada v moj račun.“

„Oprostite, gospod, gotovo vam je znano, da sta ta dva gospoda pobegnila iz Reke, in gotovo vam je tudi znano“ — tu je mož glas nekoliko povzdignil —

„da ju policija zasleduje zaradi sinočnih izgredov. Ako torej jaz ne dobim odškodnine za vse tri sobe, sem prisiljen naznaniti policiji, da sta dotična gospoda prišla v vaši družbi v moj hotel. Sitnosti, katere utegnete imeti zaradi tega, si potem sami sebi pripišite.“

„Aha,“ vzkliknem jaz, „v vaših besedah tiči nekaka grožnja, ki že diši nekoliko po izsiljenju. Dobro, tu imate denar za mojo sobo, potem pa storite, kar vam je drago. Samo povem vam, ako mi napravite kaka pota in sitnosti, popišem vašega »Rinocerosa« tako, da se ga bo celo pes ognil.“

Nato sem mu pokazal hrbet in šel. Mimogrede sem še vprašal vratarja, če so bile morda vse sobe oddane, in zvedel, da je bilo poldrugo nadstropje popolnoma prazno. Pripravljen sem bil namreč odškodovati Rinocerosa vkljub njegovemu čudnemu obnašanju, ako bi bil moral kakega tujca odsloviti zaradi tega, ker sta bili dve sobi pripravljeni za Trebušnika in Grogo.

Ko sem prišel v pristanišče, so me že pričakovali Radovičevi z Ivanko in gospodom Jurajem. Ker je bil že skrajni čas in je parnikova sirena že vabila potnike na krov, poslovili smo se in odšli na parnik, ki nosi ponosno ime „Gödöllö“.

Tu se je zbralo že lepo število slovenskih in hrvatskih udeležnikov katehetskega sestanka, ki so se živahno med seboj pogovarjali. Najglasnejši je bil seveda dolgi Petričev Zorko, ki je imel na glavi še vedno tisti slamnik, ki je z njim v Iki strašil morske volkove. Obetal nam je, da opiše med vožnjo vsa obrežja, otoke in mesta, češ, da pozna Dalmacijo kot svoj žep.

Tu se naenkrat spomni, da je v zastopstvu „Ogrsko-hrvatske parobrodne družbe“ pozabil „Vodnika po Dalmaciji in sosednjih deželah“. Hotel je kar nazaj ponj. Toda bilo je že prepozno. Sirena se je zadrla z grdim, zategnjenim glasom, parni stroj je začel delati, voda

šumeti in „Gödöllö“ se je počasi obrnil proti vzhodu iz luke ter odplul.

Od cesarja do zeljarja.

Dober recept. — Vozniki v Zadru. — Kronani zeljar. — Diokle-cijanova smodnišnica. — Umni menihi. — Snidenje s Trebušnikom in Grogo. — Izkopano mesto.

Človek, kateri mnogo potuje, se navadno boji vožnje. To pa velja le za vožnjo po tesnih in vročih železničnih vozovih, ne pa za potovanje s parniki ob lepem vremenu in mirnem morju. Kajti tu nisi vezan na majhen prostor, marveč hodiš lahko po širnem krovu, poiščeš si družbo po svoji volji, ali pa se zatečeš v kak samoten kotiček, gledaš po morju, dremlješ in sanjaš.

Ako je pa morje nemirno, je vožnja skoraj še bolj zanimiva, posebno če ti ne more morska bolezen do živega. Ladja se nagne zdaj na levo, zdaj na desno; naenkrat se vzdigne na zadnji konec, menda samo za to, da se takoj potem zopet postavi na prednjega. Ti se pa guglješ kaj prijetno s parnikom vred, in za to guganje ti ni treba prav nič posebnega plačati, kakor na tistih gugalnicah po mestih. Tu plačaš že vse takrat, ko kupiš vozni listek.

Ob taki priliki je jako kratkočasno opazovati obnašanje potnikov na ladji. Nekateri se opotekajo po krovu in iščejo ravnotežja navadno tam, kjer ga ne najdejo. Pri tem opravilu imajo pa često take občutke, kakor tisti, ki se nalože kumar, češpelj in kislega mleka ter si na vse to še privoščijo par kozarcev pred enim tednom nastavljenega piva.

Drugi zopet stoje ob ograji, podpirajo z rokami glave in gledajo silno pozorno v morje. Ako jih vprašaš, kaj so zapazili v vodi, zatrjujejo ti prav resno, da gledajo delfine, ki so pa žalibog ravnokar zginili v valovih. Toda njihovi bledi in potni obrazi ti izdajo, da le pričakujejo dogodka, ki je pa vse drugo samo vesel ne.

Tisti pa, ki so izvedeni v vožnji po viharnem morju, leže sredi ladje vznak, kakor bi čakali, kdaj jim začno pečeni galebi* padati v usta.

Ko smo se mi vozili v Split, morali smo seveda pogrešati tako zabavo. Kajti „Gödöllö“ je plul tako mirno, da nismo čutili niti najmanjšega sunka. Vkljub temu so se nekateri „izvedenci“ — zlasti pa „izvedenke“ — položili v predpisano lego.

Tudi Ivanka se je polastila dolgega stola, legla nanj, pokrila obraz s pajčolanom, ker ne mara za pečene galebe, in pričakovala, kdaj se prikaže morska bolezen. Jaz sem jo sicer vprašal, kaj pomenijo te priprave, toda pomigala je le z roko, češ, da je ni za nikogar „doma“ in — molčala dalje.

Poiščem torej gospoda Juraja. Najdem ga v salonu, vsega zatopljenega v račune.

„Kaj pa to pomeni?“ vprašam ga, „da je Ivanka dovolila svojemu jeziku začasen pokoj?“

„Kaj me je res ubogala?“ začudi se ta. „No, to je pa lepo. Glejte, gospod Mlakar, jaz imam zdaj dobro uro opraviti z računi. Gospodično Ivanko zabavati in račune delati, to je pa dvojno tako različno delo, da se ne da na noben način združiti. Premišljeval sem ravno, kako bi prišel do ene mirne ure, tu mi pride gospodična sama na pomoč in sicer s tem, da mi je zaupala, da se zelo boji morske bolezni.

„Za to stvar pa poznam jaz jako dobro zdravilo, ki gotovo pomaga,“ pravim ji resnega obraza. „Takoj v začetku vožnje ležite debelo uro vznak na stolu in zvesto — molčite. Zakaj govorjenje jako pospešuje morsko bolezen. Ako eno uro tako lepo mirno prebijete, se vas morska bolezen prav gotovo ne loti.“

„To ste si pa dobro izmislili,“ odvrnem mu; „toda kolikor Ivanko poznam, ne bo zdržala celo uro.“

In zares, nisem se motil.

---

* Vodne ptice, ki se vedno drže ladij.

Stali smo na krovu in gledali, kako nam Reka vedno bolj in bolj izginja izpred oči. Naenkrat zakliče Zorko:

„Glejte, glejte, velikansk morski volk!“

Vse hiti k ograji in zija v morje. Celo „izvedenci“ so zapustili svoje stole. Toda to, kar je imel Zorko za najmanj pet metrov dolgega morskega volka, se je hipoma spremenilo v štiri delfine, ki so se veselo prekucavali po vodi in hiteli za parnikom.

Vsi smo se smejali Zorku, imenitnemu poznavalcu morskih prebivalcev. Najbolj mu je pa privoščila to neprijetno zmoto — Ivanka. Kajti tudi njo je „morski volk“ kakor strela vrgel s stola, in — pozabljen je bil recept gospoda Juraja. In prav je imela! Kdo bi pa tudi med tako mirno in krasno vožnjo ležal nepremično na stolu, mižal in — molčal!

Ko je Reka zginila na obzorju in smo pripluli v neznano morje, prosili smo Zorka, naj nam pove vsaj imena krajev in otokov, mimo katerih smo se peljali. Toda prijatelj Zorko je popustil vse svoje znanje z „vodnikom“ vred v Reki. Zato je moral prevzeti njegovo ulogo gospod Imanič, ki se je menda že večkrat vozil ob Dalmaciji. Vsaj trdil je tako. Toda jaz mu tega še danes ne verjamem, in sicer zato ne, ker mu je bila moč dalmatinskega solnca le malo preveč neznana.

Nek gospod mu je namreč v Opatiji natvezil, da ima v Dalmaciji solnce tako moč, da se mu bodo lasje vneli, če bo nosil črn klobuk na glavi.

Gospod Imanič mu je to bajko zvesto verjel in si v Lovrani kupil belo mornarsko čepico, ki mu je takoj donesla častno ime „kapitan“. — Novoimenovani gospod „kapitan“ nas je torej opozarjal na naravne krasote, ki se potniku predstavljajo med vožnjo iz Reke v Split.

Vam hočem li tu podati njegovo razlago? Popisati, kako je zamenil hrvatsko in dalmatinsko celino

z otokoma Čresom in Krkom? Kako se nam je lagal, da je sv. Jeronim na otoku Ugljanu prestavljal sveto pismo, da ne govorim o drugih izmišljotinah, ki jih nam je prodajal za golo resnico?

Ne, tega ne bom opisaval. Kajti jaz omenjam in opisujem v svojih spisih samo stvari, o katerih resničnosti sem sam prepričan.

In čemu bi tudi opisaval imena neštevilnih otokov in krajev, mimo katerih sem se vozil? Kdor bi jih rad vedel, naj pogleda kar v zemljevid ali pa v vozni red. Tam jih najde kar po vrsti naštete. Jaz sploh nisem tiste vrste ljudi, ki hočejo vedeti za vsako gnezdo, kako se imenuje. Zato se mi ni ljubilo poslušati, kako je gospod „kapitan“ odpiral predale svoje učenosti in vlačil na dan tiste uborne zemljepisne drobtinice.

Šel sem na zadnji del krova, naredil si iz kupa vreč mehko ležišče in legel. Šumenje valov, katere je vzbujal vijak ladje, še bolj pa enakomerno hropenje parnega stroja me je kmalu zazibalo v sladek spanec. Zbudila me je še le sirena, ki je nekako veselo naznanjala, da se bližamo kraljevemu mestu Zadru.

Na lepi, široki obali zagledamo celo vrsto najmodernejših stavb. Zidane so v dolgi, ravni vrsti, kakor bi jih bil kdo zapostavil zato sem, da zakrivajo nekaj, česar tujec s parnika ne sme videti.

In res skriva ta zidani zastor nekaj za seboj, namreč stari, pristni Zader, ki ga je že leta 991. beneški dož Peter Orseolo II. spravil pod oblast beneškega leva, tisto trdnjavo krščanstva, ki so si Turki ob nji razbijali svoje samopašne glave, tisto glavno mesto Dalmacije, ki te spominja s svojimi starimi umetnimi stavbami na slavno preteklost, s svojimi ozkimi in ne posebno čistimi ulicami pa na prozajično sedanjost, ko se bori slovanska snaga z laško umazanijo.

Eno veliko prednost ima pa Zader pred mnogimi drugimi mesti: Vozniki tujca prav nič ne nadlegujejo,

in sicer zato ne, ker jih sploh — ni. Kajti ulice so za vozove nekoliko preozke. Življenje v njih je pa kaj zanimivo.

Sosede ne hodijo na klop pred hišo opravljat, marveč se pogovore in ozmerjajo kar črez „cesto“ iz okna v okno. Na isti način si lahko sosedje postrežejo z zaušnicami, ne da bi bilo treba iti iz hiše na javni mejdan. Ulice so tudi prepredene z vrvicami, ki na njih zaderske gospodinje suše perilo. Tako je mesto skoraj vedno okrašeno z bolj ali manj belimi zastavami.

„Gödöllö“ je ostal v Zadru le dobrih dvajset minut, da smo si lahko ogledali ozke ulice in krasno stolno cerkev, potem je pa odplul dalje proti jugu.

Polagoma se je začelo mračiti in solnce se je vedno bolj nagibalo k zatonu. Morje je plamtelo v njegovih žarkih, da nam je kar vid jemalo. Skoraj vsi smo se zbrali na zahodnjem delu ladje, da bi videli, kako bo solnce zginilo v morju.

„Kaj pa bo, ko solnce zaide v morju?“ vpraša me Ivanka.

„Kaj bo?“ odvrnem ji. „Kar zacvrčalo bo in valovi bodo pljusknili, da bo veselje.“

„Kako to, da bo zacvrčalo?“

„Zakaj bi pa ne, ko tako velika goreča obla pade v morje? Vsaj zašumi celo, ako le majhen ogorek vržeš v vodo.“

To se je pa Ivanki kaj za malo zdelo, posebno ker so se drugi zasmejali moji razlagi. Strupeno me je pogledala in odšla v salon. Morda se je tudi bala, da bi se ne zmočila, če bi valovi — pljusknili na krov. Ta strah je bil seveda odveč. Kajti solnce se ni hotelo potopiti v morje in zacvrčati, marveč se je raje zakopalo v nizke griče otoka Pasmana.

Bilo je že skoraj polnoči, ko smo pripluli v Split. Vkljub pozni uri je bilo na obali vse polno občinstva. Videti je, kakor da je prihod parnika nekak vesel

dogodek za mala primorska mesta. Eni sprejemajo znance, drugi se od njih poslavljajo, zopet drugi pa hodijo gledat živahno življenje, ki vlada na obali ob tej priliki.

Tudi gospoda Juraja je prišla čakat vsa njegova družina, od petletne Milenke noter do dvajsetletne Drage. Spoznal sem takoj, da bo Ivanka dobro pri njih spravljena; zato sem rad dovolil, da so jo vzeli s seboj. Meni bi bila sploh le za napotje, ker sem imel za časa sestanka preveč opraviti. Trebušnika in Grogo pa še nikjer ni bilo na izpregled. Pa tudi Ivanka sama se je rada od mene poslovila, ker mi je bila že vedno gorka zaradi „solnčnega cvrčanja“.

Nas, slovenske udeležence sestanka, je pa sprejelo malo semenišče pod svojo gostoljubno streho; žalibog da ne samo nas, marveč tudi glasovite splitske — komarje, akoravno se niso bili priglasili k sestanku.

Seveda smo bili sami krivi, da smo dobili te goste. Naročilo se nam je, da ne smemo v spalnici odpreti oken. Toda nismo hoteli ubogati. Kajti bilo je tako vroče in zaduhlo, da je Zorko izjavil, da raje vidi, da ga komarji snedo, kakor pa da bi tak zrak dihal. Seveda, on je lahko tako govoril, ko ima tako kri, da je še komarji nočejo; zato so pa s toliko večjo vnemo planili po nas drugih. Opikali so nas, da smo bili kar pisani.

Drugo jutro in sploh ves čas, ki nam je ostal od zborovanja, smo porabili za ogledovanje mesta, ki je zlasti v zgodovinskem oziru kaj znamenito.

Split leži jako lepo na južno-zahodni strani malega polotoka. V zalivu med polotokom in dalmatinsko celino so že stari Grki ustanovili malo naselbino, ki se je pod rimsko vlado razvila v imenitno mesto. Imenovalo se je Salona. Polagoma se je razširilo črez ves polotok in združevalo v svojem obzidju današnji Split in Solin.

Ker je bila Salona jako dobro zavarovana proti sovražnim napadom, izvolili so si jo upokojeni rimski

uradniki in častniki za svoje zavetje, kjer so nemoteno in mirno uživali svoj zasluženi ali pa tudi nezasluženi pokoj. Vsaj toliko je gotovo, da je celo cesar Dioklecijan živel v Saloni kot penzijonist.

Ta mož je začel služiti kot navaden prostak. Ker je pa znal bolj meč sukati kakor pa streljati, zamenil je bajonet z dolgo sabljo. Kot častnik — bil je menda že nadporočnik s štirimi zvezdami in zlatim cofom — se je posebno hrabro boril v Belgiji. Tam je rešil iz rok svojih vojakov starega poganskega preroka, ki mu je v zahvalo prerokoval, da postane takoj cesar, kakor hitro ubije divjega mrjasca.

Dioklecijan gre vesel v kantino in plača tovarišem pet in pol steklenice šampanjca, da bi mu pomagali iskati potrebnega divjega mrjasca. Častniki so šampanjec izpili in še marsikaj drugega po vrhu. Zato so pa drugo jutro ulovili mesto mrjasca — mačka.

Šampanjec pa vkljub temu ni bil brez koristi. Dioklecijan je moral namreč v postelji ostati in pestovati muca. Ker je imel ravno čas, je premišljeval, kako bi prišel do lepe službice rimskega cesarja, ki žalibog še ni bila izpraznjena. Kajti cesar Numidijan je bil še čil in zdrav ter ni še prav nič mislil na pokoj. Naposled je spoznal, da mora izpolniti dva pogoja, če hoče dobiti zaželjeno službo, namreč Numidijana spraviti iz sveta in mrjasca za njim.

Oboje se je lažje in hitreje izvršilo, kakor je Dioklecijan pričakoval.

Poveljnik cesarske telesne straže po imenu Mrjasec (Aper) se je namreč naveličal stražiti Numidijana. Da bi se znebil tako odgovorne službe, je nekega dne zabodel cesarja ter ga tako na lep način spravil na oni svet, kjer menda cesarji več ne potrebujejo telesnih straž.

Dioklecijan je bil pa nasprotnega mnenja in je poslal Mrjasca za Numidijanom, da na onem svetu nadalje opravlja svojo službo. Ko pa vojaki zvedo, da

je Numidijan mrtev in da je Dioklecijan ubil Mrjasca, okličejo ga za cesarja. Tako se je izpolnilo prerokovanje poganskega duhovnika.

Dioklecijan se je pa usedel v avtomobil in se odpeljal v mesto Nikomedijo, kjer se je pustil kronati za cesarja. Zgodovinarji pripovedujejo tudi, da se je pri tej priliki avtomobil ustavil pred mestom, ker mu je zmanjkalo bencina. Tu pa pridejo visokošolci ter potisnejo Dioklecijana z avtomobilom vred v mesto. Toda to je postranska stvar.

Takrat — bilo je krog leta 284. — je bila rimska država še vsa poganska. Dioklecijanu se je pa neumno zdelo, da bi njegovi podložniki molili mrtve malike. Zato jih je pometal z oltarja — namreč malike — in sam sedel nanj. Rimljani so pa morali pred njim na trebuhu ležati in mu kadilo zažigati. Kristjani seveda tega niso hoteli storiti. Zato jih je ukazal neusmiljeno preganjati. Ugonobil jih pa vkljub temu ni, akoravno jih je tisoče in tisoče pomoril. To ga je tako jezilo, da je prosil za pokoj. Dovolili so mu celo pokojnino, akoravno še ni imel štirideset službenih let.

Dioklecijan je pa dvignil iz nikomedijske mestne hranilnice polovico prihranjenega denarja, odjadral v Salono ter si postavil tam velikansko palačo z vzornimi zelniki, na katerih je lastnoročno gojil najlepše zelje. Tako je postal najimenitnejši zeljar tedanjega časa.

Domača zgodovina pripoveduje, da so Trnovčani v Ljubljani zato tako sloveči zeljarji, ker se je eden njihovih prednikov učil pri Dioklecijanu zelje kisati. Mati rajnke Dolenjke, ki je prodajala najboljše kislo zelje, je še kazala teti moje stare matere nek pergament, na katerem je bilo napisano v latinskem in grškem jeziku navodilo, kako se pripravlja kislo zelje. Žena je trdila, da je ta recept napisal sam „Klecjan“, ki je bil za cesarja v deveti deželi. Žalibog, da se je ta za domačo kulturno zgodovino velevažna listina izgubila.

Dioklecijan je imel jako veliko kupčijo z zeljem, ki mu je gotovo več nesla, kakor pa služba rimskega cesarja. Nekdaj so namreč prišli rimski ministri v Salono in ga prosili, da bi jim šel zopet služit za cesarja. On jih je pa pogostil z zeljem in svinjskimi rebrci ter jim razodel, da ostane raje na zelniku, češ, da zelnate glave raje ubogajo kakor pa rimske. Da pa niso zastonj hodili, podaril je vsakemu sodček najfinejšega zelja in jih odslovil.

Dioklecijan je na stare dni še doživel, da so kristjani dobili od cesarja Konštantina Velikega versko svobodo. To je pa moža tako razkačilo, da ni hotel od same jeze jesti. Celo za zelje ni več maral. Tako je slavni cesar in še slavnejši zeljar umrl za prostovoljno lakoto.

Najnovejši zgodovinarji trdijo tudi, da je Dioklecijan povzročil pogin Salone. Spravil je namreč to mesto v tako dobro ime, da je vse sililo vanj. Med drugimi so mu napovedali obisk tudi Huni in Goti. Toda meščani so bili tako negostoljubni, da jih niso „sprejeli“. To se je pa hudo maščevalo.

Leta 639. so namreč naredili Obri poučno potovanje po južnih pomorskih deželah. Povsod so bili bolj ali manj gostoljubno sprejeti. Naposled pridejo tudi pred Salono. Hoteli so si namreč ogledati Dioklecijanove zelnike. Salonci so jim pa kar z obzidja povedali po svoji malo olikani navadi, da naj se pobero, od koder so prišli.

Obri so pa menili, da ne morejo do noči do doma, ker imajo predaleč. Potem so zlezli črez obzidje, ker jim niso odprli vrat, razdejali mesto in neprijazne prebivalce poslali tja, od koder ni treba več nazaj hoditi.

Nekaj Saloncev je pa vendar ubežalo splošni selitvi na oni svet. Zatekli so se v Dioklecijanovo palačo, ki ni toliko trpela, kakor druge hiše. Ker je bila jako prostorna, postavili so si v nji Salonci cele

hiše. Tako je nastalo Staro mesto (Stari grad) današnjega Splita.

Da se sezida lahko palača v mestu, je še precej verjetno, da se pa postavi celo mesto v palači, to je pa skoraj nerazumljivo. — In vendar je resnično. Kdor ne verjame, naj gre kar v Split in videl bo res mesto v palači.

Različna s stebri okrašena vrata, skozi katera se je vozil Dioklecijan po zeljnatih kupčijah, tvorijo danes vhode v različne ulice. Hiše so vzidane v posamezne dele nekdanje palače, kar posebno dobro vidiš, če pogledaš na Stari grad s Stare obali. Na tej strani je namreč staro stebrovje še jako dobro ohranjeno. Nekdanja dvorišča so spremenjena v trge, zelniki v pašnike, cesarjeva grobna kapela pa v stolno cerkev, ki je zato veliko bolj podobna muzeju za starine, kakor pa svetišču.

Zgodovinsko imeniten je tudi baptisterij (kapela za krščevanje), ki prideš do njega skozi ulico sv. Ivana. To kapelo je postavil Dioklecijan na čast Jupitru, ki je bil nekak general vseh malikov. So pa še druge trditve glede uporabe te stavbe. Nekateri namreč trdijo, da je bila to le navadna shramba za kislo zelje. Najnovejši starinarski raziskovalci so pa menda že jasno dokazali, da je Dioklecijan v to kapelo res spravljal sode, da pa v njih ni bilo zelja, ampak — smodnik. Po njihovem mnenju je bil torej sedanji baptisterij nekdanja Dioklecijanova smodnišnica. To mnenje se tudi meni zdi najverjetnejše. Moti me le ena težkoča: kajti ob Dioklecijanovem času še niso poznali smodnika, vsaj Rimljani ne. Pa pustimo to vprašanje starinarjem, naj se le ti trgajo zanj, mi se pa vrnimo k baptisteriju.

Ta Jupitrov tempel, oziroma zelnata klet, ali še bolje Dioklecijanova smodnišnica, je bila v sedmem stoletju spremenjena v kapelico za krščevanje. Ko smo stali pred njo, opozoril nas je gospod kapitan, da je to eden najlepših starorimskih spomenikov v Evropi.

„No, posebne lepote pa res ne najdem na tej napol porušeni baraki," mislil sem si jaz. Toda naredil sem to napako, da sem nekoliko preglasno mislil. Takoj me je nažgal Zorko:

„Kaj boš ti govoril, ko nimaš smisla za umetnost!"

O ti preklicani hinavec, kakor da bi bil on tako vnet za starine! Ko sva namreč dan poprej ogledovala stare spomenike, vlekel me je kar s silo proč od njih.

„Kaj boš zijal v to podrtijo?" rekel mi je. „Kaj takega vidiš na vsakem večjem pogorišču, ki je za silo popravljeno. Pojdiva se raje kopat v morje, da se odpočijeva od te nepotrebne hoje!"

Moja nedolžna opomba pa tudi drugim gospodom, zlasti dalmatinskim, ni bila všeč. Začeli so me kar postrani gledati, ker nisem zadosti občudoval lepote „najlepše" podrtije cele Evrope. Spoznal sem, da je najbolje, da se ločim od družbe in od starin. Za družbo mi je bilo žal, za starine pa nič. Kajti jaz sem tega mnenja, da spada starina med šaro, naj bo že obleka ali pa zid.

Gospodje so še stopili v baptisterij in občudovali kamenite skrinje, kamor so nekateri škofje srednjega veka spravili svoje kosti. Jaz sem jo pa raje mahnil na grič Marjan. Mimogrede si še ogledam cementarno in pokopališče, potem jo pa udarim po lepi stezi na greben.

Od tu se ti odpre krasen razgled, kajti Marjan je ena najlepših razglednih točk v Dalmaciji. Pod teboj se blešči Split v tistem lepem blesku, ki ga opažamo pri južnih primorskih mestih. Ostro se črtajo v tem svetlobnem morju ozke ulice starega, in široke ceste novega mesta. Visoko nad vse mesto se pa dviga proti vedremu nebu ponosni stolp stolne cerkve. Tudi pogled na morje in otoke je silno lep.

Ko prideš nekoliko višje na greben, začne se ti razgrinjati slikoviti Solinski zaliv. Skoraj neposredno

iz zelenih valov se dviguje strmi Kozjak, mrki čuvaj sedmih vasic, ki so raztresene na njegovem zelenem pobočju. Krog zaliva se pa kar vrste mične hišice sredi zelenih vinogradov in vrtov. Razgled z vrh griča je pa naravnost nepopisljiv — torej ga mi ni treba popisati.

Marjan je pa tudi glede rastlinstva jako zanimiv. Dobro, da nisem v tej stroki izveden, sicer bi napolnil najmanj dva večernična lista z imeni raznih zelišč, ki rastejo po tem griču. Priznati pa moram, da so me na to znamenitost opozorili šele tovariši, ko sem prišel nazaj v mesto. Sam pa nisem opazil prav nobene posebnosti na cvetkah, med katerimi sem hodil.

Pač pa sem oblezel tiste votlinam podobne celice, ki so v njih nekdaj stanovali menihi. Ti so znali veliko bolj pametno zidati, kakor naši zidarji. Dandanes si človek najprej izbere prostor, potem ga pa omeji z zidom. Tako nastane večje ali pa manjše poslopje, kakor je že prostor, katerega je omejil. Menihi na Marjanu so si pa poiskali ravno skalnato steno, ter si naredili v nji prostor s tem, da so izsekali nepotrebno kamenje. Tako so si postavili celice brez zidu. Iz njih so gledali na Brač, Vis in druge otoke, na katerih raste najboljše dalmatinsko vino ter pili — vodo.

Ko pridem z Marjana nazaj na Staro obalo, srečam nenadoma Ivanko v spremstvu dveh Dalmatincev v narodni noši. Kako se začudim, ko spoznam v njih Trebušnika in Grogo!

„Čemu sta se pa vidva tako našemila?“ vprašam ju po prisrčnem pozdravu.

„Pravim, pravim, nič našemila,“ ugovarja Trebušnik. „Jaz sem kakor sv. Pavel. Doma nosim kranjsko nošo, v Dalmaciji pa dalmatinsko.“

„Oho,“ oglasi se urno Ivanka; „sv. Pavel ni nosil ne dolgih škorenj in tudi ne širokih hlač.“

„Pravim, pravim, kaj se ti mešaš v to? Hotel

sem le reči, da posnemam sv. Pavla, ki je bil vsem vse in govoril z Judi judovski, z Lahi pa laški.“

„Veš kaj, Trebušnik,“ oglasi se sedaj Groga, „raje molči! Kako se boš ti enačil sv. Pavlu, ko ne znaš niti judovski niti laški!“

„Kaj se boste tu na cesti prepirali!“ posežem sedaj jaz vmes. „Stopimo raje v tisto-le gostilno pri „Divjem merjascu“, da mi povesta, kaj sta počela v Reki!“

To je bilo pa vsem iz srca govorjeno; zato smo kmalu sedeli v največji slogi za mizo v brlogu divjega merjasca. In Groga je začel pripovedovati:

„Najbolje bi bila storila, da bi bila tisti večer šla spat, mesto da sva rogovilila po Reki. Toda kar je to je. Nekaj časa sva hodila po ulicah, potem pa zavijeva v neko veliko kavarno in ukaževa prinesti kave. Prinese nama jo neka jetika v fraku.“

„Kaj, v fraku je prinesel kavo? To bi bila pa rada videla,“ prestreže mu besedo Ivanka.

Groga se je pa takoj razjezil.

„Tristo zelenih,“ kričal je, „kaj me motiš? Vse ljubljanske šole si obrala, pa ne razumeš nobene pametne govorice. Kaj sem rekel, da je kavo v fraku nosil? Vsak me je razumel, da je bil le v frak oblečen, samo tebi bi moral vsako besedo posebej razložiti.

Natakar nama je torej prinesel kavo, in komaj ga pogledam, ga že tudi spoznam. Veste li, kdo je bil? Nihče drugi, kakor tisti sitnež, ki sem ga takrat v Trstu vrgel v morje, ker je hotel, da bi mu plačal neke ključavnice. Tudi Trebušnik ga je takoj spoznal. Imela sva nekoliko upanja, da se naju ne bo spomnil in da bova lahko črez nekoliko časa brez večjih sitnosti prišla iz kavarne. Kajti povem vam, tla so nama kar gorela pod nogami. Zakrijeva si obraze s časniki in škiliva skrivaj na tistega zelenca v fraku. Ta je med tem stopil h gospodi, ki je kegljala na neki mizi. Zapazila sva, da na naju kaže in jim nekaj prigovarja.

„Poglej ga no spaka," pravim Trebušniku, „jih že kliče na pomoč, da bi mu pomagali naju prijeti. Veš kaj, kar poberiva jo! Zakaj, malo preveč jih je in tudi pometati jih nimava kam."

Hitro izpijeva kavo in hočeva skozi duri. Tu je pa že planil natakar k nama, prijel Trebušnika za rame, ga začel tresti in kričati na pomoč. Takoj je bilo krog naju Laha kot listja in trave. Nastalo je vpitje, kakor takrat, ko se je Jeriho podiral. Trebušnik zgrabi najprej tisto kračo v fraku, ki se je najbolj drla, in jo telebi na „kegljišče", potem pa vzameva vsak en stol v roke in kmalu sva imela prostor. Urno se zbaševa skozi duri in planeva na cesto, Lahi pa za nama. Kako naju je pa potem gospod Juraj rešil in pripeljal na ladjo, vam je pa že Ivanka povedala."

„Samo tega pa še ne vem, kam si zapravil ti suknjo, stric pa rokav."

„Oh, pustite me, to vam pa jaz bolje povem, kakor Groga," hiti Ivanka.

„Ko je stric prilomastil iz kavarne, obvisel je na njegovem rokavu en Lah, kakor riba na trnku. Razloček je bil samo ta, da bi vsaka riba gotovo rada izpustila trnk, pa ga ne more, tisti Lahon bi bil pa lahko izpustil stričev rokav, pa ga ni hotel. Ko pa stric vidi, da hoče polentar na vsak način imeti od njega za spomin rokav, mu ga milostno podari in navrže še enega od srajce.

Z Grogovo suknjo je bilo pa nekako drugače. Kakor ste sami videli, so naši hrvatsko-slovenski junaki kaj hrabro bežali pred redarji. Groga jo je tako mahal, da je stric vedno zaostajal. Da bi ga lažje dohajal, prijel se ga je za suknjo. Groga je pa mislil, da ga že drži mož postave s polmescem pod vratom. Da bi se ozrl, ni imel časa. „Bolje je, da vzame samo suknjo, kakor pa mene s suknjo vred," misli si Groga in jo popusti stricu v rokah. Seveda jo je potem

še bolj cvrl, ker se je bil nekoliko olajšal. Stric je pa nekoliko časa suknjo vlekel za seboj, potem jo je prepustil prvemu Lahonu, ki ga je zanjo ujel.

Zato sta se pa tudi v Trogir pripeljala kakor dva cigana. Tam sta poiskala krojača, ki ju je pretvoril v Dalmatinca. Pijančevala sta pa v Trogirju cele tri dni, ker sta se šele danes pripeljala v Split.“

„Kaj, ti boš nama očitala pijačo?“ razljuti se takoj Groga; „kedaj si nama pa še dala zanjo? Povej, kedaj! Tristo zelenih, tako trezen še nisem bil celo leto kakor te dni, ko hodimo in brodarimo po samih vinogradih. Kaj misliš, da smo hodili samo po gostilnah? Kaj še! Po cerkvah smo hodili največ, da veš, po cerkvah. In kakšne lerikvije[1] smo videli v neki stari cerkvi! Kaj si pa ti videla, vprašam te, kaj? In ti boš nama očitala pijačo, ti, ki drugega . . .“

„Miruj, Groga!“ začnem ga jaz tolažiti; „vsaj ti rad verjamem, da sta bila vselej trezna, kadar nista bila pijana. Toda o tem se sedaj ne bomo prerekali. Samo toliko vama povem, da bodita sedaj pametna in ne iščita okrog prepirov, sicer vaju nikdar več ne vzamem s seboj. Jutri zjutraj naj vama Ivanka razkaže znamenitosti mesta, popoldne gremo skupaj v Solin pogledat razvaline mesta Salone, ponoči se pa odpeljemo naprej v Kotor. — Jutri popoldne ob dveh se torej dobimo na kolodvoru.“

Naslednje jutro smo zaključili sestanek; potem smo se pa vsi udeleženci zbrali k skupnemu kosilu. Bili smo jako veseli, da se je shod tako lepo posrečil. Zato se je pri obedu silno veliko napijalo. Zlasti gospod kapitan in Petričev Zorko sta hotela venomer govoriti. Naposled že nismo vedeli, smo li bolj siti od rib, s katerimi so nam postregli, ali od napitnic.

Takoj po obedu se nas je pa precejšnja družba odpeljala v Solin, toda brez mojih varovancev. Ta

---

[1] relikvija.

častivredna trojica se je namreč že zjutraj na vse zgodaj odpeljala na otok Brač.

V Solinu nas je pričakoval gospod Seliškar, naš rojak, ki pozna vsak kamen izkopane Salone. Imeli smo torej v njem izvrstnega vodnika. Najprej nas je peljal k amfiteatru, v katerem se še dobro razločijo posamezni sedeži. Na njih so sedeli krvoželjni pogani in slastno gledali, kako so trgale divje zveri krščanska telesa. Lahko trdimo, da so na tem mestu vsa tla oškropljena s srčno krvjo kristjanov, ki so raje mrli v najhujših mukah, kakor da bi zapustili svojo vero in se klanjali malikom. Nihče jim ni postavil spominka, kakor se proslavljajo z njimi vojskovodje, ki so prelivali tujo kri. Toda ni li spomenik amfiteater sam, ki dovolj glasno govori o njihovi zvestobi? In ne stojé li še vrhovi: Kozjak, Mosor in Biokovo, ki so bili neme priče, kako so hrabri krščanski junaki vrnili Odrešeniku svojo kri za njegovo?

Od amfiteatra gremo dalje po poti, ki vodi ob ostankih nekdanjega mestnega zidu proti najstarejšim mestnim vratom, ki so se imenovala „Cesarska vrata“ (Porta Caesarea). Z njimi je bilo zvezano staro mesto z novim, ki je nastalo krog Dioklecijanove palače. Gotovo so ta vrata dobila svoje ime od tod, ker je najbrže skozi nje vsak tržni dan vozil Dioklecijan zelje iz svoje palače v stari del Salone. Mestni zid sam je moral biti svoje dni velikansk, kajti varovalo ga je oseminosemdeset stolpov.

Od Cesarskih vrat krenemo proti severu in kmalu stojimo pri razvalinah ene izmed prvih krščanskih cerkva, ki je bila gotovo sezidana še ob apostolskih časih. Od nekdanje mogočne stavbe je ostalo le še nekaj tlaka in pa baptisterij. Tlak je bil sestavljen iz samih malih kamenčkov, ki so tvorili krasne podobe (mozaik). Posebno lepa sta bila dva jelena, ki sta pila iz neke posode. Pod podobo je pa stal ta-le napis v latinskem jeziku: „Kakor žejni jelen hrepeni po stu-

dencu, tako moja duša hrepeni po tebi, o Bog.“ Dandanes te podobe ni več. Kam je prešla, ve najbrže samo tisti, ki jo je pouzmal.

Skozi lepa, iz samih starinskih ostankov sestavljena vrata pridemo v dišeč rožmarinov drevored. Na levi in desni stoje kakor ranjeni vojaki po hudem boju, bolj ali manj poškodovani stebri, ki so nekdaj krasili krščanske cerkve, pa tudi poganske temple. Na koncu drevoreda ima ravnatelj Bulić lično hišico, ki je pa podobna malemu muzeju. V nji te vse, od kamenite mize do oljnate svetilnice spominja, da si v domu onega slavnega duhovnika Bulića, ki je dvignil skozi stoletja zakopano Salono zopet iz tal.

Takoj onstran Bulićeve hiše pa stoje razvaline nekdanje krasne bazilike, ki je stala sredi pokopališča zunaj mestnega obzidja. Tu sem so pokopavali prvi kristjani svoje drage, ki so izdihnili v amfiteatru v zabavo samopašnim poganom. Po zmagi krščanstva nad poganstvom so si pa kristjani šteli v čast, da so si smeli poiskati večni počitek v bližini grobov svetih mučencev. V šestem stoletju, za časa cesarja Justinijana, so sezidali velikansko cerkev, ki so jo sploh imenovali „baziliko“, kar pomeni tu toliko, kakor naša „stolna cerkev“. Žal, da je stala tako malo časa. Kajti Obri so jo sredi sedmega stoletja razrušili z mestom vred.

Debela plast zemlje je pokrila razvaline, in na njih se je naselil nov rod, ki se ni brigal za dragocene spominke nekdanje Salone. Šele v prejšnjem stoletju so se začeli znanstveniki zanje zanimati. Da pa stoji dandanes stara Salona pred našimi očmi, je zasluga ravnatelja splitskega muzeja, monsignora Bulića, ki neumorno rije po zemlji in odkriva dan za dnevom nove spomenike iz stare dobe.

Bila je že temna noč, ko smo se poslovili od stare Salone in novega Solina ter se odpeljali v Split. Spomini pa na tla, s krvjo mučeniško namočena, na

stare priče poganske krvoločnosti in krščanske stanovitnosti, na prijazne hišice Solina, ki so vzrastle na grobu nekdaj tako slavnega rimskega mesta, ti spomini nas ne zapuste nikdar.

Trdovratna glava.

Čudna seja. — Gost v pritličju. — Nerodni davek. — Nenavadna pijača. — Nekaj zgodovine. — Gospa Skarpeljska.

Točno eno uro pred polnočjo smo se zbrali na obrežju tisti, ki smo nameravali v Kotor in Črno goro. Bilo nas ni veliko. Razven častite trojice, ki se je vrnila brez vsake nesreče iz Brača, sta se mi pridružila samo gospod kapitan in prijatelj Zorko.

Obetala se nam pa ni prav nič prijetna vožnja. Noč je bila sicer še precej jasna. Toda črez morje je vlekel hud jug, ki je obetal postati „široko“ (sirocco). Zadaj za Mosorjem je pa celo parkrat votlo zagrmelo.

Ivanki so bili pa ti oznanjevalci neugodnega vremena prav po volji. Prav nič je ni skrbela viharna vožnja, ki se nam je od vseh strani napovedovala.

„Prava reč, če nas kak veterček malo posuče,“ rekla je prezirljivo tistim, ki so jo strašili z viharjem. „Jaz bi kaj takega celo rada doživela. Za vas, stric, je pa že nekoliko nerodno. Kajti če je velik vihar, pomečejo vse težje blago v morje, da olajšajo ladjo. V tem slučaju bi vi prvi leteli v valove.“

„Pravim pravim, tebe bo pa treba na kol navezati, da te ne odnese veter.“

„Oh, čemu navezati? Kar prijela se vas bom, pa bo. Takega vetra pa menda ni, da bi odnesel oba.“

Tako sta se prepirala, dokler ni Trebušniku pošla sapa. Tu se je pa že tudi prikazala rdeča luč prihajajočega parnika „Panonije“. Zdelo se nam je, kakor da bi stala vedno na istem mestu. Komaj smo pa zaslišali hropenje parnega stroja in presunljivi glas sirene, se je že tudi velikanski prednji del parnika pojavil iz nočne tmine. Začulo se je še par kratkih

ukazov iz poveljniškega mostu in Panonija je stala mirno ob bregu.

Še dober četrt ure prerivanja in vpitja, brez katerega se menda tam doli na jugu ničesar ne opravi, in odpluli smo v temno noč.

Razven Trebušnika smo ostali vsi na krovu. Ta je pa čutil tako potrebo do spanja, da je šel takoj vprašat, če je še kaka postelja prazna. Strežaj ga pelje v majhno izbico (kabino), v kateri je stala samo ena postelja, ki je pa imela zato eno nadstropje, ker v kabinah II. razreda stoje postelje v dveh vrstah, in sicer ena nad drugo. Trebušnik hoče takoj riniti v prvo nadstropje. toda strežaj ga poduči, da je zanj pritličje veliko pripravnejše, češ, da bi se prvo nadstropje lahko podrlo pod njegovo težo. Trebušniku pa spodnja postelja ni prav nič dišala, kajti bal se je, da se mu v njej kaj takega ne pripeti, kakor svoje dni v Aljaževem stolpu na Triglavu. Zbasal se je šele v posteljo, potem ko mu je strežaj zatrdil, da ne bo v prvo nadstropje nobenega gostača, in da so v pritličju gostovali že debelejši ljudje nego je on. To poslednje se sicer meni ne zdi posebno verjetno, pomagalo je pa vendar-le.

Mi drugi smo se pa na zadnjem delu krova utaborili, kakor smo se vedli in znali. Poiskali smo si dolge stole, zavili se dobro v plašče in legli. Nekaj časa se še pogovarjamo, potem pa utihnemo eden za drugim.

Sploh je bilo na ladji vse mirno in tiho. Slišalo se je le stokanje parnega stroja in šumenje valov. Tuintam je presekal nočno tihoto kratek rezek klic kakega mornarja, potem je bilo pa zopet vse mirno. Samo morje je šumelo in se penilo, kakor bi se jezilo, da ga parnik moti v njegovem nočnem snu.

Po zvezdnatem nebu so se kakor pošasti podili temni oblaki, se združevali in zopet trgali. Pri tej svoji igri so se pretvarjali v različne podobe. Tako

se mi je za en hip zdelo, da vidim na nebu velikansko sliko Trebušnika. Takoj opozorim na ta čudež Zorka, ki mi je pa z zategnjenim glasom skozi nos zatrjeval, da spi. Bilo bi pa sploh prepozno, kajti med tem se je „Trebušnik“ že raztrgal in njegovi deli so se zopet hiteli združevat v novo podobo.

Lep zgled Zorkov je začel polagoma tudi mene „vleči“. Oči so mi postajale nekam težke in so lezle prav trdovratno skupaj. Naenkrat se znajdem v kraljestvu sanj.

Krasno vreme. Na parniku ležim in gledam, kako se morski valovi veselo kopajo v solnčnih žarkih. Naenkrat zatemni solnce. Na obzorju se prikaže velikanska Trebušnikova podoba. S silnimi koraki hiti po morju, da se mu kar valovi delajo pod nogami. Za njim pa plava bliskovito hitro velikanska, morskemu volku podobna pošast, ki ga žuga vsak hip požreti. Že sta oba pri meni. Tu zgrabi Trebušnik ladjo in jo vrže pošasti v odprto žrelo, sam pa odbeži dalje po morju. Jaz skočim urno iz krova, zmuznem se volku med zobmi iz žrela in se vržem v morje. Dolgo časa padam in padam, naposled se pa znajdem na tleh poleg — stola.

Debelo pogledam krog sebe, kje sem. Solnce, Trebušnik, parnik in som, vse je nekam izginilo. Samo moji tovariši so dremali po stolih in mi kimali, češ, to imaš od tega, če preživo sanjaš. Te neumne sanje so me pa tako utrudile, da se mi ni ljubilo lesti nazaj na stol, ampak sem raje ostal kar na tleh, odkoder nisem imel kam pasti.

Kmalu sem zopet zadremal. Tu me pa naenkrat zbudi jako čuden občutek. Zdelo se mi je, kakor da bi me kdo metal po zraku. Ko se malo zdramim, začutim, da se tla pod menoj čudovito zibljejo. Vstanem, a šlo je jako težko. Kar opotekal sem se. Poskušam se ujeti za kako stvar, da bi zopet dobil ravnotežje. Pri tem poskusu mi je pa slabo šlo.

Najprej sem prebrnil Zorka s stola, takoj potem je tudi Ivanka sedela poleg svojega sedeža na tleh, samo pri gospodu kapitanu se mi je bolje izšlo. Da bi se gotovejše zasidral, objel sem ga kar s stolom vred, in res kmalu potem smo — ležali vsi trije zložno na tleh, kapitan, jaz in stol.

Nekaj časa smo se gledali kar molče, potem smo se pa začeli smejati. Kaj smo pa tudi hoteli? Bilo je le presmešno, ko smo tako lepo poleg stolov čepeli na tleh.

Kaj je bilo pa pravzaprav vzrok tega padanja in sedenja? Proti jutru je res jug „širok“ postal in se spremenil v pravcati vihar. Ladja je kar plesala, tako da je bilo skoraj nemogoče prosto po krovu hoditi. Vse je sililo na tla, in zato smo si tudi mi tam poiskali ravnotežja.

Ivanka je prva poskušala vstati. Postavila se je pogumno na noge, toda takoj potem se je zopet sklonila ter mahala z rokama, kakor bi hotela kaj pobirati s tal. Zdelo se nam je, da premišljuje, hoče li stati ali sedeti. Slednjič se je pa odločila za sejo.

Nato se posvetujemo, kako bi prišli na bolj pripravne sedeže. Gospod kapitan, kot izvedenec v morskih vožnjah, nam je svetoval, da naj počakamo kakega bolj mirnega trenotka, potem pa poberemo stole in gremo na sredo ladje, kjer ni takega guganja, kakor na koncih. Sklenili smo enoglasno, da se bomo ravnali po tem svetu.

Kmalu nato je prišel zaželjeni trenotek. Hitro se poberemo s tal in jo uderemo kolikor se je dalo pri tako nemirnih tleh, na sredo ladje, kjer je bila že zbrana večina potnikov. Toliko, da smo zasedli stole in že je začel parnik zopet strastneje plesati.

Priklanjal se je na vse strani, sedaj na levo, sedaj zopet na desno, kmalu se je postavil na zadnji konec, kmalu zopet na sprednjega. Prav nikjer ni imel obstanka. In čim glasneje mu je jug godel, tem hitreje se je sukal.

Med tem se je že naredil popolnoma dan. Popotniki so prihajali iz spodnjih prostorov vsi bledi in prepadeni, da bi se naužili svežega zraka. Toda mrzli morski zrak je tako nanje vplival, da so morali kar k ograji. Tam so nekaj časa občudovali morje in mu slednjič kot znamenje tega občudovanja oddali svoj davek, večji ali manjši, kakor je že bila večerja, ki so si bili ž njo prejšnji večer postregli.

Takih davkoplačevalcev je vedno več prišlo na krov in težko smo pričakovali trenotka, ko se bo prikazal tudi Trebušnik. Bilo ga pa ni kaj dolgo. Zato sem prosil gospoda kapitana, da je šel gledat, kaj je ž njim. Preteklo je pa precej časa, predno je prišel nazaj in privlekel Trebušnika, ki je bil tako bled in izdelan, da smo se ga kar ustrašli.

„Kaj pa vam je, stric?“ vprašam ga sočutno.

Mož se je pa spustil na stol, ki mu ga je gospod kapitan prinesel in rekel:

„Pravim, pravim, pustite me, da v miru umrjem.“

Več nisem mogel spraviti iz njega.

„Kaj se je pa vendar zgodilo?“ obrnem se sedaj na gospoda kapitana. Kar nam je pa ta povedal, je bilo tako žalostno in smešno obenem, da nismo vedeli, bi se li smejali ali objokovali nemilo Trebušnikovo usodo.

Stric je v svojem „pritličju“ kmalu zaspal. Zbudil se je šele, ko se je ladja začela močneje zibati. Nekaj časa je mislil, da mu nekdo nagaja ter guglje postelj semtertja. Ker se mu pa na njegovo grožnjo, da bo porednežu vrat zavil, ni nihče odzval, začel se je pozornejše ogledovati pri kabini. Šele sedaj spozna, da se le parnik ziblje.

„Pravim, pravim, to bo pa prijetno,“ misli si Trebušnik, „sedaj me bo pa kar ladja nazaj v spanje zazibala.“ Nekaj časa se mu je zdelo to zibanje jako prijetno. Toda kmalu mu postane nekam čudno vroče. Naenkrat začuti, da mu sili nekaj iz želodca v usta.

Ker pa revež ni vedel, da ima za tak slučaj pripravljeno posebno posodo, je mislil, da mora to sitnost opraviti skozi okno. Urno zbaše glavo skozi malo okroglo lino in si olajša uporni želodec. Dobro je bilo, da se je parnik ravno takrat nagnil na nasprotno stran.

Po srečno končanem opravilu hoče Trebušnik glavo zopet nazaj potegniti, toda zastonj je bil vsak poskus. Ušesa niso pustila glave za nobeno ceno nazaj v ladjo.

„Pravim, pravim, kaj bo pa sedaj?“ pravi sam pri sebi Trebušnik. „Kaj bom moral celo noč skozi okno zijati?“

Ko bi bilo le to! A prišlo je še hujše.

Trebušnik je namreč naenkrat začutil, da mu noge silijo kvišku, glava pa proti morju. Zdelo se mu je, kakor da bi ga kdo na glavo postavljal. In to ni bilo prav nič čudno. Kajti ladja se je zibala na obe strani. Jako čudna je bila pa vsa stvar za Trebušnika. Kadarkoli se je namreč parnik nagnil na njegovo stran, je revež pomočil glavo v morje in naredil par požirkov.

Kdor je že pokusil slano morsko vodo, bo dobro vedel, v kakih stiskah je bil Trebušnik, ko je tako popival po morju. Njegov želodec je namreč tako občutljiv, da niti studenčice ne prenese, kaj šele morje. Zato je tudi tiste požirke pridno pošiljal tja, odkoder so prišli.

Ker je bilo torej Trebušnikovo grlo podobno nekakemu vodovodu, skozi katerega teče voda kar naprej ven in noter, mu je bilo popolnoma nemogoče kričati na pomoč. Morda bi se bil celo zadušil, če bi ne bil prišel strežaj še zadosti zgodaj v kabino.

Ta je v hipu spoznal nevarnost, v kateri je visel njegov gost iz pritličja. Urno pokliče par mož na pomoč in po velikem trudu se jim slednjič posreči, da so privlekli trdovratno glavo tja, kjer je bil njen

gospodar. Za svojo neubogljivost je bila precej občutno kaznovana. Kajti krvavela je precej močno na obeh ušesih.

Nekaj sreče v nesreči je bilo pa vendar-le. Trebušnik je namreč tako dobro zamašil z glavo odprto okno, da je bila še celo postelja skoraj popolnoma suha, akoravno je stala tik okna. Sicer bi bila gotovo vsa kabina poplavljena.

Strežaj je pa stricu skrbno polepil rane na ušesih, skuhal mu zdravilnega čaja in ga spravil nazaj v posteljo. Toda prihajalo mu je vedno slabše. Zato je bil prav hvaležen, da ga je prišel gospod kapetan iskat in ga pripeljal na krov. Sam bi pri tako nemirnem morju gotovo nikdar ne bil prilezel gori.

Polagoma je prišel toliko zopet k sebi, da so ga za nekaj časa minule misli na smrt. Zaupal mi je, da bi si rad še enkrat življenje olepšal s požirkom dobre slivovke, ki bi se na morsko vodo gotovo lepo prilegla. Ker smo vsi čutili potrebo po kaki topli stvari, šli smo — ako se sme to opotekanje po krovu sploh hoja imenovati — vsi v obednico.

Kako se začudimo. ko zagledamo tu Grogo moško sedeti pri čaju! Mož je vso noč prav prijetno spal na mehkem divanu v salonu in si potem naročil zasluženi zajtrk. Kakor se je videlo, mu morska bolezen ni mogla do živega.

Gugali smo se torej v obednici, držali vsak svojo posodico v rokah in srebali čaj. Trebušnik je pa nekako z zaničevanjem gledal na našo „lužo“ in si pridno točil slivovko iz precejšnje steklenice. Naenkrat postavi Ivanka skledico na mizo in oboje — Ivanka in skledica — nam hipoma izgine izpred očij: Skledica pod mizo, Ivanka pa skozi vrata.

Bežala je pred morsko boleznijo, ki zlasti v obednici pod krovom preži na uboge žrtve. Ko pridemo zopet nazaj na krov, je že ležala nepremično na stolu. Na moje vprašanje, kam se ji je tako mudilo, ni črh-

nila niti besedice. Videl sem, da je prišlo navodilo gospoda Juraja pri njej zopet do popolne veljave.

Sploh pa ni bil ta recept zoper morsko bolezen tako slab. Tudi jaz sem se počutil veliko boljše, ako sem molčal. Jako dober pripomoček je tudi, ako si izbereš na bregu eno točko in vedno nanjo gledaš. Varuj se pa tistega radovednega zijanja na morske valove, ki buče ob parniku. Taka radovednost se skoraj v vsakem slučaju plačuje z globo, ki se pa ne vzame iz žepa, marveč iz — želodca, kar za njegovega lastnika gotovo ni posebna prijetnost.

Na parniku je vladala med celo vožnjo velika puščoba. Popotniki so se kislo držali, ker jim je morska bolezen sedela za vratom, in celo vedno veseli uslužbenci so kazali sila čemerne obraze. In kako bi jih tudi ne, ko so pa morali venomer letati z metlo in žaganjem za tistimi nerodneži, ki so stresali po krovu, kar je morje terjalo od njih.

Vsi smo se prav globoko oddahnili, ko smo zavili v zaliv proti Gružu. Parnik se je takoj nehal zibati in izginile so vse težave, ki so v zvezi s takim zibanjem. Postalo je takoj vse živahno. Žalibog, da je ta živahnost trajala le med tem, ko smo se vozili po zalivu in stali v Gružu. Ko pa pridemo nazaj na odprto morje, pluli smo zopet naprej v znamenju morske bolezni.

Upali smo sicer, da bo jug vsaj nekoliko ponehal, toda to upanje nas je varalo. Morje se je kar valilo pod silnim pritiskom divjajočega viharja in parnik se je včasih tako nagnil, da so valovi pljusknili celo na krov. Morska bolezen je terjala vedno več žrtev in že je tudi krožila potuhnjeno krog nas in preudarjala, koga naj se prvega loti. Kako smo se torej vsi razveselili, ko smo v daljavi zagledali utrdbe, ki stražijo vhod v Boko Kotorsko. Zakaj vedeli smo, da nas čaka tam prekrasna vožnja po morju, ki ga ne vzbudi iz njegovega miru niti najbolj „širok“ jug.

Pod varstvom topov utrdbe Mamole in one na Oštru, ki so pripravljeni vsak hip bruhati ogenj in svinec na sovražne ladje, smo zdrknili iz viharnega odprtega morja v naročje mirne Boke. Sedaj je kar hipoma zopet vse oživelo. Lica so dobila nazaj prejšnjo zdravo barvo, udje svojo gibčnost, in tudi jezik se nam je za čuda hitro razvezal. Marsikdo je bil sedaj kar naenkrat čil in zdrav, akoravno je še malo trenotkov poprej mislil, da bo moral od samih slabosti tja, kjer ni nobene morske bolezni. Vendar se ne smemo čuditi tej čudoviti izpremembi in iskati njenih vzrokov, kajti vožnja po rajsko lepi Boki Kotorski mora ozdraviti vsakega.

Prijatelj, si se li že vozil po Komskem jezeru (Lago di Como v gornji Italiji)? Kaj ne, kako si občudoval to krasno jezersko gladino, kako se ti je oko radovalo nad zelenimi bregovi, ki so kar posejani z gradiči in vilami. Zdelo se ti je, da v sanjah gledaš krasote izgubljenega raja.

Si li že videl Štirikantonsko jezero? Kako lepo leži v naročju strmih bregov pod varstvom s snegom in ledom ovenčanih gorskih velikanov! Res pravi demant med ostalimi švicarskimi dragulji.

In vožnja po mogočnem Renu v jasni mesečni noči! Mirno in tiho pluje tvoj čolnič po temnozelenih valovih. Bledi mesečni žarki obsevajo zelene livade, skrivajo se za gostimi brajdami, ogledujejo radovedno tihe vasice ter begajo po obzidju in stolpih ponosnih gradov. Vsak hip pričakuješ, da zašumi voda poleg čolna in se prikaže povodna deklica, ki te povabi v svoj hladni stan, da prirožljajo iz visokega gradu vitezi v srebrnih in zlatih opravah, ali da se prikaže visoko gori na stolpu bela grajska gospa, ki ne najde niti v grobu miru.

Toda, čemu bi hodil tako daleč. Pridi sem v Boko, tu najdeš krasoto „Laškega raja“, resnobo Štirikantonskega jezera in romantiko „nemškega“ Rena, in to vse obenem.

Boka Kotorska! Kdo bi mi dal moč, da opišem tvojo krasoto? Kje si vila iz visoke planine, ki si pripeljala kraljeviču Marku konja šarca? Pripelji mi pegaza, da ga zasedem in zdirjam z njim po Boki Kotorski, da dostojno opevam krasno barvo njenih valov, njene ljubke zalive in otoke, zelene bregove, ponosna mesta, mrke gradove in mogočne gore, ki stražijo ta dalmatinski biser.

Toda zaman kličem vilo z visoke planine. Najbrže se kje drugje potepa ta čarovnica. Na ta način seveda ostanem jaz brez pegaza. Zato pa tudi nihče ne sme od mene zahtevati, da mu opevam lepoto Boke Kotorske. Mesto tega hočem raje povedati nekaj iz njene zgodovine. Seveda ne bo to poezija, marveč proza, zato pa toliko bolj resnična.

V davnih časih so prebivali todi Ilirci. Imeli so se jako dobro pod vlado mile kraljice Tevte, ki je imela svojo prestolnico v današnji vasi Tivat. Nekoč pa pridejo v Boko Rimljani. Tevta jih je gostoljubno sprejela in imenitno pogostila. Kmalu potem so ji poslali Rimljani v zahvalo zlato kuhalnico in jo obenem prosili, naj jim vrne v zameno svoje žezlo. Tevta je pa tako malo vedela, kaj se spodobi, da je oboje obdržala. Zato je pa dobila zopet obisk. Prišli so namreč Rimljani, pa ne v goste, marveč na vojsko, ter ji vzeli žezlo. Tevta si je to izgubo tako gnala k srcu, da je zbolela za ostarelostjo in v devetindevedesetem letu umrla prezgodnje smrti.

Rimljanom se je pa njihovo grdo ravnanje z rajnko kraljico kmalu vračevalo, in sicer z obrestmi. Kajti že kakih devetsto let potem so jih pregnali Slovani in posedli ne le Boko, marveč tudi Dalmacijo. Pod varstvom beneškega leva so si potem Bokelji kaj zelo opomogli. Zidali so si krasne palače, pa ne le doma, marveč tudi drugod, zlasti v Benetkah. V Kotoru in drugih mestih ob zalivu so se nakopičila ob tistih časih silna bogastva.

Blizu vhoda v Boko, v divjem Ercegnovem, so se pa vgnezdili Turki, gledali na te zaklade in požirali sline. Pogosto so stegovali svoje grabežljive prste po njih, toda Bokelji so jih vsakokrat prav pošteno nakrcali. Temu stegovanju prstov in požiranju slin so pa naposled naredili konec Benečani. Naredili so izlet v Ercegnovo, pobili Turkom okna ter jih tako nahrulili, da so se takoj pobrali domov na Turško.

Ko so pa Benečani svojo slavo in moč zapravili, prišli so tudi Bokelji ob veljavo. Bogastvo je izginilo kakor sneg ob vročem solncu, in v lepem zalivu se je naselilo pomanjkanje. Bogastvo je torej ušlo iz Boke, hrabrost in pogum sta pa ostala še v nji. To se je zlasti pokazalo začetkom prejšnjega stoletja.

Po tilsitskem miru so namreč prišli Bokelji pod Francoza. Toda kmalu so se naveličali njegove vlade. Povabili so Črnogorce in z njihovo pomočjo pometali nepoklicane goste iz zaliva v odprto morje. Francozom so pa bokeljske svinčenke ostale v tako dobrem spominu, da se niso niti ozreti utegnili, marveč so urno odplavali domov.

Hrabri Bokelji pa niso dolgo uživali zlate prostosti. Kajti takoj eno leto pozneje jim je prišel avstrijski general Milutinović povedat, da jih je avstrijski cesar vzel pod svoje varstvo.

Bokelji so pa z „veselj-m“ pozdravili to vest. Ko so pa celo zagledali cesarske topove in puške, povedali so zaupno Milutinoviću, da komaj čakajo, da se pogrejejo v gnezdu dvoglavega avstrijskega orla.

Edini Črnogorci niso bili s tem zadovoljni in so hoteli delati zgago. General jim je pa svetoval, naj gredo domov zelje sadit, ker je ravno zato ugodno vreme.

Nato so se Črnogorci obrnili in odšli po strmih bregovih proti domu. Ko so pa prišli na mejo, od koder se tako lepo vidi Boka, posedli so po skalah, dali prst v usta in premišljevali, kaj imajo od tega,

da so nesli za Avstrijce svojo kožo na francoski semenj.

Kakor nas torej zgodovina uči, prelili so Bokelji že precej krvi za svobodo svoje lepe domovine. Da je pa Boka tudi vredna take ljubezni, izprevidi vsak, kdor jo je le enkrat videl. Kajti že pri vhodu v zaliv spoznaš, da te tu čaka izreden užitek, ako si le količkaj dovzeten za naravne krasote.

Ko pripluje parnik mimo Oštra, zavije se takoj proti Ercegnovmu, ki leži slikovito ob zalivu Tople. Med ostanki starega mestnega obzidja so raztresene lične hiše, ki so tuintam skoraj popolnoma skrite v zelenju. Od daleč se ti zdi mesto podobno amfiteatru, s tolikimi sedeži, kolikor je hiš. Nad njim pa grozi še precej dobra utrdba Gornji grad, ki so ga menda postavili Saraceni. Krasno sliko pa posebno izpopolnjujeta Dobraštica (1570 *m*) in Radostak (1416 *m*), ki v ozadju dvigujeta svoje sive glave proti vedno modremu nebu.

Za tem gorovjem bivajo hrabri Krivošijani, ki so se najtrdovratnejše borili za zlato svobodo. Ko je namreč avstrijska vlada povabila njihovo nado in ponos v vojake, odgovorili so, da prav nič ne hrepene po „parademaršu“ in „komisu“. Ako pa hočejo vedeti, kako znajo „pucati“ (streljati), naj pa pridejo gledat.

In Avstrijci so res prišli gledat to „pucanje“. Krivošijani so pa tako „pucali“, da je bilo veselje, seveda ne za tiste, ki so bili „popucani“. Naposled so pa morali tudi Krivošijani izkusiti resnico pregovora: „Veliko psov je zajčja smrt“. Morali so se vdati, učiti se „parademarš“ in „komis“ jesti.

Mimo starega pravoslavnega samostana Savine priplujemo v Kumborsko ožino. Na levem bregu je izpeljana široka cesta, ob kateri stoji hiša za hišo, selo za selom, vse sredi vinogradov in vrtov z najlepšim južnim sadjem. Ožina se kmalu razširi v široki Tivatski zaliv, nad katerim se nenadoma prikaže sveta

gora Črnogorcev, s križem okrašeni Lovčen (1759 *m*). Toda polagoma začno zeleni, lepo obdelani bregovi zopet skupaj lesti. Zaliv postaja vedno ožji in ožji, dokler ne pride do Verig, ki so najožje mesto v celi Boki. Razdalja med obema bregovoma nima tu dosti črez tristo metrov. Ker so Benečani neprenehoma silili v Kotor, zaprl je Ludovik Veliki leta 1381. to ožino z velikanskimi verigami. Od njih je potem dobila ožina svoje ime.

Skozi Verige se pripeljemo slednjič v Kotorski zaliv. Na levi zagledamo pod Rasonom malo selo Perast, pred katerim stojita dva mična otočiča. Na prvem stoji cerkev sv. Jurija, na drugem pa svetišče, posvečeno „Gospej od Skarpela“, ki uživa pri Bokeljih največje zaupanje. To so torej nekako bokeljske Brezje ali Višarje.

V petnajstem stoletju sta namreč našla dva brata ribiča na neki skali blizu Trsata Marijino sliko, ki je bila vsa obdana od lučic. Ribiča odneseta sliko domov, a eden brat nagloma zboli. Pokliče duhovnika, kateremu vse odkrije ter daruje sliko domači cerkvi. Prenesejo jo torej v svečanem sprevodu v cerkev. Med procesijo pa bolnik nagloma ozdravi.

Toda slika tudi sedaj ni bila zadovoljna s svojim novim stanovanjem. Vsako noč je romala nazaj na skalo, kjer sta jo našla ribiča. To se je zgodilo trikrat. Sedaj spozna ljudstvo, da želi imeti Marija na oni skali svetišče.

Skala pa ni bila niti za malo kapelico zadosti velika. A pobožni narod ni bil v zadregi. Zasipali so toliko časa morje, da so dobili potrebni prostor za svetišče. Še do danes se je ohranila navada, da vsak posestnik ladje napolni 22. julija svoj čoln s kamenjem ter ga prevrže ob otočiču v morje.

Bokelji se kaj radi zatekajo h „Gospej Skarpeljski“. In ako je uslišan, je silno radodaren. Zato so vse cerkvene stene pokrite s srebrnimi odpustki. Po-

sebno dragocena je velika srebrna plošča, ki so jo svoji veliki pomočnici darovali Peraščani v zahvalo za zmago nad Turki leta 1654. Marijina podoba sama ima pa toliko zlatnine, biserov in drugih dragocenosti, da se komaj vidi iz te bleščeče krasote.

Vsako leto se vrši tu več svečanosti. Največja je ona 15. maja. Že prejšnjo nedeljo prenesejo sliko iz otoške cerkve v Peraško. Med prenašanjem grmijo topovi iz Peraške trdnjave, njihove base pa spremljajo mali topiči, katerih je vse polno nastavljenih po obrežju.

Slavnost 15. maja pa traja cel dan. Morje krog otoka in ob Perastu je kar natlačeno polno večjih in manjših ladij. Na tisoče ljudi se zgnete skupaj, da se pokloni Gospi Skarpeljski. Pripeljejo se celo najjužnejši Avstrijci iz Špiča. Zdi se ti, da si na razstavi jugoslovanskih narodnih noš.

Krasen je tudi sprevod peraških mladeničev, ki vsi v orožju spremljajo sliko Marije Skarpeljske, ki jo nosijo štirje duhovniki. V prejšnjih časih je bilo to oboroženo spremstvo krvavo potrebno. Kajti Turki iz bližnjega Ercegovnega so vedno ob takih prilikah prežali na dragoceno sliko. Toda odnesli so vselej krvave glave, kajti Bokelji so že takrat znali dobro „pucati“.

Dandanes seveda se cela svečanost vrši v miru, in „telesna straža“ Gospe Skarpeljske nima prilike, da bi zanjo prelivala kri. Da pa vendar mladeniči ne nosijo zastonj puške, streljajo pet sto metrov daleč na petelina, ki stoji na deščici, pritrjeni na potopljeno sidro. Ker so Bokelji dobri strelci, bi ga marsikdo zadel vkljub veliki daljavi, ako bi ne bilo treba plačati potem sto litrov vina. Slava je sicer velika, toda denarja je v Boki dandanes malo. Zato mora biti strelec že precej premožen, da si upa petelina pogoditi.

Vso slavnost zaključi zvečer čarobna razsvetljava. Ves Perast je v eni luči, otok pa kakor v ognju.

Rakete švigajo po zraku, puške pokajo, topovi grme in vrišč je tak, kakor bi še vedno Turke preganjali.

Polagoma pa začno ugaševati luči, ena za drugo, po obrežnih strminah utihnejo odmevi zadnjih strelov in narod se razide na vse strani.

Gospa Skarpeljska pa zopet sameva v samotnem svetišču do naslednje svečanosti.

Nekoliko naprej od Perasta stoji v kotu Risanskega zaliva precej veliko mestece Risan. V prvem tisočletju je nekako prvačil med drugimi seli. Ko so ga pa Saraceni razrušili, prevzel je njegovo slavo in veljavo Kotor in jo tudi obdržal.

Za Verigami se zavije parnik na desno naravnost proti Kotoru, ki se nam tudi kmalu potem pokaže.

Neizbrisljiv je vtis, ki ga napravi na človeka pogled na divje skalnate stene ob vzhodnih bregovih Kotorskega zaliva. Ko pa pripluje parnik v Kotor, zdi se ti, da si prišel na konec sveta. Kajti odprta ti je samo pot nazaj po morju ali pa naprej črez sive gore.

Komaj smo zapustili „Panonijo“, že so nas obsuli razni kričači. Eni so nam hvalili svoje hotele, drugi so se nam ponujali za vodnike v različne kraje, drugi zopet so se nam pa vsiljevali za vožnjo v Črno goro.

Mi smo storili to, kar je v takih in enakih slučajih najpametnejše. Šli smo lepo naprej, ne da bi se zmenili za njihovo prijaznost. Tako smo bili kmalu sami.

Po kratkem kosilu, med katerem smo tudi dobili voznika za Črno goro, gremo malo po mestu. No, ta sprehod je bil hitro pri kraju. Kajti Kotor nima veliko prostora za svoje prebivalce.

Iz precej prostorne obali pridemo do starega mestnega obzidja, v katerem zagledamo velika, z beneškim levom okrašena vrata. Nad to znamenje nekdanje beneške moči se je seveda v novejših časih usedel dvoglavi avstrijski orel.

V prejšnjih stoletjih so bila ta vrata gotovo dobro zastražena. Dandanes jih pa čuva le — prodajalka

razglednic, ki skrbno pazi, da ji ne uide noben tujec v mesto ali pa iz mesta. Tudi nas se je lotila, a gospod kapitan je bil tako velikodušen, da se je za nas vse žrtvoval. Tako je hitel izbirati razglednice, da smo vsi drugi ušli skozi vrata na glavni trg.

Ko se tu nagledamo vojašnice in stolpa, pred katerim stoji star rimsk oltar, gremo dalje po jako ozkih ulicah v stolnico. Ta cerkev je že stara črez tisoč let. Sezidali so jo na čast sv. Trifonu, ki je v jako veliki časti pri Kotorcih.

Nato lezemo še v cerkvico Marijinega oznanjenja, ki stoji že v obzidju trdnjave sv. Janeza. Kapela sama na sebi nima posebne vrednosti, a s prostora pred njenimi duri imaš prekrasen razgled na mesto in zaliv.

Ker nas višje v utrdbo niso pustili, vrnili smo se nazaj na obalo, od koder je pogled na trdnjavo in kapelico naravnost nepopisljiv.

S tem je bilo pa mesto že tudi ogledano. Zakaj ozkih ulic in zamazanih hiš, ki se jih tudi v Kotoru ne manjka, smo videli v Dalmaciji že več kot dosti.

Bil je pa tudi že skrajni čas za odhod, ako smo hoteli še do večera priti v Cetinje. Sedli smo torej na voz in se odpeljali.

Škoda le, da smo se morali ločiti od zabavnega gospoda kapitana in zgovornega prijatelja Zorka. Kajti odpovedala sta nam druščino kar na celem. Zbala sta se dolge vožnje in cestnega prahu ter sklenila, da se še isti dan odpeljeta v Dubrovnik. Toliko sta nam pa vendar-le obljubila, da nas tam počakata.

Sumljivi trebuh.

Sitna preiskava. — Bedakovičeva rodovina. — Nesrečni samostan. — Črnogorec doma. — Neenaka konja. — Preganjana nedolžnost. — Rešitev iz jetništva.

S Kotora prideš v Črno goro lahko po dveh potih. Že v davnih časih so se Črnogorci posluževali ozke stezice, ki se je v silni strmini vila s sedla Krstaca

proti zalivu. To stezo je avstrijska vlada v sredi prejšnjega stoletja razširila in zboljšala. Ostala je seveda vendar le pešpot, porabna samo za Črnogorce, njihove žene, osle in mule. Dober turist se je seveda tudi ne ustraši, zlasti ker pride po nji veliko prej do sedla, kakor se pa pripelje z vozom po novi cesti.

Pot drži sprva precej strmo naravnost navzgor med divjo Fjumersko sotesko in trdnjavskim obzidjem do vasi Špiljare. Od tu imaš lep pogled na trdnjavo, ki stoji na strmem pobočju, kakor bi bila nalepljena. Čim višje prideš, tem bolj izginja pod teboj utrdba in cerkvica sv. Janeza, ki leži v mali dolinici poleg nje, zato se pa začne razgrinjati pred teboj prekrasni Kotorski zaliv. Skoraj ločiti se ne moreš od ljubkega pogleda.

Ko se pripotiš — pot je cel dan na solncu — do malega ravnega prostora, zagledaš poleg sebe zopet sotesko, v ozadju ti pa pokažeta svoje strme stene Pestingrad (1072 *m*) in Mrajanik (1315 *m*). Pot izgine potem za nekaj časa v sotesko, kjer si potolažiš žejo z bistro studenčico. Kmalu pa moraš zopet ven na solnce. Od tu dalje se vije pot v neštevilnih kratkih ključih (ridah) do Krstaca, ki ga vidiš naravnost nad seboj.

Za Trebušnika seveda ni bila ta pot, zlasti ne v hudi popoldanski vročini, dasi je bil že na Triglavu. Zato smo se raje peljali po krasni cesti, ki je izpeljana v velikanskih, zato pa tudi v sila zložnih ovinkih. V Švici imajo krasne planinske ceste, toda ta jih — vsaj do črnogorske meje — daleč prekaša.

Mimo starega mestnega obzidja se pripeljemo do vasi Škaljara. Tu se začne cesta polagoma napenjati. Takoj na prvem ovinku se nam odpre pogled na Kotorski zaliv, ki nas sploh celo pot spremlja. Samo takrat nam za kratek čas izgine izpred oči, ko se cesta zavije na zahodno pobočje hriba Gorazda. Zato nas pa odškoduje razgled na krasno polje, ki se razprostira ob bregovih Tivatskega zaliva.

Kmalu se pa zopet obrnemo nazaj proti Kotorju in pridrdramo slednjič do ključev, ki se tako lepo vidijo iz zaliva Tople. Tukaj pa res ne veš, kaj bi bolj občudoval: ali prekrasno Boko, ali širno Jadransko morje, ali pa male trdnjavice, s katerimi je široki hrbet hriba Vermača kar posut. Dobro bi bilo, da bi človek imel okrog in okrog glave oči, da bi vso to krasoto ob enem gledal. Saj tako si je želela Ivanka, ki je bila tako zamaknjena v krasni pogled, da je celo pozabila strica dražiti.

Ta se pa ni posebno zanimal za lepo okolico; saj je pa tudi še lahko imel dosti od „prijaznega“ razgleda skozi line na Panoniji. Slonel je zložno v vozu in dremal.

Tudi Groga je neprenehoma prikimaval zgovornemu vozniku, poleg katerega je sedel. Sprva sem skoraj mislil, da se je že tako dobro naučil hrvatski, ker se je tako živahno ž njim „pogovarjal“. Sčasoma pa zapazim, da mož le zato pritrjuje svojemu sosedu, ker — spi.

Hotel sem ju že zbuditi, da bi ju opozoril na temno gladino Kotorskega zaliva, ki smo ga videli v silni globočini skoraj navpično pod seboj, ko se nenadoma zavije cesta proti vzhodu. Kakor bi pihnil, izgine nam morje izpred oči, in pred nami se odpre med Mrajanikom in Lovćenom divji črnogorski Kras.

Prispeli smo na Krstac. Ob cesti stoji hiša, v kateri se dobi pijača in tudi kaj malega za prigrizniti. Trebušnik in Groga sta pa menda vohala pijačo, zakaj komaj smo prišli vštric krčme, že sta se oba hkrati zbudila.

„Pravim, pravim, kakor nalašč. Zdaj se pa malo pokrepčamo, kaj ne?“ menil je stric in kobacal iz voza.

Toda prvi pozdrav na črnogorski zemlji ni bil tako prisrčen, kakor smo pričakovali. Ropot voza je namreč privabil iz hiše nekaj Črnogorcev. Eden izmed njih, bil je menda častnik, nas začne izpraševati, odkod in kam.

Razložil sem mu vse natančno, a vkljub temu smo se mu zdeli malo sumljivi. Kriva sta bila pa tega Trebušnik in Groga v svoji dalmatinski noši.

„Čemu sta pa vaša tovariša v tej obleki, ko vendar nista Dalmatinca?“ poizvedoval je radovedni Črnogorec.

Na to vprašanje je bilo težko odgovoriti. Kaj sem mu hotel povedati, kako sta v Reki Lahe mlatila? No, potem bi nam pri današnjem prijateljstvu med Črno goro in Italijo takoj pokazali, kje se črez Krstac nazaj v Kotor pride.

Ker mu torej tega vprašanja nisem dovolj pojasnil, izjavil je, da se midva z Ivanko lahko prosto dalje peljeva, Trebušnik in Groga naj se pa zgubita, od koder sta prišla.

Stali smo torej sredi ceste in premišljevali, kaj bi bilo storiti. Na pol pota se vrniti nam ni kazalo, ločiti se je bilo pa tudi nerodno, kajti Trebušnika in Groge si nisem več upal sama pustiti.

Tu se pripelje, kakor poklican, bogato opravljen Črnogorec ter se ustavi pred krčmo. Iz spoštovanja, s katerim ga je pozdravila obmejna straža, sem takoj spoznal, da mora biti to kak višji častnik. Urno stopim k njemu ter mu razložim, v kako zadrego nas je spravila vestnost straže.

No, ta si je pustil vsaj kaj dopovedati. Mož je spoznal, da ni nobeden izmed nas podoben kakemu zarotniku in nam dovolil, da smemo dalje.

Hoteli smo se že odpeljati, ko stopi poveljnik straže zopet k vozu in mi reče, kazaje na Trebušnika:

„Je li pa trebuh tega gospoda res pristen?“

Ko mu od samega začudenja takoj ne odgovorim, ponovi svoje vprašanje določneje.

„Čemu pa zopet to povprašujete?“ zasmejem se zdaj. „To se mi pa še na nobeni meji ni pripetilo, da bi preiskovali pristnost trebuhov.“

Moj smeh je pa menda potrdil v Črnogorcu sum, da bi utegnil biti trebuh — ponarejen. Zato je moral

stric z voza v gostilno, kjer so si Črnogorci ogledali njegov trebuh od vseh strani in ga slednjič morali priznati za — pristnega.

In kje je bil vzrok tej natančnosti? Eden stražnikov, ki je ostal zunaj pri meni, mi je to uganko drage volje razrešil.

Kakih deset dni poprej se je namreč pripeljal iz Kotorja na Krstac nenavadno obilen človek. Ker je imel vse listine v redu, hotel ga je stražni poveljnik že naprej pustiti. Tu stopi nek kapitan (nekako okrajni glavar v Črnigori), ki se je slučajno mudil v krčmi, k vozu in pogleda tujcu ostro v obraz. Takoj mu zapove stopiti v gostilno, kjer ga pusti preiskati. Mož je kar gineval pod rokami radovednih Črnogorcev. Naposled je iz silnega debeluharja nastalo dolgo, suho človeče, na katerem je visela obleka, kakor na strašilu v prosu. Na mizi je pa ležal kup razstreljivih snovi, ki jih je hotel navihanec vtihotapiti pod nedolžno krinko — miroljubnega trebuha. Razstreljivo je bilo menda namenjeno za bombe, s katerimi so hoteli nekateri nezadovoljneži strašiti po Črni gori.

Zdaj mi je postalo razumljivo, zakaj je Trebušnikov trebuh vzbudil tako pozornost na črnogorski meji.

„Pravim, pravim, kaj takega se mi pa še moj živ dan ni primerilo, da bi mi bil kdo preiskoval trebuh,“ prijezi se Trebušnik iz gostilne ter se skobaca na voz.

„Čisto prav se vam godi, stric, zakaj se pa tako redite? Veste, za domovino je treba trpeti,“ pogovarja ga Ivanka ter mu potrka na trebuh.

„Pravim, pravim, ne jezi me! Tebi naj pa preiščejo jezik!“

„Moj jezik pa kar v miru pustite! Vam je li že kdaj naredil kaj škode, da vam je tako na poti? Le malo pomislite, kolikokrat sem vas že ž njim iz blata izvlekla! Tudi nas še nikjer niso ustavili zaradi mojega jezika, zavoljo vašega trebuha bi nas pa kmalu vse uklenjene v Cetinje gnali. Povem vam . . .“

Kaj je Ivanka še hotela povedati v obrambo svojega jezika, ne vem; kajti voznik je zavozil v tak prah, da sta Ivankin jezik in Trebušnikov trebuh kar izginila v njem.

Sploh se je tako prašilo, da bi bilo najboljše, zavezati si oči in usta. Na izgubi bi gotovo ne bili. Kajti posebne lepote ne vidiš na celi poti od Krstaca noter do Cetinj.

Cesta se vije polagoma po pustem kraškem svetu navzdol, na katerem se le tu in tam kaka njivica skriva med kamenjem. Sčasoma se tega pustega skalovja tako naveličamo, da se kar oddahnemo, ko zagledamo pod seboj zeleno Polje Njeguša, rodne vasi sedanjega črnogorskega kneza Nikite.

Selo leži v globokem kotlu, takorekoč v naročju Mrajanika, Tatinjaka in Lovćena. Ker torej ne more voda nikamor odnesti prsti, ohranila se je tu precejšnja skupina njiv in pašnikov, ki se imenuje Polje. Hiše so raztresene po celem kotlu. Kar je novih, so precej čedne. Stare so pa take, da človek res ne ve, stanujejo li ljudje v hlevu, ali živina v hiši.

Male cerkvice, ki jih je v vasi več, so jako lične, zvonovi so pa prosto obešeni kakor na Krasu. Ako smemo sploh po velikem številu cerkvâ soditi, morajo biti Črnogorci zelo veren narod.

Pri Nikitovi rojstni hiši se začne cesta zopet vzdigovati vedno višje in višje noter do sedla Krivačkega Zdrijela (1274 *m*).

„Pravim, pravim," oglasi se Trebušnik, „tu je pa avno tak svet, kakor na Triglavu. Kamor pogledam, samo skala in pesek."

In mož je dobro povedal. Zakaj, kakor daleč ti sega pogled, ne vidiš drugega, kakor gole vrhove in s kamenjem pokrite kotle. Kjer je pa le za ped rodovitne zemlje, zapaziš takoj poleg nje kočo, ki je pa že bolj podobna kupu kamenja, kakor pa človeškemu bivališču.

„Moj Bog!“ pravi Groga, „sem bi morali naši Brezničani priti; potem bi šele spoznali, kakšen raj imajo doma.“

Seveda ni vsa Črnagora taka. Zakaj vkljub temu, da je manjša, kakor Kranjsko, ima vendar nekako v malem vse dobre in slabe lastnosti naše Avstrije. V nji vidiš Kras, kakor v Istriji, vrhove, kakor v Tri-glavskem pogorju, planine, kakor v Bohinju, jezero, kakor v južnih Tirolah, morsko obalo, kakor v Dalmaciji, trte in palme kakor v Dubrovniku. Zato naredi Črnagora nate ves drugačen vtis, ako prideš iz Bara in se razgrne pred teboj rodovitna črnogorska Albanija.

Kras pa, ki ga vidiš okrog in okrog celo pot od Krstaca do Cetinj, ti seveda ne more vzbuditi občudovanja in razložiti ljubezni Črnogorcev do svoje domovine.

Tako je tudi mislil Trebušnik in rekel:

„Pravim, pravim, le to se mi čudno zdi, da se ti ljudje tako potegujejo za to puščavo. Jaz še zastonj nočem tega skalovja, če ga mi tudi ponude.“

Mislil sem, da se bo Ivanka kaj potegnila za čast Črne gore. Toda to pot je trdovratno molčala. Zrla je nepremično v daljavo, kakor bi kaj posebnega opazovala.

„Kaj pa vidiš tam, da gledaš tako pozorno?“ vprašam jo.

„Ah nič! Ves čas že čakam, kdaj se prikažejo Cetinje, pa jih le ni.“

„Kar brez skrbi bodi, da bi jih nocoj videla! Preden bomo tam, bo že trdna noč,“ potolaži jo Groga, ki je zvedel od voznika to važno novico.

In res se je že začela napovedovati noč. Voznik je prižgal obe svetilnici in podil na vso moč konje po zložnih klancih, ki se v neštevilnih ključih vijejo navzdol,

Temi se je pa pridružila tudi nevihta, ki je kar nenadoma prišla. Na jugu se je parkrat zabliskalo in

že smo bili sredi bliska in plohe. Voznik je tako podil ubogo živino, da smo mislili, da mora biti vse drobno.

Slednjič so vendar — globoko pod nami — zamigljale luči, ki so nam naznanjale črnogorsko prestolnico. Preteklo je pa še precej časa, preden smo se pripeljali doli ter se ustavili pred Grand hotelom.

Tu so nas čakala razna prijazna in neprijazna presenečenja. Najbolj je bil presenečen Trebušnik, ki je moral iti — lačen v posteljo, ker je dobil mesto večerje samo malo pokušnjo.

„Pravim, pravim," godrnjal je mož, „ako bomo par dni tu ostali, umrem nazadnje še od lakote."

„Preje bodo Črnogorci, kakor vi, če jim bodete vse snedli," potegne se Ivanka za čast glavnega in stolnega mesta črnogorske kneževine.

Tudi Ivanka je bila neprijetno presenečena. V obednici smo se namreč seznanili s kneževim pribočnikom Montanovičem. Ivanka ga je takoj vprašala, če mu je znana Bedakovičeva rodbina.

„Bedakovičeva rodbina?" začudi se častnik, „ne, Bedakovičev pa ni pri nas. Morda pa mislite Redakovičeve? Tam imajo eno hčerko, ki mora biti vaše starosti. Toda zdaj jih ravno ni doma. Šli so s knezom v Rijeko."

Ivanka se je pa to pot raztogotila najprej sama nad seboj, ker je naredila iz Redakovičev Bedakoviče, potem pa nad Darinko, ker je ni počakala v Cetinjah, akoravno ji je bila naznanila svoj prihod.

Njena črnogorska prijateljica je bila pa pri vsem tem popolnoma nedolžna. Kajti pisma, naslovljenega na „Darinko Bedakovič", ji vendar nihče ni mogel izročiti!

Presenečen sem bil pa tudi jaz. Upal sem namreč, da bom lahko knezu predstavil Trebušnika in da bom za to uslugo povabljen h kosilu. Tako je pa šlo vse rakom žvižgat: dobra večerja, Darinka „Bedakovič" in kosilo pri knezu.

Edino prijetno presenečenje je bilo, da smo se seznanili s prijaznim gospodom Montanovićem, ki nam je obljubil, da nam drugo jutro razkaže Cetinje.

Da pa ne delam Grand hotelu krivice, moram omeniti še eno prijetnost, ki sem jo v njem užil. Po dolgem času sem se namreč zopet enkrat prav dobro — naspal. Soba je bila jako hladna, postelja snažna in nič — komarjev. Česa še potem poželiš tako daleč na jugu?

Ker je tudi moja slavna tovarišija dobro počivala, smo bili drugo jutro kaj dobre volje, zlasti ker je gospod Montanović držal besedo ter nas prišel koj po zajtrku iskat. V njegovi prijetni družbi smo si res prav do dobrega ogledali mesto.

Najprej smo se malo izprehodili po mestnem parku in pretaknili poslopje dekliškega liceja, potem smo jo pa mahnili po lepi široki „Katunski ulici“. Vsporedno s to cesto so v novejšem času naredili še eno ulico iste širjave in dolžine. Obe cesti sta zvezani z večjim številom kratkih prečnih ulic. Hiše so večinoma pritlične in še precej čedne zunanjosti. Edina večja moderna stavba je palača avstrijskega poslanika (rezidenta). Tudi za laškega poslanika gradé v novejšem času malo palačo. Zastopniki ostalih držav imajo pa kaj borna stanovanja.

Tudi nova kneževa palača je popolnoma preprosto enonadstropno poslopje. Pred njo stoji ali pa sedi, kakor ravno nanese, vojaška straža. Mož je oblečen v svojo narodno nošo, na strani ima bajonet, za pasom revolver, na rami pa puško. Ako stopiš k njemu in se želiš ž njim kaj pomeniti, pripravljen je tudi za daljši pogovor.

Pri nas seveda je vse drugače. Vojak mora stopati z natanko predpisanim korakom po svoji deski, da na vsaki straži strga ene podplate. Da bi bil pa Nikita zato slabše zastražen, tega ne more nihče trditi.

Precej večja je pa stara palača, ki se tudi imenuje Biljar. V nji so zdaj nastanjene različne šole in ministrstva.

Mimo Biljara pridemo do vznožja Orlovega Krša. Tu stoji samostan Matere božje, ki je zgodovinsko najznamenitejša stavba Črne gore. Zgradil ga je Ivan Crnojević koncem petnajstega stoletja. Turkom pa menda ni bil všeč sezidan, zato so ga razdejali. Črnogorci so ga seveda zopet na novo sezidali. Kmalu nato so ga prišli Turki gledat. Pa tudi to pot jim ni bil všeč in samostan je moral zopet biti porušen. Črnogorci se pa niso dali v kozji rog ugnati in so postavili na razvalinah zopet nov samostan. Pa glej ga spaka! Nekega lepega dne pridejo zopet Turki. Ko jih Črnogorci zagledajo, poskrijejo se po skalovju in gledajo mirno, kako je šel njihov samostan v „franže“. Ko Turki po končanem delu odidejo, prilezejo Črnogorci na dan in gredo na delo. Kmalu je stal zopet nov samostan na istem mestu.

Tudi tega so prišli Turki gledat. A Črnogorci so jim povedali, da ne zidajo zato samostanov, da bi jih oni podirali. Nato so jo Turki odkurili domov in tako tekli, da so pogubili — opanke. Ker jih Črnogorci niso poslali za njimi, prišel jih je iskat sam veliki vezir Kara Mahmud. Ta mož je bil tako velik prijatelj obuvala, da je za opanke dal glavo, ki jo še dandanes lahko vidiš v cetinjskem muzeju.

V samostanu je grobišče kneževe rodbine. Nad njim pa stoji stolp Tablja, ki so nanj svoje dni natikali glave ubitih Turčinov. To za Turke malo koristno navado je odpravil vladika Peter II., ki je Črnogorcem vladal kot najvišji cerkveni in deželni knez. Njemu se ima Črna gora silno veliko zahvaliti. In to so Črnogorci tudi dobro vedeli in se po tem ravnali.

Ko je leta 1830. umrl, nesli so ga na vrh Lovčena in ga tam pokopali. Na grob so mu postavili

lepo kapelico s pozlačenim križem, ki daleč po suhem in po morju oznanuje, da počiva tu največji črnogorski vladika, junak in pesnik.

Tudi na vrhu Orlovega Krša stoji mala kapelica s pozlačeno kupolo. Tu pa počiva vladika Danilo I., ki je Turke smrtno sovražil, ker so mu hodili samostan požigat. On je menda tudi tisti, ki je naučil Črnogorce turške glave na stolp natikati.

Turki so se namreč Danila silno bali. Ako so ga le od daleč zagledali, so se takoj spustili v največji dir. Na begu je pa marsikak Turčin izgubil glavo. Ker se pa ni utegnil muditi, da bi jo pobral, opravili so ta posel Danilovi ljudje. Tako se je glava preselila s Turčinovega vratu na samostanski stolp.

Od ostalih poslopij smo si še ogledali vojašnico in gledišče, ki pa nimata nič posebnega na sebi. Veliko bolj nas je pa zanimala jetnišnica.

Črna gora ne skrbi tako za hudodelce kakor na primer naša država, ki jim zida cele palače. Kdor se tako spozabi, da učini kako težko hudodelstvo, ga kar pošljejo na drug svet. Uzmoviča navadno najprej prav pošteno naklestijo, potem ga pa zapode iz dežele, da drugod krade, ne pa doma. Ako se pa kdo le kaj malega pregreši zoper postavo, dobi prosto stanovanje v nizki grdi hiši, ki je bolj podobna ubožnici, kakor pa kaznilnici.

Pred hišo je velik prostor, kjer se kaznjenci lahko izprehajajo, dokler se jim ljubi. Tu sprejemajo svoje znance, kramljajo z njimi, pušijo in kupujejo sadje, če imajo kaj denarja. Od ostalih Črnogorcev, ki ne uživajo časti, da bi imeli državno stanovanje, se razločujejo samo v tem, da nosijo verige, v katerih je uklenjena ena roka in ena noga. Veriga jih pa ne teži posebno, ker jo navadno kar za pas privežejo. V svojih železnih zapestnicah pa hodijo tako ponosno krog kaznilnice, kakor da bi jih bili dobili kot odlikovanje za hrabrost.

Tako smo porabili celo jutro za ogledovanje mesta. Popoldne smo pa šli na Belvedere, odkoder smo imeli krasen razgled proti jugu, zlasti na Albanske gore in Skadarsko jezero.

Ko je ponehala največja vročina, vrnili smo se v Cetinje, kjer se je sedaj začelo jako živahno življenje. Črnogorci se sicer ves dan sprehajajo po mestu, ker večinoma nič ne delajo; proti večeru pa pridejo na postopanje tudi tisti, ki so imeli črez dan kaj opraviti.

V večjih in manjših gručah hodijo ponosno po Katunski ulici, kadé cigarete in pretresajo najvišjo politiko. Zdi se ti, da zreš pred seboj one junake, ki so pod Ivanom Brnojevićem cepili Turke, kakor drvar polena. Med njimi so pravi velikani, ki vidijo kar črez strehe v sosednjo ulico, pa jim še na prste ni treba stopiti.

Krasna narodna noša se jim kaj lepo prilega. Na glavi imajo rdečo „kapo“ s črnim robom. Na nji je všita zlata zvezda pod zlato mavrico. Črni rob pomeni žalost nad izgubo srbske prostosti in slave v bitki na Kosovem polju, mavrica pa upanje da bo zvezda Črne gore in srbske slave zopet vzšla. Vsak „Črnogorac“ nosi na kapi tudi začetni črki kneževega imena.

Junaške prsi mu krije „džamadan“, ki je podoben nekakemu rdečemu telovniku; vrh tega ima pa oblečen še „gunj“ (bela suknja, ki pa ne zakriva prsi) in „jelek“, to je bogato z zlatom okrašen brezrokavnik. Okrog ledij ima širok pas, za katerim mu tiči vedno revolver in poleg tega še cela razstava najraznovrstnejšega, jako dragocenega orožja.

Črnogorec in revolver sta dvojica, ki se sploh ne da ločiti. Odloži ga samo takrat, kadar se odpaše. Zato se ne smeš čuditi, ako ti v grand hotelu streže natakar z nabasanim revolverjem za pasom.

Ko bi tega ne bilo, to bi bil Trebušnik že razgrajal, ker je moral tako stradati! Tako si je pa

mislil, „ako začnem zabavljati, me bo spak kar ‚popucal'" in je raje molčal.

S pasom si Črnogorec pritrjuje tudi hlače, ki mu segajo do kolen. Tu se pričnó „dokoljenice", ki zakrivajo navadno tudi volnate nogavice. Opravo izpopolnjujejo opanke, v katerih Črnogorci tako lahko in varno stopajo po svojih gladkih kamenitih stezah.

Kadar se poda Črnogorec na tuje, obleče se v najslabšo obleko. Ako ga torej hočeš videti v njegovi paradni noši, moraš ga priti gledat v Katunsko ulico. Seveda vidiš tuintam tudi ubožno oblečene ljudi. Brez revolverja seveda ni nobeden. Obleko ima tako raztrgano, kakor da bi bila iz samih lukenj narejena, a vkljub temu mu tiči za razcefedranim pasom cela zbirka orožja. Hodi ti pa tako, kakor bi bil najmanj vladar združenega jugoslovanskega carstva.

Kdor je navajen življenje v tujini meriti po domačem kopitu, se bo jako čudil, da na večernem izprehodu ni nobene ženske. V Črni gori je namreč razmerje med možem in ženo tako kakor med gospodarjem in deklo. „On" je gospodar, ki ima ukazovati, „ona" pa dekla, ki mora ubogati. Črnogorec je ustvarjen za vojno, lov in čibuk, žena pa za tovor in delo. To je še vedno žalosti polno vladajoče prepričanje v Črni gori.

Dandanes seveda tudi Črnogorci vedno bolj uvidevajo, da njihove roke niso samo za puško in handžar, marveč tudi za bolj miroljubna orodja.

Grogi se je pa zgoraj omenjeno razmerje med črnogorskim gospodarjem in njegovo delujočo soprogo jako dopadlo. Rekel je, da bo doma koj vpeljal „to lepo narodno navado".

„Kako bo lepo in prijetno, ko bom tako brez dela hodil po Breznici in Selu tja proti Žirovnici, kadil pil in nič trpel. Doma bo pa Špelica pridno pripravljala svojemu gospodarju dobro kosilo ali tečno večerjico."

Tako nam je slikal Groga svojo prihodnjo srečo pod domačim krovom. Kaj mu je pa Špelica povedala, ko je hotel uvesti „lepo narodno navado“, povem vam morda ob drugi priliki.

Po izprehodu smo šli v hotel ter se med večerjo posvetovali, kam bi jo drugo jutro mahnili.

Jaz sem bil za to, da gremo nazaj v Kotor in od tod v Dubrovnik. Toda nihče ni bil zadovoljen s tem predlogom. Ivanka je na vsak način hotela vsaj do Rijeke, da bi tam videla svojo „Bedakovičevko“. Trebušnik in Groga sta pa silila celo v — Turčijo.

Lahko si mislite, kako sem se zavzel, ko sta mi razodela to čudno željo. Dolgo časa sem si prizadeval, da bi zvedel, kaj imata pravzaprav med Turki iskati, a nista mi hotela povedati resnice. Tu se pa vtakne Ivanka vmes in pravi:

„Pustite ju v miru, ker sta tako zapeta! Vsaj vam jaz lahko povem, kaj ju vleče doli na Turško. Rada bi šla v vojake, kjer upata postati v najkrajšem času najmanj generala. In to se jim kaj lahko pripeti, ker sta oba jako porabljiva. Groga bo s topovi streljal na Dunaj kar iz Carigrada; stric jim bo pa služil za trdnjavo, ko je tako širok, da zakrije kar cel polk. Samo to ju malo straši, ker sta slišala, da Turki ne pijo vina.“

„Kaj se pa zopet mešaš v naše pogovore, ko nič ne veš?“ raztogoti se sedaj Groga. „Kadar boš vedela kaj pametnega povedati, takrat govori. Sploh se pa v pomenke môž ženske nikdar ne smejo vtikati. To ve celo moja Špelica, ki je izvršila samo pol razreda in zna vkljub temu podkrižati celo s črnilom.

Da pa ne bo pri vas“ — obrne se name — „kake zamere, hočem vam odkrito povedati, po kaj greva s Trebušnikom med Turke. Glejte, stvar je taka-le:

Begunjski gospod župnik ima dva konja, enega arabca in eno lipicanerico. Oba je kupil od nekega bega v Banjaluki. Pravzaprav je kupil samo arabca,

in sicer za precej drag denar; kobilo mu je pa beg kar navrgel. Jaz sicer — da mimogrede omenim — tega ne verjamem, akoravno Trebušnik trdi, da mu je gospod sam to pravil. Kajti kobile se ne mečejo kar tako tja v en dan.“

„Zakaj bi neki tega ne verjel?“ oglasi se zopet Ivanka, „saj je stric kupil celo samo uzdo s ponarejenim nšesom in je tudi dobil celo kobilo po vrhu.“

„Dobro,“ zavpije Groga ves razjarjen; „pa ti povej, ko vse bolje razumeš. Jaz ne črhnem besedice več.“

„Hvala lepa za milostno dovoljenje! Gotovo jaz bolje pojasnim gospodu vso zadevo, nego ti.

Kje je Groga ostal? Aha, jaz sem ga zmotila s tem, ker sem rekla, da si je stric kupil ponarejeno uho. No, sedaj pa vem že dalje.

Begunjski gospod župnik ima torej par konj, plačanega arabca in navrženo kobilo. Živalici sta res lepi, le škoda, da enako ne tečeta. Stric je povedal gospodu župniku, da tiči napaka v tem, ker je arabec preuren.

Gospod župnik pa ni hotel verjeti. Trdil je venomer, da je le kobilica prepočasna. Da bi se pa vendar le prepričal, na kateri strani je resnica, proučil je nek spis o konjskih lastnostih v devetindevetdesetih zvezkih.

Sedaj šele se je prepričal, da je stričeva prava in da bi konja prav lepo enakomerno dirjala, ako bi arabec hotel le malo počakati kobilico iz Lipice.

Arabec se pa vkljub vsem voznim vajam noče navaditi, da bi se ravnal po svoji sosedi. Zato je pa gospod župnik naročil Trebušniku, da mu kupi v Bosni ali kje v Turčiji še enega arabca, da bo na ta način imel enakomeren par.

Vam je li sedaj jasno, čemu hočeta stric in Groga v sultanovo deželo?“

„Pravim, pravim, kje si pa zopet to ovohala?“ začudi se Trebušnik.

„Nič ovohala, pač pa slišala," odreže se mu Ivanka. „Kaj pa tudi tako vpijeta, kadar se ponoči pogovarjata. Kaj mislita, da mora vsa hiša vedeti o vajinih konjskih kupčijah? Vam li ni znan pregovor, da imajo stene ušesa, pa ne ponarejenih, kakor vaša v Beljaku kupljena kobila."

„Pravim, pravim, to pa ni lepo, da si na steno pritiskala uho, in prisluškovala, kaj sva se midva z Grogo v sosednji sobi pogovarjala."

„Kdaj sem pa rekla, da sem steno na uho pritiskala?" jezila se je Ivanka. „Obe ušesi sem si zamašila z bombažem in glavo z odejo zakrila, pa sem vaju vendar vse natanko razumela, tako neznansko sta se drla."

„Saj ni nič hudega, ako vaju je slišala," oglasim se jaz; „toda čemu hočeta lesti v Turčijo po konja? Morda ga dobita tudi v Bosni?"

„Pravim, pravim, danes popoldne nama je v gostilni na Belvederu pripovedoval nek mlad Črnogorec, da ve za lepega arabskega konja, ki je na prodaj, in sicer takoj v prvi vasi onstran meje."

„Kaj ne, v Albaniji?"

„Pravim, pravim, menda bo že nekaj takega."

„Stric, v Albanijo pa nikar ne hodite kupovat konj, sicer se vam utegne še kaj hujšega prigoditi, kakor v Beljaku! Kajti tam niso take varnostne naredbe, kakor pri nas. V Albaniji odločujeta še vedno le puška in handžar. Pripeti se lahko, da vam Albanci vzamejo glavo."

„Res je tako," hiti mi Ivanka pritrjevati. „Pomislite, stric, kako žalost bi napravili domačim, ako bi prišli brez glave nazaj v Žirovnico!"

„Pravim, pravim, če bi se pa ti povrnila domov brez jezika, bili bi pa vsi veseli."

„Imaš li sedaj zadosti?" zasmeja se škodoželjno Groga. „Tudi stric ti jo zna včasih vrniti. Sploh pa stvar ni tako nevarna, kakor se zdi vam, gospod

Janko. Črnogorec je rekel, da se nam prav nič ni treba bati. Stvar izpeljamo tako-le:

Iz Cetinj se peljemo v Rijeko. Od tam imamo pa le še par ur do turške meje. Dobro uro naprej je pa tista vas, ki je v nji konj na prodaj. V enem dnevu smo . . .“

Tu pa nastane naenkrat v veži velik hrup. Vrata se odpro na stežaj in noter stopi pribočnik Montanovič v spremstvu gospoda kapitana in Petričevega Zorka.

„Oho, odkod pa vidva?“ zakličem veselo. „Kaj sta zgrešila pot v Dubrovnik, da sta priromala za nami?“

„Sta vam li ta dva gospoda znana?“ prekine me takoj Montanovič.

„Seveda ju poznam. Saj sta moja rojaka. Ta gospod je moj sosed Petričev Zorko, ki bo kmalu zamenjal črn kolar z rdečim, ako bo kanonikom imenovan; to je pa gospod kapetan Imanič, ki bi bil pri zadnji volitvi gotovo za papeža izvoljen, ako bi se ne bil skril.“

„Torej vi jamčite za ta dva gospoda, da nista prišla v Črno goro s kakimi državi nevarnimi nameni?“

„Seveda jamčim! Gospoda sta poštenjaka skozi in skozi, kakor jaz. — Kaj pa je prav za prav, da zahtevate moje poroštvo?“

„To vam pa gospoda najlažje sama razložita. Ker je torej vsa zadeva poravnana, se lahko priporočim. Imam namreč še službo. Želim vam veselo zabavo. Živijo!“

„Kaj sta pa pravzaprav imela s pribočnikom?“ vprašam prišleca, ko je odšel in smo posedli za mizo.

„Malo potrpi! Takoj ti povem vse od konca,“ oglasi se urno gospod kapitan, da bi prehitel Zorka, ki je tudi hotel priti do besede.

„Potem ko ste se vi odpeljali proti Črni gori, sva se midva še toliko časa sprehajala po kotorski okolici,

da je Panonija — odšla. Na pristan sva se ravno o pravem času prigugala, da sva jo videla odpluti!

Kaj sva hotela storiti? Sklenila sva, čakati drugega parnika. Zvečer pa izveva, da gre prvi brzoparnik iz Kotora šele črez dva dni. Imela sva torej poldrug dan na razpolago.

Sklenila sva, da jo drugo jutro udariva na Lovcen in odtod naprej v Cetinje pogledat, kaj vi počenjate. Na Lovcenu so nam pa Črnogorci napravili tak sprejem, da ga nikdar ne pozabim. Le poslušajte!

Najprej sva naredila to neumnost, da sva šla po cesti mesto po pešpoti. Ker sva na ta način zapravila veliko časa, sva si pa s ceste poiskala najbližjo pot do vrha. Mesto da bi šla črez Krstac po nadelani stezi, mahnila sva jo kar naravnost navzgor.

Tuintam sva zadela na precej velike strmine, in treba je bilo lesti kar po vseh štirih. Zato sva bila pa toliko bolj vesela, ko sva prisopihala na vrh. Sedla sva na tla in občudovala širno Jadransko morje, nebotične Albanske gore in druge lepotije, ki so bile kakor razgrnjene pred nama.

Naenkrat nekaj zašumi in še predno sva utegnila skočiti na noge, sva bila že obkoljena od štirih s puškami in revolverji oboroženih Črnogorcev. Midva bi se bila rada čudila takemu sprejemu, toda nisva imela časa za to. Naši slovanski bratje so naju vzeli med se in gnali naravnost v Njeguš.

Bili so pa kaj molčeči ti fantje. Povpraševala sva jih, s čim sva si zaslužila izredno čast oborožega spremstva, a potolažili so naju, da izveva vse v Njegušu. Jaz sem že začel malo misliti, da jih je morda poslal sam knez po naju, ker bi naju rad povabil na kosilo, toda bilo je vse kaj drugega.

Ko pridemo v Njeguš, peljejo naju naravnost h kapitanu. Tu šele izveva, za kaj se gre. Imeli so naju za — ogleduhe. Ta sum se jim je še povečal, ko so našli pri nama revolverje.

Midva sva sicer trdila, da sva duhovnika, in v dokaz pokazala kolarje, ki sva jih poprej potaknila v žep, ker nama je bilo prevroče. Kapitan nama je pa rekel, da sva goljufa, ne pa duhovnika, ker pravi „svečenici“ nosijo kolar krog vratu, ne pa v žepu.

Sklicevala sva se tudi nate in na tvojo družbo. To nama je pa samo toliko pomagalo, da so naju prignali v Cetinje. Tu zadenemo k sreči na pribočnika Montanoviča. Bog ga živi! Prav imeniten fant je to.

Zorko mu koj hiti razlagati v najlepši srbohrvaščini, kaka poštenjaka da sva in naznani kot pričo najine poštenosti in nedolžnosti nekega Janka Mlakarja, ki se klati po Cetinjah v jako dični družbi.

Komaj pa sliši Montanovič imenovati tvoje ime, ukaže nama koj vrniti revolverje ter naju pelje sem v hotel. No, ostalo si pa sam videl in slišal.“ [1]

„Midva sva se že malo bala, da te ne najdeva več na črnogorskih tleh,“ pristavi temu poročilu porednež Zorko. „Zakaj mislila sva, da se boš šel Turkom ponujat za sultana, ker sedanjega nič kaj ne marajo.“

„Za sultana se ravno ne grem ponujat, ker je ta služba preveč nestalna,“ odvrnem mu jaz. „A vkljub temu se mi obeta opravek v Turčiji. Trebušnik me namreč hoče vzeti s seboj v Albanijo za konjskega mešetarja.“

„Kaj greste res na Turško konje kupovat?“ vpraša radovedno gospod kapitan Trebušnika.

„Pravim, pravim, prav zares. Imam že vse zmenjeno. Samo tega ne vem, ako bo gospod hotel z menoj iti?“

„Ako je pa tako, pa greva midva z Zorkom za mešetarja. Jaz se jako dobro razumem na konje,

---

[1] Gotovo se bo komu čudno zdelo, da so Črnogorci že v poletju leta 1908 tako vestno stražili avstrijsko mejo. To dejstvo nam pa ne kaže nič drugega, kakor da so bili že takrat pripravljeni na homatije, ki so nastale malo pozneje na Balkanu.

Zorko jih je pa tudi že večkrat videl. Čudili se bodete, kako bova dobro mešetarila. Vsakega Turka bova osleparila. Nameravate li daleč noter v Turčijo?“

„Kaj še!“ oglasim se sedaj jaz. „Dobro uro onkraj meje v Albaniji je en konj na prodaj, ki bi ga stric rad kupil za begunjskega župnika. Ako gresta vidva mešetarit, pa pojdem še jaz z vami. Se bomo vsaj lahko pohvalili, da smo bili v najnevarnejšem gnezdu Evrope. Zakaj iz Albanije je težko prinesti glavo na vratu. Arbanasi [1] „pucajo“ [2] ljudi, babe jim pa glave stran režejo.“

Grogi je pa sedaj kar naenkrat vzrastel pogum. Zgrabil je vilice, ker drugega ravno ni imel pri rokah, mahal z njimi po zraku in vpil:

„Naj se nas le lotijo ti prebiti Turčini! Saj tam ni policajev, kakor v Reki. Tako jih bova s Trebušnikom pošiljala na oni svet, da jih bo Mohamed komaj sproti v naročje jemal. Midva jih imava že tako dosti na vesti iz vojske leta 78. Prava reč, ako jih še vsak eno kopo privzameva!“

In čudno, kako smo se kar vsi naenkrat navdušili za Albanijo! Še isti večer smo naredili natančen načrt za to zanimivo ekspedicijo.

Dobra konjska kupčija.

Lačni šejtan. — Arbanasov svet. — Sleparski Škenderak. — Napad. — Čuden likof. — Hotel: voz. — Škrpetarji. — Gorenjski šejtan. — Sir Blandford.

Drugo jutro smo se na dveh vozeh odpeljali proti Rijeki. Z nami je bil tudi poprej omenjeni Črnogorec, mešetar Nikolajevič. Bilo mu je jako všeč, da se je naša družba pomnožila za dva taka junaka, kakor sta gospod kapitan in Zorko. Kajti bilo nas je vseh skupaj šest z revolverji oboroženih mož. Nikolajevič je

---

[1] Tako imenujejo Albance Srbi.
[2] „Pucati“ = streljati.

imel vrh tega tudi čisto moderno vojaško repetirko. Upali smo pa, da orožja ne bomo rabili, ker je selo Nonhelm, kamor smo bili namenjeni, jako blizu črnogorske meje.

V začetku smo se bolj počasi vozili, ker je cesta noter do Belvedera precej napeta. Zato smo pa potem toliko hitreje drdrali, ko smo se obrnili navzdol.

Pot je še precej lepa. Komaj se naveličaš gledati sive vrhove in pusta kraška tla, že se ti odpre pogled na ljubko zeleno ravnino, ki se razprostira ob srebrnočisti Rijeki.

Ta potok ima komaj par tisoč korakov dolg tek. Ravno toliko, da se izvije iz skale ter požene nekaj koles, že se izgubi v Skadarskem jezeru.

Ob izlivu leži malo mestece Rijeka, poleg katerega stoji na nizkem griču vila črnogorskega kneza. Nameraval sem stopiti gori, da bi ga predstavil Trebušniku, a zvedeli smo že v mestu, da je nekam odšel. Z avdijenco torej zopet ni bilo nič.

Več sreče je imela Ivanka, ki je vendar le iztaknila svojo Darinko „Bedakovičevo“. Meni je bilo to zelo všeč. Kajti drugače bi bila gotovo silila z nami, da bi pomagala mešetariti. Tako je pa ostala v Rijeki pri Darinki, mi drugi smo se pa odpeljali naprej proti Albaniji.

Bili smo že vsi trdi od sedenja, ko se slednjič pripeljemo do Gošića, ki je zadnja vas na črnogorskih tleh. Do albanskega sela Nonhelma, kjer je Trebušnik nameraval skleniti konjsko kupčijo, smo imeli le še dobri dve uri pešpota.

Ker bi bili preveč pozornost vzbujali, ako bi se pripeljali z vozovi v vas, pustili smo konje v Gošiću, sami smo jo pa udarili kar peš po bližnjici skozi Vragov les. Bili smo popolnoma brez skrbi; kajti Nikolajevič se nam je skazal spretnega in previdnega vodnika, ki pozna daleč na okoli skoro vsako ped zemlje.

Sprva smo hodili skoraj popolnoma po ravnem. Kakor daleč je segal naš pogled proti Podgorici, nismo videli drugega, kakor samo koruzo. Le tuintam so bili med posameznimi njivami precej veliki nasadi tobaka. Ko pa pridemo črez mejo, zagledamo na desni veliko močvirnato ravnino, na levi pa valovit in še precej lepo poraščen svet, ki nosi imenitno ime Vragov les.

„Arbanasi trdno verujejo," pripovedoval nam je Nikolajevič, „da gospodari v tem gozdu sam „šejtan".[1] Navadno sedi na kakem drevesu in čaka, kdaj gre kdo mimo. Predrzneža, ki si upa pod drevo, zgrabi za vrat, ga zadavi ter sne s kostmi vred. Zato si upa malokdo ponoči sam skozi ta les."

No, mi se „šejtana" nismo bali, marveč smo jo mahnili po ozki, komaj vidni stezi skozi gozd. Kmalu zagledamo v malem kotlu pred seboj malo kopico koč. Še par urnih korakov navzdol in bili smo v Nonhelmu, v prvi albanski vasi.

Hiše so lesene in z ilovico ometane. Razločujejo se prav malo od hlevov, ki so pod isto streho. Prav težko je spoznati, kje se neha hiša in začne hlev. Krog bajt smo videli le malo obdelane zemlje.

Ljudi je bilo videti kaj malo. Med kočami se je pojalo nekaj na pol nagih otrok, tuintam je čepelo na pragu kako umazano žensče in ob potu je sedel na trhlem štoru star Škjipetar (tako pravijo Albanci sami sebi) in basal svoj dolgi čibuk.

Nikolajević nas je peljal k neki hiši, ki je stala bolj na samem, in sicer malo v bregu. Razločevala se je od drugih tudi po snažnosti. Potolče s pestjo na vrata, toda nihče se ni oglasil. Ker pa vrata niso bila zapahnjena, smo vedeli, da mora biti gospodar blizu.

In res, nismo se motili. Kajti kmalu nato se prikaže krog vogala star velik Arbanas. Bil je še precej

---

[1] Vrag.

čedno napravljen, kar ni navada pri mohamedanskih Škjipetarih, ki žive večinoma od ropa in tatvine. Komaj nas je zagledal, že je položil roko na ročaj samokresa, ki mu je tičal za pasom.

Nikolajević se je pa dotaknil z roko čela in brade, prekrižal na prsih roke in pozdravil: „Salem alejkum!“

Takoj je Arbanas naredil isto ceremonijo in odzdravil: „Alejkum salem!“

Nato smo se tudi mi na isti način z njim pogovorili.

Sedaj odpre mož vrata ter nas pelje v hišo. Skozi vežo, v kateri smo zapazili precej veliko ognjišče, pridemo v prostorno sobo. Po ilovnatih tleh je bilo pogrnjenih par raztrganih plaht. Drugih „mobilij“ nisem zapazil.

Škjipetar je menda mislil, da naš obisk velja njemu. Zato mu je Nikolajević koj pojasnil, da smo se samo zaradi njegovega konja tako daleč potrudili. On pa ni nato nič odgovoril, ampak nas je takoj peljal zopet iz hiše ter nam pokazal žival.

Kobilica nam je koj vsem dopadla. Trebušnik je vso ogledal, premeril in otipal ter je bil s to preizkušnjo jako zadovoljen. Potem je Groga sedel nanjo ter jo poskusil v koraku, teku in diru. Tudi to izkušnjo je dobro prestala.

Ko se pa začnemo pogajati za ceno, zvemo, da kobilica sploh — ni na prodaj. To je bila pa le pretveza, pod katero je hotel Škjipetar izsiliti večjo ceno.

Sprva je govoril edini Nikolajević. Ko pa vidi Trebušnik, da Škjipetar lomi še precej razumljivo srbohrvaščino, vtakne se tudi on vmes. Da ga bi bili slišali, kako se mu je naenkrat razvezal jezik, ko se je šlo za kupčijo! Skoraj nisem mogel verjeti, da je to tisti Trebušnik, ki se že ves poti, če spravi le par stavkov iz ust.

Naposled sta jela mešetariti tudi gospod kapitan in Zorko. Tako je postajalo pogajanje vedno živah-

nejše. Najmanj je govoril Škjipetar. Delal se je, kakor bi njega vse to prav nič ne brigalo. Stal je naslonjen na konja in zrl nekam tja za vas.

Naenkrat zapazim, kako so se mu oči posvetile. Hitro grem za njegovim pogledom in zagledam šest Arbanasov, ki so ravno prijezdili v vas. Vsi so bili oboroženi z dolgimi albanskimi puškami, samokresi in handžari.

Takoj sem opozoril svoje tovariše na prišlece in vsi smo se ozrli pozorno na pot, po kateri so jezdili. Zorko je menda že mislil, da pride do boja. Kajti komaj je zagledal Arbanase, že je segel v žep in kratek hrešč mi je naznanjal, da je napel revolver.

Toda jezdeci se niso navidezno za nas prav nič zmenili. Poslali so nam kar s pota svoj „salem alejkum“, zapodili nato zopet konje ter izginili za prvim ovinkom.

Sedaj je pa postal stari Škjipetar kar naenkrat zgovoren, in pogajanje se je začelo iznova. Govorili in prepirali so se pa še precej dolgo, predno so se pogodili za ceno. Mož je bil jako drag. Zahteval je namreč za konja tisoč kron in ni hotel odjenjati niti za vinar.

No arabec — če je bil res — je moral biti vreden tega denarja. Zakaj Trebušnik je rad odštel zahtevano svoto. Ko pa hočemo oditi, prime Škjipetar za konja in nam pove, da ga pred nočjo ne pusti odpeljati.

Lahko si mislite, kako smo se zavzeli, ko smo to slišali. Ves dan smo hiteli nalašč zato, da bi bili pred nočjo zopet nazaj v Črni gori, sedaj naj bi pa čakali noči, da bi odšli iz vasi, kakor konjski tatovi!

„Oho, iz te moke pa ne boš ti pekel kruha!“ oglasi se prvi Groga. „Seveda, denar si znal takoj spraviti, konja boš pa šele ponoči dal, da ga toliko lažje ukradeš zopet nazaj. Takoj mi izpusti uzdo, sicer boš lahko že nocoj pri Mohamedu večerjal!“

Pri teh besedah skoči Groga na konja, potegne izza pasu revolver in ga nastavi Škjipetarju na prsi.

Ta pa niti trenil ni z očesom. Prijel je konja še krepkeje in rekel:

„Jaz vam hočem le dobro. Tisti Škjipetari, ki ste jih pred kratkem videli mimo jezditi, preže prav gotovo kje v obližju na vas, da vam ujamejo konja. Ako pa odidete ponoči, pridete prav lahko neopaženi do meje.“

„Pravim, pravim, naj le poskusijo! Videli bodo, s kom imajo opraviti! Kaj misliš, da streljamo mi s fižoli? Povohaj no to le, ti pasji sin!“ Tako se je moško odrezal Trebušnik in mu pomolil revolver pod nos. Seveda, on je vajen takega „vljudnega“ občevanja, ko je bil že v vojski s Turki.

Toda „pasji sin“ se ni dal omečiti. Rekel je, da raje dá denar nazaj, kakor pa da bi pustil konja po dnevi od doma. In morali smo se mu vdati.

Kaj smo pa tudi hoteli? S silo ni kazalo nastopiti, ker bi v tem slučaju gotovo prišlo do prelivanja krvi. Sumili smo tudi, da je v bližini več Arbanasov, ker je bil starec tako miren, akoravno smo mu grozili z orožjem.

Posedli smo po skalah pred hišo, ker smo raje ostali zunaj, kakor da bi se šli s Škjipetarjem v tisto zaduhlo čumnato pogovarjat.

„Kako pa vi menite o tej stvari?“ vprašam Nikolajevića, ko je starec zginil v vežo.

Črnogorec je najprej še malo pomislil, potem je pa rekel:

„Jaz sem mislil, da nam bo kupčija šla lažje izpod rok. Toliko je gotovo, da se za noč nekaj pripravlja. Tisti Arbanasi, ki smo jih poprej videli, so gotovo kje blizu skriti in nas opazujejo. Ta starec se bo pa najbrže skušal z njimi pogovoriti. Paziti moramo dobro, da se ne odstrani kam od hiše. Morda jo je pa že pobrisal. Počakajte malo!“

Nikolajević skoči hitro v hišo, da se prepriča, če je lisjak še v brlogu. Naenkrat prileti nazaj ven in zakliče ves srdit:

„Je že, kakor sem mislil. Škenderak — tako je bilo ime Arbanasu — jo je že potegnil, da se pogodi za naše glave. Poglejte, če je konj še v hlevu!“

„Seveda je še,“ oglasi se izpred hlevnih vrat Groga, ki je stražil arabca z nabasanim revolverjem v roki. „Ko bi bili vi tako pazili na tistega mohamedanskega potepuha, kakor jaz na kobilico, bi jo gotovo ne bil upihal. Sploh je pa stvar sedaj v redu. Jaz sedem na konja in sem v hipu črez mejo. Vi pa greste za menoj peš in ste lahko tudi že pred nočjo v varnosti.“

„Sedaj pa ne bo šlo tako,“ odgovori mu Črnogorec. „Gotovo smo zastraženi od vseh strani. Ako tudi zbežite na konju, ne pridete daleč. Kajti albanske puške neso daleč in Arbanasi so jako dobri strelci. Predno pridirjate do gozda, vas že polože s konja na tla. Po mojih mislih bo najbolje, da storimo tako-le:

Najprej počakamo Škenderaka in noči. Ko se naredi tema, zasedete vi, „gospodine Bečkoviče“, konja in jo udarite skozi Vragov gozd. Kajti Arbanasi nas bodo čakali gotovo na cesti v zasedi. Predno zapazijo, kam nameravate, ste že daleč pred njimi. Streljati se pa ne bodo upali za vami, ker se bodo bali, da bi ne zadeli v temi konja mesto vas. Ko ste pa enkrat v gozdu, ste na varnem. Zakaj Arbanasi se preveč boje šejtana, da bi se upali ponoči v njegov gozd. In če tudi premagajo strah, vas vkljub temu ne dohite, ker imate daleč naokrog najboljšega konja.

Mi drugi si bomo pa že nekako pomagali v temi iz vasi. Kaj bo treba narediti, nam že še pokažejo okoliščine.

„Pravim, pravim,“ oglasi se Trebušnik, „škoda, da sem temu potepuhu že naprej dal denar. Ako bi ne bil konj plačan, bi jo kar lahko potegnili. Seveda . . .“

„Sedaj ne smemo na noben način proč," seže mu Nikolajević v besedo; „kajti lahko nas kar iz zasede „popucajo". Po noči nas bo pa tema kolikor toliko varovala. Jaz celo mislim, da nas bo Škenderak sam ščitil. Kako, bodete že še videli."

„Kaj se menite samo o tem, kako bi bežali," pravi nato gospod kapitan. „Kaj se jih res take bojite? Nimamo li vsi skupaj šestintrideset strelov, da, celo dvainsedemdeset, če bo treba še enkrat basati, in to brez Nikolajevićeve puške?"

„Arbanasi bodo pa roke križem držali in čakali, kedaj jih „popucamo", kaj ne?" zavrnem ga jaz.

„Naj pa še oni „pucajo", če se jim ljubi," odvrne mi gospod kapitan, „zadeli tako ne bodo nič. Tebe in Zorka sploh ne morejo ustreliti, ker nimajo kam meriti, ko sta taka slabiča. Groge ne bo dohitela nobena svinčenka, ker bo dirjal kakor veter, Nikolajević jih bo lovil v hlače, kamor jih lahko spravi po malem en meterski cent, za naju s Trebušnikom bi bila pa komaj topova krogla zadosti velika; tak svinčen grah, ki leti iz pušk, nama še skozi kožo ne pride."

S takimi in enakimi burkami nam je gospod kapitan krajšal čas in preganjal slabo voljo.

Polagoma je začel lesti mrak v kotel. Vas je postajala vedno bolj tiha. Kdor je prišel s polja domov, vsak je takoj izginil v svojo bajto. Celo otrok ni bilo več videti in slišati. Bilo je kakor pred nevihto . . .

Mračilo se je vedno bolj. Bajte so tonile ena za drugo v nočni mrak, in kmalu je bila vsa vas izginila v temi. Uzrli nismo niti najmanjše lučice, ki bi nam naznanjevala, da so v kotlu pod nami človeška bivališča. Bilo je tako mirno in tiho, kakor da bi ne bilo daleč na okoli razven nas nobene žive duše.

„Sedaj je čas," pravi Nikolajević s pritajenim glasom Grogi; „sedite na konja in zdirjajte naravnost navzgor proti gozdu! Držite se pa vedno bolj na desno, ker čakajo Arbanasi gotovo na vozni poti, ki

je na levem koncu Vragovega lesa. V gozdu pustite konju, da si sam izbira pot, ker se sam najbolje zna izogibati porobkom in drevju. Ko pa prijezdite zopet na prosto, krenite na levo in jo mahnite naravnost črez polje v Gošič. V eni uri ste pa tam.“

Predno je Črnogorec izgovoril zadnje besede, že je sedel Groga na konju in oddirjal kakor blisk.

Tu je pa že stal pred nami tudi Škenderak, kakor bi bil vzrastel iz tal. Še predno smo mu mogli ubraniti, je že potegnil samokres izza pasu in ustrelil za Grogo, ki je pa že v istem trenotku izginil v noči.

V drugo pa ni več utegnil ustreliti. Kajti gospod kapetan in Zorko sta se vrgla nanj kakor dva razjarjena risa in ga hipoma podrla na tla.

„Pravim, pravim,“ oglasi se tu Trebušnik, „dajta ga še meni malo, da mu prerahljam kosti, temu preklicanemu baranasu*.“

Vkljub resnemu položaju smo se morali vsi smejati tej „pobožni“ Trebušnikovi želji.

Strel je bil pa menda nekako domenjeno znamenje. Kajti naenkrat je vsa vas oživela. Nastal je velik hrup, ki se je vedno bolj bližal.

Gospod kapitan je s pomočjo Trebušnika in Zorkota zvezal Škjipetarja z njegovim lastnim pasom, med tem, ko sem ga jaz držal za usta, da ni kričal. Nikolajević se je pa menda oziral na vse strani, da bi spoznal, v katero stran bi jo bilo najvarnejše vsekati.

Naenkrat pade na nasprotnem robu kotla strel, ki je kar hipoma naredil konec vpitju; a samo za trenotek. Zakaj takoj potem se zopet oglase divji klici, ki so se pa to pot vedno bolj oddaljevali.

„Ha, gospodin Bečkovič je ustrelil in izvabil Arbanase za seboj,“ zakliče nam Nikolajević. „Vzemite Škenderaka med se in pojdite urno za menoj, da pridemo iz kotla, preden se vrnejo!“

---

* Hotel je reči Arbanasu.

V par minutah smo že lezli po strmem rebru navzgor. Nikolajević nam je kazal pot, Zorko in gospod kapetan sta vlekla Škjipetarja, da je lažje lezel, jaz sem bil pa za zadnjo stražo.

„Pravim, pravim, toliko ti povem, ako črhneš le besedo in ne greš hitro naprej, poženem ti vseh šest krogel naenkrat v tvoje vragu zapisano telo, da ti preluknjajo vse tiste bankovce, ki sem ti jih dal za arabca.“

Tako je zagrozil Trebušnik Škenderaku ter ga butnil z revolverjevim ročajem v hrbet.

Dospeli smo ravno na vrh, ko so se zadnji klici poizgubili v daljavi. V kotlu pod nami je postalo kar naenkrat čudovito mirno. To tihoto pa nenadoma presekajo glasni in rezki klici: „Škenderak, Škenderak!“

Naš ujetnik je že odprl usta, da bi se oglasil, ko se k sreči še o pravem času spomni šestih krogel, ki so mu grozile za hrbtom. Zaprl je zopet usta in šel molče z nami. Klici v kotlu so pa zopet nato kmalu ponehali.

Ko pridemo še črez kratek, ne posebno globok jarek, sprejme nas težko pričakovani gozd v svoje varstvo.

Sedaj razveže Nikolajević Škenderaku roke ter mu pove, da se sme vrniti. Tudi pas smo mu dali nazaj, da bi nas ohranil v lepšem spominu.

Trebušnik se je pa še posebej od njega poslovil in sicer tako-le:

„Pravim, pravim, nekaj likofa mu pa moram vendarle dati, da bo vedel, kedaj je meni prodal konja.“

Pri teh besedah ga tako spretno sune z nogo, da je dedec naredil „salto mortale“, ki bi delal čast vsakemu akrobatu v Barnumovem cirkusu.

Komaj je pa Škjipetar priletel zopet nazaj na tla, že se je pobral kot maček in izginil v jarek.

„Veste kaj, stric Trebušnik,“ pokara ga Zorko, „to pa ni bilo lepo.“

„Pravim, pravim, kako to, da ni bilo lepo? Kaj niste videli, kako lepo se je prekopicnil v zraku?“

„Jaz mislim le, da ni bilo lepo, da ste ga sunili, ker se ni upal braniti.“

„Pravim, pravim, lepo res ni bilo, da sem ga brcnil, zaslužil je pa vendarle.“

Zorko je hotel še nadalje poučevati Trebušnika, kaj je lepo in kaj ni lepo, a Nikolajević nam je svetoval, da molčimo, ako se nočemo izdati Arbanasom. Mislil je namreč, da nas bodo zasledovali.

Hiteli smo na vso moč, kolikor nam je le pripuščala tema. Okrog nas je bilo vse mirno. Le tuintam je zaskovikal kak skovir ali je počila kaka suha veja, kadar je kdo nanjo stopil. Pot se mi je zdela veliko daljša kakor poprej, ko smo prišli iz Črne gore. In bila je tudi res. Kajti Nikolajevič nas je sedaj vodil precej višje, kjer je gozd nekoliko širji.

Morali smo še večkrat lesti po jarkih doli in gori, predno smo zagledali pred seboj prvo vrsto koruz na Podgoriškem polju. Bila je namreč taka tema, da nismo videli nobene njive do konca.

Nikolajević se pa ni prav nič pomišljal, katero smer bi si izbral, marveč je korakal brez vsake skrbi in bojazni, kakor po dnevi. Ker smo bili na ravnem, smo jo pobirali še urneje. Trebušnik je kar sopihal, in pričakoval sem vsak hip, kedaj bo začel zabavljati. A to pot se je še precej dobro držal.

Šele potem, ko ni bilo hoje ne konca ne kraja in smo se res že vsi naveličali, je začel godrnjati:

„Pravim, pravim, pa vendar ne gremo zopet nazaj v Cetinje? Vsaj že hodimo tako dolgo, da se bo kmalu . . .“

Tu ga naenkrat prekine pasje lajanje in koj nato zagledamo v daljavi malo lučico. Nikolajević pokaže nanjo in pravi čisto na kratko:

„Gošici!“

Ta beseda je bolj na nas vplivala, kakor vsak bič na konja. Kar podvojili smo korake. Luč se nam je bližala vedno bolj in bolj. Kmalu se izvije iz teme dolgo nizko poslopje, pred katerim sta stala dva voza. Bili smo tam, kjer sta nas zjutraj voznika izložila.

Nikolajević potrka na vrata. Takoj nastane v hiši ropot; vrata se odpro in na prag stopi hišni gospodar s svetilnico v rokah.

Takoj ga vprašamo, če je Groga že prijezdil.

„Razven voznikov, ki spita v hlevu in vas, ni bilo danes še nikogar k hiši," odgovori nam Črnogorec.

Ta vest nas je silno potrla. Kajti mislili smo, da nas bo Groga že čakal. Nikolajević nas je pa začel tolažiti, češ, da je „gospodin Bečković" gotovo zašel predaleč na desno ter jo morda udaril naravnost v Podgorico.

„Bodite brez skrbi! Arbanasi ga prav gotovo niso ujeli. On je najbrže dirjal kar naravnost naprej, mesto da bi bil krenil na levo. Ko se bo naredil dan, bo pa že spoznal svojo zmoto. Sploh pa tudi lahko popraša po pravi poti."

Te Nikolajevićeve besede so nas sicer nekoliko pomirile; popolnoma brez skrbi pa le nismo bili. Kaj smo pa tudi hoteli storiti? Nazaj v Albanijo v črni noči hoditi ga iskat, nam ni kazalo in bi bilo tudi brezuspešno. Morali smo torej potrpežljivo čakati.

Ker smo bili precej utrujeni, smo se kmalu podali k počitku. Nikolajević je šel na slamo, mi štirje smo se pa zbasali v vozova. Prav zložna sicer ni bila ta postelja, zaspali smo pa vkljub temu prav hitro.

Zbudilo me je glasno lajanje.

„Že zopet ne da miru ta pasja mrcina," zagodrnjam nevoljno in odprem oči. Bilo je že popolnoma svetlo. Naenkrat zaslišim glasno ukanje. Radovedno pogledam iz voza, če morda prijatelj Zorko peteline kliče.

Kako se razveselim, ko spoznam v ukaču — Grogo! Prijezdil je moško na dvorišče in naznanjeval z glasnim ukanjem svoj prihod.

„Gospod kapitan, slišiš, Groga in arabec sta prišla,“ zavpijem svojemu sosedu na uho ter ga obenem dregnem pod rebro, da bi bil kmalu odletel iz voza. Nato hitim budit tudi Zorka in Trebušnika.

Strica sem hitro našel in ga odregal, Zorka sem pa šele po dolgem iskanju zagledal v najskrajnejšem kotu voza, kamor ga je bil Trebušnik potisnil.

Kmalu smo bili vsi zbrani krog Groge, in vprašev anja ni bilo ne konca ne kraja. Groga je bil pa kaj moški. Pogledal je ponosno po dvorišču, pljunil in rekel:

„Prinesite slame, da zdrgnem konja! Saj vidite, da je ves premočen. Potem pa pripravite kaj pijače, da se malo okrepčam in pogrejem!“

No, polagoma so se vsi ukazi izvršili. Arabec je stal suh v hlevu pred polnimi jasli, Groga je pa sedel pred hišo za veliko mizo ter si privezaval dušo.

Ko si nekoliko poplakne grlo, začne nam pripovedovati tako-le:

„Kakor ste sami videli, sem Nikolajevića kaj hitro ubogal. Puhnil sem na konja in v skoku oddirjal. Komaj sva z arabcem parkrat poskočila, že zaslišim strel in mimo ušesa mi pribrenči krogla.“

„Pravim, pravim, tisti cigan, ki mi je prodal konja, je ustrelil za teboj. Zato sem ga pa . . .“

„Kaj se pa zopet vtikaš vmes?“ začne se jeziti Groga nad Trebušnikom, ker mu je vzel besedo; „najprej pravi, da naj povem, potem mi pa ne pusti govoriti. Kaj sem te prosil, da mi poveš, kdo je za menoj streljal? Prava reč tista kroglica! Navajen sem jih, kakor fižola v petek. Kako so v Bosni brenčale! Pa ne samo mimo ušes, ampak tudi skozi ušesa. Pri enem ušesu mi je šla noter, pri drugem pa ven. Toda o tem vam povem o drugi priliki.

Torej jaz sem dirjal, da me je komaj veter dohajal. Naenkrat sem bil iz kotla ven. Tu se spomnim, da moram vendar le odgovoriti tistemu Špiketarju,* ki je streljal name. Hitro potegnem revolver in ustrelim doli v vas, potem pa oddirjam naprej. V kotlu je pa nastal nato tak krik in hrup, kakor bi bil tam kak volilen shod.

„Le derite se," mislil sem si. „Da le pridem pred vami v gozd, sem pa dober."

Toda to pot sem se pa vštel.

Pridirjal sem ravno med prva drevesa Vragovega gozda, ko zaslišim že čisto blizu vpitje in peketanje konjskih kopit. Malo me je začelo skrbeti, ker nisem mogel tako urno jezditi, kakor poprej, a spomnil sem se, da si ti Mohamenovi podrepniki ne upajo ponoči v Vragov les, ker se boje šejtana, ki na drevesih čepi in ljudi za vrat lovi.

Jezdil sem torej brezskrbno naprej in tudi ne posebno hitro, ker sem se bal, da bi se kobilica ne izpodtaknila ob kakšni korenini. Vpitje je kar na mah ponehalo. Gotovo so se ti potepuhi posvetovali, bi li šli v gozd za menoj ali ne.

Naenkrat se pa začne razlegati po gozdu grozno kričanje. Takoj sem spoznal, da ti barabanasi, ali kako se jim že pravi, hočejo pregnati z vpitjem šejtana in da so jo udrli za menoj.

Spustim se zopet v dir. Toda moji preganjalci so bolje poznali pot, kakor midva z arabcem. Kar venomer sva se izpodtikala. In kako bi se tudi ne, ko je bila taka tema, da sem komaj videl konjevo glavo pred seboj! Pa še to sem moral poprej otipati.

Spoznal sem, da me bodo dohiteli. Kajti klici so se vedno bolje razločevali. Naenkrat zarezgeta blizu za menoj en konj, in moj arabec se mu seveda takoj oglasi.

---

* Hotel je reči Škjipetarju.

Sedaj se je začelo šele pravo vpitje, sedaj. Uvidel sem, da me gotovo dobe, če se o pravem času ne spravim s konja. Bal sem se pa tudi, da se ne bi kaj polomil, ako bi priletel pretrdo med kako skalovje.

Ko tako premišljujem, kaj bi storil, da bi rešil sebe in arabca, zagledam pred seboj velikansko vejo, ki je molela črez jarek, po katerem smo se podili. Sam ne vem, kako je to, da mi je prišel na misli Absalon, ki je svoje dni obvisel za lase na drevesu. Takoj sem spoznal, kaj moram storiti.

Ko pridirjam pod drevo, spnem se kvišku, zagrabim vejo in se preselim s konja med rogovilasto vejevje, arabec jo je pa še hitreje pobral po jarku navzdol, ker se je znebil take teže. Bil je pa tudi že zadnji čas, kajti barabanasi so že pridrvili za menoj.

Hotel sem že splezati v vrh, tu se pa spomnim, da bi se lahko šel malo z barabanasi šejtana igrat. Urno zlezem nazaj na spodnjo vejo ter se uležem tako nanjo, da sem imel obe roki prosti.

Tu je pa že pridirjal prvi škrpetar. Tako pravijo menda sami sebi ti cigani. Kaj ne, gospod Janko?“

„Škrpetar že ne,“ zasmejem se jaz, „marveč Škjipetar.“

„No pa pišketar,“ nadaljuje Groga; „vsaj je vse eno, škrpetar ali pišketar; samo sliši se malo drugače, drugega razločka pa ni.

Naenkrat se torej prikaže prvi pišketar. Urno se stegnem črez vejo, zgrabim ga za vrat in ga potegnem k sebi.

Da bi bili slišali, kako je zarjul, ko je začutil, da ga šejtan drži za vrat! Njegov konj je kar poskočil od strahu in izginil za mojim arabcem.

Branil se pa ni pišketar prav nič. Bil je kar trd od strahu. Saj pa tudi ni majhna reč, če zve kdo, da ga hoče šejtan s kostmi in kožo povečerjati. Ko pa ostali škrpetarji zaslišijo grozen krik svojega tovariša in vidijo, kako je ta izginil s konja na drevo,

zadrže konje v največjem diru, jih namah obrnejo in oddirjajo nazaj, od koder so prišli.

Še sedaj se moram smejati, če se spomnim, kako so vsi prestrašeni kričali „šejtan, šejtan“, da bi menda opozorili še druge, ki so bili zadaj, na strašno nevarnost, ki jim preti v jarku na drevesu.

Opozarjal sem jih pa tudi jaz. Zakaj tulil sem že tako, da me je bilo samega sebe strah. Naposled že skoraj nisem vedel, sem li Groga ali šejtan.

Tudi škrpetarja sem še vedno držal za vrat. Bil je nenavadno miren in tih.

„Pa vendar ne, da bi mu bila duša ušla od strahu in groze!“ mislim si ter se tako prestrašim, da mi je škrpetar kar padel iz rok.

Vedno mi bo žal, da nisem premikastil tega preklicanega hinavca. Potepuh se je bil namreč samo potajil. Komaj je začutil pod seboj tla, že se je pobral kakor maček in izginil kot kafra. Nekaj časa sem še slišal, kako so mu pokale suhe veje pod nogami, potem je pa vse potihnilo.

Kaj ne, da sem dobro igral šejtana? Jaz mislim, da si barabanasi sedaj niti po dnevi ne bodo upali skozi gozd, ker sem jih tako postrašil.

Ko sem se prepričal, da je vse varno, spustil sem se z veje v jarek in šel gledat po arabcu. Kobacal sem že precej časa, ko ga zaslišim malo pred seboj glasno zarezgetati. Kmalu zapazim kobilico, pa ne samo, ampak v družbi tistega konja, ki je zdirjal izpod škrpetarja.

Čudno se mi je zdelo, kaj jih je ustavilo, da nista naprej dirjala. Tu zapazim, da leži velikansko deblo črez jarek, kakor kakšna pregraja.

Mene so pa učili rajnki oče, Bog jim daj dobro, kajti bili so dober mož, da naj grem povsod na okrog, kjer se ne more naravnost priti. Ta lepi nauk mi je že večkrat, in tako tudi pri tej priliki pomagal iz zadrege.

Urno potegnem arabca in ga potegnem z uzdo iz jarka. Potem pa sedem nanj in odjezdim. Pišketarjevega konja sem pa pustil kar tam, kjer sem ga dobil. Poišče si ga torej prav lahko gospodar sam, če mu bo le strah pred šejtanom šel iz kosti.

Jezdil sem bolj počasi, ker se mi ni nikamor mudilo in ker tudi svet ni bil za dirjanje. Goniti tudi potem nisem mogel, ko sem prišel iz gozda na plano. Samo enkrat sem malo zdirjal, a takoj je začelo pod kobilico pokati. Zagnal sem se bil namreč v koruzo. Zdi se mi sploh, da sem naredil precej škode po polju, kajti arabec je en čas lomil koruzo, en čas pa teptal tobak. Seveda nisem tega jaz kriv, marveč tisti slepar-ski barabanasi, ki nas niso pustili iti po ravnem potu.

Jezdil sem že tako dolgo, da bi moral že najmanje dvakrat priti v Gošic. Iz tega sem razvidel, da sem prav pošteno zašel. Ker v temi nisem vedel kam, stopil sem s konja, ovil si vajete krog roke in se ulegel na — tobak.

Kaj sem pa tudi hotel? Kamor sem se obrnil, nisem našel drugega kakor koruzo in tobak, tobak in koruzo. Na tobaku je bilo pa vendar le nekoliko mečje ležišče, kakor pa na koruzi.

Tako se je menda zdelo tudi kobilici. Kajti tudi ona je legla na zelena tla ter mi položila glavo v naročje, kakor bi bila že stara znanca.

Ker sem bil precej truden, sem kmalu zadremal. Zbudil sem se šele pred kake pol ure. Kako se začudim ko zagledam kakih deset korakov proč cesto, po kateri smo se včeraj pripeljali! Hitro planem na konja in v par minutah sem že zagledal prve hiše Gošica.

Toda povem ti, Trebušnik, da sem prav pošteno zaslužil tistih sto kronic, ki si mi jih obljubil, ako pripeljem konja varno črez mejo.“

„Pravim, pravim, ne boj se, Groga! Takoj ti jih izplačam, da boš imel za pijačo po poti. Pa tudi na-

šemu vodniku in mešetarju Nikolajeviću moram dati stotak, za katerega sva se pogodila.“

Tako je govoril Trebušnik ter jima porinil vsakemu eno tako višnjevo zaplato tja črez mizo.

„Koliko bodete pa pravzaprav imeli dobička pri tem konju, ko ste tako radodarni?“ vpraša ga radovedno gospod kapitan.

„Pravim, pravim, dobička bo pa toliko, da bodem tudi oba voznika plačal, dal za likof, pa mi bo še ostalo par stotakov.“

„Koliko vam bo dal gospod župnik za konja?“ vprašam ga sedaj jaz.

„Pravim, pravim, govoril je nekaj, da mu en tisočak ne bo preveč, če bo le konj par k arabcu.“

„Kako to, en tisočak? So li to krone ali goldinarji?“

„Pravim, pravim, kako pa kakor krone.“

„No, potem bodete naredili pa res lep dobiček!“

„Pravim, pravim, kako da ne bi naredil lepega dobička, ko sem pa za konja dal samo pet sto?“

„Imate popolnoma prav, stric. Zmotili ste se samo toliko, da ste dali za konja pet sto goldinarjev, dobili bodete pa zanj tisoč kron.“

„Pravim, pravim, to pa že ni res, da bi bil dal pet sto goldinarjev za konja; vsaj sem plačal v kronah ne pa v goldinarjih.“

„Seveda ste plačali v kronah, a šteli ste pa vendar v goldinarjih. Ako ne verjamete, pa preštejte denar; tistih pet sto kron, ki ste jih preveč dali, se vam bo gotovo poznalo.“

Sedaj začne Trebušnik pregledovati listnico in naposled pripozna, da je res konja za isto ceno kupil, kakor se je zanjo pogodil z begunjskim župnikom. Nekaj časa se je mož precej jezil nad svojo zmoto, potem je pa rekel:

„Pravim, pravim, naj bo! Saj to ni prva izguba. Bo pa drugikrat kaj več dobička.“

„In postaviš se tudi lahko, da si se udaril s škrpetarji,“ seže mu Groga v besedo. „Sploh pa arabec tudi za to ceno ni predrag. Ako meniš, da ti begunjski gospod župnik ne bo nič primaknil, ga pa prodaj kar med potjo. Morda dobiš takega norca, ki ti bo ponujal celo tisoč goldinarjev.“

In res se je dobil tak norec.

Ko pridemo nazaj v Rijeko, ustavimo se v Mičićevi gostilni. Gospodar nas je peljal v zadnjo sobico za „boljše goste“ ter nam obenem potožil, da ima gosta, katerega pa nihče ne razume.

„Kar peljite nas k njemu, kajti mi znamo vse mogoče jezike! Zmenili se bomo ž njim, če je tudi celo mutast.“

Tako je govoril samozavestno moj dolgi prijatelj Zorko in stopil pred nami v sobo, kjer smo zagledali v kotu za mizo gosta, ki je črnogorskemu poštenjaku Mičiću delal take preglavice. Takoj smo spoznali, da je Anglež.

Petričev Zorko je kar planil k njemu ter se kmalu zatopil ž njim v živahen pogovor. Niti zmenil se ni več za nas, ki smo posedli krog velike mize sredi sobe. Videlo se mu je, da se mu je jako dobro zdelo, da je mogel pokazati svojo tolikanj hvalisano izurjenost v angleščini.

Naenkrat pa vstane, stopi k Trebušniku, potrka mu na ramo ter pravi:

„No, stric Trebušnik, sedaj imam pa že boljšega kupca za vašega arabca, kakor je pa begunjski gospod župnik. Temu angleškemu prismojencu sem povedal, s kakšnimi nevarnostmi in žrtvami smo pripeljali kupljeno kobilico iz Albanije. Sedaj pa hoče, da bi mu jo pokazali. Ako pa želi Anglež kako stvar pogledati, pomeni to toliko, kakor da jo hoče imeti za vsako ceno.“

Toda kaj bi pripovedoval in opisoval to konjsko kupčijo na dolgo in široko! Konec je bil ta, da je

Anglež odštel za arabca sedemdeset funtov šterlingov (po naše blizu 1700 K) v zlatu.

To je pa tudi obenem vzrok, da slavni begunjski arabec ni dobil tovarišice iste krvi in hitrosti.

Dober mesec pozneje so pa ponatisnili nekateri dunajski listi iz nekega jako razširjenega angleškega časopisa to-le vest:

„Sir Blandford se je te dni povrnil iz potovanja po Albaniji, ki je znana po svojih nasilnih prebivalcih. Kajti manj nevarna je pot na severni tečaj, kakor pa potovanje po tej prosluli deželi ropa in krvne osvete. Vkljub temu je Sir Blandford — mož je znan po svoji neustrašenosti — prepotoval vso Albanijo od Bolgarije noter do Črne gore. S seboj je pripeljal tudi konja jako plemenite krvi, katerega je kupil v osrčju Albanije in skoraj z izgubo svojega življenja poplačal. Albanci so ga namreč že blizu črnogorske meje napadli, da bi mu vzeli lepo žival. Sir Blandford se ima le svoji hladnokrvnosti in hitrosti svojega konja zahvaliti, da je ušel kroglam grabežljivih preganjalcev črez mejo v črnogorsko mesto Rijeko. Slavnemu raziskovalcu Albanije prisrčno častitamo.“

In kdo je ta Sir Blandford?

Nihče drugi, kakor tisti Anglež, ki je Trebušniku plačal za kobilico sedemdeset funtov šterlingov v zlatu. Ta mož, „znan po svoji neustrašenosti“, je pa tudi poizvedoval pri nas, če mu ne preti kaka nevarnost na poti — črez Cetinje v Kotor, kamor je bil namenjen. Naslednje jutro smo se od njega prav prisrčno poslovili. Mi smo se odpeljali s parnikom „Danica“ po Skadarskem jezeru, „slavni raziskovalec Albanije“ je pa odjezdil na „v osrčju Albanije“ kupljenem konju pod varstvom naših voznikov in Nikolajevića proti Cetinjam. — Albanske gore je pa „neustrašeni“ Sir Blandford gledal le od daleč.

Tako zanesljiva so angleška časniška poročila!

Gostilna pri sv. Blažu.

Knežev gost. — Ugrabljeni ženin. — Srebrni potni listi. — Mohamedova Urša. — Društvo zavezanih gofelj. — Nasledek kihanja. — Stradon. — Podkovani Atila.

Iz Rijeke pluje parnik najprej po nekakem kanalu, ki je deloma še struga, deloma pa že ozki jezik, ki ga steguje Skadarsko jezero proti Rijeki. „Danica“ se komaj naprej pomika, ker je voda vsa napolnjena z raznimi rastlinami. Ko pa pride v prosto jezero, jo kaj urno briše po temnozelenih valovih.

Vožnja sama na sebi ni nič posebnega. Na levi ne vidiš drugega kakor širno močvirnato nižavo, izza katere se kažejo prvi albanski vrhovi, na desni pa strmo golo pečevje, ki se dviguje neposredno iz jezera.

Zato smo bili jako hvaležni Ivanki, da nam je krajšala deloma celo dolgočasno vožnjo s pripovedovanjem dogodljajev, ki jih je doživela prejšnji dan.

„Mislite si,“ pravila je, „bila sem celo pri knezu na večerji! Ker ga ni bilo namreč doma, sva šle z Darinko v njegovo vilo. Videla in pretaknila sem vse sobe. Naposled sva šle tudi na vrt cvetlice trgat. Naredila sem ravno prav lep šopek, ko me Darinka pocuka za rokav ter mi pokaže kneza, ki je ravno prijezdil domov.

»Pojdi z menoj, da te predstavim!« rekla mi je in me peljala v vilo.

Tu naju je knez že pričakoval, ker naju je poprej videl na vrtu. Bil je zelo prijazen. Pohvalil me je tudi, da znam jako dobro hrvatski. Slednjič me je povabil na večerjo in z menoj vred tudi Darinko in njene stariše.

Pri večerji sem imela glavno besedo jaz.“

„Kakor vedno,“ vtakne se vmes Groga prav po nepotrebnem. Kajti Ivanko je s tem tako razdražil, da nam je zažugala, da ne bo več pripovedovala.

„Kaj se mešate vmes?“ jezila se je. „Kadar vi kaj pripovedujete, ne smem niti kihniti, da me ne

oštejete. Zato pa tudi vi mene pustite v miru, kadar kaj pripovedujem. O saj vem, kaj je. Gola nevoščljivost vam gleda iz oči, ker sem bila jaz pri knezu na večerji, vi pa ne. Kdo bo pa tudi tako nerodo vabil? Enkrat ste bili na Breznici pri gospodu župniku na kosilu, pa ste mu naredili tako škodo, da vas nikdar več ne povabi. Samo sezite mi še v besedo, potem pa takoj razodenem gospodom ta vaš greh!

Torej kje sem že ostala? Aha, pri knezu na večerji. Ako verjamete ali ne, res je pa, da sem vse zabavala. Da bi bili le videli kneza, kako se je smejal, ko sem mu pripovedovala, v kakšni preiskavi je bil na meji stričev trebuh! Tudi nisem pozabila povedati, kako je Groga enkrat v omari na straži stal, saj veste, tam v kuhinji stotnika Salabolskega in kako je v Iki krmil morske volkove.

Pa tudi vam, gospod Janko, nisem prizanesla. Povedala sem namreč, kako ste enkrat na planini pod Golico poželeli mleka in v teh nasladnih željah imeli junca za kravo.“

„Kaj si pa o sebi pripovedovala?“ prekinem jo sedaj jaz.

„O sebi mi pa ni bilo treba prav nič pripovedovati, ker sem o drugih zadosti vedela. Sploh so pa že iz mojega govorjenja spoznali, da sem jako pametno in zgovorno dekle.“

„Pravim, pravim, zgovorno že, zgovorno, s pametjo bo pa bolj žaltava,“ dal ji je Trebušnik nagloma pod nos.

„No, veste kaj, stric, to je pa že malo preveč. To imam za zahvalo, ker sem vas knezu tako lepo opisala, da sem mu morala obljubiti vašo sliko. Ako bi mu ne bilo treba danes zjutraj iti v Cetinje po opravkih, bi vas bil gotovo vse sprejel, tako lepo sem mu pripovedovala o vas.

Sploh pa, čemu se jezim? Saj tako ne znate drugače z menoj govoriti, kakor da me zbadate. In v

tem ste prav vsi enaki, da, prav vsi. Škoda, da nisem ostala raje pri Darinki v Rijeki.“

„Pa je res škoda, da nisi ostala,“ pritrdi ji Groga. „Lahko bi se tu v Črni gori omožila. Včeraj je že en pišketar zate vprašal. Stric mu je pa rekel, da je preumazan za tako gospodično kakor si ti. Fant pa le ni odjenjal. Kar ponoči jo je za nami ubral. Morda te je mislil po stari pišketarski navadi ugrabiti in s silo odpeljati. Med potjo se mu je pa ta nesreča pripetila, da ga je šejtan vzel.“

To je bilo pa Ivanki že malo preveč. Najprej je Groga pošteno oštela in mu enkrat za vselej odločno povedala, da ji on ne bo izbiral ženinov. Potem se je pa pripravila, da bo izpolnila, kar mu je poprej zagrozila. A komaj je začela razkrivati „Grogov greh“, je že sirena naznanjevala s svojim tuljenjem, da je „Danica“ priplula v Skadar, veliko mesto v Albaniji.

Zato tudi Ivanka ni mogla to pot izpolniti svoje grožnje. Toliko časa je pa vendar še imela med tem, ko smo se basali iz ladje, da je Grogi poklicala v spomin pregovor, ki pravi: „Kar je odloženo, še ni odpuščeno.“

Ko smo pa stopili na turška tla, pride nek turšk uradnik in zahteva, da mu pokažemo potne liste. Potni list pokazati je prav lahko, samo imeti ga moraš. Če ga pa nimaš, je pa tako „pokazanje“ malo težavno. To težavo smo tudi mi čutili, ker jih nismo imeli.

Edini Zorko je bil ž njim preskrbljen. Zato mu „pokazanje“ ni delalo posebnih težav; koristilo mu pa tudi ni nič.

Uradnik mu ga je namreč vrnil z opazko, da bi ga bil moral dati v Cetinjah od ondotnega zastopnika turške vlade podpisati.

Bili smo v veliki zadregi. V mesto nismo smeli, na parniku pa tudi nismo mogli ostati do drugega jutra. Smo li hoteli poskakati v jezero? Toda gotovo

je tudi ta „pot“ prepovedana brez potnega lista, podpisanega od turškega poslanika, ker je tudi voda turška.

Tu se k sreči spomnimo, da smo na Turškem, kjer so zlati in srebrni potni list bolj v veljavi, nego tisti iz papirja. Sežemo torej v žepe in pokažemo uradniku potne liste v podobi svitlih kronic.

Ti potni listi sicer niso bili podpisani od turškega poslanika v Cetinjah, a pomagali so nam pa vkljub temu, da smo se smeli sprehajati po umazanih skadarskih ulicah.

Turški del tega precej velikega mesta je jako slab in zanemarjen. Edina njegova znamenitost je pazar, ki obstoji iz kakih dveh tisočev lesenih barak. V njih kupi Turčin vse, česar potrebuje. Tu izdelujejo tudi razni rokodelci svoje izdelke in jih kar na mestu prodajajo. Največ smo opazili kotlarjev, krojačev in opankarjev. Tudi sadja in rib je bilo veliko na prodaj. Ves ta velikanski prostor je pa preveval nek čuden duh, katerega nismo mogli dolgo prenašati.

Zato smo kmalu zapustili pazar in se podali v evropski del mesta. Na poti smo srečali tuintam kako Turkinjo z zakritim obrazom. Bile so tako zavite, da so imele komaj oči odkrite.

„Gotovo jim smrdi turška nesnažnost, da so se tako zaplankale,“ pripomni nedolžno Ivanka, ko sta zopet dve taki mumiji mimo nas smuknile.

„Toliko šol si oblezla, pa še tega ne veš, zakaj imajo turške babe zakrite obraze,“ povzame Groga, ki je že stokrat isto pripovedoval. „Mohamed, to je tisti, ki se je izmislil turško vero, je imel jako hudo ženo. Ime ji je bilo Urša.* Mohamedanci so mislili, da on nosi hlače, pa jih je le ona. Doma jo je ubogal kakor pes svojega gospodarja. Na zunaj seveda se je vedno ponašal s svojo veljavo. Nek večer se je pa v kavarni

---

* Mohamedovi ženi je bilo ime Ajša, in to je Groga zamenjal z Uršo.

pri taroku nekaj zakasnil. Naenkrat pridrvi Urša skozi vrata, zgrabi eno palico, s katero se krogle na malem kegljišču (biljard) semtertja porivajo, in naklesti ž njo Mohameda, da so kar cunje od njega letele. Potem ga pa vleče domov ter ga med celo potjo ošteva.

Mohamed je pa dolgo časa premišljeval, kaj bi storil, da bi ga Urša več ne hodila v kavarno iskat. Slednjič mu pa pade jako dobra misel v glavo.

Dal je razglasiti novo postavo, da ne smejo ženske zahajati v javne prostore, kavarne, gostilne itd., in da smejo le z zakritim obrazom na cesto.

Od tistega časa ga Urša ni nikdar več prišla iskat v kavarno, pa tudi ozmerjati ga ni mogla na cesti, ker je imela zavezana usta.“

Tako je razlagal Groga Ivanki turške postave in kakor vedno, tudi sedaj ni pozabil s pripombo, da bi bilo zelo koristno, če bi tudi ona izpolnjevala to postavo, pa ne samo na cesti, ampak tudi doma.

„Hvala lepa za poduk,“ odvrne mu Ivanka hinavsko. „Kakor hitro pridem domov, takoj ustanovim društvo zavezanih čeljusti!“

„Ako storiš to, boš nam moškim naredila veliko uslugo. Toliko ti že sedaj povem, da bo moja Špelica prvi dan v tej bratovščini. Zato bom že jaz poskrbel.“

Med takimi in enakimi brumnimi pogovori, s katerimi sta nas Ivanka in Groga imenitno zabavala, pridemo po prostorni ulici do hotela „pri Albancu“.

Vse, postrežba, hrana in postelje je bilo veliko boljše, kakor smo pričakovali.

Drugo jutro smo si še ogledali razne deloma jako zanimive priprave za ribji lov; potem smo pa odpluli z „Danico“ nazaj proti Viru (Virpazar), kamor smo se pripeljali še pred dvanajsto uro.

To malo mestece leži ob reki Črmnici in je postalo zadnje čase jako imenitno. Od tu je namreč izpeljana prva črnogorska železnica, in sicer do primorskega mesta Bara. Žalibog, da so jo takrat, ko smo mi tam

okrog kolovratili, šele gradili. Zato smo morali zopet najeti vozove, s katerimi smo se potegnili črez sedlo Sutorman tja do morja.

V Bar smo se pripeljali ravno še o pravem času, da smo videli prekrasni solnčni zahod. Škoda le, da solnce ni začvrčalo, ko je „padlo“ v morje; bilo je namreč že „preveč ohlajeno“, kakor je poredno pripomnil zbadljivi Zorko.

Drugo jutro smo si ogledali Bar nekoliko natančneje, ker smo imeli do parnikovega odhoda še dosti časa.

Mestece leži, rekel bi, sredi vrta. Kamor pogledaš, ne vidiš drugega, kakor vinograde, drevje polno južnega sadja, temne ciprese in cele gaje vitkih palm. Pred mestom se pa razprostira brez konca morska gladina, ki se v krasni modri barvi kosa z vedno jasnim nebom. Kakšen razloček med Cetinjami in Barom!

Nihče se torej ne bo čudil, ako bo nekega dne Bar prestolnica črnogorskega „gospodara“. Tako namreč nazivljejo Črnogorci svojega kneza.

Bilo nam je skoraj malo tesno pri srcu, ko smo morali zapustiti črnogorska tla, ki so se nam v kratkem času tako zelo priljubila. Zlasti Ivanka je nekako otožno zrla s parnika na zeleni barski vrt in na sive vrhe, ki se kopičijo v njegovem ozadju.

Gotovo se je spomnila na prijazno „Bedakovičevo“ rodbino in na svojo prijateljico Darinko, ki se je od nje najbrže za vedno poslovila.

Stric jo je vprašal, če morda žaluje za ženinom, ki ji ga je „šejtan“ vzel, a Ivanka mu ni na to hudobno vprašanje nič odgovorila. Morda ga v svoji zamišljenosti niti slišala ni ali se je pa le tako delala, kakor da bi ga ne bila slišala.

Njena otožnost je sčasoma začela tudi na nas vplivati. Polegli smo na krovu po stolih in drug za drugim zadremali.

Naenkrat me zbudi velikansk ropot. V prvem hipu sem mislil, da je počil parni kotel. A kmalu

spoznam, da je kriv motenja poldanskega miru nekdo drugi. Poleg mene je namreč ležal na tleh Trebušnik, takoj zraven pa posamezni deli stola, ki je šel raje narazen, kakor da bi bil še dalje trpel pod tako ogromno težo.

Vsi smo planili kvišku ter pomagali Trebušniku na noge. Celo Ivanka se je nekaj motala krog njega, toda samo zato, da mu je zbasala tobačnico nazaj v žep, katero mu je bila poprej izmaknila.

Vsega nemira je bila namreč kriva Ivanka, kakor se je še isti večer sama pohvalila.

Ko je videla, da vsi dremljemo, kar je zlasti Trebušnik z glasnim smrčanjem naznanjeval, začela je takoj premišljevati, kakšno bi uganila. No, za kako porednost ni Ivanka nikdar v zadregi, in tudi to pot ni bila.

Natihoma izmakne stricu tobačnico iz žepa ter mu natrese „šnofovca“ pod nos. Ker je Trebušnik precej dobro dreto vlekel, ponosljal je polagoma ves pripravljen tobak. Med tem je pa že Ivanka poskušala na isti način postreči tudi Grogi.

Naenkrat pa Trebušnik tako kihne, da je pri tej priči počil pod njim stol. Ker je pa stric nekoliko težji ko zrak, potegnila so ga nase lesena tla, ki so, menda od samega veselja, kar zahreščala.

Kakor vidite, sem vseeno imel prav, ko sem si domneval, da je nekaj počilo. Pripetila se mi je samo ta mala zmota, da sem Trebušnikov trebuh zamenjal s parnim kotlom.

Ta nezgoda nas je pa vse popolnoma zdramila, kar je bilo tudi čisto prav. Kajti skoraj greh bi bil, dremati ob tako krasni vožnji, kakor smo jo imeli od Bara do Gruža. Morje je bilo tako mirno, da nismo čutili niti najmanjšega zibanja, veter je ravno toliko pihljal, da nas je prijetno hladil, pogled pa na zeleno dalmatinsko obalo in na neskončno morsko gladino tja proti Italiji je bil v resnici čudovito lep.

Gospod kapitan in Zorko sta razgrnila velikansk zemljevid, ki bi bil prav lahko služil za jadro na kaki mali ladjici, in neprestano strmela vanj. Precej dolgo sta se prepirala, predno sta se zedinila v tem, da je selo, ki nam je že izginjalo izpred oči, Šušanj, poslednja vas na jugu Avstrije, kup hiš ob zalivu, ki smo se ravno mimo njega peljali, Budva, in rtič, ki se nam je ravnokar pokazal v daljavi, Oštro, zvesti čuvaj Boke Kotorske. Imela sta menda poseben užitek v tem, da sta gledala v zemljevid, mesto na lepe bregove, ob katerih smo pluli.

Ivanka ju je pa ves čas dražila in ju popraševala za vsako gnezdo, katero je zapazila.

Pravijo, da se človek tudi lepega naveliča, ako predolgo traja. Resnico tega pregovora smo tudi mi izkusili. Kajti bili smo že prav pošteno siti vožnje, predno smo se pripeljali v Gruž.

Ker je bila že tema, nismo šli naprej v Dubrovnik, ampak smo ostali kar v bližnjem hotelu „Dubrovnik“. To je pa dalo enkrat pozneje povod velikemu prepiru med Grogo in Ivanko. Ta je namreč trdila, da smo prenočili v Dubrovniku, Groga je pa klical nas vse za priče, da smo spali v Gružu. Precej časa ji je dokazoval, kako kratek spomin da ima, predno je zapazil, da ga je le potegnila.

Po noči je precej močno deževalo. Ko smo namreč zjutraj stopili na cesto, smo zapazili, da je črez noč ves prah utonil v lužah, ki so bile podobne malim ribnjakom. Zato je bilo pa nebo kristalno čisto, zrak pa kakor v planinah.

Ker smo nameravali še dopoldne z vlakom v Sarajevo, morali smo z ogledovanjem Dubrovnika hiteti. Zasedli smo prostoren omnibus ter zapustili Gruž z njegovimi lužami vred.

Peljali smo se po široki, zmerno napeti cesti med sadnimi vrtovi in vilami. Ko pridrdramo vrh klanca, zagledamo zopet odprto morje. A komaj smo se malo

na okrog ozirali, smo se že ustavili na senčnatem trgu Brsalju. Bili smo v toliko opevanem Dubrovniku.

Na desni zagledamo na visoki skali slikovito trdnjavo sv. Lavrencija, pred seboj pa stari, a še vedno trdni mestni zid, ki še dandanes obdaja vse mesto. Tudi jarek pred obzidjem je še ohranjen, samo da je spremenjen v nekak park.

Da ni treba črez zid plezati, je pustil zidar v njem precejšno luknjo, ki ji Dubrovničani pravijo „vrata od Pila“. Skozi to odprtino smo prišli v glavno ulico, ki je dobila ime Stradon na precej čuden način.

Še v začetku srednjega veka so namreč po tej ulici pljuskali morski valovi. Ker je pa Dubrovničanom manjkalo cest, so morje zasuli in si naredili lepo ulico. Samo za ime so bili v zadregi. Nekateri so hoteli, da bi se imenovala ulica po sv. Blažu, ki je že od začetka zaščitnik Dubrovnika, drugi so pa želeli počastiti slavnega pesnika Gundulića ter ga ovekovečiti na uličnih tablicah. Temu prepiru so pa naredili konec Benečani, ki so napadli Dubrovnik in ga oblegli.

Kmalu je nastala v mestu velika lakota, Dubrovničani so hodili v velikih gručah po novi ulici gori in doli, zahtevali od vlade kruha in stradali. Komaj je preteklo par dni, že so se med seboj povpraševali, če gredo na „stradon“ terjat kruha. Na ta način sta bili obe stranki, tista sv. Blaža in Gunduličeva po tleh. Zakaj ulice se je prijelo ime Stradon in se je še dandanes drži.

Ker sta torej sv. Blaž in Gundulić prišla brez lastne krivde ob tako izredno čast, odškodovali so ju dobri Dubrovničani na drug način.

Sv. Blažu so sezidali krasno cerkev, ki pa ni imela sreče. Zakaj že črez štiri sto let je pogorela do tal; edina srebrna svetnikova soha je ostala nepoškodovana.

Sedaj se je pa začel velik prepir za soho. Zanjo so se potegovali „Beli fratri“ (dominikanci), črni fratri (frančiškani) in jezuiti. Ker so se pa meščani bali

povsod zamere, sezidali so sv. Blažu novo cerkev in vanjo postavili njegovo soho.

V teh homatijah so pa na pesnika Gundulića popolnoma pozabili. Spomnili so se ga šele koncem prejšnjega stoletja, ko so bili zopet pri nekem novem trgu v zadregi za ime. To pot pa Gundulić ni imel nobenega protikandidata. Dali so trgu ime „Gundulićeva poljana“, ter postavili pesniku sredi poljane krasni spomenik, ki smo ga tudi mi občudovali.

Ta lepa zgodba o Stradonu in o tem, kar je ž njim v zvezi, je popisana v jako stari knjigi, katero hranijo „beli fratri“ v svoji knjižnici.

Ako si tako radoveden, da bi jo rad bral v latinskem izvirniku, pelji se doli v Dubrovnik, pojdi v dominikansko cerkev, oglej si krasni križni hodnik, potem pa prosi „bele fratre“, da ti pokažejo dotično knjigo. Mogoče jo dobiš, verjetno pa ni. Kajti tista knjiga je s knjižnico vred že davno — pogorela.

Iz Stradona drže na levo in desno, kakor iz hrbtanca rebra, ozke ulice, ki obstoje iz samih stopnic.

Ves del Stradona do prvega „rebra“ zavzema krasna frančiškanka cerkev (Mala braća). Ogledali smo si posamezne znamenitosti, med drugimi tudi Gundulićev grob, in kamen, ki so ga postavili v šestnajstem stoletju kugi v zahvalo, da je v enem mesecu naredila v samostanu prostora za trideset novincev.

Ivanka je pa tudi to pot Grogo dobro potegnila. Ker ve, da ga zelo zanimajo „lerikvije“. natvezla mu je, da je to tisti kamen, ki si ga je Jakob dal pod glavo, ko je počival na begu k stricu Labanu. Pokazala mu je celo, kje ga je oblil z oljem. In Groga ji je vse to sveto verjel.

Porednico je pa nato tako posilil smeh, da je bežala kar iz cerkve, ker se je bala, da bi ga ne bila kar na mestu vsula.

Mi ostali smo šli še na samostansko dvorišče in si ogledali krasni križni hodnik. Ko pa pridemo nazaj

pred cerkev, nas je že čakala Ivanka z jako pametnim predlogom.

„Vidite, gospodje," razlagala nam je, ves „Dubrovnik je velikansk muzej, ki ga pa ne moremo vsi natanko pregledati, posebno če so taki med nami, kakor gospod Zorko Petrič, ki vsak kamen vpraša, iz katerega stoletja da je. Zato predlagam, da si razdelimo delo. Vsak naj si izvoli en del mesta, ga dobro ogleda, potem pa drugim pove, kaj je videl. Na ta način si lahko ogledamo vsi naenkrat celo mesto in to v najkrajšem času."

Ta predlog se nam je sicer zdel jako pameten, a vkljub temu ni bil sprejet. Toliko smo ga pa vendar uvaževali, da smo se razdelili v dva oddelka. Ivanka je hodila s stricem in Grogo na levi strani po Stradonu, mi ostali pa na desni. Toda še predno smo prišli na konec ulice, so nam že vsi trije izginili izpred oči.

Mi smo mislili, da so šli kako „rebro" ogledovat in smo brez skrbi zanje zavili iz Stradona na Lužo. Ta trg obdajajo najimenitnejše dubrovniške stavbe.

Kakor nepremagljiva vrsta železnih vitezov srednjega veka stoje tu krasne stare palače, neme priče nekdanje slave mesta Dubrovnika in bogastva starih plemenitaških rodbin minule dobe.

Nekdanja kneževa palača (dvor) te popolnoma spominja na doževo v Benetkah, tik poleg nje stoji v lombardskem slogu zidana mestna hiša, ki je v njej nastanjen tudi muzej. Tu so nakopičeni pravi zakladi umetniške in zgodovinske vrednosti. Prav pri vhodu na Stradon stoji zvonik z mestno uro, poleg njega pa divona (carinska hiša). V tej palači so imeli svoje dni Dubrovničani dacarje, in sicer v pritličju, v prvem nadstropju je bila pa dvorana za plese, veselice in druge take slovesnosti, ki se ne obhajajo ob suhem kruhu in vodi. Vlada se je hotela menda na ta način zagotoviti, da so v prvem nadstropju pili vino, ki je bilo v pritličju zadacano.

Skoraj sredi trga stoji že omenjena cerkev sv. Blaža, nji nasproti pa Rolandov steber, ki je videl v prejšnjih stoletjih marsikak boj, v katerem so Dubrovničani škropili trg s svojo in tujo krvjo.

Blizu Luže stoji stolna cerkev, ki ima nekaj krasnih slik od znanih slikarjev Ticijana in Pordenona.

Skozi mestni zvonik pridemo zopet pred obzidje. Tu imajo tudi ribiči svojo tržnico in malo pristanišče, kamor pa večje ladje ne morejo. Zato gre ves tovorni in osebni promet črez Gruž.

Občudovali smo dolgo silne zidove, stolpe in baštije, s katerimi je mesto utrjeno, potem smo se pa vrnili nazaj v mesto. Tu smo si še ogledali eno izmed ozkih stranskih ulic, ki so si podobne kakor vinar vinarju, dalje jezuitsko cerkev in Gundulićev spomenik. Potem smo pa hiteli na Brsalj.

Tu zagledamo najprej Ivanko sedeti čemernega obraza na klopi pod košatim drevjem, o Grogi in Trebušniku pa ni bilo ne sluha ne duha.

„Kje sta ostala stric in Groga?“ jo vprašam.

„Kaj jaz vem, saj ju ne nosim v žepu!“ odvrne mi nevoljno.

„To prav radi verjamemo,“ se zasmeji gospod kapitan. „Malo čudno bi bilo, ko bi vam ta dva robavsa gledala iz žepa.“

Vsi smo se smejali tem besedam, tudi Ivanka; takoj ji je izginila čemernost z obraza.

„Kako ste pa vendar prišli ob svoja kavalirja?“ vpraša Zorko.

„O, iznebila sem se ju prav lahko. Skočila sem v neko prodajalnico po razglednice. Onadva sta pa menda čakala samo te ugodne prilike, da sta mi ušla. Ko pridem namreč črez par trenotkov zopet ven, nisem videla nikogar več.

Nekaj časa sem letala po ulicah, da bi vsaj vas kje dobila, a zastonj. Nobenega znanega obraza nisem zagledala. Nato sem se vrnila sem, sedla na to-le klop

in čakala, kakor duše v vicah, kdaj se kdo od kod prikaže. Začelo me je že malo skrbeti, ker mi je naš voznik opomnil, da moramo odriniti, ako nočemo zamuditi vlaka.“

In res je bil zadnji čas za odhod. Urno sedemo na voz in se odpeljemo v Gruž. Poprej sem pa še enemu izmed voznikov, katerih je stalo vse polno na Brsalju, opisal naša dva izgubljena sinova, ter mu naročil, naj ju koj za nami pripelje, če prideta še o pravem času.

Mislili smo pa že, da se brez njiju odpeljemo v Sarajevo; kajti službujoči uradnik je že dal znamenje za odhod, a Trebušnika in Groge pa ni bilo od nikoder. Tu začujemo s ceste silno drdranje voza, kateri se je ustavil pred kolodvorom. Takoj nato pa že pridrvita Trebušnik in Groga na peron in skočita v naš voz. Vlak je zažvižgal in odpeljali smo se proti Hercegovini.

„Pravim, pravim, ravno prav sva prišla,“ zagodel je zadovoljno Trebušnik in se spustil na sedež, da je kar zaječal pod njim.

„Zakaj sta pa pustila Ivanko samo in se tako dolgo okrog potikala?“ vprašam ju jaz.

„Kaj sva midva pustila Ivanko?“ začudi se Groga, vsaj je le ona naju. Izginila je meni nič, tebi nič v neko prodajalno; midva sva pa tudi šla potem po svojih potih.“

„Po vinskih, seveda!“ pripomni Ivanka.

„Kdo pravi, da sva hodila po vinskih potih?“ začne svoj zagovor. „Kaj meniš, da ne veva, kaj se spodobi, ako se pride v staro mesto? Da se morajo stare reči ogledati in druge imenitnosti? — Povem vam, gospodje, da sva midva s stricem videla več znamenitosti, kakor vi vsi skupaj, akoravno ste bolj učeni, kakor midva!“

„Povejte, no, kaj ste pa tako imenitnega videli!“ prosil ga je Zorko.

„No, dobro, pa povem; samo Ivanka me ne sme motiti.“

Iz Stradona grevo v neko stransko ulico, ki je narejena iz samih stopnic. Hodiva in hodiva po njih, da so naju že začele noge boleti. Tu zagledava na desni strani silno staro hišo. Ker sva vedela, da morajo v takem poslopju biti gotovo starine, sva jo kar mahnila noter.

Najprej greva po precej strmih stopnicah navzdol, potem pa odpreva prva vrata, katera sva otipala; kajti temno je bilo, kakor v rogu. Ko pa stopiva v sobo, zapaziva, da sva v gostilni. Ker nisva mogla ven, ne da bi kaj pila, sedla sva za mizo in naročila vina. Gostilničar, vljuden star možiček, ga nama takoj prinese, potem pa prisede in prijazno vpraša odkod in kam.

Povedala sva mu, da sva le zato pristopila v hišo, ker sva mislila, da bova videla kake imenitne starine. Mož nama je pa pojasnil, da se nisva prav nič zmotila, marveč da sva prišla ravno v pravi kraj.

Njegova gostilna — pri svetem Blažu se ji pravi — je namreč že toliko stara, kakor samo mesto. Zato ima pa tudi take znamenitosti, kakor se jih niti v muzeju ne vidi. Mož jih nama je navlekel polno mizo, da sva morala kozarce in liter kar na klop postaviti.

K sv. Blažu je hodil pit tudi turški sultan Pojać (Bajezid). Pil je pa večinoma na upanje. Poravnala sta s krčmarjem potem kar pri davkih. Dubrovničani so mu namreč morali nekaj plačevati, da so smeli po Turškem krošnjariti. Zadnjega dolga pa niti plačal ni. Gostilničar nama je pokazal celo tablo, na kateri je od Pojaća samega napisana zapitnina, ki jo je potem odnesel ta turški umazanec.

Videla sva tudi podkev hunskega kralja Atile, ki jo je pred mestom izgubil, ko se mu je konj splašil.“

„Tega pa še do danes nisem vedela, da je bil kralj Atila podkovan,“ zasmeje se Ivanka.

„Kaj sem rekel, da je bil podkovan?“ zadere se vanjo Groga.

„Kako jo je pa potem mogel izgubiti, ako ni bil podkovan?“

„Že zopet prodajaš tisto svojo puščobo, da me nalašč napačno razumeš! Ako sem rekel, da je Atila izgubil podkev, hotel sem s tem reči, da jo je izgubil njegov konj, ne pa on sam. Kajti tako se govori med pametnimi ljudmi. Ako namreč moj konj kaj izgubi, lahko rečem, da sem jaz izgubil.“

„Kako more vaš konj kaj izgubiti, ko ga pa nimate?“ pripomni Ivanka.

Nato pa Groga ni vedel odgovora. Ivanki pa še ni bilo zadosti.

„Sploh je pa tudi naravnost nemogoče, da bi bil Atilov konj izgubil tisto podkev. Kajti Atila se je bil s svojim konjem vred že par sto let poprej preselil na oni svet, predno je sploh Dubrovnik stal.“

„Kaj, ti si upaš trditi, da Atila ni izgubil podkve? Kdo pa je bil danes pri sv. Blažu, ti ali jaz? Komu je gostilničar pokazal podkev, meni ali tebi? Ako ti jaz povem, da je gostilničar sam videl, kako je Atilovemu konju pred mestnimi vrati odletela podkev in da jo je sam lastnoročno pobral in domov nesel, boš li potem še trdila, da ni bila to prava Atilova podkev? Povej mi, pravim, si li upaš to trditi?“

„Zakaj pa ne? Jaz se le čudim, kako da ste si pustili od gostilničarja natvesti take bajke, ko se imate tako modrega. Ako je namreč gostilničar res sam pobral Atilovo podkev, mora biti danes že skoraj petnajststo let star.“

S temi besedami je pa Ivanka Grogo popolnoma porazila. Niti besedice ni več zinil, ampak samo grdo jo je pogledal in odšel v sosedni kupej, kjer je Trebušnik že spal spanje pravičnega. Ivanka se je pa veselo posmejala in rekla: „Malo sem se že maščevala za tistega pišketarja.“

Plačani dolg.

Mohamedov „Počitelj“. -- Junaška baterija. — Čudne bombe. — Razbita slivovka. — Mohamed v devetih nebesih. — Prerokovo zglavje. — Klofutani radovednež. — Neprijetna zmota. — Razhod.

Vožnje iz Gruža do Sarajeva smo se že naprej bali. In kako tudi ne! Prejšnji dan smo se naveličali celo zložne vožnje na elegantnem parniku po mirnem morju, v Gružu so nas pa vtaknili v ozek železniški voz, v katerem smo se imeli kuhati in peči celih štirinajst ur in še nekaj minut po vrhu. In vendar se še danes spominjam z veseljem na to vožnjo. Kako to?

Vožnjo mi je najprej lepšala in krajšala prijetna družba, ki sem se vozil v nji, dalje krasno, skoraj hladno vreme in slednjič lepi kraji.

Že takoj v začetku vožnje imaš iz okna kupeja tako krasen razgled, kakor ga mu skoraj ni para na najlepših alpskih železnicah. Kajti pogled na širno morje in zaliv, v katerega se izliva mogočna Neretva, je res nekaj posebnega.

Vlak se vije kakor kača vedno višje in višje ob pobočju griča Srgja, ki s svojimi utrdbami zvesto čuva v varstvo mu izročeni dalmatinski biser. Kmalu ti izgine odprto morje izpred oči; samo zaliv se ti še smehlja v silni globočini, kakor bi te vabil doli na svoje zelene bregove. Ko se pa železnica zavije naravnost proti vzhodu in prispe na ravna tla, skrije se ti zaliv s svojo lepo hčerko Neretvo za skalnat grič, pred teboj se pa odpre kraški svet tužne Hercegovine.

Dobri dve uri ne vidiš drugega, kakor samo sivo skalovje. Šele pri postaji Jasenica zagledaš dolgo zeleno dolino, ki se imenuje Popovo polje. Čudno se ti zdi, da ne uzreš v nji niti najmanjšega znamenja, da bi bila obljudena. Toda, ako bi se ti peljal todi jeseni ali po zimi, bi takoj spoznal, zakaj so se naselili ljudje v pustem pečevju nad poljem, in zakaj si je tudi železnica poiskala pot visoko nad dolino.

Popovo polje je namreč samo v gorkem poletnem času polje, v mrzlem pa jezero. Že oktobra meseca pridrvi Trebinjščica ter ga zalije z vodo. Tu vidiš torej nekako Cirkniško jezero, samo da je petkrat daljše.

Pri postaji Hutovo se poslovimo od lepe zelene ravnine in zopet smo popolnoma v samem kamenju. Pa ne za dolgo, kajti že pri Dubravici zapazimo, da nima Hercegovina za svoje otroke samo skalovja, marveč tudi rodovitno zemljo.

Še predno smo namreč pridrdrali v Gabelo, odprl se nam je lep pogled na širno dolino Neretve. Od tu dalje se je vlak vedno pogosteje ustavljal. Ker je bila ravno nedelja, bilo je na postajah jako živahno. Ivanka je silno napenjala oči, če bi med potniki ne zagledala kako zakrito turško „babo“. A radovednica se je zastonj trudila, kajti na celi vožnji od Gruža do Sarajeva nismo videli niti ene Turkinje.

Groga je pa v sosednjem oddelku slišal, kako je Ivanka zdihovala, da ni nobene turške „babe“ na izpregled. Takoj je pomolil glavo skozi vrata, rekoč: „Turkinje so veliko boljše, kot marsikatera kristjana, ki se le okrog vozari in ljudem nagaja.“

Ivanka ga je pa nato vprašala, kakšne „lerikvije“ je še videl pri sv. Blažu poleg Atilove podkve. S tem mu je seveda takoj zamašila usta.

Ta mali prepirček nas je pa opozoril, da imamo v svoji družbi dva sobojevnika, ki sta v teh krajih prelivala svojo kri za vero, dom in cesarja.

Zato se je podal gospod kapitan v sosednji oddelek ter prosil Grogo in Trebušnika — tega je moral še poprej zbuditi — da nas blagovolita počastiti s svojo navzočnostjo in nama razkazovati kraje, kateri so jima gotovo še iz vojske l. 1878. znani.

Temu lepemu vabilu se seveda nista mogla ustavljati. Prisedla sta torej k nam in vsi skupaj smo pričakovali nestrpno, kdaj se nam pokažejo vasi in kule (trdnjavice), iz katerih je Trebušnik kot cesarski

in kraljevi podlovec preganjal vstaše. Čakali pa nismo dolgo.

Takoj onstran postaje Čapljina zagledamo na strmem bregu malo turško gnezdo z neštevilnimi minareti (minaret je stolp turške džamije ali molilnice) in na pol podrtim obzidjem. Trebušnik nam je koj povedal, da je to mesto Počitelj in nam tudi razložil, zakaj se tako imenuje.

Ko je namreč Mohamed oznanjeval svojo vero po Bosni in Hercegovini, je nekoč prišel ves utrujen do Neretve in je na bregu zaspal. Mohamedanci so potem kar trumoma romali na tisti kraj ter poljubovali prostor, kamor je bil položil prerok svoje trudne kosti. Nekateri so bili celo tako goreči, da so kar tam ostali. Tako je postalo polagoma krog prerokovega ležišča celo mesto, katero so imenovali Počitelj v spomin, da je Mohamed na tistem kraju počival.

S to Trebušnikovo razlago pa Ivanka ni bila posebno zadovoljna.

„Stric, to pa že ne bo res," ugovarjala mu je. „Ako bi bilo mesto dobilo ime od Mohamedovega počivanja, moralo bi se imenovati „Počitek" ne pa Počitelj."

„Pravim, pravim, sedaj si pa pokazala, koliko znaš hrvatskega jezika. Kaj ne veš, da se pravi počitek hrvatski počitelj?"

Tako se je odrezal Trebušnik ter nas pogledal, če mu pritrjujemo. In njegovo upanje ga ni varalo. Vsi smo potegnili ž njim zoper Ivanko.

Ker se je že v začetku skazal tako veščega poznavalca Hercegovine, smo ga tako nadlegovali z raznimi vprašanji, da je komaj sproti odgovarjal. Posebno gospod kapitan je bil kaj radoveden.

„Ste se li pri Počitlju tudi bojevali?" povpraševal ga je.

„Pravim, pravim, tukaj pa ne. Tja naprej proti Stolacu je pa vsa zemlja namočena s slovensko krvjo."

„Ste li bili tudi vi v kaki bitki?“

„Pravim, pravim, seveda sem bil. Vam pa pozneje povem, kako se mi je godilo, ko se na kaki postaji malo pokrepčam. Sedaj imam pa že vse grlo osušeno od žeje in govorjenja.“

„Stric, bom pa jaz povedala gospodom, kako ste Turke poklali, ko vi ne morete več govoriti,“ prosila ga je Ivanka.

„Pravim, pravim, jim pa povej, če veš.“

„Kako bi ne vedela, ko sem vas pa že kot otrok slišala tolikokrat o tem pripovedovati. Torej poslušajte!

Stric je šel s svojim bataljonom na pomoč Stolacu, ki je bil od Turkov oblegan. Že med potjo je nekega Turčina tako česnil s puško po glavi, da je odletela glava na eno stran, puškino kopito pa na drugo. Tako je prišel stric ob svoj pihalnik. Toda nikar ne mislite, da je bil stric zato kaj žalosten! Nasprotno, še celo vesel je bil, ker je imel manj nositi. Otrnil je še par Turkov s puškino cevjo, potem jo je pa vrgel za njimi in hvalil Boga, da se je na tako čeden način znebil najtežjega orožja. Držal je roke v žepu in veselo korakal s samim bajonetom ob strani.

Toda kmalu je bilo te slave konec. Pri bataljonu so namreč imeli dva gorska topova. Po neki bitki so se pa mule splašile in jo pobrale po svojih potih. Po dolgem iskanju so naposled vendar ujeli dve. Ena je imela na hrbtu municijo, to je krogle in smodnik, druga pa topovo cev. Ker je imela ta mula zlomljeno nogo, so jo morali ustreliti.

Major je kaj kislo gledal, ko je videl, da vsa njegova gorska baterija obstoji v eni muli z municijo na hrbtu in eni topovi cevi. Seveda je moral tudi stric svoj nos vtakniti v to baterijo. Ko ga pa major zapazi in vidi, da je brez puške, se mu takoj razjasni obraz.

„Slišite vi, Trebušnik,“ pokliče ga hitro. „Vzemite to-le cev, da ne bodete brez orožja; municijo naj vam pa mula nosi. Samo toliko pazite, da vam ne uide!“

In major je odšel zadovoljen in vesel, da je na tako lep način prišel zopet do baterije.

Stric pa ni bil nič kaj vesel. Čemerno je hodil za bataljonom, vlačil pod desno pazduho top, z levo roko pa mulo, ter se jezil nad Turkom, ki mu je razbil s svojo bučo puško in na mulo, ki si je gotovo prav nalašč zlomila nogo, da ji ni bilo treba nositi potem več cevi.

Dva dni potem je zadel bataljon zopet na sovražnika. Bilo ga je kakor listja in trave. Vojaki so streljali in streljali, a Turki se niso hoteli umakniti. Tu zapove major „bateriji“ naj napade sovražnika.

Stric je pa tega že komaj čakal. Urno pomeri s topom na Turka in začne pokati. Že takoj pri prvem strelu je krogla naredila tako zmešnjavo med sovražniki, da so noge, roke, glave, turbani in opanke kar po zraku letali.

Ko Turki to vidijo, začno divje bežati. Stric je še enkrat ustrelil, potem je pa še top zagnal za njimi, da jih je tudi na ta način nekaj pokončal.

No, se ni li stric imenitno obnesel v vojski?“

Vsi smo se čudili temu Trebušnikovemu junaškemu činu, ki ga je Ivanka tako mojstrsko opisala.

Nato smo ga pa vprašali, kakšno odlikovanje je dobil za svojo hrabrost.

„Pravim, pravim, nič nisem bil odlikovan; pač pa je dobil major zlato kolajno, ker je imel takega moža pod seboj, ki je zalegel za celo gorsko baterijo.“

Tako se nam je pritožil Trebušnik in pri tem žalostnem spominu naredil čemeren obraz, kakor ga je imel takrat, ko je hodil z mulo za bataljonom in top nosil pod pazduho.

„Nikar ne bodi žalosten zaradi tega,“ začne ga nato Groga tolažiti. „Saj se je Hočevarjevemu gospodu, ki od tebe kupuje konje, še večja krivica zgodila.“

„Kakšna pa?“ vprašamo ga radovedno, ker nam je gospod dobro znan.

„No, bom pa povedal. Hočevarjev gospod je bil svoje dni pri vojakih nadlovec. Hodil pa ni v prvih vrstah, ampak bolj v zadnjih. Imel je namreč tiste pod seboj, ki so vozili komis. Še dandanes rad pove na prižnici, da je v sv. pismu zapisano, da bodo prvi poslednji, poslednji pa prvi. Gospod prav dobro ve, da je to res, ker je sam izkusil resničnost teh besedí doli v Hercegovini.

Nekoč je namreč stal s svojim komisom na cesti, ker so mu konji opešali. Tu vidi, kako hite cele vrste vojakov nazaj v mesto, odkoder so zjutraj odšli. Na njegovo vprašanje, kaj to pomeni, mu pojasni neki korporal, da se morajo umikati pred Turki, ker jih je preveč.

Nato je začel gospod premišljevati, kako bi se tudi on z vozovi umaknil. Toda bilo je prepozno. Stal je namreč že v prvi vrsti. Vojaki so izginili v smeri proti mestu, zato so se pa pokazali Turčini.

Hočevarjev gospod pa ni zastonj iz Ribnice doma. Takoj je vedel, kaj ima storiti.

„Fantje,“ zapove vojakom, ki so mu navadno pomagali hlebe šteti in so ž njim vred stali pri vozovih, „fantje, kar s komisom nad Turke!“

Vojaki skočijo urno na vozove in začnó metati hlebe na sovražnika.

Turčini so pa mislili, da frče bombe na njihove vrste in so jo tako pocedili, da so kar drug drugemu stopali na opanke.

Mislite li, da je dobil gospod župnik za to kakšno kolajno? — Prav nič ni dobil. Plačati je moral kar iz svojega še celo tisti komis, ki so ga bili zmetali na Turke.“

„Kako pa to, da niso komisa potem pobrali, ko so Turki zbežali?“ povpraša radovedno Petričev Zorko.

„Kako ga bodo pobrali, ko so ga pa ti turški lačenbergarji s seboj vzeli.“

„Veste kaj, Groga, tega vam pa že ne verjamem,“ oglasi se zdaj Ivanka. „To ste si gotovo vi sami izmislili.“

„Kaj, jaz da sem si to sam izmislil? — No, pa naj bo! Je že tako; mi vsi smo lažniki, samo ti govoriš čisto resnico.

Vas, gospodje, pa prosim: Nikar ne mislite, da sem si to kar izmislil! Hočevarjev gospod nam je nekoč to sam pripovedoval pri Gašperci v salonu. Kaj ne, Trebušnik?“

„Pravim, pravim, res je taka. Pili smo ravno likof, ker sem mu eno kobilo prodal.“

„Pa vendar ne tiste s ponarejenim ušesom?“ pripomni Ivanka.

Trebušnik pa ni imel več časa odgovoriti na to opazko, kajti voz je začel silno ropotati in takoj nato smo se ustavili na kolodvoru v Mostaru.

Ker smo imeli pol ure časa, sta šla Groga in Trebušnik v prvo gostilno nasproti kolodvoru, mi drugi smo pa hiteli po mestu.

V tem kratkem času smo si Mostar čisto dobro ogledali. Videli smo, da leži v ozki dolini med Humom in Podveležem in da je krog in krog zavarovan s trdnjavami. Občudovali smo divjo strugo Neretve, slavni stari most, in se spotili v znani tropični vročini. Na kolodvoru smo si še kupili sladkega grozdja, potem smo pa sedli na vlak, kjer sta nas Trebušnik in Groga — bodi jima v čast povedano — že čakala.

Ko se odpeljemo s kolodvora, odpre se nam še enkrat lep pogled na Mostar. A kmalu nam izginejo zopet njegovi vitki minareti izpred oči, le temnozelena Neretva nam je ostala še vedno zvesta. Urno je valila svoje valove navzdol, kakor bi se ji mudilo zamenjati strme bregove z morsko obalo.

Dolina se nam pri Bjelopolju še enkrat razširi, potem pa zdrdramo v ozko pa dolgo sotesko, ki nosi ponosno ime: Neretvine tesni. Na desni visoke stene,

na levi ravno tako, v sredi pa ozka struga Neretve, cesta in železnica, takisto kakor v bohinjskih Štengah, samo vse bolj divje, vse bolj romantično.

Iz te krasne soteske pridemo s pomočjo predorov in mostov v Jablanico, ki se lahko imenuje bosenska Mojstrana. Vas leži v krasnem zelenem kotlu, ob vznožju najlepših bosenskih gorâ. V krasnem polkrogu jo obdajajo: Velika Čvrstenica (2227 *m*), Veliki Prenj (1915 *m*), Ljupoglav (2102 *m*), Zelena glava (2123 *m*) in drugi nekoliko nižji, zato pa tem drznejši vrhovi.

Ko zapustimo Jablanico, zropotamo črez velikansk železen most, pod katerim buči v globoki strugi divja Doljanka, in se odpeljemo po lepi ozki dolini proti Konjici. Ob Neretvi stoje tuintam revna sela. Mnogobrojne razvaline raznih gradov in kul nam pa kažejo, da so ti kraji videli že boljše čase.

Začelo se je že mračiti, ko smo prispeli na postajo Konjica. Trebušnik in Groga sta jo takoj pobrala v restavracijo. Ta svoj korak sta izgovarjala s tem, češ, da imata navado vsak večer malo povečerjati. Ker smo tudi mi kolikor toliko podvrženi tej sicer prav nepotrebni navadi, smo jo še mi potegnili za njima.

Iz Konjice smo se odpeljali že v trdi noči. Videli so se samo še temni obrisi gorâ, med njimi so nam pa zijale črne globeli nasproti. Ni bilo dolgo in že se nam je pridružil nov tovariš, pravi prijatelj vseh po noči potujočih potnikov — spanec. Izvil se je iz teme, priplazil se skozi okno, zaprl nam trudne veke ter nas zazibal v sladke sanje.

Parni stroj je pa med tem zdihoval navzgor proti Ivanovi planini in si tu in tam celo z zobmi pomagal po strmi poti. Ko je prisopihal na vrh, je malo počil, potem se je pa napotil urno navzdol proti Sarajevu, da bi prihitel, kar se je bil gori grede zakasnil. Kadar je bil pa klanec le prehud, grizel je zopet srdito v dolg železen drog, ki je nalašč zato postavljen na tir.

Ko pa zagleda s svojimi velikimi belimi očmi v temo zavito Bjelašnico (2063 *m*), ubere jo s čudovito naglico proti Bosenskemu polju, menda od samega veselja, da se bo kmalu odpočil na postaji v Sarajevu.

Pot zastavljajo razni potoki, a vlak se ne zmeni zanje. Urno drdra črez trdne mostove, zdrami v Pazariću s svojim vriščem zaspane letoviščarje, naloži na postaji Ilidže kup zapoznelih izletnikov ter prihrumi naposled v bosensko prestolnico.

Sedaj šele so nas zbudili hreščeči glasovi sprevodnikov, in zelo smo se čudili, da je bil zadnji del vožnje tako kratek. Urno izstopimo ter se odpeljemo po lepo razsvetljenih ulicah v hotel „Evropa“, kjer smo potem nadaljevali svoje v Konjicah započeto delo.

Drugi dan se je pa začelo na vse zgodaj zopet „zijanje“; tako namreč imenuje Ivanka ogledovanje mest.

„Zijali“ pa v Sarajevu nismo veliko. Kajti mesto nam ni moglo prav nič posebno novega podati, ker smo bili že poprej v Skadaru. Zaradi modernih stavb, katerih je v Sarajevu jako veliko, že tako nismo lezli doli, kajti zanimal nas je edinole turški življenj. Tega smo se pa „nazijali“ do sitega v Skadaru. Zato je razumljivo, da smo imeli Sarajeva en dan popolnoma dosti.

Najprej smo si ogledali nekatera imenitnejša poslopja, kakor na pr. stolno cerkev, muzej, mestno hišo, mimo katerih skoraj ne smeš iti, ne da bi se vsaj malo vanje ozrl. Nato smo pa šli v čaršijo. Tako se namreč imenujejo v Bosni turški pazarji.

Tu pa nismo videli prav nič novega. Iste na pol razbite kolibe, isti vrišč in hrušč, ista nesnaga in isti smrad kakor na skadarskem pazarju, samo vse v manjšem obsegu. Imeli smo kmalu tega turškega življa več ko preveč. Zato smo zapustili notranje mesto ter se podali med turška selišča, s katerimi so pobočja gorâ, ki oklepajo Sarajevo, kar posuta.

Turške hiše spoznaš pred vsem na tem, da imajo tako zamrežena okna, kakor pri nas spovednice. Za njimi žde Turkinje, opravljajo domača dela, se zmerjajo, prepirajo, obrekujejo, jokajo in smejajo vse vprek. Često pa gledajo tudi skozi omrežje na pot. če je sploh kaj videti. Kajti doma niso tako sramežljive kakor na cesti, ko ti takoj pokaže hrbet, če jo le količkaj radovedno pogledaš, dasi je že tako in tako od vseh strani zaplankana.

Nekaj posebnega so tudi turška pokopališča, katerih je toliko, da bi človek mislil, da ima vsaka hiša svojega. Sredi navadno na pol podrte ograje je zelena trata, na kateri stoji vse polno podolgovatih nagrobnih kamenov, popisanih s turškimi čačkami. Turki dobe s turbanom okrašen spomenik, Turkinje pa kamen brez vsakega okraska.

Ivanka se je seveda potegnila za ženske pravice in zato vprašala, čemu ta razloček. Groga ji je to stvar tako-le pojasnil:

„Turban pomeni, da je mož gospodar v hiši, kamen brez turbana pa, da mora ženska molčati in samo takrat govoriti, kadar jo kdo vpraša.“

Ivanka bi se mu bila gotovo po svoje zahvalila za to pojasnilo, ako bi se ne bila bala, da bi si jezika ne odgriznila, ker smo ravno hiteli po strmi, z okroglim kamenjem potlakani poti nazaj doli v mesto.

Ker smo si že dopoldne ogledali vse znamenitosti, ki so nas zanimale, peljali smo se po obedu v kopel Ilidže. Tam smo pili žvepleno vodo, krmili medvede, izprehajali se po krasnem parku, poslušali godbo ter se proti večeru vrnili v Sarajevo.

Ker je bilo prijetno hladno, sprehajali smo se še nekaj časa po ulicah. Tako smo prišli nevede do znamenite Begove džamije.

„Poglejte, poglejte!“ opomni nas Groga, „muezin je že gori in se bo začel ravnokar dreti.“

Vsi se ozremo na vitki minaret in zapazimo pri ozki ograji bradatega možica. Sprva se je malo ozrl na okrog, če so že tudi njegovi tovariši na svojih vzvišenih mestih, potem je začel peti svoj večni „la ilaha illa Allahu“ (ni Boga razun Allaha).

Tako je vpil proti vsem štirim stranem neba. Ko se je pa nakričal, pogledal je še malo po mestu, kakšen vtis je naredila ta njegova pridiga in zlezel počasi doli.

Šedaj so pa začeli Turki skupaj vreti. Najprej so se pri vodnjaku na dvorišču lepo umili, potem so si pa sezuli opanke in se podali v krasno električno razsvetljeno džamijo. To pa samo nekateri. Večina jih je menda mislila, da je že zadosti pobožnosti, če so se le umili.

Ker so bila vrata na stežaj odprta, smo lahko ogledali vso notranjščino. Posebnega sploh nismo videli. Stene so popisane z izreki iz korana in okrašene z lepimi arabskimi okraski. Tla so pogrnjena s preprogami, na njih je pa čepelo nekaj Turkov. Potem smo pa zapazili še dve leci, eno na desni strani, drugo pa na levi.

„Kaj pa pomeni tisti kamen, ki tam-le visi?“ vpraša me radovedno Ivanka.

„Kje pa? Jaz ne vidim nobenega kamena.“

„Kaj si slep, da ga ne vidiš?“ vtakne se vmes Zorko ter stopi na prag, da mi natančneje pokaže dotični kamen.

Tu jo je pa naletel.

Naenkrat prileti iz džamije star Turčin z zelenim turbanom na obriti glavi, in ga začne zmerjati na ves glas; zraven je pa tako mahal z rokami, kakor bi ga hotel kar na tla pobiti. Zorko ga je pa mirno in porogljivo gledal, kakor skobec ujetega vrabca.

Kaj pa je Turka spravilo v tako jezo? Nič posebnega.

Zorko je namreč stopil obut na prag, kar je pri mohamedancih strogo prepovedano. Turčin se je šele

potem potolažil, ko je gospod kapitan Zorka potegnil s praga.

Nato smo si pa vsi ogledali tisti kamen, ki je vzbudil Ivankino pozornost, a nihče ni vedel razložiti njegovega pomena.

„Groga bi nam znal to gotovo dobro pojasniti," menil je gospod kapitan. „Škoda, da ni šel z nami. No vsaj ga lahko zvečer vprašamo."

Trebušnik in Groga sta šla namreč obiskat svojega rojaka Zgubovega Tina, ki se je bil naselil v Sarajevu kmalu potem, ko je bila Avstrija zasedla Bosno. Obljubila sta mi pa sveto, da prideta zvečer še o pravem času v „Evropo", da skupno večerjamo.

Mi smo pa še pogledali v grobno kapelico poleg džamije, kjer počivata v dveh s črnim prtom pogrnjenih rakvah Husrev-beg in njegova žena. Ta mož je namreč dal na lastne stroške sezidati džamijo, in hvaležni Turki so mu zato postavili poleg nje spomenik.

Nato smo še nekoliko časa opazovali živahno vrvenje na ulicah, potem smo se podali v hotel k večerji. Tista, ki ju ni bilo, sta bila seveda Trebušnik in Groga.

Prikazala sta se nam šele drugo jutro pri zajtrku. Ivanka ju je koj začela zbadati, češ, da znata dobro besedo držati, toda to pot ni mogla izzvati prepira.

Trebušnik je bil namreč še tako zaspan, da je kar zeval, Groga je bil pa nekam čudno zamišljen.

Po zajtrku smo se odpeljali z električno železnico na kolodvor, ker smo nameravali s prvim vlakom v Jajce. Kar skoči Groga sredi med vožnjo iz voza in izgine v neki stranski ulici.

„Kam pa dere Groga? Kaj se mu je zmešalo?" zakličem jaz ves začuden.

„Pravim, pravim, nek star dolg je šel plačat," oglasi se Trebušnik.

„Aha, saj je res. Zdi se mi, da je že v Žirovnici pripovedoval, da ima v Sarajevu nekaj takega opraviti.

Zakaj pa ni tega včeraj opravil? Vlak naj zamudi, pa bo imel!“

„Pravim, pravim, saj je včeraj iskal upnika do pozne noči, a ga ni mogel najti. Morda ga tudi sedaj ne dobi. Toliko mi je pa že obljubil, da ostane raje dolžan, kakor da bi vlak zamudil.“

Tako je Trebušnik zagovarjal ubežnika in se zraven tako tajnostno smehljal, da sem koj spoznal, da mora biti dotični dolg neke bolj posebne vrste.

Ker smo imeli še dobre pol ure časa do odhoda vlaka, me ni posebno skrbelo, da bi Groga ne prišel o pravem času za nami. Toda manjkalo je prav malo, da naposled res ni ostal v Sarajevu. Komaj je stopil k nam v voz, je že vlak zažvižgal in se začel pomikati iz kolodvora.

„Pravim, pravim, kako si opravil?“ vpraša ga koj Trebušnik.

„Dobro,“ odvrne mu Groga in si začne od samega veselja mencati roke.

„Kakšen dolg si pa prav za prav imel tu v Sarajevu?“ vprašam ga nato jaz.

„No sedaj vam pa že lahko vse povem, ko je že opravljeno. Vidite, stvar je bila ta-le:

Leta 78. sem ostal par mesecev s svojo baterijo v Sarajevu. Nekega dne sem kupoval od malega fantiča veliko steklenico slivovke. Kar pride mlad, bogato oblečen Turčin, razbije steklenico, nažge fantička s „krščanskim psom“ in ga za nameček še s palico naklesti. Lahko si mislite, kako je zavrela kri, ko sem videl, kako je — žlahtno kapljico popila zemlja mesto mene.

Urno zgrabim Turčina ter ga tako treščim na tla, da mi je kar v prahu izginil. Ko se je malo razkadilo, ga že ni bilo nikjer videti.

Nato grem počasi proti domu. Ko pa pridem v vojašnico, povedo mi tovariši, da moram k stotniku k raportu. Ker sem vsak dan pričakoval, da bom povišan

za četovodjo, sem šel prav vesel k raportu, ker sem mislil, da mi bo stotnik naročil, naj si prišijem na vsako stran še po eno zvezdo. Toda jaz revež sem se zelo motil. Naročil mi je res nekaj, a vse kaj drugega, kakor sem se nadejal.

Ko sem stopil v pisarno, sem mislil, da padem kar vznak, tako sem se začudil. Kaj menite, koga sem zagledal poleg stotnika? Tistega turškega pobalina, ki mi je malo poprej na cesti v prahu ušel. Mrcina me je prišel tožit, da sem mu pobil kosti.

„Zakaj ste napadli tega Turka, sina Hasdrubanovič-bega?“ vpraša me stotnik osorno.

„Ponižno javim, gospod stotnik, da mi je ta Turek nalašč razbil steklenico slivovke,“ zagovarjal sem se jaz.

Turčin je pa kar vse utajil. Prisegal je pri Mohamedovi bradi, da mi ni prav nič žalega storil. Stotniku se je pa ta prisega tako dopadla, da me je poslal za tri dni v luknjo. Tam sem jedel suh kruh, pil slabo vodo in vsak dan za par ur nosil na rokah in nogah verige. Tisti turški smrkolin mi je pa hodil skozi okno nagajat. Kadar sem bil uklenjen, me je celo s šivanko zbadal, katero je imel pritrjeno na dolgi tanki palici.

„No, le čakaj, Mohamedov podrepnik!“ mislil sem si; „kadar pridem iz luknje, razbijem ti vse kosti, če me tudi potem ustrele.“

Toda predno sem ga dobil v pest, smo že zapustili Sarajevo.

Sčasoma sem bil že na vse to pozabil. Ko me je pa Trebušnik vprašal, če ga spremim v Bosno, sem se takoj domislil na ta dolg in sklenil sem, da ga poplačam, kakor hitro pridem v Sarajevo.

Seveda sem moral najprej zvedeti za upnika. Zato sva šla včeraj s Trebušnikom k Zgubevemu Tinu poizvedovat, če pozna Hasdrubanoviča in če je sploh še pri življenju.

Zvedel sem več, kakor sem pričakoval. Tina mi je namreč povedal, da je Hasdrubanovič že sam svoj gospodar in da ima posestvo blizu kolodvora.

„Najložje se pogovoriš ž njim zjutraj, ko gre po samotni stezi ob Miljački v mesto na kavo.“

Tako mi je svetoval Tina in jaz sem ga tudi ubogal.

Ko smo se peljali na kolodvor, sem skočil iz voza in jo pobrisal proti Miljački. Prišel sem o pravem času. Kajti, komaj sem prihitel na stezo, mi je že Hasdrubanovič prišel naproti. Spoznal sem ga na prvi pogled.

„Salem alejkum“ Hasdrubanovič-beže, me li še poznaš?“

Tako sem ga pozdravil ter mu ob enem zastavil pot.

Turčin me površno pogleda in mi odgovori:

„Alejkum salem, ne poznam te, brate!“

„Torej me več ne poznaš? Kaj se nič več ne spomniš tistega vojaka, ki je leta 78. s teboj cesto pometal, ker si mu razbil steklenico slivovke, in je moral potem zaradi tvoje krive prisege v luknjo, kjer si ga ti potem zbadal z iglo? Vprašam te še enkrat, povej, se ga li več ne spomniš?“

Tako sem govoril in mu pripeljal par takih zaušnic, da je videl Mohameda v devetih nebesih.

Med tem opravilom se pa spomnim, da bi utegnil Turčin za menoj leteti in me priporočiti kakemu cesarskemu možu, kar bi mi morda napravilo kaka pota.

Zato sem vrgel dedca tja v eno turščo, mu sezul opanke, odvil turban ter zagnal vse skupaj tja v Miljačko. — Tako sem pošteno poplačal dolg.“

Vsi smo pohvalili Grogo, ker je tako vesten, da poplačuje celo zastarane dolgove, dasi ga nihče ne terja. Edini Zorko ni bil videti naših misli. Zmajal je z glavo in rekel Grogi:

„Nisem vedel, da ste tako silovit človek. Drobro, da vas ni bilo včeraj zraven, ko me je hotel na pragu

Begove džamije nek Turčin napasti, sicer bi bil gotovo nastal pretep.“

„Tako, bili ste v Begovi džamiji?“ zasmeja se Groga; „ha, ha, ha, tam sem enkrat eno imenitno naredil. Šel sem počasi mimo džamije. Notri so Turki molili Mohameda, zunaj na pragu so pa stale opanke lepo v vrsti, kakor vojaki, kadar je parada. Urno grem tja in jim zmešam vse pare. Takoj nato pridrve Turki iz džamije. Jaz jih seveda nisem čakal, marveč sem jo hitro pobral strani. Bil sem že precej daleč, pa sem še vedno slišal, kako so se prepirali za opanke.“

„Čakajte malo, Groga!“ oglasi se nato gospod kapitan. „Dobro, da sem se domislil. Povejte nam, kaj pomeni tisti kamen v Begovi džamiji! Vam je to gotovo znano “

„Seveda mi je. Tisti kamen je nosil Mohamed s seboj, ko je oznanjeval pokoro po Bosni, da ga je imel za zglavje. — Gotovo ste šli gledat tudi Husrev-begov grob, ki je takoj poleg džamije? Vidite, o tem vam tudi lahko nekaj razložim.

Husrev-beg se je namreč nekoč bojeval zoper Hrvate. Naenkrat prileti krogla iz topa in mu odnese glavo. Ko je bil že v zadnjih zdihljejih in je spoznal, da mora umreti, je naredil oporoko, v kateri je volil vse premoženje za džamijo, ki naj se po njem imenuje. Tako je nastala Begova džamija.“

„Oho,“ zasmeja se Ivanka; „to pa že ni res. Kako neki je mogel beg delati oporoko, če mu je pa že poprej top odnesel glavo?“

„Kako je mogel brez glave delati oporoko, to tebi ni prav nič mar,“ odreže se ji Groga. „Res je pa le, da se je tako zgodilo, kajti meni je sam hodža to pravil, in ta mora take stvari gotovo dobro vedeti.“

„Kaj pa je to, hodža?“ vpraša ga zopet Ivanka.

„Kaj, ti ne veš, kaj je hodža in hočeš biti izobražena gospodična?“ čudi se Groga. „No, te pa jaz podučim v tej reči, ko te drugi niso. Vidiš, hodža je pri

Turkih to, kar pri nas tisti profesorji, ki v semenišču uče bogoslovce maševati, pridigovati, spovedovati in pokopavati.“

„Vidva sta bila gotovo prijatelja z dotičnim hodžo, ki vam je vse to pripovedoval?“ pravi Grogi Zorko.

„Seveda sta bila, pa še kakšna!“ odgovori mu urno Ivanka mesto Groge. „Hodža ga je hotel celo za muezina narediti, ker ima tako lep in močen glas, Groga pa ni maral, ker se ni hotel odpovedati vinu, ki ga Mohamedanci ne smejo piti.“

Ivanka je žela za to umestno opombo od naše strani veliko hvale, samo Groga se je grdo držal. A tudi njemu se je obličje razjasnilo, ko je Trebušnik vzel s police precej veliko čutaro pristnega mostarskega vina in rekel:

„Pravim, pravim, Groga, malo likofa mora biti, ker si se tako srečno znebil dolga.“

Pili smo torej likof in gledali skozi okno na lepo polje rodovitne bosenske doline, ki se je — vsaj za nas — že bližala koncu. Kajti kmalu nato smo dospeli na postajo Lašva. Od tu drži glavna proga dalje ob reki Bosni proti Bosanskemu Brodu, stranska se pa odcepi proti Jajcu.

Ker smo hoteli videti tudi Banjaluko, poslužili smo se stranske proge. Popustili smo nekaj praznih voz na postajo, potem smo pa oddrdrali po dolini reke Lašve navzgor.

Črez dobro uro smo že obstali na kolodvoru Travniku. To mesto je bilo nekdaj prestolnica Bosne in se šteje še dandanes med najimenitnejša bosenska mesta. Posebno znameniti so stari nagrobni spomeniki vezirjev, ki so stolovali v trdnjavi, ki je zob časa še do danes ni mogel razgristi.

Mi seveda nismo drugega videli, kakor kup lepših in grših hiš, znameniti jezuitski kolegij, nekaj zvonikov in cel gozd minaretov. Več skozi okno železniškega voza tudi ne moreš videti.

Od Travnika naprej noter do Komarja gre vlak precej navkreber. Ko se pa obrne v Jablansko dolino, mora se kar z zobmi ustavljati, da ne pridrči prehitro v Doljni Vakuf. Tu smo izgubili zopet nekaj potnikov, ki so bili namenjeni po stranski progi v Bugojno; mi smo se pa pridružili Vrbasu, ki nam je s svojimi zelenimi valovi kazal pot proti Jajcu, kjer se proga konča. Sicer so načrti za železniško zvezo z Banjaluko že gotovi, a Ogri ne puste graditi železnice. Boje se menda, da bi železnica utegnila njihovi konjereji škodovati.

Ko pridemo v Jajce, si najprej oskrbimo vse potrebno glede osemurne vožnje v Banjaluko, potem si pa ogledamo mestne zanimivosti. Poprej smo se pa še morali preskrbeti z vstopnicami po kroni, kakor da bi bilo to staro gnezdo kaka komedija. Poleg tega se nam je tudi pridružil nek Nemec, ki se nam je izkazal za oblastveno potrjenega vodnika.

Groga se ga je sicer branil, češ, da nas bo že on vodil, ko vendar pozna Jajce tako natanko, kakor Breznico. A vodnik nas je podučil, da brez njega ne pridemo niti v grad niti v katakombe, ker ima le on ključe do teh „jajčnih“ dragocenosti. Morali smo ga torej vzeti s seboj. Koristil nam res ni posebno, zato se je pa Groga toliko bolje izkazal s svojim znanjem.

Ko pridemo namreč do neke razrušene cerkve, poleg katere stoji še precej dobro ohranjen stolp, nas opomni vodnik, da je to Lukežev zvonik.

Nato ga pa vpraša Groga: „Veste li, zakaj se ta kula (stolp) tako imenuje?“

„Ne, tega pa ne vem,“ prizna mu vodnik odkritosrčno.

„Aha, saj sem vedel, da niste tako znani v Jajcu, kakor jaz,“ pravi Groga samozavestno. „Seveda, vi niste bili 78. leta v vojski kakor jaz. To lahko rečem, vroče nam je bilo pred Jajcem. Turki so streljali, kakor bi bili lešnike vsipali. Precej nas je padlo, predno smo spravili ta svet pod našega cesarja.“

„Kaj ste tudi vi padli v vojski?“ oglasi se urno Ivanka; „tega pa še do danes nisem vedela.“

„Kdo je rekel, da sem jaz padel?“ razjezi se Groga.

„Sami ste povedali,“ odvrne mu Ivanka. Saj ste ravnokar rekli, da vas je pred Jajcem veliko padlo.“

„Veš kaj, Ivanka, s teboj je pač velik križ, ko prežiš na besede, kakor vrag na duše. S teboj se že ne bom prerekal. Samo toliko ti povem . . .“

„Pustita prepir!“ sežem nato jaz Grogi v besedo, ker sem vedel, da se bo začel z veliko gorečnostjo pričkati vkljub resnemu sklepu, ki ga je bil ravnokar izrekel. „Povejte nam raje, od kod ima ta stolp svoje ime, ako sploh veste!“

„Seveda vem. Zakaj, jaz nisem tak, kakor tisti, ki se ponašajo, da vedo, pa ne vedo, marveč kar vem, tudi res vem in rad povem, če mi le nihče ne sega venomer v besedo, kakor ta-le Ivanka, ki jo je Bog menda samo zato ustvaril, da je kaznoval z njo grešni svet. — Torej vi bi radi vedeli, zakaj se imenuje ta stolp Lukežev? No, to stvar vam lahko razložim.

Sv. evangelist Lukež je oznanjeval po Bosni krščansko vero. Kakšni ljudje, katerega jezika in katere narodnosti so takrat tod prebivali, ne vem, ker se nisem toliko zgodovine učil, kakor Ivanka, ki je toliko časa hodila v šolo, da se je v nji skoraj postarala. Samo toliko mi je znano, da so bili poprej pogani, potem pa kristjani, ko so se dali krstiti. Ko so pa prišli Turki v Bosno, so sv. Lukeža ujeli in ga vrgli v kotel vrelega olja. Ker se mu pa ni nič zgodilo, so se silno ustrašili in ga izpustili. Sv. Lukež je šel potem sem v Jajce in nazadnje tu umrl. Kristjani so mu pa sezidali to-le cerkev in ga v nji pokopali. Zato ima pa ta podrtina po njem ime.“

Tako je pripovedoval Groga in nas pogledal samozavestno, če se kaj čudimo njegovi učenosti. A mož je delal račun brez — Ivanke. Ta mu ni odpustila tistega postaranja v šoli.

„Zelo lepo ste govorili, Groga," rekla je hinavsko, „samo nekaj malega ste se zmotili. Najprej sv. Lukež ni nikdar v Bosni oznanjeval krščanske vere in zato ni mogel umreti v Jajcu. Tudi ga niso Turki vrgli v vrelo olje, ker takrat sploh še Turkov ni bilo. Pokopan je bil pa v Carigradu. Kar se pa sploh tiče kotla z vrelim oljem, ste vi zamenjali sv. Lukeža s sv. Janezom."

Grogi se je pa zdelo silno za malo, da je Ivanka tako raztrgala njegovo „predavanje."

„Seveda, ti boš pravila, da to ni res, kar sem povedal o sv. Lukežu!" togotil se je. „Si li bila ti v vojski l. 78. ali jaz? No, če veš vse tako dobro, pa razloži, od kod je prišlo, da se ta kula imenuje po sv. Lukežu. Tega imena vendar ne boš utajila?"

„Gotovo ne", odvrne mirno Ivanka. „Razložim pa to stvar prav lahko in veliko bolje, kakor vi, Groga. Kakor sem že omenila je bil sv. Lukež pokopan v Carigradu. Ko so pa Turki to mesto vzeli, prenesli so svetinje v grški grad Rogos. Toda tudi ta trdnjava se je morala Turkom podati, in tako je prišel evangelist v turške roke. A Turki ga niso vrgli v kotel vrelega olja, kakor misli Groga, ampak so ga raje prodali srbskemu vojvodi Juriju Brankoviču za trideset tisoč cekinov. Bosenski kralj Štefan Tomaševič je ukazal potem črez več let prenesti svetinje v Jajce. Na ta način je prišel sv. Lukež do groba v tej cerkvi, stolp pa do imena."

„Ne zamerite, gospodična Ivanka," oglasi se tu Zorko, ki je ves čas napeto poslušal, „meni se tudi vaša povest o sv. Lukežu ne zdi posebno verodostojna, kajti jaz sem videl v Benetkah v cerkvi sv. Marka svetinje, ki je o njih dokazano, da so zemeljski ostanki sv. Lukeža."

Toda gospod jo je skupil.

„Veste kaj, gospod Zorko, to pa že ni lepo od vas, da me tako sumničite", odvrne mu Ivanka precej razžaljena. „Kaj mislite, da sem taka, kakor nekateri

drugi v naši družbi, ki samo takrat govore, kadar lažejo? Poslušajte me le do konca, pa bodete spoznali, da govorim resnico o sv. Lukežu!

Pokopali so ga torej v tej cerkvi. Ko so se pa Turki bližali tudi Jajcu, odnesli so ga frančiškani proti Dubrovniku. Na potu jih je pa pristregel vojvoda Ivaniš Vlatković, jim vzel svetinje kot kraljevo lastnino in jih poslal na Laško. Nekaj časa so jih imeli spravljene frančiškani v Padovi, potem so jih pa shranili v cerkvi sv. Marka v Benetkah, kjer ste jih vi, gospod Zorko, videli.“

Jaz sem bil pa tega zgodovinskega prepira že do grla sit, zato sem vso družbo nagnal iz razvalin naprej. Kmalu pridemo po strmi poti mimo na pol podrtih turških bajt do grajskih vrat. Vodnik izvleče velikanske ključe ter nas pelje skozi vrata najprej v katakombe. Šli smo globoko doli po stopnicah ter naposled dospeli v nekako klet, ki smo si jo razsvetlili s smolnatimi bakljami.

Vsi smo se čudili Grogi, da je tako urno hlačal v to podzemeljsko votlino. Ko je prišel na dno, je posvetil z baklјo po kotih, potem pa razočaran obstal sredi prostora ter rekel nevoljno vodniku: „Kaj tu ni več gostilne?“

„Kakšne gostilne?“ začudi se mož, „to so katakombe.“

„Kaj meni mar vaše katakombe,“ zavrne ga Groga. „Ko je bila leta 78. vojska, imel je v teh prostorih nek Turčin gostilno. Vedno nas je vse polno tu sedelo pri lojevih svečah in pili smo pivo, da je bilo veselje. In kakšno pivo! Poprej in poznej nisem nikdar več takega pil. Je li morda tisti Turčin umrl, da ni več tu gostilne? Škoda, tako dobra klet, pa prazna!“

„Oprostite gospod,“ pravi nato vodnik, „ta podzemeljski prostor je stara, v skalo vsekana krščanska cerkev, ne pa klet. Saj vendar vidite tu še oltar in spovednice. Tu so obhajali prvi kristjani službo božjo,

ko so se morali skrivati pred pogani. Pozneje so rabili Turki to katakombo za ječo, kamor so zapirali krščanske ujetnike. Da bi bila pa kedaj tu pivnica, o tem ne vem prav nič. — Ako hočete, gremo še v spodnji del, ki se je rabil za grobišče.“

„Le pojdite, kamor hočete; jaz ne grem nikamor naprej. Žal mi je že, da sem prikrevsal sem doli. Kaj mislite, da bi bil šel za vami, ko bi bil vedel, da tu ni več gostilne? No, pa saj to ni bila nikdar klet, kakor pravi ta nemški modrijan, to je bila svoje dni cerkev, sedaj pa je katakomba. Ne vem, bi se li jezil ali smejal, ko hoče vsak vse bolje vedeti kakor jaz, ki sem bil 78. leta v vojski.“

Tako se je jezil Groga ter ropotal po strmih stopnicah iz katakombe. Tudi Trebušnik jo je kaj hitro ubral za njim. Mi smo pa zlezli še v grobišče, kjer pa nismo videli nič drugega, kakor mal, v skalo vsekan oltar.

Sicer so pa te katakombe jako znamenite; škoda le, da je njihova zgodovina skoraj popolnoma neznana. Sploh so se začeli zanje zanimati še-le v novejšem času in Groga je to pot imel popolnoma prav, ko je trdil, da je bila v njih za časa okupacije pivnica.

Nato smo šli še na grajsko obzidje, kjer smo našli Trebušnika in Grogo.

„Groga, povejte nam vendar, kako ste se borili za Jajce! Gotovo ste vi odbili s svojim topom te-le skale, ki leže tu pod zidom.“ Tako ga je podražila Ivanka, brž ko ga je zagledala.

Toda Groga to pot ni bil za šalo. Bil je tako užaljen, da se niti prepirati ni hotel.

„Lahko bi vam pač natančno pokazal tla, ki smo jih mi močili s svojo vojaško krvjo, toda vem, da ti vse bolje veš. Zato pa kar ti povej, vodnik naj ti pa pomaga, saj je plačan za to, jaz pa ne.“

Tako je rekel Groga in vse naše prošnje ga niso mogle omečiti, da bi nam pokazal tla, ki jih je močil

s svojo vojaško krvjo. Nato se je pa Ivanka sama ponudila, da nam pove zgodbo od prelivanja te vojaške krvi.

„Kaj bodete tako prosili," dejala je, „ko vam pa jaz lahko povem. Groga se tu niti bojeval ni. Njegov polk je prišel še-le v Jajce, ko je bila bitka že končana. A vkljub temu je prelival kri, pa ne »za vero, dom, cesarja«, ampak za svoj želodec. Nekega dne sta namreč šla s Cuckovim Lojzom, s tistim, ki je služil pri kranjskih Janezih, na lov na pujske, ki so letali brez gospodarjev po njivah. Lojza jih je lovil s puško, Groga pa kar z rokami, ker je bil top doma pozabil. Zalotila sta prav lepega prašička in Groga se je že kar naprej obliznil okrog ust. A to veselje je bilo malo prezgodnje. Lojza je sicer z vso močjo udaril po pujsku s kopitom, toda Groga je prestregel udarec z nosom in tako pujsku rešil življenje. Prašiček je zavil nato svoj repek v lepo figo in jo popihal v bližnji gozd. Groga je pa močil tla — s svojo vojaško krvjo, ki mu je tekla iz pobitega nosu. — No, sedaj pa povejte, Groga, če ni bilo res tako!"

Ta se pa ni prav nič razjezil, marveč je počasi zlezel raz obzidje in izginil iz gradu v mesto. To žaljenje njegove vojaške časti in krvi mu je najbrž še celo prav dobro prišlo, da se je lahko — vsaj navidezno — kujal in šel iskat leka zoper žejo. Tudi Trebušnik bi jo bil z istim namenom najraje potegnil za njim, a Ivanka ga je prijela za rokav ter ga ni pustila strani, češ, da mu mora še nekatere znamenitosti pokazati.

„Poglejte, stric," razlagala je strokovnjaški, „to-le zeleno ravan ob Vrbasu! Imenuje se Kraljevo polje. Tu so nekoč dekleta Turke naklestile, pa ne z jeziki, kakor mislite vi, gospod Janko, marveč z hanžarji. Stvar je bila taka: Usref-paša je zbral precejšno vojsko in oblegel Jajce. Toda junaški poveljnik Kegljević je trdnjavo tako hrabro branil, da so Turki spoznali, da je ne morejo vzeti s silo. Poslužili so se torej zvijače.

Delali so se, kakor da so odstopili od obleganja, med tem so se pa skrili v bližnje gozdove ter pripravljali lestve za ponočni naskok.

Kegljevič je pa zvedel od ogleduhov, kaj nameravajo Turki. Poslal je močno četo v zasedo, ki je imela na s topom dano znamenje planiti na Turka. Dekletom je pa ukazal, naj gredo pod noč na Kraljevo polje plesat in prepevat po stari navadi, ker je bil naslednji dan nek velik praznik.

Po noči prilezejo Turki iz gozdov, obloženi z velikanskimi lestvami. Ko pa zagledajo v mesečini ples in dekleta, premaga jih takoj ljubezen do ženskega spola. Urno pomečejo lestve na tla, pridirjajo na polje in poprosijo dekleta na ples. In začel se je ples, toda drugačen, kakor so ga pričakovali Turki. Dekleta so potegnile skrite handžarje in začele mahati po svojih plesalcih, da so jim glave kar tako frčale z ramen. Tu zagrmi tudi top iz trdnjave. Vojaki se vsujejo iz zasede in klanje je bilo kmalu končano. Niti en Turek ni ušel.“

„Pravim, pravim, prav se jim je zgodilo pohotnežem,“ oglasi se zadovoljno Trebušnik. „Pravim, pravim, povej nam še, kako so prišli potem Turki do Jajca, ko znaš tako lepo pripovedovati!“

„Tudi to vam lahko povem. Kegljević je še potem mnogo let branil trdnjavo. Naposled se je pa vendar le naveličal vednih bojev, posebno, ker v oblegani trdnjavi ni tako prijetno, kakor pri likofih, na kar se vi, stric, jako dobro razumete. Prepustil je torej Jajce cesarju Ferdinandu. Ta je pa poslal v trdnjavo nemško posadko. Komaj je Usref-paša to zvedel, jo je že zopet pribasal pred Jajce. Kegljević se je branil s peščico vojakov skoraj deset let, Nemci so se pa že črez deset dni podali. Tako je prišla zadnja trdnjava in z njo cela Bosna v turško oblast.“

Petričev Zorko se je na glas čudil, da je Ivanka v zgodovini tako temeljito podkovana ter jo je vprašal,

čemu se toliko bavi s to vedo. Ivanka se je pa le nekako skrivnostno nasmehnila in nam dolgo ni hotela pojasniti svojega nagnenja do zgodovine. Naposled pa nam je vendar-le — seveda strogo zaupno — razodela, da se pripravlja za privatno docentko zgodovine na bodočem slovenskem vseučilišču v Ljubljani.

„Kako pa to, da ste si izbrali ravno zgodovino za svojo stroko?“ poizvedoval je dalje radovedni Zorko ter menil, da bi bila ženska ročna dela zanjo prikladnejša.

„Imam že neko posebno veselje za zgodovino,“ pojasnjuje mu nato Ivanka z veliko gorečnostjo. „Vidite, meni je kar prirojeno, da rada kaj izvem; če je novo ali staro, v tem nisem izbirčna. Kadar se pa do dobrega nalezem novic, tudi rada druge z njimi seznanim. Ravno v tem pa obstoji zgodovinska veda. Tudi misliti ni treba kdovekaj zraven. Ako se ne spominjam natanko kakega zgodovinskega dogodka, ga pa kar po svojem povem. V največji sili si ga celo prav lahko izmislim. Ako mi kdo oporeka, sklicujem se na vire, ki jih seveda nikjer ni. S tem zamašim vsakemu nasprotniku usta. Par znanih imen velikih učenjakov mu vržem v obraz, pa je mir besedí. Saj delajo tako tudi največji zgodovinarji, kadar trde kaj takega, kar se ni nikdar zgodilo.“

Zorko pa še ni bil zadovoljen s tem pojasnilom. Hotel je tudi vedeti, če je že predelala vso zgodovino Bosne. S tem je pa spravil Ivanko skoraj v nevoljo.

„Veste kaj, gospod Zorko,“ rekla mu je očitajoče, „ste pa le malo preveč radovedni, akoravno ste tako dolgi kakor sv. Krištof, ki je nesel Jezusa črez Savo iz Radoljice na Lancovo. Slišala sem namreč, da smo samo kratki ljudje radovedni, dolgi pa ne. Ker se pa tako zanimate za mojo stvar, povem vam tudi, koliko zgodovine sem že premlela. Jaz imam namreč pri učenju posebno metodo. Zgodovina se menda navadno začne proučevati pri starem veku. Jaz pa se raje

držim temelja vse učenosti in vednosti — abecede. Najprej sem vzela zgodovino vseh dežela, ki se začenjajo s črko „a“. Tako sem že predelala Afriko, Ameriko, Azijo in Avstralijo. Nato sem prešla k črki „b“. Tu sem pa kar začela z Bosno in sem jo končala ravno tisti dan, ko smo odpotovali. Zato mi je njena zgodovina še tako dobro v spominu. Edino letnice se mi včasih malo zmedejo. Tako na pr. vem prav dobro, da so Turki vzeli Jajce l. 1527., samo tega ne vem, je li bilo to pred Kristusom ali po Kristusu. Toda to ni posebna razlika v času, da so le številke prave.“

Zorko pa sedaj ni več povpraševal Ivanke. Imel je dosti pojasnila. Malo smo se še ogledali na okrog, ker je razgled z obzidja dalekosežen in naravnost krasen, potem smo se pa podali nazaj v mesto. Tu nas je zapustil vodnik, nevoljen, ker mu jo je Groga popihal s takso, ki je bila pa res popolnoma nezaslužena. Odprl nam je par vrat, in že smo mu plačali nekaj črez pet kron. Trebušnik je menil, da bi nam Groga za ta denar cel dan odpiral vrata.

Nato smo šli v frančiškansko cerkev gledat kostenjak zadnjega bosenskega kralja Štefana Tomaševiča. Ivanka nam je drage volje povedala zgodovino njegove smrti. Ta nesrečni kralj je moral bežati pred sultanom Mohamedom II., ki je prekoračil z velikansko vojsko bosensko mejo. Zatekel se je v malo, a nepremagljivo utrdbo Ključ. Na sultanovo povelje ga je oblegel Mahmud-paša z 20.000 jezdeci. Ker pa niso jezdili na divjih kozah, niso mogli po strmi steni do gradu. Po dolgem brezuspešnem obleganju je obljubil paša kralju in njegovi posadki življenje in prostost. Nato se je Ključ podal. Toda paša ni bil mož-beseda. Ujetnike je deloma potaknil med janičarje, deloma pa prodal v Carigrad v sužnost. Kralja je poslal sultanu, ki je toliko časa lepo z njim ravnal, dokler se niso na njegovo odločno povelje podala vsa krščanska mesta. Nato ga je pa ukazal živega odreti in mu odse-

kati glavo. Sultanu je namreč nek šejk razložil, da pravi mohamedanec ne sme nikdar držati kristjanu dane besede. To je pa le en sam list iz žalostne zgodovine nekdaj tako slavnega bosenskega kraljestva.

Nesrečnega Tomaševiča so Turki pokopali na hribu Hum, ki se dviguje ravno nad Jajcem. Dolgo časa niso vedeli za njegov grob. Samo slepi guslarji so opevali nesrečno smrt zadnjega bosenskega kralja na Carevem polju in njegov pokop na Humu.

Sultan je namreč ukazal pokopati Tomaševiča na Humu in sicer na takem mestu, od koder se Jajce več ne vidi. Velik janičar je nesel na čelu pogreba velikansko zastavo, sultan jih je pa opazoval iz Jajca. Ko je videl samo še vršiček droga, ukazal je janičarjem obstati in na istem mestu pokopati usmrčenega kralja.

To pravljico je slišal dr. Truhelka ter se ravnal po nji. In imel je srečo. Kmalu je namreč našel na tleh veliko ploščo. Ukazal jo je odstraniti in na istem mestu kopati. Komaj so prišli kopači dober meter globoko, so že odkrili človeško okostje. Vse okoliščine pričajo jasno, da so to ostanki Štefana Tomaševiča. Prenesli so jih spoštljivo v frančiškansko cerkev, kjer počivajo sedaj v stekleni rakvi.

Naposled smo si še ogledali najlepšo „jajčno“ znamenitost, namreč velikanski slap Plive, ki se ravno pod mestom druži z Vrbasom. Da smo pa prišli do njega, morali smo zopet skozi celo mesto. To je zlasti Trebušnika spravilo v veliko nevoljo.

„Pravim, pravim,“ godrnjal je mož, „dobro, da ni to gnezdo tako veliko kakor Dunaj, ko moramo venomer letati od enega konca do drugega. Pravim, pravim, še končali me bodete s to hojo, potem mi pa le pripravite grob poleg kralja Tomaževca. Samo to bi rad vedel, čemu gremo zijat tisto vodo, ki je imamo vendar doma dosti.“

Toda tista „voda“ je pač vredna „zijanja“. Da smo jo lažje „zijali“, šli smo v park, ki se razprostira ravno slapu nasproti. Kako se začudimo, ko zagledamo na neki klopi — Grogo v mirnem spanju pravičnega! Prebudilo ga je šele naše glasno govorjenje. Sklonil se je počasi pokonci ter nas gledal s tako žalostnim in zaspanim obrazom, da smo se mu morali kar smejati.

„Oho, Groga,“ pravi mu Ivanka, „kaj ste si kar tu preskrbeli prenočišče? Mi smo pa mislili, da v hotelu popijate.“

„Seveda v hotelu popijate,“ oponašal jo je Groga ter jo strupeno pogledal. „Pa popijaj, če imaš s čim! V Sarajevu sem imel še nekaj kron, sedaj sem pa vse žepe obrnil narobe, pa ni padel niti vinar od mene. Moral sem jih med potjo izgubiti, ali pa mi jih je kdo ukradel.“

„Izgubili ste jih, izgubili,“ hiti mu Ivanka pritrjevati, „in sicer po restavracijah na kolodvorih. Godi se vam pa čisto prav; čemu pa lezete na vsaki postaji s stricem iz voza!“

„Kaj, ti boš meni očitala tiste požirke na kolodvorih?“ jezil se je Groga; „kedaj si pa že zame plačevala, vprašam te, kedaj? Ako pa Trebušnik kaj malega plača zame, plača on, pa ne ti. In jaz upam, da ne bo vprašal tebe, če mi sme pomagati domov, ker ti bi gotovo najraje imela, da bi priberačil na Selo, ko nimam božjaka v žepu.“

„Pravim, pravim,“ potolaži ga Trebušnik, „le zanesi se name! Dokler boš hodil z menoj, ne boš trpel ne lakote ne žeje. Pravim, pravim, vsaj Ivanka tudi ne misli tako hudo. Sicer ima precej oster jezik, a zato tudi dobro srce.“

Tako je naredil Trebušnik mir med obema strankama. Sedli smo v hladno senco na dolgo klop, ki stoji na najlepši razgledni točki ter zrli dolgo časa na slap in mesto. Mrki grad z vitkimi minareti in hišicami, ki čepe na njegovem pobočju, kakor lasto-

vičja gnezda, ogromni slap, zeleni gozdovi in lepo obdelana brda, vse to tvori zares prelepo sliko.

Polagoma se je začelo mračiti. Kmalu nato so se pojavili na minaretih muezini in klicali „pravovernike“ k molitvi. Groga nam je pa te klice malo drugače razložil. Rekel je namreč, da nas v Jajcu vabijo na večerjo. Ker se tako silnemu vabilu nismo smeli ustaviti, podali smo se v mesto in krenili v hotel Central.

To imenitno ime nosi skromna enonadstropna hiša, ki je komaj dosti dobra za gostilno srednje vrste. Vkljub temu smo kaj dobro spali pod njeno streho, ker je bila noč mirna in hladna. Skoraj nevoljni smo bili, ko nas je o prvi zori zbudil glas muezinov, ki je na lesenem minaretu ravno nasproti hotela klical moslime k jutranji molitvi, nas pa na dolgo pot. Kmalu nato smo sedli na pripravljene vozove ter se odpeljali proti Banjaluki.

Svoje dni je bila pot iz Jajca v Banjaluko silno nerodna, dolga in tudi ne brez nevarnosti. Slab kolovoz se je vil v nepreglednih ovinkih in klancih naprej na Dobrnjo planino in odtod strmo navzdol v Banjaluko. Sicer so pri gradnji nove ceste· našli sledove neke steze ob Vrbasu, toda popotnik se je poprej te divje soteske skrbno ogibal. Dandanes je seveda vse drugače.

Avstrijska vlada je zgradila krasno cesto ob Vrbasu, ki je gotovo ena izmed najznamenitejših in najlepših v celi Evropi. Akoravno je 73 *km* dolga, vendar nima vkljub toliki dolžini niti najmanjšega klanca. Vozovi so drdrali mirno kakor po mizi. Na desni in levi smo gledali navpične nebotične stene, nad katerimi so se vozili v velikanskih kolobarjih ponosni orli. Le tuintam se nam je soteska razširila v prijazno zeleno dolinico. Zato leži ob celi cesti le par siromašnih vasic. Izjemo dela edino Agino selo, ki ima še precej lične hišice in lepo obdelano polje.

Onkraj te ravani se pa soteska zožuje zopet vedno bolj in bolj. Na več mestih so morali cesto v pravem pomenu besede v živo skalo vklesati. Trdni neomajeni skali so pa podobni tudi katoliški seljaki v teh soteskah, pravi sinovi šumečega Vrbasa. Njegovi bistri valovi so slišali njihov stok pod trdim turškim jarmom, sprejemali vase njihove solze, a nesli so tudi v odprto ravan njihovo slavo, slavo tlačenega, teptanega, a v veri stanovitnega, kot orjaške stene Vrbasove soteske trdnega naroda.

In prišli so zopet dnevi, ko so se mešali Vrbasovi valovi s krvjo, toda ne več s krvjo krščansko, marveč s turško. Ubogi, zatirani tlačan je vstal in z orožjem v roki terjal pravico živeti, verovati in moliti. Dvignil se je kakor orel ter se bojeval za vero in svobodo zlato. In izvojeval jo je. A tudi naši slovenski fantje so pomagali, da je toliko stoletij zatiranemu narodu vzšlo zlato solnce svobode.

To so nam pravili glasno in bučeče brzi Vrbasovi valovi, to nam šepetale vitke jelke, ki venčajo s svojim zelenjem strme stene, to nam klicale glasno razvaline gradov, ki čepe še tuintam na sivi pečini.

Ko smo se pripeljali do vasi Novega sela, pustili smo sotesko za seboj, pred nami se je pa razgrnila širna planjava, ki smo na nji zagledali banjaluške minarete.

Preteklo je pa še precej časa, predno smo dospeli v mesto. Takoj pri prvih hišah srečamo cel trop Turkinj, ki so menda hitele v džamijo.

„Čujte, Groga!“ oglasi se Ivanka, „ste li že videli kako turško ženo v obraz?“

„Seveda sem jo,“ odvrne ji Groga čemerno, „pa bi bilo bolje, da bi je ne bil.“

„Kaj vas je storila nesrečnega?“ povprašuje ga Ivanka dalje prav sočutno.

„Storila, storila, pa še kako! Celo klofutan sem bil zavoljo nje. Ravno tam-le se mi je pripetila ta nesreča.“

Tako je rekel Groga z jeznim obrazom in plunil na mesto, kjer ga je storila Turkinja nesrečnega.

Petričev Zorko je pa takoj postal radoveden, kako se je to zgodilo. Kajti on se jako zanima za dogodke, ki so v zvezi s klofutami. No, Groga mu je rad odkril srčno rano, ki mu je bila prizadeta pri prvih banjaluških hišah.

Ko je namreč prišel Bečkov vojak v Bosno, ostal je s svojo baterijo nekaj dni v Banjaluki. Ves prost čas je porabil v to, da je ogledoval mesto. Nekoč gre po cesti proti Vrbasovi soteski. Nasproti mu pride neka zagrnjena Turkinja. Groga je sodil po njeni hitri hoji in živahnem kretanju, da mora biti gotovo še mlada. Fant je postal silno radoveden. Urno skoči k nji in ji potegne zavoj z obraza.

Da bi ga vsaj ne bil! Kajti mesto lepega mladega obraza, kakor si ga je slikal v duhu, je zagledal dolg kljukast nos, špičasto brado in črna zgubančena lica najmanj osemdeset let stare Turkinje.

Groga se je tega pogleda tako ustrašil, da je kar odskočil in jo urno pobrisal naprej.

Naenkrat zasliši za seboj to-le prijazno povabilo: „Bečkov Groga, pojte no sem!“

Groga se ozre nazaj, da bi videl, kdo ga tako prijazno kliče, in zagleda gospoda dr. Svetino, svojega rojaka, ki je bil takrat v Banjaluki nastavljen kot vojaški kurat.

Urno se zravna pred njim kot kip in ga pozdravi. Tu mu pa že prileti taka krog ušes, da bi bil gotovo odletel v cestni jarek, ako bi ga ne bila sredi pota prestregla nova zaušnica od nasprotne strani ter ga spravila zopet v ravnotežje.

„Tako, da boš vedel, kdaj si Turkinjam odkrival obraze,“ rekel je gospod vojaški kurat in odšel počasi naprej.

Groga je pa spravil obe klofuti v žep in je bil še vesel, da je tako ceno napasel svojo radovednost.

Samo to ga je peklo, da je bil klofutan zavoljo stare in grde turške babe.

Med tem, ko je Groga pripovedoval na dolgo in široko svojo žalostno zgodbo, smo se že pripeljali na kolodvor. Tu smo zvedeli, da imamo še dobro uro časa do vlaka. Šli smo torej malo po mestu. Groga nam je bil pa za vodnika. To pot se je kaj dobro izkazal. Zvedeli smo od njega celo, kako je mesto nastalo.

„Početek Banjaluke nam že pove ime," razlagal nam je prav učenjaški. „Banjaluka se pravi namreč po naše Lukeževa kopel. Onstran Vrbasa so namreč gorki vrelci, ki so bili dolgo časa neznani. Zanje je zvedel šele nek Turčin, ki je bil naše vere, in sicer od sv. Lukeža. Mož se je bil namreč prehladil pri tobakovi košnji in začelo ga je hudo trgati po vseh udih. V svoji stiski se je zatekel v Jajce na grob sv. Lukeža. Še isto noč se mu ta prikaže v sanjah, ter mu ukaže, naj se teden dni koplje v gorki vodi, ki jo bo našel na levem bregu Vrbasa. Turčin je ubogal sv. Lukeža ter stikal toliko časa ob Vrbasu, da je iztaknil gorke studence. Kopal se je v njih teden dni, in trganje je prenehalo. Slava te kopeli se je raznesla kmalu daleč naokrog. Ljudje so vreli kar trumoma vkup. Mnogi izmed njih so se tu kar stalno naselili. Kmalu je nastalo veliko mesto — Banjaluka."

„Hvala lepa, Groga, da ste nam to povedali," pravi mu Ivanka; „jaz sem sicer vso zgodovino Bosne predelala, tega pa le nisem vedela. Kje ste pa slišali to važno zgodbo?"

„Povedal mi jo je nek Banjalučan, ko sem bil leta 78. v vojski in sem tu v bolnišnici ležal."

„Kaj ste bili ranjeni v vojski leta 78.? Tega pa še do danes nisem vedela. Povejte nam vendar, kako se je to zgodilo. Gospodje bi gotovo tudi radi slišali."

Groga se seveda tej Ivankini prošnji ni dolgo ustavljal in nam je rad opisal svoj najslavnejši čin iz vojske leta 78. Pripovedoval je tako-le:

„V Banjaluki so nas Turki kaj lepo sprejeli. Ko smo pa črez dober teden odrinili naprej, smo pa že naleteli na sovražnika. Imeli so celo topove s seboj. No, mi se jih nismo ustrašili. Pokali smo jih, da je bilo veselje. Naenkrat prifrči krogla iz turškega topa naravnost proti meni. Ker se ji nisem mogel o pravem času umakniti, zadela me je v nogo ter mi posnela kurje oko na desnem mazincu. Takoj sem imel poln škorenj krvi. Obezali so mi nogo, in moral sem v bolnišnico v Banjaluko. A nevarnosti še ni bilo konec, marveč se je šele začela.

Nekega dne zvemo, da nas je napadlo več tisoč Turkov. In res, kmalu zaslišimo streljanje, ki se je bližalo bolnišnici vedno bolj in bolj. Kmalu nato pridrve po cesti širokohlačniki in začno streljati skozi okna na nas. Hitro nam razdele orožje in kdor je le mogel, jo je pobral iz postelje. Jaz seveda s svojim obstreljenim kurjim očesom nisem mogel nikamor.“

„Kakšno orožje so vam pa dali?“ oglasi se radovedno Ivanka.

„Kakšno orožjo neki,“ začudi se Groga nepotrebnemu vprašanju; „vsakemu svoje. Pešci so dobili puške, konjeniki sablje, meni so pa kar top položili na posteljo, ker sem služil pri topničarjih. — Naenkrat zagledam skozi okno štiri Turčine, ki so stali v lepi ravni vrsti, kakor bi bili naprošeni. Urno naslonim top na končnico postelje, pomerim in ustrelim. Povem vam, da sem jim še lepše posnel glave, kakor tista turška krogla meni kurje oko. Dedci so se nekaj časa opotekali in mahali z rokami, kakor bi lovili glave, potem so pa popadali na tla kakor snopi. Mojemu topu so se pa takoj oglasili drugi, ki so nam ravno o pravem času prišli na pomoč. In bili smo rešeni.“

Med tem pripovedovanjem smo prišli do Ferhadije džamije. Ivanka nam takoj pojasni, da jo je sezidal — dasi ne prav rad — sam general Eberhard Turjaški. Ferhad-paša mu je namreč ujel sina Engel-

berta in naredil z njim jako dobro kupčijo. Pisal je očetu, da mu pošlje sinovo glavo za tisoč cekinov, celega in živega Bertlna pa za desetkrat toliko. Ker general ni vedel s samo glavo kaj početi, poslal je paši desettisoč cekinov, in tako je prišel dvakrat dragi Bertl domov živ in zdrav.

Paša pa denarja ni zapil, akoravno ga je lahko zaslužil, marveč je sezidal ž njim džamijo, ki se zato po njem imenuje.

Poleg Ferhadije džamije je še do štirideset Mohamedovih svetišč. Tudi za Jude je dobro preskrbljeno. Imajo namreč dve shodnici. Katoličani imajo dve lepi cerkvi, razkolniki pa eno. Sploh je mesto precej veliko, zlasti ker imajo turške hiše večinoma obširne vrtove in se skoraj nikjer ne drže skupaj. Takozvani evropejski del mesta, ki v njem stanujejo večinoma kristjani, je še precej čeden, zato je pa turški del toliko bolj zanemarjen, akoravno stanuje v njem lepo število bogatih Turkov. Najimenitnejše turške rodovine so seveda že davno izumrle v vednih bojih in uporih.

Begi in age iz Banjaluke so bili že od nekdaj znani po svoji hrabrosti in svojeglavnosti, zlasti pa po svojem sovraštvu do vsega, kar nosi krščansko ime. Zato so bili silno razjarjeni, ko jim je krog leta 1849. pisal sultan, da so kristjani tudi neke vrste ljudje in da zato ne smejo z njimi postopati kakor z živino. Zgrabili so za orožje in se borili za svoje stare „pravice“.

A Omar-paša, poveljnik sultanove vojske, ni bil mož, ki bi se šalil. Šel je naravnost nad Banjaluko in prisilil uporne age in bege k pokorščini. Izbil jim je tudi njihovo trmo in svojeglavnost. Pri tem opravilu je pa postopal precej korenito. Agam in begom so namreč s trmo vred zletele tudi glave z ramen. Potem so pa radi mirovali.

Nekaj nenavadnega so se nam zdeli trapisti, ki smo jih videli tuintam hiteti po svojih opravkih. Blizu

Banjaluke imajo namreč velik samostan, ki se imenuje Marija Zvezda. Okrog srede prejšnega stoletja so bili še naseljeni ob Renu. A bili so od tod pregnani. Zaman so iskali zavetja v krščanskih državah. Česar jim niso dovolili kristjani, storil jim je Turek. Sultan jim je drage volje dovolil, da so se naselili dobro uro od Banjaluke. Zavoljo njihovega ostrega življenja jih tudi moslimi visoko spoštujejo.

Ker se pa pečajo s kmetijo in z različnimi obrtnijami, so res pravi blagoslov za celo okolico. Radi bi jih bili obiskali v samostanu, toda nismo imeli časa za to. Komaj smo si namreč malo ogledali po Banjaluki, že je bilo treba hiteti na kolodvor, če smo hoteli še kaj prigrizniti pred odhodom. Zlasti Trebušnik in Groga sta se jako bala, da bi se morala odpeljati s praznim želodcem. Rekla sta, da raje pustita vlak, kakor pa kosilo.

Sedli smo torej na senčnati vrt hotela Bosna, ki stoji tik kolodvora, ter si najprej razprašili grla z izbornim trapistovskim pivom. Trebušniku se je posebno dobro prileglo.

„Pravim, pravim, to je pa res koristen red, ki kuha tako dobro pijačo,“ rekel je zadovoljno ter izpraznil vrček, ki ga je bil naročil za pokušnjo.

Groga mu je pa pritrjeval z veliko gorečnostjo ter se neumorno zakladal z najboljšimi sredstvi zoper žejo in lakoto. Bili smo sploh vsi jako dobre volje, ker smo potovanje po Bosni tako lepo zaključili. Zlasti Ivanki je obraz kar žarel veselja. Zdelo se mi je, kakor bi pričakovala kaj izredno veselega. Kadarkoli je pogledala Grogo, vselej jo je posilil smeh. Vprašam jo, kaj ima pravzaprav tako smešnega, a ni mi hotela povedati.

Nato pogledam tudi jaz Bečka natančneje in zapazim, da je mož mesto prtiča zatlačil za telovnik — namizni prt. Ivanka je pa menda čakala, kdaj bo vstal in potegnil za seboj prt z vsem, kar je bilo na

njem. Tega veselega dogodka se je menda že naprej veselila, kar sem jaz Grogo opomnil na njegovo zmoto.

„Oh, zakaj ste ga opomnili?“ očitala mi je Ivanka. „Kako bi bilo lepo, ko bi bili kozarci zažvenketali po tleh. Da, skoraj tako prijetno bi bilo, kakor takrat, ko je pri gospodu župniku na Breznici hotel vse, kar je bilo na mizi, s seboj v prtu odnesti.“

Tu smo se naenkrat spomnili, da nam je Ivanka na potu v Skadar začela pripovedovati, zakaj brezniški gospod župnik ne vabi Groge več na obed. Prosili smo jo koj, da nam pove to zgodbo za slovo. Ivanka nam je prav rada s tem postregla.

„Ko so nekoč na Breznici obhajali neko večjo slovesnost, je bil tudi „gospodin Bečkovič“ povabljen na obed. Poprej je pa imel še nekaj pri gospodu župniku v pisarni opraviti. Stal je torej v sobi in se tako dolgo igral s tintnikom, da ga je prekucnil. Ker tinta ni bila v kosih, razlila se je po mizi. Groga pa ves v zadregi, ker drugega ni imel, potegne iz žepa robec in pobriše tinto.

Pri kosilu je pa tako hitel, da mu je kar lilo po obrazu. Vzel je torej svoj tintasti robec in si obrisal pot. Vse omizje se jame na ves glas smejati, ko ga zagleda. Bil je namreč ravno tako črn, kakor takrat stric, ko se je bil namazal s simpatično tinto.

Ko se Groga ozre okrog, da bi videl, komu se smejejo, zagleda svojo črno podobo v ogledalu, ki je viselo na steni njemu nasproti. Nato plane urno kvišku in jo pobriše iz obednice. Za spomin je pa vzel s seboj namizni prt, potem ko je vse, kar je bilo na mizi, zmetal gostom na kolena.

Groga ima namreč to grdo navado, da priveže prtič — kadar ga sploh ima — vselej za luknjo na suknji. Takrat je pa naredil isto pomoto kakor danes. Privezal se je namreč k namiznemu prtu, mesto k prtiču. — No, v brezniškem župnišču so si dobro zapomnili, kdaj so zadnjikrat vabili Grogo na obed.“

Tako je pripovedovala Ivanka in bojaželjno pričakovala, kako se bo začel Groga braniti.

Žalibog, da ni bilo časa za to. Kajti na kolodvoru je bilo že napreženo. Ker nismo hoteli ostati v Banjaluki, odhiteli smo urno na postajo. Kupili smo si vozne listke kar do Zagreba, sedli na vlak in se odpeljali proti Hrvatski.

Ta vožnja nam je pa ostala v slabem spominu. Do Doberlina smo se še precej hitro vozili. Ko smo pa prišli na bosensko mejo, so nam menda vpregli polža pred vozove. Šlo je tako počasi, da pogosto niti vedeli nismo, se li pomikamo naprej ali stojimo. Bilo je že precej črez polnoč, ko se naposled priplazimo v Zagreb.

Tu smo se pa morali raziti. Gospod kapitan se je še ponoči odpeljal naprej proti Samoboru. Ivanko je prišla zjutraj iskat njena teta in jo je odvedla s seboj v Belovar. Trebušnik in Groga sta pa še ves dan ostala v Zagrebu in čakala — izgredov. Hotela sta se namreč Hrvatom hvaležna izkazati za njihovo pomoč v Reki ter jim pomagati zoper Mažarje. Zagrebčani so bili pa tako nevljudni, da jima niso hoteli dati prilike, da bi bila pokazala svoje hvaležno srce. Zato sta obrnila nehvaležnemu mestu hrbet in se odpeljala na Ogrsko konje kupovat.

Samo midva s Petričevim Zorkom sva se vrnila naravnost v domovino.

Ob košnji.

Noč še hladna nad zemljó počiva,
molk sred spečih njiv in loz,
dnevu se nasproti pelje
prek neba koroški voz.

Mi po rosnih stezah v polje gremo,
kjer nas čaka senožet,
z rožicami, s travico postlana,
da zares jo je vesel pogled.

Pa še preden zlato solnce pride,
bodo rožice po tleh,
rosa se bleščala bo nad njimi
mokra, kot solzé v očeh.

Hej, zapojmo, vriskajmo veseli,
kaj bo žalostno srce,
dasi tudi na nas čaka kosa
bogve kdaj in bogve kje!

Vipavska.

Takrat sem zares vesel,
ko mi poje črn-bel:*
„Čri — čri — čri —
grozdje že zori,
kdaj ga prideš brat'
v vinograd? —“

Bolj srce se veseli,
ko že v sodih mošt šumi:
Daleč jaz okrog,
če bo hotel Bog,
slavo, čast bom pel
teh dežel! —

Najbolj pa se veselim,
ko prijatelje gostim.
Zunaj burja, mraz,
nam pa kratek čas
dela cvet vseh vin
kot cekin.

Vekoslav Remec.

---

* „Črn-bel“ pravijo Vipavci, sam Bog vedi zakaj, malemu čričku, ki začne peti ob času, ko se grozdje piše.

Kar Bog stori, vse prav stori.

Spodnještajerska povest. — Spisal J. Vuk.

I.

Ob cesti, ki pelje iz Radgone k sv. Jurju in od tam v Ljutomer, če zaviješ na levo, ali pa v Ptuj, če ideš naravnost, je stala ponosna hiša, tako nekako sredi vasi, hiša gospodarja Mohorja. Mohor je bil trden kmet, kakor jih je še mnogo po Murskem polju, in zato tudi nekoliko bahat, kakor vsi, ki so vedeli, da so svobodni gospodarji na svoji zemlji. Pred hišo je stala košata jablana, raztezaje svoje debele veje široko na okoli, nudeč prijetno senco ob vročih dnevih.

Pod to jablano je stala kmetska miza s klopmi in gospodar je sedel s svojo družino ravno pri obedu.

„Bog blagoslovi in vas odslovi,“ je zdajci pozdravil mož bolj postarnih let, majhen in čokat, z gosto črno brado in živahnimi, rjavimi očmi, ki so se vedno smejale.

Vsi se ogledajo in gospodar, dasi resen in molčeč mož, dé veselo:

„Lej ga, Marka piskroveza! Pa še živiš?“

„Še, še, hvala Bogu, kakor vidiš. Smrt me še ne mara, ima posla dovolj drugje. Za piskroveza je še čas. Kaj pa tudi naj delam na onem svetu? Dolgočasil se ne bi rad, posod in ponv pa menda nimajo, da bi jih vezal in popravljal.“

„Pa bi v peklu krpal kotlje! Gotovo se morajo obrabiti," pripomni hlapec, velik, zagorel fant in zine široko.

„Če jih je notri kaj tebi podobnih, na vsak način," odvrne Marko.

„Če imate žlico seboj, pa lahko prisedete," se posmeje domača hčerka Ančka, brhka, dvajsetletna deklica, rjavih oči in kostanjevih las. Obrazek je bil rdeč in poln življenja.

Piskrovez Marko vstane molče, držeč se jako resno, in izvleče iz prtljage žlico, pravo žlico.

„Da ne boš rekla, Marko je revež, da še svoje žlice nima. Imam jo, a ne jem ž njo. Če hočeš, da jem, pa mi žlico prinesi!"

Mati je v tem prinesla žlico in ga povabila.

Marko si ni dal dvakrat veleti. Saj je bil domač tu, domač tam, domač po vsem svetu, kjer je krpal ponve in vezal lonce.

„Kaj je novega po svetu?" vpraša oče Mohor.

„Najnovejše so žemlje pri peku. Vročina je povsod, to bo za danes menda vse. Precejšna suša se kaže; tako je, kakor pri vas."

Marko je namreč rad uganjal burke, in kaj resnega je bilo težko spraviti iz njega. Ljudje pa so ga imeli radi, ker jim je pomagal večkrat s kakim nasvetom, največkrat pa kot živinozdravnik. Skusil je marsikaj na svojih potovanjih, kjer je opravljal posel kleparja, in tako tudi marsikaj zvedel. Tudi pri Mohorjevih je nekoč rešil lepo kravo šeko, da se ni stegnila, in oče Mohor mu je bil zato zelo hvaležen.

Kje je bil Marko rojen in odkod je, tega menda sam ni znal, in ga tudi ni nikdo spraševal. Pri njegovi obrti se mu je godilo dobro in po drugem ni hrepenel.

Po obedu je prinesel oče Mohor vrč tepkovca in velel Marku:

„Pij!"

Marko je prijel za vrč, ga pobožal, si obrisal usta in pil, kakor bi padala voda v prepad.

„Hvala!“

Obrisal si je brke, segel po sapo in dejal:

„Dobra je.“

In zopet je nagnil.

„Na solato se da piti in na tako vročino, kakor je danes, še bolj.“

In zopet je nagnil.

Ko se je napil, je razložil svoje orodje.

„Hej ženske! Mati, Ančka! — Ponve, lonce, sklede, da jih zvežem, sešijem, pokrpam, zarinkam, vse, kar treba!“

Ančka mu je nanosila počenih loncev, skled, ponv in druge drobnjadi, da je Marko kar gledal.

Nato je dejal, mežikajoč z očmi:

„Oddahni si nekoliko! Če ne, še zboliš!“

In ogledujé skledo, pristavi:

„Kaj, ali se po kuhinjah žogate s skledami, kaj!? Vsaka ima poko!“

„Drugače pa bi se piskrovezom predobro godilo. V senci bi držal roke križem in gledal nas trpine,“ mu je odgovorila smeje Ančka, ki ni imela jezika primrznjenega, kakor vse Evine hčere ne, in se je znala odrezati.

„Ančka, rabiš korbico?“

Pogledal in vprašal jo je tako naglo in tako malomarno, da sprva ni znala, kaj misli. Še-le, ko je ponovil: „Korbico če bi rabila na gobček?“ se je zavedla.

„Prej si jo naredite sebi, hi-hi!“

„Ej, brhkan punček si in jezičen, Ančka. Rad bi vedel, kateremu izmed tukajšnjih dečakov ugajaš najbolj . . . Kaj?!“

„Zdaj vam!“ se je nasmejala glasno, da je strepetalo listje na jablani.

„Ej, vraga! Kričiš pa kakor piščalka na lokomotivi, ki vozi med Dunajem in Trstom. Kajti ta Ljutomerski vlak je hripav, kakor bi popival cele noči tam gori pri Spielfeldu . . . Ampak, povem ti, da meni ne moreš ugajati!“

„Zakaj ne?“ se je naredila užaljeno.

„Kaj ti na misel ne pride! Še svoje križe komaj nosim, ne da bi si še tvojih nakladal.“

„Če bi jaz ugajala vam, s tem pa še ni povedano, da bi me že mogli nositi.“

„Kaj praviš? . . . Mar se ti jaz ne dopadem . . .?“ In zavihal je brke.

„Lejte, lejte, piskroveza imamo,“ je zaklical ravno došel fant, kakih petindvajset let, čvrste postave, širokih pleč in raven kot sveča. Klobuk mu je čepel nekoliko na uho, kar ga je delalo nekako bahatega, junaškega. Raz obličja, s kratkimi, rjavimi brki, pa si čital dobro dušo mladeničevo in oči so gledale tako zaupno, da je vsakdo nehote rekel: „Lep mladec je ta Muropoljanec!“

„Kaj bi pa rad, Andrej?“ je nagovoril Marko prišleca. „Ali ti naj kaj zvežem?“

In že je imel pripravljeno žico in klešče ter se veselo režal.

„Vaš jezik, da se kdaj ne razkolje,“ je odvrnila Ančka.

„Ne, raje Andreja sem k jablani, da ga boš hodila gledat. Na izrecno željo pa še tebe zraven, punček klepetavi ti!“

Ančka je zardela kakor višnja in odbežala, Andrej se je pa smejal v zadregi.

Piskrovez pa je jel nekaj žvižgati, kot bi se ne zmenil za Andreja.

„Iščem očeta Mohorja, da nam zapeljejo domov seno. Suho je že!“ je dejal ta.

S tem ga je odšel iskat.

Na čokat obraz piskrovezov je legel nasmeh. Njegovim zvedenim očem ni ušla rdečica dekletova, ne zadrega Andrejeva.

Pokimal je z glavo in momljal:

„Par bi že bil, par; ali stari, ta bo grmel, kakor Bog oče ob hudi uri.“

Vendar, kakor je mislil Marko, še ravno ni bilo. Med Andrejem in Ančko še ni bilo nič takega, da bi imeli ljudje povod kaki govorici, dasi to gotovim ženskam, ki so menda zato na svetu, da pazijo na mlade ljudi, nikakor ne bi moglo uiti. V njunih srcih se je godilo res nekaj, česar nista razumela, ali pa si nista upala razumeti. Andrej, sin malega posestnika, je vedel, da mu kmet Mohor ne bi dal hčere.

Ali kaj pomaga razum; srce, srce, ta stvar, majhna sicer, pa nepokojna do skrajnosti, s to ima človek večne sitnosti. Nikjer nobene rane, ali če se ne ugodi njegovim željam, provzroča hujše bolečine, kot največja rana. Ej, treba je zaklepati vratca v to nepokojno stvarico, zaklepati in še zapahniti. Mladost pa navadno rada pozabi ali pa se ne zmeni za to previdnost in evo... nepoklican gost že sedi v njem, pa ga preženi, če ga moreš.

Anica in Andrej sta sicer zapirala vratca v srce, ali neka otročja porednost ju je objemala, da sta je tu in tam nekoliko odprla, kakor odpre fotograf tisto črno škatljico, da vjame podobo in svetlobo. Tako sta ona odpirala, češ: pridi, če moreš!

Pa je prišlo, nagloma in hitro, kakor podoba v fotografično škatljico, in se usedlo tja v najskrivnejši kotiček srca.

II.

Ako greš, dragi prijatelj, od Radgone po cesti proti jugovzhodu, vidiš pred seboj na visokem hribu, obdanem krog in krog z vinsko trto, cerkvico. Zdi se ti, da stoji tam kapela. Pa pohiti na ta grič in videl boš, da je to župnijska cerkev, dovolj prostrana in velika za tamošnje župljane Pravi se ji Kapela, menda zato, ker je podobna kapelici. Posvečena je sv. Trojici.

Jako lep razgled se ti nudi od tod.

Pred seboj zazreš farne cerkve: Sv. Juri, Mala Nedelja, ki stoji tudi na hribčku, in sredi med njima

podružno cerkev Sv. Duha, ki se odlikuje po svoji lepoti. Glavni oltar je lepo umetniško delo in oltar na epistoljski strani ima dva krasno izrezljana stebra, zgodovinske in staroumetniške vrednosti. Pravijo, da mu enakega ni najti v celi Avstriji. Proti vzhodu vidiš Sv. Križ na Murskem polju, trg Veržej, znamenit po svoji zgodovini iz turških in Krucovih časov s svojimi strelci, dalje trg Ljutomer z vinskimi griči Na severo-vzhod se ti prostira velika, prostrana ogrska planjava. V tej nepregledni ravnini, kjer se ti zdi, da se zožuje nebo in da je tam na daljnem obzorju konec sveta, se blestite cerkvici: župnija Tišina in Sobota. Tu prebivajo prekmurski Slovenci. Tam doli, skoraj pod tabo, pa se vije reka Mura kakor srebrn trak med travniki in njivami. Ona meji Štajersko od Ogrskega in nas od prekmurskih Slovencev. Proti jugu in jugu-vzhodu pa se dvigujejo mične Slovenske gorice. In cerkve: Sv. Anton, sv. Trije kralji, Negova, sv. Andraž in še druge pa se vrste kakor čuvaji in stražniki lepe slovenske posesti. In dalje, dalje ti splava oko, tja do zelenih planin Pohorja, Velke Kape, Boča, Donati, ki zrejo od daleč kot ponosni velikani, blesteč se v solncu, po slovenskem ozemlju. Krasen ta razgled te mora ogreti, razveseliti.

Ali mahoma se ti razžalosti duša, če se obrneš in vzreš pred seboj Radgono, mesto, ki jo je hranilo toliko slovenskih junakov zoper zunanje sovražnike, če pomisliš, da je to mesto postalo nemško, in da od Radgone naprej slišiš le redkokje slovensko govorico; samo pri starcih še živi, otroci je ne umejejo več. Da, to je potujčena zemlja, in naši so samo še — grobovi.

Vendar ne kalimo si veselja, ampak pojdimo po beli cesti, ki se vije med prijaznimi gričkí naprej po Murskem polju. Zavedni so Muropoljanci in prebivalci Slovenskih goric, dobri gospodarji in ponosni ljudje. Gostoljubje najdeš pri njih, in če že drugega ne, ponudijo ti kruha in pijače.

Dekleta, brhka, živahna in krepkega, odločnega značaja, ki se rade povesele, poplešejo in zapojo, a te tudi zavrnejo, da boš pomnil. Narečje panonskih Slovencev, takozvanih „prlekov“, je lepo zveneče, čisto, skoraj podobno pismeni slovenščini.

Sejmi, ki se vrše ob gotovih časih in godovih svetnikov, so hrupni in dobro obiskani. A najboljši in daleč poznani sejem pa je pri Sv. Duhu na Jernejevo. Od blizu in daleč pridejo kupci in prodajalci. Celo iz Prekmurja jih vidiš. Naši ljudje jim pravijo Ogri, v resnici so pa Slovenci kakor mi, ene veje, samo da jih loči reka Mura in pa vlada.

In ravno ta dan je bil, na Jernejevo, ko je bil sejem pri Sv. Duhu.

Že predvečer sejma so se stavili šotori, in drugi dan na vse zgodaj je bilo vrvenja in vpitja, da človek niti svojega glasu ni razumel.

Na zapadni strani cerkve so se postavili lončarji s svojo raznovrstno robo. Dalje potem je bilo vse polno prodajalen s svilenimi in pisanimi robci, blaga raznolikega, dragega in cenega. Prodajalci so vpili, se pridušali in hvalili, da jim je zmanjkovalo glasu. Rešetar iz Ribnice je postavil svojo „suho robo“, kadeč iz pipe. Pod velikimi šotori se je točila medica in medena srca so se prodajala na ducate. Klobučarji so pomerjali klobuke, črevljarji črevlje, ključavničar je razložil raznovrstne ključavnice. Na strani je usnjar rezal podplate in se napenjal, da bi kupci videli, kako so trdni in trpežni. Zopet tam so metali obročke na številke in stavili. Vsak je hotel imeti dobiček, vsak hotel čim več skupiti. Kramar je postavil svoj šotor in razstavil raznovrstno lepotičje in igrače, prstane in uhane, vse zlato, da se je kar lesketalo v solncu.

Tu je bila gneča mladeži. Eni so poskušavali orglice, drugi žvegle. Zopet je katera mladenka kupila uhane, tam fant prstan, da ga podari dragi. Pod lipo pa je stal sod in na njem brusni kamni na pol v vodi.

Zraven kose in srpi. Gospodarji in fantje so poskušali kakovost kos, udarjaje ob kamen, da je zvenelo. Drugi zopet so poskušali trdost kamna in brusili. Med ljudmi pa je šetal cigan z verigami krog vratu in tržil. Pravijo, da po ciganski zvarjeno železo bolje drži in je cenejše, kakor domače.

Dalmatinec je v svoji narodni noši in opankah ponujal palice, dežnike, verižice in britve, nože in raznovrstno drobnarijo, kar si človek le more misliti. Bil je kakor živa prodajalna.

Gostilni — bili sta samo dve — sta bili natlačeno polni in natakarice so brzele sem in tja, računale in se bogatile, kakor je že navada ob takih prilikah. Gostje pri taki priložnosti ne gledajo, kako se jim zaračuni vrček piva ali vina.

Tam, kjer so bili prostori za živino, tam se je cenilo, klelo, hudovalo in prepiralo. Mešetarji so prigovarjali, hvalili ali grajali. Kupec in gospodar sta se kregala za lepega vola. Različja je bilo samo štiri krone. Ne eden, ne drugi ni odnehal.

„Prodajaš ali kupuješ, Andrej?“

Nagovorjeni se ozre.

„Kupil bi rad kravo, oče Mohor,“ odvrne Andrej; „Krme imamo zdaj dovolj, prostora tudi, in štiri kravice bi nam bile ravno prav.“

Mohor je prikimal in se pogladil po svetlem, z debelimi gumbi obšitem telovniku.

„Dobro gospodarita z materjo, dobro. Prejšnje čase pri Vidovih niso zmogli štirih krav!“

Andrej je bil vesel te pohvale.

„In še več bi jih redili, a naenkrat ne gre. Sčasoma bo že šlo, sčasoma. — Oče Mohor, vi ste skušen mož, ali bi ne hoteli pomoči, da bi izbrala kaj dobrega?“

Staremu je ugajala ponudba.

Prehodila sta vse sejmišče, povprašala tu, povprašala tam. Nazadnje sta se ustavila pri neki ženici, ki je imela lepo rejeno kravico.

„Koliko cenite?“ vpraša Mohor oblastno.

„Stodeset goldinarjev.“

Pregledovala sta kravo, ji gledala na zobe, vprašev ala, če daje mnogo mleka. In ženica je seve hvalila na vse mogoče načine.

„Za devetdeset jo boste dali, kaj?“ reče Mohor.

„Za stodeset sem rekla, nič ceneje. Raje jo ženem domov, to mojo Dimo, vrlo kravico, ki je tako pohlevna, kakor mačkica,“ je hitela ženica in gladila živinče.

„Bodi! Za petindevetdeset, več pa nič,“ je ponudil Mohor in se obrnil v stran, kakor bi hotel oditi.

„Premalo je to, premalo. Dajte stopet! O ti uboga moja Dima . . .“

„Niti vinarja več!“

„Žal vam bo! Take kravice na celem sejmu ne dobite!“

Ženica je mignila blizu stoječemu mešetarju.

„Za koliko jo daste?“

„Stodeset sem cenila, pa sem jo pustila za stopet, to mojo kravico, mojo Dimo . . .“

„Vredna je toliko.“

In mešetar je jel praviti, kako je zdaj draga živina. Malo prej pa je menda pravil kje drugje, kako je zdaj živina pod nič.

Kakor pač bolje kaže!

Mohorja je besedičenje mešetarja ujezilo. Ni posebno čislal ljudi, ki po njegovem mnenju žive neposredno od stroškov drugih.

„Sto goldinarjev, če hočete, če ne pa greva dalje.“

„Naj bo za stotri.“

„Sto sem djal, nič več! Ste voljni?“

Ženica je gledala kravico, pa zopet Mohorja in malone se ji je storilo milo za živinčetom, ki jo je gledalo s svojimi velikimi očmi, kakor da bi hotelo reči: Ne prodajaj me! Ali ti nisem služila dobro?

Mohorju se je kravica dopadla, in žalostni pogled prodajalke, ki morebiti iz ubožnosti prodaja dobro

živinče, ga je zabolel. Pogledal je še enkrat po kravi in dejal Andreju:

„Če se ti zdi, jo kupi! Krava je videti dobra!“

Oče Mohor je bil namreč včasi izredno mehkega srca, in tedaj bi lahko dobil od njega vse. A nato je navadno postal zopet trd in njegova volja se ni zlahka zmajala.

Pogodili so se torej in Andrej je naštel stotri goldinarje — ljudje se še niso mogli privaditi, da bi računali v kronah — in krava je bila njegova last.

Ker bi Andrej rad ostal in pogledal po sejmu, je poiskal mater, da je odgnala kupljeno kravo domov.

Ljudje so se ravnokar vsuli iz cerkve, kjer je bila maša, in tako se je tržni prostor še bolj napolnil.

Andrej je od daleč zagledal Ančko.

Napotil se je k nji, delaje si pot s komolci.

„Kaj pa ti prodajaš, Ančka?“ jo je nagovoril.

„Kupujem, ne prodajam. Imeti bi morala krilo za dom.“

Pomenkovaje se sta rila med vrvečim narodom naprej. Prišla sta do kramarja z zlatnino.

„Kako se to bliščí,“ je vzkliknila zavzeto Ančka. Zlato, ali kaj?“

„Zlato, pravo pristno zlato,“ je potrdil kramar in obračal prstan, da se je lesketal v solčnih žarkih.

„In ti-le uhani, ti bi se vam podali k vašemu ličecu!“ je hvalil njo in uhane. „Le poglejte!“

Ančka je rdela in ogledovala . . .

Andrej je stal zraven; gledal je zlatnino, gledal uhane in gledal Ančko.

Bog ve, kako mu je bilo pri srcu. Kmetski fant kaže nerad svoja čustva.

„Kaj stanejo ti uhani?“

„Ceni so, jako ceni. Samo dva goldinarja petdeset krajcarjev, ali pet kron. Zlatninar v mestu vam računi šest do osem goldinarjev in še več.“

Predno se je Ančka prav zavedla, je Andrej že plačal.

„Andrej, kaj pa misliš?“ je zardela tja do ušes.

„Kupil sem ti spomin na Jernejevo. Oče so meni poiskali kravo, jaz pa tebi uhane.“

„Pa so oni kravo plačali?“

„To ne,“ se je nasmejal Andrej.

„Jaz pa tudi tega ne smem vzeti,“ je rekla in dela uhane nazaj.

„Ančka!“

Andrej je izgovoril njeno ime tako proseče, nekako tako bridko, da je ona nehote posegla po nje.

„Pa predragi so za me, polovico predragi.“

„Preceni pač, preceni za te, Ančka! Ali jih ne maraš? . . . Menda zato, ker so . . . ker so od mene?“

„Tiho bodi Andrej. Pa hvala lepa!“ je rekla tiho. In v srcu ji je bilo mehko, in vendar tako čudno tesno.

„Poročne prstane ali zaročne?“

Za njima je stal piskrovez Marko, in njegove oči so se smejale.

Zdaj je zardela Ančka!

Marko pa je uvidel, da je neumestno med toliko množico zbijati šale, ker so že nekatere ženice jele šepetati na ušesa druga drugi.

„Ančka, oče so tam v gostilni. Ali greš tja?“ je rekel Marko, da bi ju rešil iz zadrege.

„Poldan bo vsak čas in moram domov.“

„Pa greva midva, Andrej, kaj?“ In nagnil se je k njemu in zašepetal: „Ali morebiti greš z dekletom?“ In glasno je pristavil: „Potem te pa ne silim!“

Ančka je menda razumela, kaj je Marko Andreju pošepetal, zato je hitro zaklicala, še preden je mogel Andrej odgovoriti:

„Srečna ostanita! — Jaz moram iti . . . Oglasi se kaj pri nas, Andrej!“

In množica jo je zagrnila.

„Sedaj pa greva k »Stari hruški«. Z Ančko se pogovoriš kdaj brez nepoklicanih prič . . . Ej, vedel sem to, vedel. To bo grmelo!“

Andrej je zamišljen ril z Markom, da bi prišel iz gnječe.

„Pa se oglasi kaj pri nas!“

Ta klic mu je zvenel v ušesih, odmeval v duši. Saj je bil vendar pogostokrat pri njih. In vendar . . .

„Pa se oglasi kaj pri nas . . .!“

* * *

Gostilna pri „Stari hruški“ je dobila svoje ime od hruške, ki so ji rekali jernejšica. Bile so namreč ravno ob Jernejevem zrele. Mogočno, staro drevo je rastlo pred hišo in košatilo svoje vejevje na vse strani. Pod drevesom so stale mize. V sobi je bilo vse polno ljudi in pod hruško se je našel težko kak prostor.

Pri mizi, ravno ob deblu, je sedel oče Mohor z drugimi kmeti in se naslanjal ob drevo, srebaje rujno kapljico. Na drugem koncu sta komaj dobila prostora Andrej in Marko.

Kmetje so se pogovarjali med seboj in reševali pereča vprašanja: kako da ginejo kmetije in prehajajo v tuje roke, ko je poprej gospodaril črez stoletja na njih eden in isti rod.

„Pravim, da je za kmeta tudi največje zlo, da se ženijo vsi vprek. Mali posestniki snubijo pri kmetijah, ali pa si kmetski sinovi iščejo nevest pri kočarjih. Potem pa pride, da mora, ko prevzame posestvo, izplačati zdaj to, zdaj ono, in kar je še predrtih stroškov. In kakor bi mignil, je že v dolgéh. Gospodinje iz bajt ne umejo gospodinjstva, kakršno rabi kmet, in zopet gre vse vzkriž.“

„Stavim,“ reče drug kmet, Primož, „da ima Mohor prav. Nekaj pa je krivo tudi to, da zdaj niso več oni časi kot nekdaj. Več plačil, malo dohodkov, in pa gizdavost. Tudi to kolje kmeta.“

„To pa je ravno vzrok pri tem, kakor sem že rekel. Če nič ne priženi, mora takoj začeti z dolgovi. Vraga in dolga se je pa varovati.“

„Vse prav," pripomni Primož. „Ampak če se na primer tebi tvoja hčer Ančka zagleda v kakega recimo bajtarja, kaj si hočeš? Če drugega neče, pa moraš dovoliti. Otroci so dandanes strašno trmasti."

„Koga?" je udaril Mohor po mizi. „Moja hči zagledala v bajtarja? To bi pa rad videl. Ne dam mu je, pa je, nji pa že spravim to iz glave."

„Pa to ni prav," je ugovarjal kmet, Aleš. „Glej Mohor, mi nismo nič slabši od tebe in nismo. Pa vendar ni šlo po moji glavi, dasi sem se jezil in klel — Bog mi grehe odpusti — da se je tresel celi pekel. Ni ga hotela onega bogatega Nacelna, pa ga ni. Bajtarju pa je nisem hotel dati. Dekle mi je malone zbolelo. Raje pa, kakor bi gledal otroka takega, sem privolil. Vidiš Mohor, pa mi ni žal in mi ni. Dober gospodar je, in jaz se nimam kaj pritoževati. Poloni in Antonu je že izplačal njuni delež in je zdaj brez dolga. Mogoče bi pri onem ne bilo tako."

Starec si je oddahnil in izpil. To lepo priliko je porabil, da je pohvalil zeta, ker se je mož jako rad hvalil.

„Jaz pa svoje hčere ne dam in je ne dam!" se je razvnel Mohor. „In če začnejo hoditi mesto z nogami z glavami, pa se ne vdam! Vraga, to bi rad videl!"

„Kaj se jeziš, Mohor," je natočil Primož. „Saj se ti ni treba, ko pa še ne veš ničesar, kako pride!"

To je kmeta nekoliko pomirilo, vendar mu je popito vino šumelo v glavi in še je godrnjal, da hčere ne da in ne da bajtarju.

„Grmelo bo," je sunil Marko Andreja pod mizo.

„Pa se bo zopet razvedrilo."

„Ej, to bo težko, prijatelj mladi, težko!"

„Dobim jo!"

„Ali vidiš ono hruško tam na veji? Lepa je, kaj?... Vzemi jo, če jo moreš!"

„Če treba, dobim jo."

„Vidiš, tako je z Ančko!“

Andrej se je zagledal v hruško in skozi zobe je potihoma zgovoril:

„Dobim jo!“

Marko pa je zmajal z glavo in srebnil iz kupice.

III.

Kaka pičla dva streljaja od Mohorjevih so bili Vidovi. Za hišo se je širil gozd z lepimi bukvami in hrasti, last Vidovke vdove. Dajal je dovolj kuriva za zimo in stelje za živino in se je še tu in tam prodalo kako deblo, da je bilo za drobiž. Kajti Vidovi niso bili bogati. Prištevali so jih k malim posestnikom. Tri krave in dvoje telet je mukalo v hlevu in v svinjakih je krulilo po pet prašičev. To je bilo vse.

Oral in zvozil je vse Mohor, ker sta si bila z ranjkim dobra prijatelja. Vidovka je bila namreč že petnajst let vdova.

Andrej je bil marljiv mladenič, malo trmoglav, kakor bi rekel, če se ne zamerim, skoro vsi Muropoljanci. Pri vojakih je bil korporal in tedaj je bil nasproti svojim podložnikom strog.

Tisti čas, kakor on, je služil pri ravno tistem oddelku Jernejčev Tine, njegov tovariš iz sosedne vasi. Slok mladenič, sivih, drobnih oči, ki so švigale nemirno in lokavo semtertja, je bil nezakonski sin Jernejčke, bajtarice v sosedni vasi. Pač ni čutil nikdar stroge roke očeta in mati se ni posebno brigala zanj, zato je imel na sebi dovolj napak in grdih razvad. Korporal Andrej mu je sicer nekoliko gledal skozi prste. A nekoč je bil Andrej radi Tineta kaznovan z dvadnevnim zaporom. To ga je tako razsrdilo, da ga je odslej prijemal zelo strogo.

In tako sta se rojaka sovražila. Tine je gledal venomer, kako bi škodoval Andreju, ta pa ga je za vsako malenkost prijel trdo, ali ga dal celo zapreti.

To sovraštvo je sicer nehalo, ko sta zapustila vojaško službo in se vrnila domov. Vsaj pri Andreju. Ali v Tinetovem srcu je tlelo še naprej in se kuhalo.

Včasih sta se srečala po nedeljah v krčmi pri kozarcu vina, ali Andrej ni dolgo ostajal v njegovi družbi. Kajti Tineta so se ljudje izogibali in ga niso marali. Pravili so, da nima čistih rok, istotako tudi o njegovi materi. Če že mati ni kaj prida, bo otrok še manj.

Tine je odšel večkrat na tuje, ali tam menda ni delal veliko, kakor so pričale spočite roke. Ampak denarja je imel vedno. Od kod je jemal, ni vedel nikdo.

„Skriti sovražnik je hujši, kakor sto odkritih," pravi pregovor. Hinavec, ki se človeku dobrika, je podoben zavratnemu morilcu, ki čaka v zasedi, da plane na svojo žrtev nenadoma in nepričakovano, ker se boji, da bi v odkritem boju ne opravil ničesar. Ni zaman torej, da je mati Andreja vedno svarila, če ga je zagledala kje v družbi s Tinetom, naj ne hodi s tem človekom. Še v nesrečo da ga bo pripravil.

„Kako ste čudni! V kako nesrečo? Malo bolj lahkoživen je kakor kateri izmed nas, to je vse. Vsak ima kake napake. Nepoštenosti pa mu ne more očitati nihče. Njegove družbe ne iščem, če pa se kje snideva, vendar ne morem odbežati. Saj mi ni ničesar storil."

Mati je navadno obmolknila.

„Meni se ne dopade. Tako potuhnjen človek je to, da me je strah, ko ga vidim."

Še bi se menda dalje prepirala, da bi ne vstopila v hišo Mohorjeva Ančka.

„Dober večer vam Bog daj!"

„Bog daj, Ančka, Bog daj! Kaj pa ti enkrat pri nas?"

„Otavo bomo jutri kosili in če bi ti Andrej utegnil priti kosit? Hlapec ni imel časa, da bi prišel povedat. Ker sem pa imela ravno neko pot, sem skočila sem."

Zardelih lic je pripovedovala in se usedla na ponujeni stol, ki ji ga je primaknil Andrej.

„Kosili bodete? — Koso si sklepljem še nocoj. Kaj pa, ali bo me trebalo tudi pri nakladanju?“

„Oče so pravili, če nimate kaj posebnega, bi imeli zelo radi. Prej smo gotovi, bolje je, ker se na vreme ni zanesti.“

„Zakaj bi ne utegnil? . . . Če treba pa ostanem tudi za vedno!“

Mati je sina pogledala začudeno, Ančka pa je vstala naglo, da so se zmajali uhani — bili so Andrejevi — in se zasvetili v zadnjih žarkih zahajajočega solnca. In v tem blesku je bila tako lepa.

„Zdaj pa moram iti. Pa ne pozabi priti, Andrej! — Srečno, lahko noč!“

„Lahko noč!“ sta se odzvala mati in sin in jo spremila iz hiše, od koder je kakor lahka srnica brzela po vasi domov.

Mati pa je pogledala Andreja.

„Ti, meni se zdi, da ti je Mohorjeva deklina malo več, kakor bi ti imela biti?“

„Saj je ljubko dekle!“

„Ej dečko, visoko letaš, visoko,“ se nasmeji mati, katero je v srci nekako prijetno iznenadilo, da se ji sin ozira po hčeri bogatega kmeta. Vsaka mati je zaljubljena v svojega otroka in misli, da je le njen najgorši.

„Tako trdni res nismo, kakor Mohorjevi, to je res, ali slabo nam tudi ne gre. Prej smo redili tri krave, sedaj je že ena več v hlevu. Sam Mohor me je pohvalil, da dobro gospodariva. Tudi v svinjaku se je pomnožilo na cele tri. In ona senožet, ki smo jo kupili lani? Še eno deklo, ali pa hlapca bomo rabili.“

„Hlapca, mislim, ne bo trebalo,“ je pristavila mati. Ali, da si ravno Ančko izbral, to mi ne gre v glavo. Bilo bi že, ali stari, to ti je čmerikav dedec, kadar ga prime.“

Andrej se je spomnil pogovora v krčmi na Jernejevo. „Bomo videli. Potrpljenje prebije železna vrata, pravijo, in Mohor menda tudi nima več kot železnega srca. Če Ančka vztraja, pa se bo moral vdati!“

„Kaj, tako daleč sta že? In jaz o tem ne vem ničesar. To pa res ni lepo, da delata znanje za našimi hrbti!“

„Nič ni daleč in nič ne delava, mati! Še beseda ni padla. Na Jernejevo sem ji kupil zlate uhane, tako samo, za spomin. In danes sem jih videl v ušesih. To kaže, da mi ni sovražna!“

Mati je gledala in premišljevala, ali je Andrej res samo tako za spomin kupil uhane, in pa še zlate. Zmajala je z glavo in odšla v kuhinjo, da naredi večerjo.

Andrej pa je bobnal s prsti po mizi in njegove misli so letele visoko, tja do onih belih megel, ki so se vlačile po modrem nebu, daleč tam za stolpom cerkve Sv. Duha.

* * *

Drugi dan so na travniku pri Mohorju na vse zgodaj ukali kosci in trava je padala pod ostrino kose.

Ko je priplulo solnce na nebo, so prišle ženske z grabljami in razmetale plastovje, da se je bolje sušilo.

Nebo je bilo, kakor nalašč, brez meglice, in septembersko solnce je pripekalo, kakor bi bil julij ali avgust.

„Oče Mohor se je nameril z otavo,“ so rekali in gospodar je z vedrim licem hodil z grabljami v rokah, razgrnil tu, popravil tam, kakor se mu je zdelo bolje, ali pa samo tako iz navade.

Andrej je ostal oba dneva in pomagal sušiti in pospraviti otavo domov.

O košnji je vedno veselo. Če se ne uka, pa uberejo kako narodno pesem. Ne zmanjka pa tudi ne takih, ki radi pripovedujejo.

Kvatrnov Janez je bil tak mož. Vedel je precej povedati, posebno, če se ga je malo nalezel.

„Če bi vsi tako veseli bili kakor Kvatrnov Janez, bi že davno spravili to otavo na voz," je začel, ko so se jele ženske nekaj prepirati. „Pa bi se ne bilo treba niti prepirati."

Seveda so se razljutile ob tem očitanju in Boštjanova Klara, kateri je jezik najbolje tekel, je rekla:

„In posestvo bi tudi izginilo, kakor je Kvatrnovo."

„Eh, seve," je odvrnil nekoliko užaljen, ker se mu je to očitalo. „Ko bi naša stara imela pridnejše roke in krajši jezik, pa bi še zdaj bilo."

„Zdaj dolži ženo, zapil pa je sam!"

„Koga zapil! Dolgovi so me požrli in pa začarali so me!"

„Kako to?" so poizvedovali začudeno.

„Tako, da so me, koze kozaste. Komaj sem prišel od vojakov, pa me stariši prisilijo, da prevzamem posestvo. Branil sem se sicer, ali kaj hočem. Končno sem prevzel za šestnajststo goldinarjev. Prej je še bilo dolga sedemsto . . . Vraga, komaj sem se obrnil, pa sem ga imel triindvajsetsto. Potem se pa izkoplji, če se moreš!"

„Saj je žena imela tudi precej!"

„Vraga je imela drugo, kakor dolgi jezik!"

„Zakaj si jo pa vzel?" je rekla Klara.

„Zakaj?!.. Ker sem bil začaran. Tisti pro . . . — Bog mi odpusti greh, ker sem mislil nanj — tisti zlodjev Tevž — Bog mu daj tam toplo, kjer je — bil je sicer dober človek, ali nažgal me je pošteno. Jaz sicer ne pijem rad in mi je kmalu dovolj, v tistih letih sem pa še manj pil. Ta Tevž — Bog mu daj . . . me je vlekel enkrat v klet, me napojil in rekel:

„Oženi se, oženi, Janez!"

„Bi se," sem odvrnil, „pa katero?"

„I, Nežo Benkovo, ona je kakor zate!"

„Nu, in šla sva snubit. Dobil sem jo. Ko sem se poslavljal, je mati vrezala kruha in me spremljala ven, mesto da bi me ona, moja bodoča, šla. Pa mi potisne kruh pod suknjo. Jezus Nazarenski, mene je ta kruh tako tiščal in nisem vedel, kaj bi ž njim. Zdaj pa povej ti, Klara, če si ti dajala komu kruha, ali tvoja mati, ko so te prišli snubit?“

Klara se je nasmejala in ž njo drugi.

„Vidiš, to je bilo, to! Vrag ve, kaj so mi naredili. Ko bi le jaz tisti kruh vrgel psom, bi bilo bolje, pa se mi ga je zdelo škoda. Zdaj pa povejte, če mi niso naredili? Pozneje sem zvedel, da je bil Tevž z Nežino materjo sporazumljen, da so me lažje ulovili . . .“

In Janez je pograbil vrč in pil.

„To še je moja tolažba na stare dni.“

„To si ti zmislil,“ je sponesla Klara.

„Zmislil, seveda! To sem tudi zmislil, da si ti največja klepetulja cele vasi in še dalje.“

In Kvatrnov Janez bi še dalje zabavljal, mogoče bi se še sprli, da ni prišel oče Mohor.

„Sedaj bomo pa menda začeli nositi v kupe, ker pride voz.“

Mahoma so utihnili vsi, le Klara se je še nekoliko jezila. Janez pa je poprosil nekoliko tobaka za na zob.

Ko je prišel voz, je oče Mohor sam zlezel nanj, da je sprejemal otavo in zalagal.

„Le hitro, da odnesem,“ se je šalil Andrej pri Ančki.

„Pa odnesi,“ je odvrnila ona in navalila na kup otave. „Kako bi rad priganjal! Na, tu imaš!“

In Andrej je hitel in nosil.

„Misliš, da ti ne bom kos? Še tebe odnesem po vrhu, če te je volja.“ In tišje je pristavil: „Kaj Ančka?“

„Kam bi me pa nesel, kam?“ se je pošalila, a tudi bolj tiho.

„Kam? . . . Na voz že ne, ampak nekam drugam . . . K nam . . .!“

Njena rdeča lica so še bolj zagorela. Ogledala se je, če bi kdo ne čul.

„Tiho bodi, Andrej, da te kdo ne sliši. Kaj bi se norčeval, ko nič ni!“

„Ančka!“ Zopet jo je gledal tako proseče, zaklical s takim glasom, kakor takrat, ko mu je zavrnila uhane.

„Na, pa me nesi,“ je rekla deklica, vrgla grablje stran in ga gledala.

Andrej je zardel in pograbil nanošeni kup.

„Bi me hotela?“ je vprašal, vrnivši se.

„Tiho bodi, saj ni treba znati drugim,“ je odvrnila. „Pomisli, oče! — Poznaš ga!“

„Ne bojim se ga! Reci, če me imaš rada?“

„Imam, Andrej! Ali prosim te, naj ostane to najina tajnost, dokler . . . dokler oče ne spremeni svojih nazorov.“

In tiho je vzdihnila. Mogoče je zaslutila, da se ji bo trebalo boriti, da ji bo trebalo biti trdni. Nato pa je hudomušno dejala:

„Pa me odnesi, če se res ne bojiš očeta!“

Andrej se je nasmejal. Čutil se je tako srečnega!

IV.

Piskrovez Marko je povezal lonce in sklede, zakrpal ponve in popravil druge stvari, ki so spadale v njegovo stroko in se poslavljal. Letos se je zamudil dalje kot drugekrati.

Mimo Vidovih grede se ustavi.

„Hej, Andrej! Zdrav ostani, in ko se črez dve leti vrnem, da bom imel že kaj pestovati.“

„Da bi si odgrizli jezik!“ je rekel nagovorjeni.

„Ne jezi se prijatelj mladi. Da se imata z Ančko rada, nisem jaz kriv, kakor tudi ne, da si ljudje že nekaj šepetajo. Andrej, ko stari Mohor to zve, bo ropotal, kakor kolo v mlinu, in to ne bo več dolgo.“

Andrej je molčal in nagubančil čelo.

„Torej ljudje že vedo? . . . In kako?“

Piskrovez je skomizgnil.

„Če kdo večkrat z enim in istim dekletom govori, pa ga imajo koj na sumu. Že to, da si ji kupil uhane, je vzbudilo neko pozornost. Ti še ne poznaš ljudi, prijatelj, ne poznaš! Z metlo ti hodijo okrog, da pometajo pred ljudskimi pragi.

Dam ti pa edin dober svet, ki je tu mogoč . . . Ančka te ima rada! Povprašaj, ali bolje, pošlji koga tja in jo kar zasnubi! Saj se mu je vrnil sin od vojakov in tako bo lažje pogrešal hčer. Pogum velja! Bolje, da zve Mohor od te strani, kakor od druge. Zvedel pa bo . . .“

Piskrovez se je še napil in odkorakal naprej.

„Ej, pri Mohorju se še poslovim!“

Doma je našel samo Mohorjevko, Ančko in sina Lojzeta.

„Kje pa imate očeta?“

„Šli so v Ljutomer. Imajo nek posel . . . Kaj pa vi, ali že odhajate?“ je odgovorila Ančka.

„Grem zopet s trebuhom za kruhom. Koder solnce teče, se kruh peče in danes tukaj, jutri tam, povsod doma in nikjer.“

„Kdaj pa se kaj zopet vidimo?“

„Kakor pač pride. Za eno ali dve leti. Pa zdravi bodite!“

Ančka ga je spremljala iz hiše, poredno se mu smejé.

„Kaj ti pa roji po glavi, punček,“ se je ogledal Marko. „A tako, tako, zato kažeš svoje bele zobe, kakor ubita lisica.“

In vrgel je iz torbe na hrbtu staro, sajasto metlo, katero mu je Ančka skrivaj zataknila.

„To-le pa jaz tebi privoščim, ali bolje, privoščil bi ti, če bi ne bila ravno tako, nú . . . tako . . . kakor se že pač pravi mladim deklinam. Ker sem pa dober človek, pa ti privoščim,“ tu je glas znižal, „veš koga?

— Andreja, Vidovega Andreja, ki bi te imel rad, kakor jaz tisto-le jabolko na jablani.“

„Pa jo vzemite, tisto jabolko!“

„Vzemite, vzemite, seveda . . .! Vzemi, če moreš! Pa ukaži, da se jablan pripogne do mene, da jo utrgam. — Vidiš, ukaži očetu, naj malce sklone glavo, da mu bo Andrej lahko pošepetal: Ančko mi dajte! . . . Kaj praviš, ti račica ljubezniva!?“

Ker pa je Ančka postala resna, je dejal:

„Nič se ne boj! Z božjo pomočjo se bo že vse dobro izteklo. Pridna bodi, veš, in ne pozabi na Andreja. — Oče bo sicer vrel, kakor voda v kotlu, pa bo že odnehal, kaj?“

Podal je dekletu sajasto roko, se ji nasmehnil s tistimi svojimi dobrovoljnimi, rjavimi očmi, da se mu je dekle moralo nasmejati.

Odhajaje, je zagledal vrano na bližnjem orehu. Ustavil se je in jo vprašal:

„Ej, vrana, povej, ali bo vse dobro, ali bo prepir!“

In vrana — pa ne menda zaradi vprašanja Markovega — je zapela svoj zoperni „kra, kra, kra“ in odletela. Marko je gledal za njo. Letela je proti Vidovim.

„Mhm . . . kakor sem si mislil. Prijeli se bodo!“

Nato se je jel srditi.

„Ampak, ta vrag krokarski bi lahko molčal, da bi jaz odšel z mirnejšim srcem . . .“

Andrej pa se je še tisti dan pomenil z materjo zaradi snubitve. Če da Mohor hčer, izroči ona takoj gospodarstvo. Andrej se je napotil k stricu Roku, županu sosedne vasi. Rok je bil brat Andrejevega očeta.

„Ženil bi se rad,“ se je nasmehnil stric dobrohotno. „Dobra prijatelja sva z Mohorjem, ne rečem, ali moj dragi, Mohor je mož svoje trme. Vendar poskusimo! Če ti je ne da, pa ti je ne da, kaj zato? Z materjo pa potem tudi ne pričakujta ničesar od njega.“

„Saj ne rabiva! Od njegove milosti ne živiva, in če nama orje ali vozi, to mu plačava, kakor bi komur-

koli drugemu. Kar pa je posodil, ko sva kupila travnik, to mu tudi vrneva!“

„Verjamem, verjamem, ali prijetno vendar ni, biti v neprijaznosti . . . Poskusimo seveda, ker tako hočeš. Kdor ne vaga, je brez blaga!“ —

V nedeljo, ko so šli od ranih maš, se je stric Rok pridružil Mohorju. Mohor se je priženil iz njegove vasi na sedanje posestvo, ker je domačijo prevzel brat. Zato sta se z Rokom prav dobro poznala.

„Bog daj del sv. maše, Mohor!“ je pozdravil Rok po stari navadi Muropoljancev.

„Bog daj tebi tudi!“ je odzdravil ta.

In stara znanca sta korakala skupno proti domu. Pogovarjala sta se:

„Kako kaj, ali si pridelke dobro spravil, Rok?“

„Hvala Bogu, sem zadovoljen. Malo suša je bila letos. Pozna se!“

„Tudi pri meni.“

„Tebi pa itak dobro gre. Zdaj, ko se ti je še vrnil sin, pa boš samo gledal in ukazoval.“

„Eh, dela je vedno dovolj, vedno . . . Malo bi si pa res že počil! Človek se nadela po letih.“

„Oj, nadela, kaj pa, nadela!“ je kimal Rok. „Kaj pa naši kaj?“

„Dobro se imajo! Andrej je priden dečko . . . Res, ti si mu stric. Veš, mislil sem mu že jaz nekaterokrat nekaj povedati; ali tebi bo to lažje. Pa ne zameri!“

„Kaj bom zameril!? Le povej, kaj je takega!“

„Povej, povej Andreju, veš, tako prijateljsko naj veliko ne občuje s tistim Jernejčevim, ki ga ni nič prida. Že nekaterokrat sem ju videl skupaj v gostilni. Andreja je škoda, če bi ga speljal ta človek. Ti veš sam bolje kakšen je, saj si župan.“

Rok se je ugriznil v brke in mislil:

„Vraga, tega je pa ravno trebalo.“

Prišla sta do razpotja, kjer se je šlo na desno v vas k Mohorju.

„Pa ne zameri Rok! . . . Mladina je mladina, na vajetih se mora držati vedno in včasi celo malo zategniti, drugače poskoči v stran, kakor mladi žrebec.“

„Bom že potipal Andreja. O ti hudir ti predrti, da se pajdaši s tem človekom.“

„No, no, tako hudo pa ravno ni,“ je miril Mohor. „Včasi se ga res ne more ogniti, če se najdeta v gostilni. Ampak posvariš ga, da se varuje.“

„Ali si popoldne doma?“ vpraša Rok.

„Sem.“

„Zglasim se pri tebi.“

„Pa se zglasi!“

In poslovila sta se.

„Je, kakor je . . . Poskusil bom!“ je godrnjal Rok. — „Pa čemu ga je moral starec videti s tem nepridipravom . . . Hm!“

„Kaj bi rad Rok pri nas?“ se je vprašal Mohor.

Popoldne je počasi prikadil Rok svojo pipo k Mohorju. Bil je sam v hiši, ker so drugi odšli k večernicam.

Po raznovrstnem razgovoru je Rok prišel končno na zadevo, radi katere je bil prišel.

„Hčer boš moral možiti, hčer!“

„Hčer? Še je čas... Seveda, če bi se znašel kak povoljen snubač, bi jo tudi dal. Saj brez krajcarja nismo.“

In Mohor je mogočno puhnil iz svoje pipe.

„Veš, Mohor, jaz bi znal za enega.“

Mohor je zazijal.

„Katerega pa?“

„Andreja,“ je rekel Urh kratko. „Kaj bi govoril po ovinkih. Poznaš ga itak!“

„Vidovega?“

Mohorjeve oči so zalesketale in lice je postalo rdeče.

„Da, sina mojega brata! — Kaj ti ni povšeči?“

„Nikoli in nikdar,“ je zarjul stari Mohor ter udaril s pestjo, v kateri je držal pipo, po mizi, da je odletel

ves tobak iz nje. „Diši mu, diši Ančka, in še kaj po vrhu . . . Haha, naj le pride . . . Dobi jo . . .“

Jel je hoditi po sobi, kakor obnorel.

Rok pa je mirno vlekel iz svoje pipe in mislil.

„Glej ga, kako se napihuje, kakor žaba v luži . . . Le ohládi se, dobim te.“

Ali Mohor se je razkoračil pred Rokom, da je temu nehote šinilo v glavo:

„Kakor žaba v luži!“

„Nikoli in nikdar, razumeš, Rok, to mu povej! Mohor ni rodil hčerâ za bajtarja, ni in jih ne bo!“

Zdaj pa je vzkipelo tudi v sicer miroljubnem Roku.

„Bajtarji, kdo je bajtar, kaj? . . . Kaj se boš napihoval, ko nisi nič boljši od nas. — Pošlji svojo hčer na razstavo, da jo vidijo, češ: to je Mohorjeva!“

Mohor že ni mogel več vpiti od jeze. Samo hripal je in kazal na vrata.

„Tvoj napuh se bo že spraznil, čakaj,“ je pretil Rok in šel silno užaljen.

„Kakor žaba, kakor žaba, ki je hotela biti enaka volu, pa je počila. Boš tudi ti počil . . . Zlodej te jaše.“

„Iz glave si jo izbij, pa je,“ je pravil Rok Andreju. „Za bajtarje jih nima, zgaga napihnjena . . . zlodej ga jaše!“

Ko je prišla Ančka od večernic, se je malone ustrašila svojega očeta, tako grdo jo je gledal.

Odslej se je precej spremenilo. Andrej je zelo redko govoril z Ančko. Revica je jokala, ker ji je oče zaukazal, da se ima ogibati Andreja. Med Vidovo in Mohorjevo hišo se je pretrgalo prijateljsko razmerje in ljudje so imeli mnogo govoriti.

„Kaj pa steguje roke po kmetovi hčeri,“ so govorili oni, ki so bili najbolj nevoščljivi, da bi Andrej dobil ženo iz bogate hiše. Drugi zopet so obsojali Mohorja in njegov napuh. Bili so to tisti, ki so gledali z zavistjo blagostanje Mohorjeve hiše.

Dekleta so zbadala Ančko, zakaj Andrej je bil čvrst dečko in nobena bi se ga ne branila. Fantje pa so zopet imeli oči za Ančko in privoščili Andreju, da se je opekel.

Nekaterikrat sta se našla iz cerkve grede mlada dva. Pa ljudje so še toplo nesli k Mohorju, kjer je oče klel in rentačil, da so morali vsi pobegniti. Zato sta se pa jela ogibati. Le semtertja se je našla priložnost, da sta mogla spregovoriti neopazovana.

Drugi pa ni videl nikdo. Povedala mu je, da samo njega ali pa nobenega in če jo vlečejo s konji pred oltar.

Mohor je hodil okrog jezljiv in čemeren. Ozmerjal je vse, in posebno Ančka je trpela mnogo. Sirotica je velikokrat jokala na skrivaj. Materi, ki je vedno mehkejšega srca, se je zasmilila in jo je tolažila. Skušala jo je pregovoriti, naj pozabi Vidovega.

Mati je skušala očeta nekoč pregovoriti.

„Le ti mi še začni, neumnica,“ se je razjezil Mohor. „Misliš, da sem se trudil za berače?“

Tudi ženici je vzkipela jeza.

„Za kake berače? Ali so res berači . . .? Jaz sem imela več kot ti, pa sem te vendar vzela. Zato nisem bila nič na slabšem. — Prej si Andreja vedno hvalil, zdaj ga pa črtiš. Zakaj? Rada ga ima, naj se vzameta! Jaz ne bom gledala, da bi se mi hčer jokala noč in dan!“

„Bom ji že izgnal ta joč!“ je pretil oče.

„Kaj boš izgnal?! . . . Kaj se boš znašal nad otrokom!“ je vpila mati.

„Kaj pa veste ve babe!“ je zarjul Mohor in pograbil stol in ga vrgel po hiši, da je ženica takoj zginila iz hiše. Poznala je moža in vedela je, kdaj treba nehati.

„Plačajo mi naj, kar so mi dolžni, potem naj snubijo,“ je kričal po sobi, da se je slišalo na cesto. In takoj je poslal terjatev za tristo goldinarjev, katere je posodil Vidovki, da je kupila travnik.

„V štirinajstih dneh denar, ali pa tožim," je grozil.

„Vidiš, to imamo zdaj," je jela mati nad Andrejem. „To si naredil z Ančko."

„Mati, ne žalite mi je!" je odvrnil sin jezno.

„Vzemi zdaj denar, če moreš, in mu ga daj," se je kregala Vidovka. „Kdo jih ima, da ti jih posodi!"

Andrej je pomislil.

„Zakaj so posojilnice? V posojilnici dobiva posojilo. In tristo je naše posestvo še menda tudi vredno, kaj?"

Mati se je umislila, ko je čula o posojilnici.

„Dobro, pa vzamiva tam, da mu zamašiva usta, temu oderuhu!"

Mohor je mislil, da ju je s tem, ker ju je tirjal, občutno vščipnil. Na posojilnico ni mislil; stari kmetje so si pomagali drug drugemu in denarnih zavodov niso poznali.

Mohor sicer ni bil oderuh, kakor ga je Vidovka imenovala v svoji jezi, ampak zdaj se je vendar-le veselil zadrege, v katero ju je spravil.

Kako pa je osupnil, ko je dobil še pred določenim rokom povrnjen denar z obrestmi vred.

Mikalo ga je vprašati Vidovko, ko mu je prinesla denar, pa se je menda zbal. Mogoče ga je grizla vest, da je tako postopal, ali ga je bilo sram pred samim seboj. Molče je vzel denar in ga zaprl v okovano skrinjo v podstrešni izbi, kjer je imel druge važnejše stvari.

Sicer so ljudje hitro zvedeli, kje je dobil denar. Kaj se pa dandanes tudi ne zve? Nekatere blage duše so hodile celo na dom pripovedovat, kaj se govori. Ali Andrej jim je modro odgovarjal:

„Psom pustimo lajati, ljudem pa govoriti!"

V.

Prešla je zima in prišel je maj. Večkrat sem že premišljeval, zakaj niso Slovenci krstili rožni maj za rožnik, ko pa vendar v tem mesecu najlepše in največ

rož cvete. Da je maj postal veliki traven, tega pa še bolj ne umejem, ker je trava vendar-le manjša, kakor junija. Bodi kakorkoli, junija je pač bilo, in kresnice so svetile zvečer, kot bi plavale po zraku majhne iskre.

Mohor se je bil že nekoliko potolažil, ali na Andreja je bil še vedno hud.

Ko bi vedel, da je včasih pod oknom Ančke, ko je že on spal, stal ta preklicani Andrej, potem bi že vrel.

Pa ni zvedel. Tako sta se tu in tam kaj pomenila in čakala boljših dni.

Mesec junij je bil grd in deževen ter je hudomušno nagajal ljudem pri kositvi.

V zadnjem času, posebno to zimo, ki je bila brez snega, so se množile tatvine. Zdaj je bilo vlomljeno pri tem gospodarju in odneseni denarji, obleka, pri drugem zopet slanina, meso in druge stvari. Eno noč so tatje obiskali koga v tej vasi, drugokrat zopet v drugi vasi, tako, da je bilo vedno kje kaj ukradenega. A najbolj čudno je bilo, da niso mogli tatom priti na sled. Kakor bi se vdrli v zemljo, tako je zginila sled. Pravili so, da je to cela družba, drugi zopet, da ne, in tako je bil tega govorjenja in ugibanja poln svet. Nekateri so namigavali, da bi bil tat Jernejčev Tine. Pa dokazov ni bilo, dasi so žandarji pridno poizvedovali.

Tine je celo tožil nekatere, ki so bili preglasni, da si ni upal nobeden več ziniti. On pa je živel, kakor prej, in znal vedno dokazati, kje je bil ta in ta čas, ko se je zvršil kak ulom.

Gospodarjem ni kazalo drugega, kakor večkrat pogledati po noči krog poslopja, če se kaže kaj sumljivega. Veljalo je: Zapri eno oko in spi, z drugim pa čuvaj in gledi.

Andrej, ki je sicer le tu in tam prišel v dotiko s Tinetom, se ga je odslej naravnost ogibal.

Nekoč sta se srečala.

„Zdi se mi, da se sramuješ, da bi včasi spil z menoj kak kozarec," ga je zbodel Tine.

Andrej je gledal proč.

„Zakaj? . . . Časa nimam, pa je!"

„Vem, vem," se je nasmejal Tine in šel dalje.

Andrej si je oddahnil. Tako oduren človek se mu je zdel Tine.

„Kaj ga pa briga, če ne pijem ž njim," je zamrmral jezno in skoraj mu je postalo žal, da ga ni pošteno zavrnil.

„Le ogiblji se me," je govoril sam s seboj Tine. „Ti že posvetim, da boš pomnil Tineta in pa ponočevanje pod okni Mohorjeve hiše. — Hahaha, ta pečenka bi ne bila slaba zate, ali kaj? Pa Tine ti jo osoli, da boš žejal in žejal."

Neko noč — pršil je dež in zemlja je bila vlažna — je prišel Andrej k Mohorjevim, da spregovori z Ančko. Bil je bos, da bi se ne slišali koraki. Menil je ravno kreniti okrog ogla, kar čuje nekaj, kot bi zaškripalo in korake.

Andrej ni bil bojazljivec, vendar si ni upal pred Mohorja. Kaj, če ga ta zaloti. Vsi križi bi bili doli. In Ančka, ta bi še le trpela. Potuhnil se je in se plazil nazaj na cesto, tam pa je naglih korakov hitel domov. Srečal je vaščana Čmrlja, ki je hodil domov iz trga, kjer je imel neko tožbo. Bil je malo vinjen.

„Kam se pa tebi tako mudi, kaj? . . . Ali te gonijo čarovnice?" je kričal Čmrlj. „Spal bi, hej!"

Andrej mu ni odgovoril, ampak se spustil v beg k domači hiši in se zaril v seno na svislih, kjer je spal po letu.

Andrej ni mogel dolgo zaspati. Srce mu je tolklo kakor udarci žepne ure. Premišljeval je, kdo je neki bil, Mohor ali hlapec. Žal mu je bilo, da ni raje počakal in se skril kam, da bi vsaj videl, kdo hodi krog hiše. Prišlo mu je na misel, da bi utegnil biti kak fant, hoteč klicati Ančko. Ker zdelo se mu je, da so bile stopinje od tiste strani.

„Da bi me dekle varalo?“

Hotel se je znebiti te misli, ali vedno in vedno se mu je vračala.

„Nekaj je zaškripalo . . . Hm, ona je odprla ali zaprla okno.“

In prevzela ga je taka jeza in žalost, da se je valjal po senu. Najraje bi šel nazaj in povprašal.

„Če me vara . . .“

Zaškrtnil je z zobmi in na misel so mu hodile vse njene besede. Zaprl je oči in videl je pred seboj njen obraz, te oči, ki so ga zrle tako verno, rekel bi kljubujoče. „Pogledi v nje, pogledi v mojo dušo, če mi ne verjameš!“ so govorile te oči.

Stresel je z glavo.

„Ne, ona ne more varati, ne more!“

V teh mukah je zaspal.

Imel je mučne sanje. Zdelo se mu je, da sedi v družbi prijateljev, tudi Tine je med njimi. Godba igra, plesalci se zavrte. Tudi on, z Ančko. Tine mu podstavi nogo, da pade. Nastal je vrišč, dvigali so se stoli in se trli, kupice letele. Začutil je, da ga je nekaj zabolelo na strani. Pogleda . . . Kri, kri mu je tekla, zaboden je bil . . . Nato je umrl. Plaval je po dolgi temi, neprodirni in strašni, in se zavedel na svetlem hodniku. Dva moža sta stala pred njim. Mignila sta mu, naj jima sledi.

„Kam?“ je vprašal.

„Na sodbo!“

„Ah, da, na sodbo!“ Spomnil se je, da so ga umorili.

In šli so po dolgih hodnikih, belih in svetlih.

„Kaj je tu na levo?“ je vprašal.

„Pekel, na ono stran pa vice,“ je bil odgovor.

„Nebesa, kje so pa ta?“

„Daleč so, na drugo stran.“

V tem se je zbudil. Solnce je bilo že visoko. Bil je ves poten in zrl je plašno okrog sebe.

„Hvala Bogu, bile so sanje!“
S tem oddihljajem je zlezel raz svisli.
Na črešnji je rezgetala sraka.
„Nekolikokrat sem te klicala, pa ne čuješ nič. Kako moreš spati tako dolgo?“
Pogledala ga je v zaspani obraz.
„Kaj si bolan, da tako čudno gledaš?“
Andrej pa je molče zavil v hlev.
Vidovka se je ozrla za njim.
„Nekdo bo prišel,“ je zamrmrala, „ker sraka tako rezgeta.“
Od ogla je prikrevsala stara beračica.
„Ali že veste, Vidovka, ali že veste? Po noči so vlomili pri Mohorju in odnesli denar, ki ga je imel v skrinji v podstrešni izbi. Baje ga je bilo nekaj črez sedemsto goldinarjev.“
„Za Boga svetega, kaj pravite? Pri Mohorju, da bi vlomili?“
„Pri Mohorju, da! Gospodar je danes zjutraj vstal na vse zgodaj, ker se je menil peljati v Radgono na sejem. Pa zagleda psa, ki je ležal stegnjen.“
„Crknjen?“
„Kaj pa da, crknjen, ubit. Podstrešno okno, kjer je imel skrinjo in v nji denar, pa je bilo razpraskano, skrinja polomljena in denar je izginil z listnico vred.“
„Za Boga svetega!“ je sklenila Vidovka roke. „Pa tako svoto!“
„Da, sedemsto. Čula sem, ko je sam Mohor rekel, da je šlo sedemsto goldinarjev.“
Andrej je prišel ravno iz hleva in čul zadnje besede.
„Kaj pa je? . . . Kaj se je zgodilo?“
„Pri Mohorju so po noči tatovi ukradli iz skrinje na podstrešju sedemsto goldinarjev in psa ubili,“ je hitela pojasnjevati mati.
„Sinoči, pravite, po noči?“ je osupnil Andrej in se domislil, kar je slišal.

„Da, sinoči, po noči!“

„Kdo pa je ukradel?“

„Se še ne ve. Ga bodo že dobili. Poznajo se stopinje v zemlji. Bosa noga,“ je hitela beračica in vzela dar, obetaje obilo sreče pri živini in na polji, ter odkrevsala dalje pravit to novico.

Ta dogodek se je naglo raznesel po vasi. Mohor, kakor je že beračica pravila Vidovki, je mislil iti v Radgono na sejem in je vstal zgodaj. Čudno se mu je zdelo, da ni psa nikjer. Stopi k njegovemu ležišču in zagleda ubogo žival ubito. Takoj mu šine oko na podstrešno okno. Mreža je bila prebita.

Tresočih kolen in sopeč je hitel na podstrešje k skrinji. Pa kak prizor! Okovana skrinja je bila prebita in denarja ni bilo. Naj je Mohor iskal in premetaval kakor je hotel, denarja ni bilo nikjer.

Ko je prišel iz dilj, se ga je žena malone prestrašila. Bil je ves spremenjen, bled, tresoč se, in gledal okrog sebe, kakor bi nekoga iskal.

„Kaj ti je, za božji čas?“ je vzkliknila Mohorka, da je priletela Ančka iz sobe in Lojze s hlapcem iz hleva.

„Tatovi!“ je privrelo končno iz ust Mohorja. „Sedemsto goldinarjev so mi odnesli.“

In starec je sedel na stol, da je zaškripal.

Domači so stali nemi okrog očeta.

Prvi se je zavedel sin Lojze.

„Naznanimo! Po orožnike!“

Mohor, ki je sedel pobit in zroč pred se, je vstal in bil je zopet prejšnji mož. Udaril je s pestjo ob mizo, da je odskočil hleb kruha, ki je ležal na nji.

„Po orožnike! Naj mi poiščejo tata in dam jim piti, kolikor hočejo, cel polovnjak. Samo tata, tega mi naj dobe in pa ukradenih sedemsto goldinarjev!“

Ko sta prišla orožnika, je moral Mohor vse razložiti, kje je imel denar, v čem, koliko. Posebno listnico je moral popisati natančno. Nato sta si ogledala skrinjo in okno in vse popisala.

„Stopinje," je pripomnil žandar. „Bosa noga! Ga bomo že dobili." In zmerila sta dolgost in širokost stopinj.

„Ali niste videli nikogar, ali slišali?" je izpraševal orožnik.

„Nikogar!" so mu odgovorili.

Čmrlj pa, ki je stal tudi z nekaterimi sosedi na strani, je pripomnil, da je srečal Vidovega Andreja, ko je naglo šel domov in mu na njegova vprašanja ni hotel dati odgovora.

„Vidov Andrej?!" so zazijali. Mohor pa je obledel. V dnu srca je imel vendar le rad Andreja, dasi sam ni vedel tega.

„Vidov Andrej?!"

Zmajal je z glavo in rekel.

„Ne, prej vsi, kakor Andrej!"

V Ančki pa je vse zatrepetalo. Oči so se napolnile s solzami in zbežala je v kamrico. Tu je dala solzam prosto pot.

Orožnika pa nista bila enakih misli z Mohorjem.

„Ob kateri uri?" je vprašal orožnik Čmrlja.

„Bilo je menda med enajsto in dvanajsto uro."

Žandar je pisal.

„Kaj ste pa vi delali ob tem času na cesti?"

Nikdó ni pričakoval tega vprašanja, in Mohor je strmel z drugimi vred.

„Šel sem domov iz trga!"

„Pa ob tej uri? Imate priče?"

„Priče? . . . Čemu mi bodo priče, ko sem se pa vračal iz trga in sem še ob desetih pil pri »Jelenu.«

Žandar si je zapisal in dejal:

„Vi ste lahko ravnotako sumljivi, kakor kdo drugi. Zato poskusimo, čegave so te stopinje."

Čmrlj je bil v vidni zadregi. Klel je svoj jezik, ki ni mogel molčati in ga je spravil v take sitnosti. Drugi so mu pa privoščili, ker so ga poznali kot obrekovalca. Hodil je k Mohorju na dnino, ker doma, pri svoji bajti, ni pridelal toliko, da bi se živela z ženo.

„Vidovega bi rad osumil, sam pa je skočil v jamo. Prav mu je!“ so si šepetali.

A sledovi niso bili njegovi.

„Če se Andrej bolje izpriča kakor vi, potem idete z nami,“ je odločil orožnik. In Čmrlj je ostal pod varstvom orožnika. Drugi pa se je napotil k Vidovim.

Mati se je začudila, zagledavši orožnika, Andrej pa je prebledel. Z orožnikom je vstopil župan Primož.

„Kaj pa vaju privede k nam?“ je vprašala Vidovka.

„Koj zveste,“ odvrne orožnik. „Imamo se nekaj pogovoriti z vašim sinom.“

„Z mojim sinom?“ se je vleklo zateglo iz ženičinih ust. „Tako!? . . . Potem pa le brž!“

In v njenih prsih je vstajala jeza.

„Kje ste bili sinoči?“ se je obrnil orožnik do Andreja.

„Doma.“

„Ves čas?“

V tem je stopil tudi Mohor. Neljubo mu je bilo, da sumničijo Andreja.

V Vidovki pa je zavrelo. Zagledavši Mohorja, se je domislila, zakaj bi orožnik izpraševal sina.

„Pri nas iščete tatu, pa pri nas?“ se je zavzela ženica. Župan jo je pa miril, da ni tako hudo, naj se ne razburja.

„Ali ves čas doma?“ je ponovil vprašanje orožnik.

Andrej je mislil povedati vse. Ko pa je zagledal Mohorja, je rekel zmedeno:

„Ves čas.“

„Tako? Koga ste pa iskali na cesti med enajsto in dvanajsto uro?“

„To je pač moja skrb,“ se je opogumil Andrej. „Kot pošten človek smem iti po cesti, ob kateri koli uri. Jaz mislim vsaj tako!“

„Zoper to nimamo nič,“ odvrne orožnik. „Ali nekatere stvari bi vendar rad vedel. Mohorju se je zgodil

zločin in okrog hiše so sledovi. Vas je nekdo srečal, da ste šli domov ob ti uri. Kaj je na tem?“

Andrej je pobledel in gledal zdaj mater, zdaj Mohorja in župana, sedaj zopet orožnika z odprtimi ustmi.

Mohorju se je čudno zdelo Andrejevo vedenje. Kaj, ko bi vendar? . . . Možu ni hotela ta misel v glavo.

„Odgovorite!“

„Bi, ali vpričo Mohorja ne morem.“

„Kako to?“ se je začudil ta.

Ko mu je orožnik pojasnil, kakega pomena je zanj, da govori, in ker ga je še mati prigovarjala, je s težkim srcem izpovedal, da je mislil klicati Ančko in kaj ga je pregnalo.

Župan in orožnik sta se spogledala, Mohor pa je vzkipel.

„Ančko, oho, našo Ančko? . . . Kako si se pa drznil, ti . . . Ne verjamite mu!“

„Kje pa je denar?“

„Denar, saj ga nisem vzel,“ je zavpil bolestno Andrej. Zdelo se mu je, da se mora svet zrušiti pod njim ob tej obdolžitvi.

Preiskali so hišo, vse, pa ničesar našli. Tam v drvarnici pa je orožnik potegnil iz kota neko stvar.

„Moja listnica!“ je vzkliknil Mohor. „Andrej, torej vendar, vendar . . .“

„Poznaš to reč?“ je vprašal orožnik.

„Še nisem nikoli videl,“ odgovori Andrej, tresoč se.

„Kako nedolžno!“ se je nasmehnil župan.

„Prisegam, da sem nedolžen.“

„Kako pa pride potem ta stvar sem?“ je vprašal orožnik.

Andrej ni vedel kaj bi odgovoril. Zatrjeval je, da on ni kradel, da ne ve, odkod in kako je zašla ta listnica v drvarnico.

Orožnik ga je v imenu postave pozval, da gre z njim.

Pretresen v dno duše, da so ga obdolžili tatvine, da ga bodo gnali kot tatu uklenjenega skozi vas, se je siromak sesedel na stol.

Mati pa je pokleknila pred Mohorja in orožnika in jokala in prosila, naj ji za božjo voljo ne jemljejo sina, ki je nedolžen. Obljubila je vse povrniti, samo sina naj ji puste.

Vendar zastonj! Smilila se jim je uboga žena, ali kaj, postavi se mora zadostiti.

Zvezanih rok je stopal Andrej, do zdaj tako ponosen fant, skozi vas.

Mohor in župan sta tolažila nesrečno mater, naj ne žaluje preveč, da se bo vse bolje izteklo, kakor se vidi. „Vsak človek se lahko pregreši enkrat in radi tega še ni noben hudodelec.“

„Pa on ni tat, on ni, nedolžen je!“ ihtéla je Vidovka.

Mohor, ki poprej ni vedel, kako bi sodil, je zdaj začel sumničiti, da je Andrej kriv. „Listnica, ta listnica ga je izdala,“ si je mislil.

„Če boš v sili, pa se obrni na nas,“ je rekel odhajaje Mohor. „Dokler se ti sin ne vrne, ali, kar Bog daj, dokler se ne izpriča njegova nedolžnost,“ tu je Mohor sam pri sebi dvomil, „ti pomoremo.“

Pa Vidovka je odločno odklonila vsako pomoč od ljudi, ki so, čeravno nehote, zakrivili grozno nesrečo. Trdno je bila prepričana, da je sin nedolžen in še nekdo je tako mislil — Mohorjeva Ančka.

Deklica je vedla, da je nanesel nesrečni slučaj tako, in da mu je listnico nekdo podvrgel.

Ko jo je oče ozmerjal, je sicer molčala. V srcu pa je sklenila, da ostane zvesta, in če treba do konca dni.

V svoji sobici je molila vsak večer, da bi se izkazala nedolžnost nedolžnega.

In koliko solz je poteklo iz njenih oči, vedo povedati le stene sobice, odkar so se za Andrejem zaprla vrata ječe.

Ker so govorili dokazi zoper Andreja, je bil Čmrlj oproščen strahu, da bi ga odvedli.

Globoko si je oddahnil in v srcu sklenil, da bo odslej pazil bolje na svoj jezik. Na Andreja pa se je ozrl s škodoželjnim pogledom.

VI.

Počasi, silno počasi so tekli Andreju dnevi v preiskovalnem zaporu. Vsaka minuta se mu je zdela daljša kakor ura, ura kakor dan, dan že cela večnost. V tesni celici, za zamreženim oknom je korakal gor in dol, ali pa sedel na stolcu in pobešal glavo. Pogostokrat so prilezle solze izpod trepalnic in padale na tla . . .

„Kakor tatu so me odgnali, kakor tatu," je zaječal.

Strašna je bila ta zavest. „Kaj porečejo ljudje, kaj poreče Ančka. Ali ona verjame? . . . In mati, uboga moja mati . . ."

Andrej je zajokal.

Skozi zamreženo okno je gledal po ulici. Milo se mu je storilo, ko je videl ljudi, ki so prosti, svobodni hiteli za svojimi posli, on pa, zdrav in močan, mora biti ujet kakor ptica v kletki.

Preiskovalni sodnik, ki je vodil preiskavo, je bil dober mož. Poznal je ljudi. Slutil je, da je Andrej vkljub obtežilnim, naravnost uničujočim dokazom znabiti le nedolžen. Pospraševal ga je, če ima kake sovražnike, kar je Andrej zanikal.

Andreju je pač hodil na misel Jernejčev Tine in ono srečanje, kjer ga je zbodel, zakaj da se ga ogiblje. Spomnil se je tudi sanj. Na sanje ni verjel, in da bi izrekel o Tinetu kako sumnjo, zato je bil predober.

Preiskava je bila končana. Drugih krivcev ni bilo mogoče zaslediti. Državni pravdnik je napisal tožbo, da je Vid Andrej kriv tatvine pri Mohorju.

Bil je lep dan.

V porotni dvorani v Mariboru, ki je že videla in slišala mnogo zločincev in obsodb, je sedelo dvanajst mož porotnikov. Poslušali so obravnavo, da bi potem vedeli soditi, ali je Andrej kriv, ali ne. Pri sosedni mizi je na nekoliko vzvišenem odru sedel predsednik sodišča z dvema drugima sodnikoma in vodil obravnavo. Zagovornik je imel svojo mizico nasproti porotnikom. Med njim in sodniki je sedel državni pravdnik.

Na dan obravnave so bili pozvani vsi, ki so kaj vedeli, v Maribor, da se zaslišijo kot priče. Tudi njegova mati in Ančka. Ko je zagledal Andrej svojo mater, ni se mogel vzdržati solzâ in tudi mati je jokala. Ančka pa si je na skrivaj brisala solze.

Andrej, ki je bil zaslišan prvi, je pripovedoval vse, kakor je bilo: kako je hotel klicati, pa ga je splašilo škripanje in stopinje. Pobegnil je, misleč, da je Mohor. Zatrjeval je, da je nedolžen.

Ko ga je vprašal sodnik, kako je prišla listnica v drvarnico, je rekel, da je to njemu samemu uganka. Gotovo mu jo je moral kdo podvreči. Ali kdo bi bil to, tega ni mogel povedati.

Čmrlj je izpovedal, kako je klical Andreja, ki je hitel mimo njega, a se ta ni niti hotel ustaviti, ne odgovoriti. Andrej je odgovoril, da se je bal, da bi se ne zvedelo, da hodi klicat Mohorjevega dekleta.

Mati ni vedela povedati ničesar, ker je Andrej spal na svislih. Jokala je revica in prosila, naj se je usmilijo in naj ne obsodijo sina, ker je nedolžen. Vsem se je smilila uboga žena.

Ko je bila vprašana Ančka, je zardela, potem pa zopet prebledela. Pred tolikimi ljudmi, domačimi in tujimi, naj zdaj razkrije tajnost srca. Kako jo bodo sodili, kaj si mislili od nje? Ali ni njena dekliška čast zdaj na tehtnici?

Pogledala je Andreja. Stal je bled in jo gledal. Srce jo je zabolelo.

„Naj mislijo, kar hočejo," je pomislila in povedala s krepkimi besedami, da jo je prišel Andrej večkrat klicat in da ona nikakor ne verjame, da bi bil Andrej vlomil.

Sodniki so se spogledali, porotniki nekaj pošepetali in med občinstvom se je čulo zadovoljno mrmranje. Zagovornik pa si je nekaj zapisal.

Sodnikom se je deklica dopadla. Vsaj ena duša je bila, ki je izpovedala zanj.

Po zaslišbi vseh prič je državni pravdnik utemeljeval svojo zatožbo. Za njim je govoril Andrejev zagovornik in skušal dokazati nedolžnost Andrejevo.

„Porotniki, preden izrečejo svojo obsodbo, naj dobro preudarijo vse okolnosti. Naj jim stopi pred oči poštenost zatoženca, naj se usmilijo uboge matere, kateri je edina podpora, in naj ne obsojajo po nedolžnem njega. Nekak zloben slučaj, skrit njegov sovražnik je izvršil tatvino in podtaknil listnico Andreju. Naj jim bo že to jasen dokaz, da je hčer Mohorja istotako prepričana o nedolžnosti obdolženca. Kajti, nobeno dekle se ne bo zavzemalo za hudodelca, čeprav bi ga kdaj prej ljubilo. Slišali smo, da se v onih krajih vrše tatvine in ker doslej niso mogli dognati, kdo je oni zlotvornik, so gospodarji primorani stražiti sami svoje imetje. Andrej pa, misleč klicati dekle, je čul stopinje, in ker je bil takorekoč prepričan, da je Mohor, je pobegnil. Mislim, da me gospodje porotniki umejo: Če bi se enemu ali drugemu izmed gospodov isto primerilo, ko bi menil klicati dekle, da ne bo čakal, da ga oče zaloti, ampak bo gledal, da se skrije ali pobegne. Zato naj gospodje porotniki dobro premislijo in preudarijo, preden koga obsodijo."

To in še več je govoril zagovornik, jasno in prepričevalno.

Končno je še vprašal sodni predsednik zatoženca, če ima še kaj povedati.

Solznih oči je pogledal Andrej na porotnike in sodnike. S tresočim glasom je zaprosil:

„Jaz nisem kradel, nedolžen sem! Imejte usmiljenje!“

Občinstvu v dvorani se je Andrej prikupil in želelo si je, da ga porotniki oprostijo. Ko so ti odšli v posvetovalno sobo, da se posvetujejo, je bilo v sodni dvorani tiho. Slišala bi se lahko igla, če bi padla na tla. Le pridušeni plač matere Vidovke je motil tihoto. Srca v prsih pa so bila nestrpno, napeto . . .

Porotniki se vrnejo na svoje sedeže. Kaj neki prinašajo . . .? Obsodbo ali prostost . . .?

In naznanil se je sklep:

„Vid Andrej je spoznan krivim tatvine z osmimi proti štirim glasovom.“

Presenečeni vzkliki, ropotanje in mrmranje je napolnilo dvorano. Mati in Ančka sta zajokali na glas.

Predsednik sodišča je pozval občinstvo, naj miruje, drugače da izprazniti dvorano. Nato je v imenu Njegovega Veličanstva razglasil, da je Andrej Vid obsojen z ozirom na lepo dosedanje vedenje in ker še ni bil kaznovan, po milostni sodbi na pet mesecev ječe. Pri tem zgnbi, kakor bo določilo vojaško sodišče, vojaško čast korporala in postane zopet navaden prostak.

Kakor okamenel je stal Andrej. Ničesar več ni slišal, ničesar videl. Vsa kri mu je zginila raz lic, ustnice so trepetale.

Ko ga je prijel orožnik, da ga odvede, se je zdrznil. Potegnil je z roko preko čela. Videvši jokajočo mater, se ni mogel vzdržati solz in je vzkliknil:

„Mati, mati, nedolžen sem, nedolžen!“

Mati ga je prijela za roko in ga tolažila, dasi je bila sama potrebna tolažbe.

„Zaupaj v Boga, Andrej! . . . Bog že ve, kaj dela in zakaj je prav tako! On bo izpričal tvojo nedolžnost!“

Andrej je bil strt. Kot tat je bil torej spoznan, hudodelec, grd zločinec?!

Ta misel ga je morila, da ni imel miru po dnevi; po noči pa mu je kratila spanje.

„Zaupaj na Boga,“ mu je rekla mati v slovo. „On ve, zakaj je tako prav!“

Pokleknil je k skromni postelji, zakril lice v odejo in molil, kakor še prej nikdar.

V molitvi je našel edino tolažbo, edino uteho.

In njegova mati!

Koliko je reva prejokala od onega časa. Nikamor ni upala pogledati, ko je šla v cerkev ali iz cerkve. Zdelo se ji je, da se ji vsi posmehujejo, da ji vsi privoščijo.

Našli so se pa tudi ljudje, dobrotljivi in milosrčni, katerih se žalibog najde povsod dovolj, da so ji hodili na dom pravit, kako se govori o njenem sinu.

Mohorjeva hčerka je bledela. Siroto je potlačila obsodba Andreja. Poleg tega jo je še oče zmerjal, da mu je naredila tako sramoto, ker se je zavzemala za tata. Starec je bil prepričan, da je Andrej kriv. „Če bi ne bil, bi ga ne obsodili,“ se je odrezal na kratko. Ančka je videla škodoželjne poglede tovarišic. Vedela je, da v njih tiči nevoščljivost, saj je bil Andrej najgorši fant. Ta nevoščljivost! Ves svet bi gorel, če bi se dala zapaliti.

Toda v srcu dekleta pa je še tlelo nekaj drugega in grizlo. Očitala si je namreč, da je ona kriva Andrejeve nesreče. Zakaj mu je dovolila, da jo je klical? Če bi ga pustila, kakor je ukazal oče, bi ne hodil pod okno, bi zdaj ne zdihoval v ječi, bi ne nosil sramote, da je tat. Bog ve, če se bo dal oprati ta madež in če se izkaže kdaj njegova nedolžnost. Očeta ni ubogala in zdaj trpi za to ona in trpi za to on, po njeni krivdi. — Greh, ali se kaznuješ vedno tako strogo, ali se kaznuje vsaki tako kruto? . . .

Pustila? . . . Kako, če ga pa ima rada. Ne, tega ni mogla. Bog je postavil zakrament sv. zakona in po

tem sta hrepenela oba. Hotela sta se združiti v sveto vez, kakor sta se združili že njuni srci.

„Bog tepe, kogar ljubi," je mislila. „Mogoče je ravno to pot do najine sreče, da se omehča očetovo srce. Če se dokaže, da je nedolžen, potem se oče pač ne bo protivil. Skušal bo popraviti, ker ga je sodil krivo. Saj je oče blag mož in dober."

Vglobila se je v te misli.

Za vsakim dežjem pride solnce, za vsako žalostjo veselje. Danes plakamo, jutri se pa že lahko radujemo. Tako se menja vedno, le obupati nikar! Pot do sreče ni široka, s cvetjem posuta pot. Pot do sreče se vije med trnjem in grmovjem.

Ančka je večkrat obiskala po večerih Andrejevo mater, kjer sta se pogovarjali o Andreju in se tolažili.

Vidovka je videla blago srce dekleta, in dasi je mrzila Mohorja, je bila vedno vesela, ko je prišla Ančka.

Ko je nekoč Andrej pisal materi in jo tolažil, naj ne žaluje preveč, da bo z božjo pomočjo vse prestano, je bila vsa srečna. Pisal je nadalje, da mu ni sile, da ga imajo radi.

Revež je trpel duševne muke, ki so se mu začrtale v obraz in mu krivile hrbet. Ali materi ni hotel tožiti, vedoč, da tudi ona trpi. Tolažil jo je in bodril.

H koncu pisma je bil še pozdrav na Ančko. Prosil je mater, naj mu odpiše, kako misli Ančka o njem, ali ga tudi obsoja ali ne?

Še tisti večer, ko je prišla Ančka kakor nalašč zopet k Vidovki, je pisala pismo, ki ga je narekovala mati, pismo, polno utehe in ljubezni . . .

Drugi dan je pa poštni voz med drugimi pismi vozil tudi pismo za Andreja v Radgono, da od tam poleti z vlakom v Maribor, v ozko celico, in mu prinese uteho, malo sicer, a za jetnika veliko. Z radostnim licem je bral nesrečni mladenič materino pismo. Tem bolj, ker je spoznal pisavo dekleta, pisavo Ančke, ki mu je napisala na koncu še srčne pozdrave.

VII.

„Hej, Ančka, čakaj no, ideva skupaj!“ je klical piskrovez Marko deklico, ki je šla po cesti.

Ančka se je ustavila.

„Odkod pa, iz trga, kaj?“ Ko je pa prišel Marko bližje in zazrl njen bledi obraz, se je začudil in rekel sočutno:

„Pa menda nisi bolna, kaj? . . . Bleda si, kakor, kako bi rekel . . . kakor stena vaše hiše.“

Ančka se je grenko nasmehnila.

„Povej, no, kaj je . . . Ali se je menda Andreju kaj pripetilo?“

Dekle ga je pogledalo in Marko je zazrl dve solzi na trepalnicah.

„Kriste elejson, povej, kaj je za božjo voljo?“

„Andrej je zaprt!“

Piskrovez je obstal, kakor bi ga vkopal. Torba mu je zdrsnila iz rame na tla, da je zamolklo zazvenčalo.

„Andrej zaprt?“ je vprašal pridušeno.

„Po nedolžnem zaprt!“ je zaihtelo dekle. „Obdolžili so ga tatvine!“

„Tatvine?“ je zopet vprašal Marko zamolklo in tiho.

In zdaj mu je Ančka razložila, kako se je zgodilo.

„Ti praviš, da je nedolžen?“ vpraša Marko, gledaje dekletu v obraz.

„Nedolžen, kakor jaz,“ je odvrnila odločno.

Tam od izhoda so se plazile temne megle, in ker jih je obsevalo solnce, so bile videti še bolj črne. Ravnokar se je vzpenjala lepa, krasna mavrica črez nebo, kakor krasna, čudodelna prikazen v grozni, črni temi.

Marko je prijel Ančko za roko. Tresel se je. Pokazal je na mavrico.

„Ančka! Poglej znamenje zaveze, ki ga je postavil Bog že ob času Noetovem. Poglej te krasne barve, ta lesk v onih črnih meglah! Ali ne čutiš, da v teh me-

glah, ki hranijo v sebi grozo, strah in obup, da se v teh meglah naenkrat pokaže ona krasna podoba, ki nam daje nado, oznanja veselje?“

Nato je nadaljeval smehljaje:

„Le pogledi, ali vidiš to rdečo barvo, ali vidiš? Kaj pomeni, ne veš, kaj? Mladina ne ve ničesar več. Vidiš, to pomeni, da bo letos mnogo vina. Le glej, kako je široka in žareča. Mnogo vina in dobrega vina pridelamo letos — za svatbo tvojo in Andrejevo. Le verjemi meni. Pa samo pili ne bomo, kruha tudi treba. Vidiš, to pa pravi ona modra barva, da bo tudi kruh. Ni tako široka, kakor ona rdeča, pa kaj, vinček je vinček, tega človek pije vedno rad, posebno pa na gostiji. Kruha pa ne moreš vedno jesti. Zato pa ne žaluj preveč, da še nazadnje ne zboliš!“

Ančki je ugajalo govorjenje Marka.

„Kaj pa, če bo to vino in ta kruh za moj pogreb?“

„Sveti božji križ,“ se je delal prestrašenega Marko, da se je dekle moralo nasmejati, „da se ne bojiš greha, ker tako govoriš. Za sedmino ne rabijo toliko vina.“ In Marko se je še enkrat ozrl po mavrici.

„Le glej, še zdaj vidiš, da bo za gostijo. Za sedmino hitreje zginejo barve . . . Lej ga, punčeka, kako me je splašil!“

Marko je krpal, kakor po navadi po vasi, ali bil je čemeren. Nekaterim, ki so mu pravili o Andreju in ga obsojali za tata, je povedal take, da so kar utihnili. Ko pa je delal pri Mohorju, se mu je starec pritožil, da mu hira hčer.

„Kaj pa ji manjka?“ se je delal Marko nevednega.

„I kaj, za onim se kuja, ki mi je šel s težko prisluženimi denarji,“ odvrne Mohor nevoljen.

„Kaj je res Andrej tat?“

Skomizgnil je z ramami.

„Zakaj so ga pa obsodili?“

„Marsikoga obsodijo, čeprav ni kriv, ako okoliščine govore zoper njega.“

„Naj se izpriča!“

„Oče Mohor,“ reče resno Marko, „jaz ti nekaj povem, potem pa sodi, kakor se ti zljubi. Jaz poznam Andreja, pa tudi ti ga poznaš. In ne moreš zanikati, da bi on ne bil poštenjak od nog do glave. Da je rad videl tvojo hčer, ali je bil to tako velik prestopek? Ali bi trpel pri tem ugled tvoje hiše, če bi mu dal hčer? Jaz mislim, da ne, ker on je bil fant, ki bi ta ugled bil le povzdignil. Da je njegova čast omadeževana, da trpi zdaj tam v onih mokrih ječah, si kriv edino le ti. Le pomisli in priznal bodeš, da je tako. Rečem pa ti še to, da ti hčer zvene, kakor jeseni cvetlica, ko jo zakrije sneg ali umori slana. Ali ti bo potem ljubše, da bodeš primoran ji posaditi križ na grob, mesto poročnega venca? In to se zgodi, če ne odpomoreš pravočasno. To ti pravim jaz, piskrovez, ki je obhodil nekaj krajev in videl nekaj ljudi.“

Mohor je strmel pred se.

„Slutim in čutim isto tudi jaz. Tudi zdravnik mi je rekel to. Ali kako naj pomagam?“

„Naj se vzameta!“

„S tatom?“ vpraša zateglo starec in ustnice mu strepetajo od jeze.

„In če se izkaže nedolžnost njegova?“

„Če se izkaže? . . .“ Mohor se zamisli.

Marko je videl njegov notranji boj, boj očetovske ljubezni s predsodki napuhnjenega kmeta.

„Potem . . . potem se pa naj vzameta v imenu božjem!“

Marko mu je stisnil roko.

„Vedel sem, da si mož, da si — oče!“

„To je v redu,“ je mrmral Marko sam s seboj in nategoval žice. „Ali kako dognati, da je nedolžen, to je glavna stvar in — najtežja.“ Posegel si je v lase in mislil in mislil. Ali kje bi začel, ni vedel.

„Samo slučaj, samo prst božji lahko pomaga!“

Domislil se je Jernejčevega Tineta.

„Če ni bil ta, potem ne vem, kdo bi bil. To je vragovo seme! Ali kdo mu dokaže? . . .“

In zopet je šel z desnico v lase.

Ljudi pa je potrdilo v veri v krivdo Andrejevo to, da so ponehale tatvine, odkar so ga zaprli. Še tisti, kateri so prej dvomili, so zdaj verovali.

Jernejčev Tine pa je kakor prej popival, nič delal, odšel in se zopet vrnil. Ali denarja je imel vedno.

Andrej pa je vzdihoval v ječi in štel dneve, štel tedne, ki so mu tekli počasi, silno počasi . . .

Pred letom dni še tako srečen, tako vesel, čislan od vseh . . . In zdaj zaprt kot zločinec, lopov. V teku enega samega leta se je toliko prevrglo, toliko prenaredilo. Vsi načrti, stavljeni in zidani tako skrbno, kako naglo so se razrušili in pokopali vso njegovo srečo med razvaline . . .

Tako je tekel že četrti mesec Andrejevega jetništva in listje je rumenelo.

Ko se je piskrovez Marko poslavljal, je stisnil roko Ančki in ji zašepetal:

„Upaj in moli! Oče mi je obljubil, če se izkaže nedolžnost Andrejeva, ne bo več branil. In ta se izkaže. Jaz upam. Pomisli na mavrico! — Ko se k létu vrnem, pa bodeta tako srečna in vesela, kakor sta zdaj nesrečna.“

Dekle se mu je zahvalilo in nov žarek upanja ji je prodrl v mračno dušo, ki se je zazibala v jasnih nadah.

Mavrica . . .

* * *

V sosedni vasi pri nekem posestniku je Marko prenočil. Zaril se je v prijetno dišeče seno nad hlevom in zaspal. Na hlev se je prišlo iz skednja po lestvici in odtod je bila odprtina v hlev, da so lahko pokladali živini.

Bilo je menda okrog polnoči, kar ga nenadoma vzbudi nekak šum. Posluša . . . Zdelo se mu je, da

gre nekdo počasi kraj strehe, kot bi ril. Marko ni bil eden izmed onih, ki bi se splašili ali pa zagnali kak hrup. Ostal je miren, le roka je segla na tihem po torbi. Vzel je iz nje vrv, ki jo je nosil s seboj.

„Oho, tu bi menda vrag rad preštel, koliko živine redi gospodar. Jako lepo, da ga noče buditi. Nú, bom mesto gospodarja jaz pokazal, saj bo to menda vse eno," je momljal Marko.

Šum se je slišal bližje in bližje. Zdaj je utihnil in zopet je zašumelo.

„Pomorem ti," se je zveselil Marko. „Naredim ti veselje, da boš pomnil."

Naredil je na vrvici zanko in čakal.

„Ej, Marko, včasih vežeš lonce in sklede, zdaj boš pa pokazal, da umeš še kaj drugega tudi."

Zdaj je prišel človek — Marko je opazil toliko v temi, da je človek — prav do odprtine. Sklonil se je in poslušal, če je v hlevu vse mirno. Pa drugega ni bilo slišati, kakor težko sopenje živine.

Pozni obiskovalec hleva je vstal, da bi zlezel skozi odprtino v hlev. Ali v tem hipu mu prileti okrog vratu zanka in se mu zadrgne.

Marko je vlekel za vrv in jel klicati:

„Hej, ljudje, vstanite! Ujel sem sovo, veliko sovo!"

Človeku pa je vrv zapirala sapo in poskušal jo je sneti. Marko ga je pograbil in ga potlačil na tla.

„Le mir, prijatelj, da se ne zbudijo krave!"

Na hrup in klicanje je prišel gospodar. Vsa družina se je prebudila.

„Kaj je?"

„Nič posebnega. Obisk ste dobili, ampak revež je menda pozabil, da imajo hlevi tudi vrata, kakor hiše."

S pomočjo gospodarjevo so tatu zvezali in ga odpeljali v hišo.

Tu ga je Marko spoznal.

„Oho, prijatelj, ti si? . . . Jernejčev Tine! No, bodi mi zdrav, dolgo si hodil po vodo. Zdaj si pa le

enkrat ubil vrč. Koga pa si mislil obiskati, mene ali gospodarja, ali krave? . . . Daj, reci!“

Tine pa je gledal divje in škrtal z zobmi.

„Kaj škrtaš? Hrani zobe, da boš imel s čim škrtati, ko te posadijo tja, kakor se bere v svetem pismu!“

„Pusti me, vrag!“ je zbesnel nad Markom, ki se mu je rogal.

„E, kaj, saj te ne cukam! Ali te še gledati ne smem? In vprašati, kaj ti boljše diši, teletina ali govedina? Oboje imajo tu, pa če bi poželel tudi kaj okroglega, vse se najde . . . Če ti pa dadó, to pa je njihova stvar, ne moja!“

Na spanje ni več mislil nikdo. Obvestili so žandarmerijo. Orožnik je Tineta zvezal, dasi se je branil in klel, ter ga odvedel.

„Fant, pameten bodi in ne uganjaj neumnosti, ker veš, da si v mojih rokah,“ je opomnil orožnik.

Svitalo se je že in ljudje so vstajali. Zvedavo so se ozirali za njima, ko sta stopala, Tine naprej, orožnik pa za njim po beli cesti proti Radgoni.

Tam od Očeslavec se vleče cesta, kakor bi je ne hotelo biti konca. Na desno je gozd, dvigajoč se na kvišku, na levo pa ozka dolina in nato bregovi z vinsko trto in viničarijami. V dolinici pa so njive in travniki.

Tine je korakal povzdignjene glave, kakor bi si bil svest svoje nedolžnosti. Ali v njegovi glavi so se delali načrti za beg. Postrani se je oziral na žandarja in mislil, na katero stran bi bilo boljše. Gozd se mu je zdel zato varnejši, ker tam žandar ne bo mogel tako streljati, kakor če pobegne na ravnino. Orožnik pa je poznal take tičke in bil jako oprezen.

Hipoma poskoči Tine in plane kakor splašen zajec na desno v gozd.

Žandar je bil takoj za njim. Krepki begun je že bil pretrgal spone in se lovil za debla, zaganjaje se

naprej. Ako bi ležal gozd na ravnini, bi mu gotovo ušel. Tako pa je ležal v bregu in žandar videč, da ne more tako naglo za njim, pomeri. Ker se Tine ni zmenil za klice: stoj! je žandar sprožil.

Tine je grozno zakričal, se lovil z rokami in padel. Krogla mu je šla skozi prsi.

Na bližnji njivi so pipali repo. Na mig žandarjev so prihiteli in nezavestnega odnesli v najbližnjo hišo. Tu so ga položili na klop ob peči. Drugi je hitel po duhovnika, ker videl je vsak, da so mu štete ure. Žandar ga je za silo obvezal in si prizadeval, ga spraviti za silo k zavesti. Posrečilo se mu je.

Tine je odprl oči in skremžil obraz. Roko je nesel na prsi, kjer ga je skelelo. Kri je silila skozi obvezo. — —

Ob glasu zvončka se je streslo telo ranjenca. Oči so se mu ustavile na goreči sveči in nad razpelom. Dve solzi sta mu zalesketali v očesu. Morda sta bili to prvi solzi, ki sta se prikazali v njegovih očeh. Bili sta solzi kesanja. Spoznal je, da se bliža konec in vse njegovo življenje mu je stopilo pred oči.

Dolgo se je mudil duhovnik pri ranjencu. Ko je bila spoved končana, je bilo obličje Tinetovo mirno. Spovedal se je skesan . . . Celo žandarju se je storilo milo, ko je duhovnik pokazal hostijo in rekel:

„Glejte, Jagnje božje . . .“

In tedaj sta zablesketali dve drugi solzi v očeh ranjenca.

Kako mehek je človek, črv pred Bogom, v njegovih rokah. Zastarel grešnik, o katerem bi lahko obupal, da umrje spokorjen . . . Ali v njegovih rokah, na njegov migljaj je otrok božji. Resnično, Bog noče smrti grešnika, ampak, da se spokori in živi . . .

Po končanih molitvah je prijel Tine roko orožnika in jo poljubil.

„Hvala,“ je šepnil; „vam se imam zahvaliti, da mi bo Bog milostljiv, da mi je odpustil. Bog ve, kaj

bi bilo iz mene, ako bi ušel. Recite ljudem in sodniji, da je Vidov Andrej nedolžen, da sem bil jaz tisti, ki je vzel denarje. Podvrgel sem mu listnico iz maščevanja, ker se me je izogibal in me je nekdaj pri vojakih prehudo prijemal. Sicer sem si bil sam kriv, ali mislil sem v svoji hudobnosti, da mora biti tako, kakor hočem jaz. Naj mi odpusti! Denarja ne morem vrniti vsega Mohorju, ali moja mati, ki je vsega kriva, naj poplača! Ona ima denar."

Moral je prenehati.

Vsi okoli stoječi so imeli solzne oči in orožnik si jih je brisal pogosto. Tako spokorjenega zločinca še ni videl.

Nato je Tine zopet govoril, tiho, s pretrganimi stavki. Povedal je, da so vse tatvine, ki so se zgodile, njegovo delo in naj mu ljudje odpuste.

Žandar je zapisal izpoved umirajočega.

Duhovnik pa je rekel z resnim in slovesnim glasom:

„Resnično, resnično vam povem, pravi Kristus Gospod, da bo v nebesih večje veselje nad enim grešnikom, ki se spokori in živi, kakor pa nad devetindevetdesetimi pravičnimi, ki ne potrebujejo pokore."

Res, čudni so naklepi Gospodovi in kdo bi ostal hladen, ko bi videl in poznal človeka, valjajočega se v blatu hudobij, zlobnega in nevarnega, kako se v očigled smrti pokesa svojih dejanj.

Kdor se jih resnično pokesa!

In Tine se jih je resnično. To so bili prepričani ljudje, ki so stali okrog njega in neko sveto čustvo jih je navdajalo.

Bog je! Živi še on, pravičen in resničen, ki dobro plačuje in hudo kaznuje. In on ne pozabi niti najmanjšega črva, kako bi potem pozabil človeka, ki je ustvarjen po njegovi podobi. Še ob dvanajsti uri ga vzame v svoj vinograd in mu plača kot da bi delal ves dan.

Za nekaj ur potem je izdihnil ranjenec svojo spokorjeno dušo.

VIII.

Na železniški postaji v Radgoni je stal voz. Vprežena sta bila vanj dva lepa konjiča, polnokrvne muropoljske pasme, bijoč nestrpno s kopiti ob tla. V vozu je sedel postaren, a še trden mož, lastnik konj, in mlada ženska, dekle, njegova hčer. Mož je sedel in mislil, ženska pa je gledala venomer tja, odkoder bi imel priti vlak. Njeno lice je bilo bledo, skoraj prozorno. Oči so se svetile, in tako sedeča je bila lepa, jako lepa. Zdajpazdaj se ji je pojavila na licu mala, komaj vidna rdečica, kakor bi nekaj nevidnega rahlo dihnilo na nje.

Bila sta to oče Mohor in njegova hčer Ančka. Z vlakom bi imel priti Andrej, po katerega se je odpeljala mati. Pa še nekdo drugi je hodil okrog voza in po postaji, mož majhne postave, s črno brado in dobrohotnimi, vedno se smehljajočimi rjavimi očmi — piskrovez Marko. Ni si mogel kaj, da bi se ne peljal tudi z Mohorjem in Ančko po Andreja.

Prvi je bil, ki je raznesel vest o nedolžnosti Andrejevi. Prvi hip mu niso verjeli. Ali hitro se je dognalo. Jernejčevko so zaprli, ji pobrali vse. Priznala je, kar je povedal sin Tine na smrtni postelji. Strašno je preklinjala orožnika in vse, pa nič ji ni pomagalo, morala je iti, zvezana, kakor pred nekaterimi meseci Andrej.

To je bilo govorjenja, pomilovanja. One, ki so Andreja obsojevali, je bilo sram in hiteli so zdaj popraviti.

Najbolj se je razveselil Mohor. Dobil je denarje nazaj, kar je manjkalo, pa je dostavilo posestvice, katero so prodali. In zdelo se mu je, da je Ančka tudi nekoliko gibčnejša. Parkrat je poskočil v kuhinjo, potresel mater Mohorko za rame in ji zatrobil v uho:

„Ti, si čula, Andrej je nedolžen.“

In nasmejal se je prav iz srca, da se je jela Mohorka jeziti, seveda iz veselja:

„Glej no, da ne boš zblaznel!“

Ančka pa je zardela, planila v svojo sobico, ki je bila čula toliko vzdihov, toliko molitev, videla toliko solzâ.

Tu je padla na kolena, se naslonila na posteljo in ihtela, dolgo ihtela. V prsih so se ji menjavala čustva, žalost z veseljem, bridkost z radostjo. A prekipevalo je veselje ter je pregnalo vso žalost. Nedolžnim je spoznan, konec je trpljenja, mavrica se je razpela po vsem srcu in njene bajnolične boje so se blestele. In te barve so žarele, se spreminjale v svetlo solnce sreče, podile temne oblake in končno zatrepetale na jasni gladini radostnega srca.

Iz dekliških prs pa je zdajci vzkipela hvaležna molitev pred prestol nebeškega Očeta. Smehljaje se je Vsevečni nagnil na kraljevem prestolu in angeli so poslušali hvalospev.

Bog, ti si neskončno dober! — — —

Vidovka pa se je odpravila v Maribor. Ni je držalo doma. Bila je kakor v neki radostni omotici. „Po sina, po sina,“ so ji šepetale ustnice, in oči, plavajoče v solzah, so se ji smejale. Dokazana je njegova nedolžnost, pozabljeno vse trpljenje, vse solze. Vrnjena je čast njene hiše, njene rodbine. Njen sin se vrne čist in ponosen, kakor se vrača zlato iz ognja.

Ko je Mohor vprašal hčer, če se hoče peljati z njim po Andreja, se je deklica oklenila očeta in skrila obraz na njegovih prsih, šepetaje:

„Oče, kako ste dobri, kako ste dobri!“

Mohorju so se posvetile oči in na trepalnicah sta viseli solzi. Poljubil je hčerko na čelo, potegnil z roko po očeh in dejal veselo:

„Hvala Bogu, vse bo dobro!“

In Marko, ta se je smejal celo pot in uganjal šale. Pravil ji je, kako je ulovil na zanko pravega

tatu, in da je dotično vrvico shranil kot drago svetinjo. Dati da jo hoče Andreju, da si bo pripel za njo Anko, ker ga ima tako rada, da je hotela zboleti, mesto ga čakati zdrava in vesela.

Dekle se je smejalo med solzami in Marko je včasih posegel z desnico na levo stran.

„Ti, nikar se mi tako srčkano ne smej! Čeprav sem že star, ampak tu notri se mi dviga nekaj . . . Ej, pa te odnesem Andreju . . . Mar ne?“ Pogledal jo je strogo in si zavihal brki.

„Da se vam zljubi teh burk.“

„Kaj, kaj? . . .“ Pa pri tem mu je ušel smeh. „Ej, veš, ti punček, na pomlad nosijo mladi, jeseni pa stari.“

Tako so se pripeljali v Radgono, da niti vedeli niso kdaj.

Zaslišal se je vlak. Tam od daleč je prisopel na lahnih parovih perotih. Konja sta dvignila glave, zmigala z ušesi. Mohor je stopil z voza in stopil h konjem. Ančka je zdrhtela.

Sliši se že šum in ropot.

In iz majhnega gozda se je prikazala lokomotiva in dim . . . Ali je vse le dim . . .? Ne, v tistem dimu so se pojavili vozovi, ki so drveli naprej, naprej, vozeč s seboj Andreja in njegovo mater. Dim pa se je gubil vedno bolj in bolj . . .

Vlak se je ustavil. Sičaje je uhajal par in med tem sičanjem so se odpirala vrata kupejev. Potniki so stopali iz vozov.

Iz zadnjega voza je stopil Andrej. Bled je bil, a njegove oči so se svetile v nekem veselju, hoja mu je bila krepka, ponosna. Prišel je iz ognjene peči trpljenja, kakor prihaja zlato, da ga pošljejo med ljudi kot denar.

Oče Mohor mu je stisnil krepko roko in se mu nasmehnil. Kmet ne govori mnogo, posebno ne ob ginljivih trenotkih. Pokazal je na Ančko. Sedela je v

vozu. Ni si upala stopiti iz vóza, čutila se je preslabo, preveč razburjeno, da bi mu hitela naproti.

Andrej je stopil k nji, ji zrl v lice, dolgo . . . brez besed. Nem pozdrav, nem govor so govorile oči, govorile več, govorile lepše, krasnejše, kakor bi zamogel jezik.

Posedli so v voz in iskra konja sta dirjala naprej v rodno domačo vas, vozeča s seboj ljudi novemu veselju in sreči naproti . . .

Ko se je sporočilo Andreju, da je nedolžen, da se je našel pravi krivec, ni mogel spregovoriti besede. Le strmel je v daljavo. In kakor Ančka doma, je i on padel na kolena in prva zahvala je šla Najvišjemu.

Ni lepšega, ni ginljivejšega, kakor če človek pokleka tudi v sreči pred svojega Boga, spominjaje se, da nosi on v rokah usodo vseh stvari. V nesreči poklekne marsikdo, v nesreči pripoznava vsak, da je Bog, ko se še v sreči niti ne zmeni zanj. A zdrave, krepke duše se Boga spominjajo tudi v sreči.

In taka duša je bil tudi Andrej. Dasi se mu je telo šibilo, njegov duh je bil, ki ga je bodril, ki ga je dvigal, da je upal.

In ni upal zastonj.

„Bog tepe, kogar ljubi," pravi pregovor, „in za prestano trpljenje ga nagradi stotero." Zato pa je tudi resničen pregovor, da „kar Bog stori, vse prav stori!" —

Krepka narava Andrejeva je hitro zbrisala sledove trpljenja. Novo življenje se je začelo pri Vidovih, novo pri Mohorjevih. Andrej je delal, da nadomesti, kolikor je zamudil. Ančki pa so zopet jela rdeti lica in vesel smeh, glasno petje, ki je molčalo toliko časa na Mohorjevem domu, se je zopet glasilo.

O pustu pa je bila vsa vas v praznični obleki. Pri Mohorjevih so igrali godci, pokali možnarji in zveneli kozarci.

Andrej in Ančka sta se poročila.

Mohor je privolil drage volje, da popravi, kar je zakrivil na Andreju.

Ko mu je Aleš v nedeljo po prvem oklicu dejal:

„No, ti si pa postal nakrat mojih misli o takih zakonih," se je Mohor nasmejal in rekel:

„Tvoj zet, pa moj zet, to so izjeme!"

Na gostiji pa je piskrovez Marko med splošnim veseljem pocukal Andreja za rokav:

„Izvrsten dečko si. Lepo hruško si vendar-le stresel, čeprav je visela visoko in še celo na Mohorjevini."

„Brez take preklje, kakor ste vi, bi najbrže nič ne opravil."

Marko si je zavihal brke, nameżikal Ančki, ki se ni mogla nasmejati hudomušnemu Marku, ali čemu drugemu, ne vem. Le to je vedela, da se smeje, da se mora smejati, da je vesela, srečna . . .

Zdajci se dvigne župnik, blag in častitljiv mož. Rad se je odzval povabilu mladoporočencev. Ko je vse potihnilo, je začel:

„Predragi moji! Čudni so naklepi, čudna pota Gospodova. Pred letom, kdo bi si mislil, da bi se omehčal oče Mohor in dal hčer Andreju. Prepovedal je razmerje med njima. In danes lahko povem, ker vem, da mi ne bodete zamerili, ju je Bog malo pokaznoval za to, ker nista ubogala in se držala te prepovedi. Za to kazen pa ju je hotel Bog odškodovati in glejte: iz solzâ, prelitih in prejokanih iz tega trpljenja, so vzklile cvetlice in rože, ki se bleste danes na glavi naše neveste, na prsih našega ženina. Resničen je pregovor, da dež za solncem mora biti, za veseljem žalost priti in obratno. Zakaj, če bi sijalo samo solnce, pokala bi zemlja in vse bi moralo vzeti konec. Če bi bilo na svetu samo veselje, bi se prevzeli ljudje in značaj in poštenost bi poginila, kakor cvetlica, če se ji ne priliva. Tako pa rosi Bog dežja na zemljo, nam pošilja nezgode, da nas čisti, ali on

skrbi, da, kakor zraste iz dežja sveže življenje, tako iz žalosti klije novo veselje, lepše, krasnejše . . . In če bi božja previdnost ne ravnala tako, verjemite mi, da bi mi danes ne sedeli zdaj za temi mizami, ne napivali mladoporočencema, katera naj Bog dolga leta čuva in jima deli svoj blagoslov.“

Zazvenele so čaše in godci so igrali. Vse je napivalo nevesti in ženinu in Ančka je cvetočih lic, kakor jabolčni cvet, z vencem na glavi trkala in se smehljala. — — —

Naši ljudje.

Slika iz vipavske doline. Napisal I. Česnik.

I.

Žagar France se je vrnil iz Amerike. Razveselila se je stara mati, razveselil se je brat.

„Hvala Bogu, vendar si prišel. Precej v nedeljo dam za dve sveti maši. Vedela sem, da moraš priti vsak čas. Že tri noči sem sanjala o tebi.“

„Kako je, mati? Ali ste zdravi, in Tone, kako je tebi?“

„Zdrava sem, pa trudna od dela in skrbi. Da si le prišel! Deset let te ni bilo, deset let in oče je umrl med tem.“

Spustila se je v jok; sina sta jo tolažila in spravila kmalu v veselje in dobro voljo. France je pripovedoval o svojih potih, o delu in gospodarstvu v Ameriki, o zaslužku in draginji. Bil je že pri petdesetih letih, suh in dolg. Po obrazu je bil črn in kozav, redki brki so mu štrleli črez zgornjo ustnico, oči so pa bile velike in so gledale ljubeznivo v svet.

„Ali ste dobili denar?“

„Vsega smo dobili in poplačali dolgove. Kmetija je na čistem in v hranilnico sem vložila štiri tisoč kron. Zdaj pojde z božjo pomočjo. Veliko si zaslužil

v Ameriki, veliko, šestnajst tisoč kron. Ali utrudil si se in zdelan si, suh kot polenovka.“

„Tako hudega ni, mati. Doma se zopet popravim.“

„Mirno življenje boš imel in kmalu moraš pogledati za nevesto. Stara sem in rada bi si odpočila. Rečem ti: glej na srce, lepoto in denar. K naši hiši mora priti bogata. Opomogli smo si in lahko gledamo na denar. Tvoj rajnki oče, Bog mu daj dobro — tudi ni maral za vsako. Denar, lepoto in srce je iskal in vzel mene.“

Tako je mati dolgo govorila in svetovala in sin jo je verno poslušal in si zapomnil vsako njeno besedo.

Pomlad je bila tedaj v deželi. Svoj cvetni pajčolan je razpela črez dolino in hribe. Blesteli so v njem zeleni grički z belimi cerkvicami, blesteli vinogradi s šumečim trtnim perjem, blestele njive z valujočo koruzo, travniki in senožeti s svežo, rosno travo, blestele gore z opranimi skalami in nizkim sočnim drevjem, blesteli gozdovi s stoletnimi bukvami, vitkimi smrekami in šibkimi jelkami. Zapela je v lozi kukavica in črez vso božjo naravo je lesketalo nebeško solnce z zlatim sojem. Poljubljalo je z ognjem in čarom okrašeno nevesto, zemljo, in naznanjalo velikost ljubezni, poguma in vztrajnosti.

Amerikanec Žagar se je napotil po vasi obiskat stare znance. Povsod so ga sprejemali z veseljem, mu stiskali desnico in ga izpraševali o Ameriki in življenju v mrzli tujini. Tudi h krčmarju Slivarju se je napotil, da ga pozdravi kot največjega veljaka v vasi. Na pragu je stala Francka, krčmarjeva hči; solnčni prameni so obsevali njeno vitko postavo, droben obrazek in črne lase na glavi. Začudil se je Žagar in srce mu je vstrepetalo.

„Dober dan, Francka! Kako si vzrastla, odkar me ni bilo doma. Deset let si bila stara, ko sem šel. Ali me še poznaš?“

„Kako bi vas ne poznala?“

Podala mu je roko in se nasmejala, da je bilo videti lepe bele zobe. Žagarja je spreletelo veselo čustvo in v hipu se je spomnil materinih besedi: „Denar, lepota in srce!“ Denarja bo imela, lepa je tudi kot razcvetel nagelj, ljubezen si bo pa treba pridobiti. A spomnil se je, da je grd človek in da je od nekdaj pri dekletih nesrečen. Zato mu je postalo za trenotek težko. Poguma pa ni izgubil. Pridobil ga je v svetu, poguma in vztrajnosti. Zato je govoril veselo in zadovoljno in nagovarjal Francko, naj ga tika. A ni hotela.

Iz gostilniške sobe se je čulo pijano pridušanje.

„Dekle, še pol litra! Ali slišiš? Žejen sem kot zemlja, če ne pade celo poletje kaplje dežja.“

„Precej, precej!“ je odgovorila Francka, stekla v sobo, vzela prazno steklenico in hitela v klet.

„Boljšega prinesi, primojduši!“

Žagar je stopil v gostilno; za dolgo javorjevo mizo je sedel pijanček Cizara. Bil je rdeč in rejen, širok in močan mož pri petdesetih letih. Po obrazu in po glavi je imel polno brazgotin od tepežev. Bil je vdovec in brez otrok. Pred kratkim mu je umrla mati in zapustila kočo, staro in napol podrto. Vendar so ponujali tisoč kron zanjo takoj po pogrebu. Pomišljal se je nekaj časa, pa ga je premotila sladka misel na vinsko kapljico, lepe denarce in prijetne ure v gostilni. Prodal je kočo še tisti dan in pil do ranega jutra. Črez teden je kupil harmoniko od godca Fatuznika, ki je postal betežen in nadušljiv in je jel misliti na smrt.

„Dober dan, Cizara! Bog vas živi!“ je pozdravil Žagar.

„Bog daj! Ali si ti? Mislil sem, da so te Indijanci snedli. Škoda bi ne bilo, kakor ni bilo tvojega starega, da je tako zgodaj umrl. Nikoli nisva bila prijatelja. Ko sva vasovala, sva se nekoč stepla. Prišli so fantje in so pomagali tvojemu staremu. Od takrat sem bil jezen, ker mi je prevzel dekle.“

Cizara je bil že vinjen. Vino je curljalo na več krajih na tla. A pijanček se ni brigal za to. S komolci se je naslanjal na mizo in si podpiral glavo z dlanmi. Harmonika je ležala v kotu na klopi.

„Ne govorite preveč, Cizara! Če bi ne bili pijani, vas zgrabim za usta.“

„Pojdi, pojdi, saj te ni nič in poguma tudi nimaš.“

Žagar se ni hotel prerekati s pijancem, zato je odšel iz sobe.

„Le pojdi, le! Vem, da nisi vreden ščepca moke.“

Spomnil se je harmonike, jo vzel med kolena in zaigral veselo polko.

„Še znam, še znam. Dvajset let že nisem igral in še gre. Juhu!“

Francka je prinesla vino in natočila kozarec. Tedaj jo je prijel Cizara za roko.

„Pustite me, pustite.“

„Pojdi malo plesat, Francka! Kako je prijetno na svetu!“

Vstal je, da bi jo prijel še za drugo roko. Pristopil je isti hip Amerikanec in ga stisnil za pest, da mu je roka omahnila, noge so se mu zapletle, telebnil je na klop.

„Hudič, to ti še plačam!“

„Starec, pamet imejte!“

Ni še dobro izgovoril teh besedi, ko je stopil v gostilno Slivar. Bil je dolg, močan človek, neupogljive volje in sile. Pod nosom so mu rastle mogočne brke, nad velikimi, izrazitimi očmi so se čeperile košate obrvi, široka glava je bila prepletena z sivimi lasmi.

„Cizara, ali spet uganjaš sitnosti? Če ti ni tu prav, te vržem na cesto.“

Cizara je utihnil in se stisnil v kot. Slivarja se je bal kot vraga. Trdil je tudi, da je v zvezi s hudičem, ker ima toliko denarja. A to je govoril le skrivaj, da ga ni čul vsak nebodigatreba.

Žagar je pozdravil krčmarja. „Dober dan, stric! Prišel sem vas malo obiskat.“

Podala sta si desnici.

„Prav, to je lepo. Tvojega očeta sem imel rad, zmlada sva bila najboljša prijatelja. — Sediva malo, da se kaj pogovoriva.“

Sedla sta, Francka je prinesla sveže šunke in vina, in pogovarjala sta se o gospodarstvu. Cizara se je naslonil na mizo in začel smrčati, kot bi dremal. Žagar in Slivar se nista zmenila zanj; pogovor je postajal vedno prisrčnejši. Krčmar je hotel zvedeti, koliko je Amerikanec prislužil. Ta mu je z veseljem pripovedoval o svoji sreči, o svojih izkušnjah in dogodkih. Gledal je na Francko, ki se je pridno vrtela v kuhinji, in srce mu je postajalo pogumno.

„Hitro in odločno! Tako pride človek najprej do cilja,“ si je mislil in začel tožiti, da je mati stara in da potrebuje gospodinje.

Slivar je takoj razumel, kam meri Amerikanec. Nagubančilo se mu je visoko čelo in začel je računati. Račun je bil ugoden za Žagarja.

„Rad ti jo dam. Kmetijo imaš dobro, par senožeti še nakupiš, da boš redil več živine. Smukal se je okrog nje tam jeseni Gregorinov Janez. A kaj hoče reva, ko ima vse zadolženo. Beraču je ne dam. Vprašal me je, a nisem rekel ne da, ne ne.“

„Kaj pa Francka, ali ga ima rada?“

„Zato se ne brigaj! Dekleta poučim jaz, koga bo jemala in imela rada. Zato bodi brez skrbi!“

Tako je prodajal oče svojo lepo, mlado in razcvelo rožo. A Francka ni tega slutila, zato jo je tem huje zadela novica iz očetovih ust.

„Oče, prosim vas: ne silite me v nesrečen zakon. Saj veste dobro, da ljubim edino Janeza. Ne morem drugače. Življenje mi je rešil, ko sem bila majhna in tega mu nisem pozabila nikoli in mu ne pozabim.“

„Življenje, življenje! Ravno življenje bo križev pot pri Gregorinu. Vse je zadolženo. Žagar je bogat, vzameš ga in amen. Vsem sem pripravil dober kot. Pet vas je bilo, in vsi so me ubogali. Pavle in ti sta še doma. Fant me uboga, ti me boš tudi. Tvoj oče sem, gospodar, in ukažem.“

„Oče, saj ste rekli Janezu jeseni, da me daste spomladi, če bo prav gospodaril.“

„Rekel, rekel! Beseda ni konj. Premislil sem si. Žagarja vzameš in mir besedi.“

Obrnil je hrbet in izginil iz hiše. Francka je pa jokala in ihtela dolgo. Utolažiti je ni mogel niti Pavel, ki je pripeljal opoldne s hlapcem iz gozda hlode in jo je imel zelo rad. Videl je njene solze in bilo mu je hudo, ker je ljubil sestro in Janeza. Videl je njene solze tudi Cizara ter je zaklel na glas.

II.

Na Slivarjevem vrtu so se čuli lahni koraki. Že davno je odbila ura polnoč v zvoniku vaške cerkve. Vse je bilo tiho, le veje so zašumele zdaj in zdaj in božajoč veter je pihljal črez polje, dotikal se zelenih brajd in cvetočega drevja in bimčkal valove globoke reke, ki je tekla ob vznožju gričkov. Dolge sence so bile po gredicah, sence hrušk in jablan, po sredi je rastel in cvetel krompir, ob straneh so dehtele rože, ki jih je skrbno gojila Franckina roka.

Pod oknom koncem hiše je stal Gregorinov Janez, postaven in krepak fant; zavihani brki, širok klobuk z velikim krivcem za trakom, črne, žive oči in zdrava lica so dajala lepemu stasu odločen značaj. Z lestvo v roki je stal in gledal na okno. Trenotek je pomišljal, nato jo je pristavil in plezal varno kvišku. Trikrat je potrkal; drobna glava se je obrnila na postelji, težki vzdihi so se čuli, mirne stopinje. Okno se je odprlo in dekle je zaihtelo.

„Ne zameri, Francka, da sem prišel. Ni moja navada laziti po noči okrog, saj veš. A gnalo me je sem. Zvedeti sem hotel resnico iz tvojih ust. Cizara mi je pravil s pijanostjo in nasmehom ter se je grozil Žagarju. Povej dekle, ali je res?“

„Janez, meni je tako hudo. Ves dan sem jokala, očeta sem prosila, naj se me usmili, sicer znorim. Oh, moj Bog!“

Položila mu je glavo na ramo in se zjokala.

„Ne jokaj, Francka, da naju ne čujejo. Bodi pogumno dekle! Ali me imaš še vedno rada?“

„Zakaj vprašaš, Janez? Vsak večer molim, da Bog blagoslovi najino ljubezen. Ah, toliko sem ti dolžna! Življenje si mi rešil iz valov, ko sem bila še majhna, in od takrat je vstalo v srcu prijateljstvo, ki je naraščalo z leti.“

„In zdaj naj bi vse minilo, vse: sanje, veselje in ljubezen, in to radi par tisočakov, radi tega Amerikanca! Slast me je prijela zvečer, da bi šel na njegov dom in ga stepel kot fantalina. In tvoj oče je baba, figamož. Obljubil mi je tvojo roko za pomlad, če dobro gospodarim. Ali ne gospogarim dobro? Prodal sem voli, kupil dva iskra vranca in začel kupčijo s teleti, maslom in jajci, nakupil sem krave, zboljšal živinorejo. Trudim se od zore do mraka, da spravim dolg s premoženja. Ta prokleti dolg! Oče ga je napravil in sin mora trpeti. A močne so moje prsi in žilave moje roke. Naj se zaroti vse proti meni, ne popustim za las. Zdi se mi, da bi trl s svojimi pestmi podkve. Jezen sem in povem jih tvojemu očetu, gorke mu povem, da bo pomnil. Poznam ga, da ne odneha od Žagarja in bo tiščal vanj, ker je bogat. Zatrjujem ti, dekle, znova svojo ljubezen. A le Bog nebeški ve, če boš kdaj moja žena. Izgubil sem upanje.“

„Moj oče je tako strog in bojim se ga. Žagarja pa ne maram in ne maram. Raje grem od hiše.“

Tako sta se pogovarjala dolgo. Na vzhodu se je začelo že svitati, ko je vzel Janez slovo in poljubil Francko na čelo. V grmovju za vasjo je pel slavec svojo jutranjico, ko je stopal fant proti domu in mislil nevesele misli.

* * *

Vsa vas je govorila o Žagarjevi sreči v Ameriki, o Slivarju in Francki. Nekateri so pritrjevali bogatemu krčmarju, ki noče dati svoje hčere na zadolženo posestvo, drugi so grajali njegovo lakomnost in se zavzemali za nežno ljubezen Gregorinovega Janeza in njegovega dekleta. In to je bil posebno mladi svet. V nežnih prsih je vse čisto in deviško, čelo in lice jasno, oko zre z zaupanjem v svet.

Janez je molčal in ni govoril besedice z nikomur o Slivarju in Žagarju. Delal je in se pehal bolj kot prejšnje dni, da bi potolažil vihar, ki je divjal v krepki duši. Povsod si ga videl; na polju pri delavcih in v vinogradih s škropilnico na hrbtu. Padala je modra galica po svežem trtnem perju, kapale so potne kaplje z obraza, umazana je bila pisana srajca od mokrote in potu. Solnce je sipalo svoje žarke na griče z belimi cerkvami in na zeleno dolino z valujočim žitom in rodovitnim drevjem. Fantu ni bilo za solnce in rože, za valujoče žito in cvetje. Prazno mu je bilo življenje. Čakal je samo trenotka, da izpregovori besedo s starim lisjakom Slivarjem. Na dom ni hotel, ker mu ni dopuščal užaljeni ponos. In prilika se mu je ponudila.

Zvečer je bilo in mrak je legal na zemljo. Žarilo je nebo in odsev večerne zarje je padal v krvavih trakovih črez ravno polje in griče do gozda tam daleč v gorah. Zatrepetala je mlada trava s tisoč cvetkami v čudnem sijaju kot ponosna nevesta v pisanem kožuščeku, zatrepetali so drobni valovi in vrbje ob reki, zalesketale so se vaške strehe in zlato jabolko na cerkvi. Janez

je stopal proti domu in dohitel Slivarja, ki je šel samozavestno in se oziral po polju, kot bi bila vse njegova last: njive, travniki, vinogradi in senožeti.

„Dober večer!“

„Dober večer Bog daj! Ali si ti, Janez?“

Nasmehljal se je kot lisica, ki je prekanila volka. Ujezilo je to odločnega fanta še bolj, da ni izbiral besedi in izrazov, ko je izsul ploho z jezika.

„Da, jaz sem, Janez Gregorin, in vi ste Matija Slivar, jaz sem zadolžen kmet, in vi ste bogat in ponosen gostilničar in posestnik. Imajo vas za poštenega in pravičnega moža, ki drži besedo. Če reče Slivar »da«, bo kričala za njim vsa vas »da«, ker govori vedno resnico in pravico. Jaz berač, kakor ste me imenovali, vam pa rečem, da ste figamož. Še baba drži besedo, vi je ne. Ali se nisva zgovorila jeseni, da mi daste Francko črez pol leta, če bom pametno gospodaril? Ali se ne trudim noč in dan, ali nisem izpremenil način gospodarstva, ali ne napredujem? Ne maram se bahati. A rečem vam, da se mi vsi čudijo. In čudili se mi bodo še bolj!“

„Fant, mlad si in mlečnozob. Tvoje besede so me toliko zbodle, kot če bi me pičil komar. Govori, kar se ti poljubi. Delam po svoji glavi in ne vprašam nikogar za svet. Ti počenjaj s svojo zadolženo beračijo po svoje, jaz počnem s svojim imetjem in tudi s svojo hčerjo po svoje.“

„Boga hvalite, da imate že sive lase, sicer bi se utegnil izpozabiti. In Boga zahvalite, da je Francka vaša hči. Bog vas ne kaznuj radi tega, kar ste mi storili. Ne razumete, kaj se pravi uničiti srce. A uničili ga niste le meni, tudi svoji hčeri ste ga uničili. zagrenili ji boste življenje. Oče Slivar, ljubiti se pravi živeti ali umreti.“

„Fant, molči in ne pridi mi več pred oči! Dovolj mi je tvojih čenčarij.“

„Ne bojte se, od danes gredo najine poti narazen.“

Izgovoril je in urno odkorakal proti domu. Slivar je zrl za njim in se smejal.

III.

Od tedaj ni prestopil Janez praga Slivarjeve hiše. Na videz se ni brigal niti za Amerikanca, niti za Francko in ni iskal prilike, da bi z njo govoril. Hotel je skusiti njeno zvestobo. V srcu mu je pa bilo neizmerno hudo. Prebdel je mnoge noči, spanec ni legel na trudne oči, in če je legel, so prišle težke sanje. Marsikateri vzdih se je čul iz njegovih prsi. In ko je prišel dan, jasen in vesel, je moral zapreti svoje srce kot zapre zvečer cerkovnik cerkvena vrata.

Francki je bilo zato žalostno v duši. Počasni in pusti so se ji zdeli dnevi, tisti lepi majevi dnevi. Rdeče lice ji je pobledelo in na čelo sta se zarisali dve tanki brazdi. Mislila je na svojo nesrečo in na Janeza in ni mogla pretuhtati, zakaj ga ni. Pač ji je oče zabičal, naj ne govori več z njim, in je vedela, da sta se prepirala. Saj ji je zatrdil Janez ono noč, da pove očetu gorke. Izgubil je ves up in kaj mu pomaga ljubezen brez upa? Srce je polno in obenem tako prazno kot ptičje gnezdo o božiču. Gledala je skrbno v njegovo dušo in ni si mogla razlagati njegovega molka. In tako se je zgodilo, da so njena lica bledela in da so bile oči pogosto objokane.

Kdo je videl njene solze, kdo se je brigal zanje? Pijanček Cizara jih je videl in njemu je naročila Francka, naj pove Janezu, kako ji je.

„V soboto je v trgu semenj. Tedaj ne bo očeta doma. Naj pride na vrt!“

In Cizari se je smililo dekle, udaril je s črevljem ob tla in se zaklel, da izplača Amerikanca.

„Povem, Francka, povem! Žagarju pa zagodem veselo polko, da se bo smejala vsa vas.“

„Ne storite mu zlega! Ni hudoben človek. Delaven je in podjeten, a jaz bi bila nesrečna pri njem, ker ga ne morem ljubiti.“

„Dekle, nič hudega se mu ne zgodi! Bodi brez skrbi! — Torej v soboto popoldne?“

„Da, v soboto popoldne na vrtu.“

Cizara je povedal Janezu zaupno na uho, in Janez je zmigal z rameni.

„Storim, da bo prav.“

Dal je možu kos kruha in sira. Cizara se je zahvalil in šel po opravkih dalje.

Drugo jutro je bila vsa vas polna smeha. Pred Amerikančevo hišo je visela na orehu velika ženska iz slame. Vrat je bil dolg, roke so segale do stopal, glava je bila debela, izrezana iz lipovega štora, oči globoke in velike, lica črna z belimi pikami. Odeta je bila v pisano krilo, zakrpano na več mestih, glavo je pokrivala rjava ruta, stkana bogve kdaj.

„Nekdo mu je zagodel,“ so pravili ljudje. „Prav je! Tako se nosi, kot bi imel pol vasi.“

„Nevesto je dobil, lepo in spodobno,“ so govorila dekleta. „Mislim, da ga Francka zdaj ne vzame za ves svet.“

Slivar se ni zmenil za ljudske čenče in je zidal na bogatega ženina. Tembolj je bila žalostna Francka, ko so gledali ljudje za njo. Tudi Žagarju je bilo neprijetno.

„Vraga, kdo mi je to storil? Kosti mu polomim. da zvem zanj. In zdaj? Francka bo žalostna. Kaj jaz! Za dekle mi je. V ogenj bi šel zanjo, makari v pekel.“

Cizara je molčal kot zid, Francka pa tudi ni rekla besede. Tako je prišla sobota.

V gostilni je sedel Žagar. Vedel je, da jo je mahnil krčmar v semenj, zato je hotel govoriti z dekletom par besedi na samem. Zadnji čas je prihajal pogosto, in Francka je pričakovala dan za dnevom, da pride nekoč z bratom, da se zgovore natančno.

„Francka, ali me imaš kaj rada? Glej, vsega ti dam, kar poželi tvoje srce. Kočijo ti kupim, če boš hotela.“

Ravno ji je hotel na dolgo in široko razlagati svojo ljubezen, ko je vstopil Cizara in sedel na drugi konec mize. Francka je prinesla vina, odšla v kuhinjo in začela robiti nov robec.

„Nikar ne govori z babami, Žagar! Saj si jo že dobil, ne brigaj se za druge! Pijmo ga, pijmo, dokler živimo, saj ne dobimo ga kapljice tam.“

Nagnil je kozarec in izpil do dna, tudi Žagar je pil. Jezilo ga je, da mu je pijanček zmešal štreno.

„Jaz samo pijem,“ je govoril Cizara dalje. „Rajnki kamnosek Medenov Marko je pa samo jedel. Za tri dni se je najedel, če je šel daleč. Na Sv. Goro je vzel s sabo kos turščnega kruha in žep kuhanega boba. Ob tem je živel dva dni. Seveda, da je doma prej snedel naročen košek češpelj in skledo repe in fižola. A umrl je nesrečne smrti. Nazobal se je črešenj in napil žganja, da ga je razneslo. Imeniten je pa bil, imeniten in slaven kot ti, Žagar. Vsa fara klepeta o tebi, tvoji bogatiji in slamnati ženi. Pravim, slaven si kot Napoleon.“

„Cizara, pijte in molčite!“ Tako sta besedičila dalje, naročila novo vino in pila.

Francka je tedaj izginila iz kuhinje in stopila na vrt. Janez jo je čakal. Podal ji je roko in jo pogladil po licu, kamor sta ji kanili dve solzi.

„Zakaj te ni bilo tako dolgo, Janez?“

„Ne vprašaj me, dekle! — Čutim, da ni tako kot je bilo včasih in je zastonj vsako upiranje.“

Hotel je izkusiti njeno zvestobo.

„Če ti tako govoriš, kaj pa jaz? Meni je obupati.“

„Ne obupaj, dekle!“

Potegnil je iz žepa svileno ruto in ji ogrnil drobno glavico.

„To-le sem ti kupil na semnju za spomin, Francka.“

„Kako ti bom vrnila?“

„Z zvestobo.“

Vzdihnilo je dekle in solza se mu je potočila po bledem licu. Spomnilo se je vseh jasnih trenotkov, ki jih je prinesla ljubezen. Na prvi trenotek se je posebno spomnila. Rože je trgala ob bregu reke in veliko otrok je bilo z njo. Tudi Janez jih je bral. Velik je bil že, star dvanajst let. Mati mu je ukazala; krasila je vedno Marijin kip s svežimi cvetkami. Tedaj se je zgodilo, da se je izpodrsnila mala nožica, in Francka se je pogreznila v valove. En vzklik, in izginila je v globočini. Otroci so se prestrašili in začeli bežati, le Janez je ostal. Bil je pogumen fant in dober plavač. Spustil se je v valove, zagrabil malo telesce okrog pasu in plaval urno proti bregu. Rešil je Francko. Od tedaj mu je bila zvesta.

„Dobro veš, da ne morem ljubiti drugega kot tebe.“

In govorila sta dalje. Penica je pela na vrtu, solnce se je nižalo k zatonu. Iz pogovora ju je vzbudil krik v hiši. Francka je skočila v gostilno in se ustrašila, da se je stresla po vseh udih. Na tleh je ležal Amerikanec in Cizara mu je klečal na prsih in ga davil.

„Hudič, boš mene cukal za lase in tepel, če ti naredim punico iz slame. Drugačne ne zaslužiš,“ je vpil.

„Pustite!“ se je izvilo iz Amerikančevega grla.

„Jezus Marija,“ je zavpila Francka, „Janez, na pomoč, na pomoč!“

Janez je prihitel in se začudil. Ni mislil tedaj na sovraštvo, zle misli ni bilo v njegovi duši. Priskočil je na pomoč Žagarju, ki mu je zadal srčno rano, ki mu je hotel vzeti, kar mu je bilo najdražje na svetu. Pogledal je Francko in videl v njenih očeh strah in trepet. Jeklene pesti so pograbile Cizaro za rame in dvignile od tal.

„Cizara, pijani ste. Spat pojdite!“

„Prav nič nisem pijan. Trezen sem kot na Veliki petek zjutraj. Samo lasati se ne dam in tepsti.“

Pobral je svojo harmoniko in odšel.

„Le povej orožnikom, da sem te hotel. Tudi sebe zatoži!“ je vpil na pragu.

Žagar ni čul teh besedi. Ležal je na tleh v nezavesti. Francka je hitela po vode. Janez ga je privzdignil. Močila sta ga po obrazu in mu drgnila prsa in vrat. Z oljem sta mu pomazala rane, ki so jih naredili Cizarovi nohti.

Izpregledal je in Francki je odleglo. Z velikimi očmi je pogledal Janeza in dekle. Slaboten je bil in ves se je tresel. Posedla sta ga na stol.

„Saj sta to vidva, Janez in Francka?“

„Da, midva. Miren bodi, France!“

„Ne morem razumeti tega. Cizari nisem storil skoro nič žalega in me je hotel zadaviti, in vama sem storil toliko hudega, pa mi vračata z dobrim. Ah, čuden je svet! Domov pojdem, domov.“

Hotel je stopiti, a ni mogel.

„Prosim vaju, ne govorita o tem z nikomur. V par dneh okrevam in ne maram, da bi vedel ves okraj za moj pretep. Tudi Cizari povej, Janez, naj molči. Vama pa Bog podeli srečo! Ne bom vama delal nikakega napotja več.“

Janez ga je prijel pod pazduho in peljal domov.

Francka je pa točila solze veselja in hvaležnosti. Med potjo so ljudje vpraševali, kaj je Amerikancu.

„Malo slabo mu je,“ je rekel Janez. In zmajevali so z glavimi, ker je peljal sovražnik sovražnika pod pazduho.

IV.

Materi Žagarci se je zdelo čudno, da je bil France zadnji čas tako molčeč. Vrat je imel zavit in si ga je mazal sam, nje še blizu ni pustil. Prav v skrbeh je bila zanj.

Tako so sedeli zopet vsi trije nekega večera v kuhinji. Hlapec in dekla sta že šla spat.

„Mati, z mojo ženitvijo ne bo nič," je začel France.

„I kako, da ne? Kaj ne boš jemal Francke? Rečem ti, prav všeč mi je. Pojdi no, pojdi, nemara te je malo sram radi tiste slamnate babe. To se utegne prigoditi vsakomur."

„Nič mi ni radi tiste ženske, radi Francke mi je. Nesrečna bi bila z menoj, ker me ne ljubi. Gregorinov Janez naj jo vzame! Zakaj bi dekle točilo solze radi nesrečne ljubezni?"

„Nesrečna ljubezen! Saj je ni. Ko se vzameta, se že spoznata in privadita drug drugega. Potem pridejo otroci, in vez je še trdnejša. Ne bodi šemast, vem, kako je, ker sem stara."

„Vam se zdi tako, meni pa drugače. Ženil se ne bom, mati."

„France, i kaj pa misliš?" je začel brat.

„Tone, premoženje ti dam. Ženi se ti! Mlajši si in srečnejši. Delal bom pri hiši, ker jo ljubim, delal, dokler me ne položé v grob. Kot si izgovorim, pa bo!"

„Nekaj čudnega ti je padlo v glavo," je rekel brat. „Kaj poreče Slivar, s katerim sta se skoro dogovorila?"

„Naj poreče, kar hoče. Jutri pojdem k njemu in mu povem odločno in jasno."

Drugo jutro se je res napotil k Slivarju. V kuhinji je dobil Francko. Pogledala ga je z modrimi očmi in težko mu je bilo, ker jo je ljubil. A vedel je, da ga ona ne more ljubiti, zato se je odpovedal vsem nadam.

„Francka, prišel sem prosit odpuščanja. Če si kdaj trpela radi mene, odpusti mi!"

Dekle mu je podalo roko in se zasolzilo.

„Ne govorite tako! Vedno mislim, da je bila božja volja. Nisem vas mogla ljubiti. Janeza imam rada

in bi ga imela, če bi bil tudi grd, ker ljubim njegovo dušo.“

V gostilno je prišel oče Slivar smehljajočega obraza in pozdravil Žagarja.

Usedla sta se, in Amerikanec je začel z odpovedjo. Vzbujal je tudi starcu vest in napeljeval vodo na Franckin mlin.

„Ti nisi mož-beseda, fant! Obljubil si mi in že za doto sva barantala.“

„Ne zamerite, saj tudi vi niste bili mož-beseda! Janezu ste napravili mnogo bridkih ur.“

„To ti je divjak. Tako sva se sklestila in zaklel se je, da gredo najine poti narazen.“

„Nagel je in ne premisli vsake besede. Tega mu ne štejte v zlo! Dobra duša je, izvrsten gospodar, vreden Francke.“

„Čudno si se izpremenil.“

„Ne mislim se ženiti. Bratu dam; naj se poroči! Mlajši je in spraven človek. Nevesto dobi z lahkoto.“

„Morebiti bi pa on vzel Francko?“

„Če bi hotel vzeti Francko, mu ne dam črez. Stric Slivar, bodite res oče svoji hčeri in ne onesrečite je za vse življenje. Glavno ni denar, glavno je ljubezen in zadovoljnost.“

„Tako govoriš, ker si še malo izkusil.“

„Toliko kot vi, če ne več.“

Dolgo sta govorila, a danes ni oče ukazal Francki prinesti vina. Žagar ga tudi ni naročil, ker se mu ni ljubilo piti.

„Tako ne bo nič! Figamož si in ostaneš.“

„Naj bom! Zadovoljen sem, da ne rušim sreče vaši hčeri. Videl sem njene solze in vedel, kaj pomenijo. Zareza je zareza in srca ne zakrpate kot irhastih hlač.“

Tako je rekel in odšel. Slivar pa ni bil zadovoljen; zmajal je z glavo in parkrat zaklel, kar ni bila njegova navada.

Amerikanec je srečal sredi vasi Cizaro in ga pozdravil.

„Kaj me pozdravljaš? Pusti me v miru!“

„Cizara, pametni bodite in začnite delati. Precej dobite delo, makari pri nas.“

„Ne draži me! Nadelal sem se do sita in delo mi smrdi dvajset sežnjev daleč. Lepo je od tebe, da me ne naznaniš. V soboto sem bil pijan. Zato je bilo tako.“

Odšel je po vasi s harmoniko. Široko je stopal in gledal na tla.

Mejakova Francka je bila vesela, da ji je kar lice gorelo. Usteca so se držala na smeh, nad čelom so se blesteli črni kodri, spleteni v velik svitek. V zavihanih rokavih je bila Francka pri delu prav mična.

Na planincah solnčice sije,
na planincah luštno je.
Gor pojejo drobne tičice,
gor cvetejo rožice.

Skozi odprta vrata je donela pesem, njeni čisti zvoki so trepetali črez vrtove in travnike tje v majevo naravo.

Bilo je prijetno. Toplo solnce je sipalo popoldanske žarke črez vas, dolino in zelene hribe. Kot začarana kraljica je ležala dolina v bujnem cvetju in zelenju. Lahen veter je vel in se igral s trtnim perjem po brajdah in vinogradih. Vitki jagnjedi so se lesketali ob belih cestah, drobno grmovje je skoro dremalo v večni zadovoljnosti. Nad hribi so krožili ptiči in iskali plena. V vrtu za Mejakovo hišo je drobila penica. Vsako jutro je pogledala Francka v gnezdo in ličeca so se ji nasmehnila, ko je začula čivkanje samice in samca. Pod pleno so gostolele lastovice, že ob treh zjutraj je bilo čuti njih tanke glasove. Sredi njive se je dvignil škrjanec in zapel svojo melodijo. Čebele so brenčale med cvetjem, use-

dale se na dehteče rože in ponavljale venomer svoj zvonki refren: „Dinam, dinam, daja!“

Francka je mislila na Janeza in v srcu ji je bilo lahko. Zdrav je, krepak, hiter, odločen in neupogljiv kot hrast v dobravi. S takim človekom ni težko stopati po trnjevi poti življenja. Slast je gledati njegovo delo in delati poleg njega za dom in družino. Janez vse preuredi, da bo življenje in delo prijetnejše, in da bodo potomci zadovoljnejši. Da, potomci! Francki je srce vzplulo pri tej misli, kakor vzpluje vsaki dobri ženi, ki si želi največjega blagoslova zemlje — zaroda, pridnega, zdravega in čilega zaroda, da bo nosil v duši tradicije roditeljev in jih izročil svoji deci. Tu najde hrepeneče človeško srce košček zadovoljstva, tako se ovekoveči. In rodbina je najtoplejše ognjišče tihe in svetu neznane sreče.

Iz premišljevanja jo je vzbudil oče, ki je prišel črez dvorišče golorok in gologlav. Pogledal je svojo veselo hčer in začel:

„Poješ seveda in se raduješ, ker se je odpovedal Žagar, ta figar. Zdaj misliš le na Gregorina. Skrbi mi delaš. Z nobenim otrokom nisem imel toliko dela, kakor s teboj. Povej mi odkrito, ali res ne moreš pustiti tistega Janeza?“

„Res ne morem.“

„Pomisli, Gregorin je zadolžen, ti pa dobiš bogate ženine.“

„Ni mi za denar, dobrega moža hočem, ki ga bom ljubila iz srca.“

„Torej ga pa vzemi, če ni drugače. A ne misli, da obvelja tvoja. Vidim, da Gregorin pametno gospodari, in zato ga vzemi! Glej, kako urediš! Sprepirala sva se onikrat in od tedaj se ne pogledava. Vroč je kot železo, ko se loti. Opekel sem se, a tudi on se je na meni. — Torej stori, kakor hočeš. Če te hoče imeti, že pride po-te.“

Dekle ga je hvaležno pogledalo, in dve solzi sta mu kanili na razgreta lica.

* * *

Janez je zavriskal tako iz srca, kot že ne pol leta. Pogledal je po tihi noči, ki je mirno spavala in se poigravala z zvezdami na nebu, šelestečim perjem na drevju in valujočim žitom na polju. Živo so stopile predenj vse lepe in žalostne podobe preteklih dni. In spomnil se je mladosti, brezskrbne in nežne, spomnil očeta in matere. Mati mu je umrla, ko je dopolnil dvanajsto leto, oče pa pretečeno leto. Bil je zapravljivec in igralec in je pil do svoje smrti. Pred letom dni je pa umrl. Bilo je tako-le:

Pri Gregorinu so šli davno k počitku, le Janez je čul in poslušal, kdaj pride oče. Nalahno je brila sapa in se zaganjala ob drevje, hišne ogle in okna. Nebo je bilo oblačno; dolgočasne, sivkastobele megle so se vlačile nad gorami in poljem.

Na hišnih vratih so se čuli trije močni udarci.

„Odprite, odprite!“

Janez je prižgal svetilko, se oblekel in hitel odpirat. Skoro iz rok mu je padla luč, tako se je ustrašil. Štuporamo je prinesel Cizara očeta, ki je bil krvav in je imel obvezano glavo.

„Ne ustraši se, Janez! Očeta so malo pobili pri Slivarju.“

„Janez, primi me in pomagaj! Grozno sem truden. Ah, hudo sem kaznovan. Ti si dober človek, Cizara. Bog ti povrni!“

Nesla sta ga po stopnicah v posteljo.

„Mraz me trese, zelo me boli.“

Gregorin je izgubil zavest. Janez je nanesel odeje in mu zmival krvava lica.

„Kako se je zgodilo, Cizara?“

„Z Jerončkom sta se sprla. Zabavljala sta drug črez drugega, in potem se je začel pretep. Oče se je

zvrnil in v hipu je bila mlaka krvi pod njim. Močili smo ga, obvezali in hoteli spraviti v posteljo. Ni ubogal, pobral se je in odšel. Spremil sem ga jaz. A moral sem ga nesti skoro vso pot.“

„Kdo je udaril?“

„Ne vem, znabiti Jeronček, znabiti kdo drugi.“

Drugi dan se je začelo bolniku blesti. Govoril je o Jerončku in se prepiral z njim, bledlo se mu je o Janezu in Cizari.

„Lepo, lepo . . . Cizara, Cizara, kje si? Primi me pod pazduho! Ne, ne, nesi me! — Jeronček, ti si me. Ves krvav sem kot klavec. — Oh, mrtvaški oder, vse črno, črna smrt. Ah, ne, ne. Zvoni, zvoni bimbambom. Ali čujete? In grob! Krsto devljejo vanj. Ne, pogrebci stojte, saj sem živ. Ah, ah, glava! Glejte, same zvezde in solnce. Tako lepo je in Ančka je gori, moja žena. Kako je svitlo! Jeronček, ne zastiraj solnca!“

Prišla je komisija in pregledala rano. Črepinja je bila prebita in možgani pretreseni.

Zdravnik je ostal dolgo pri Gregorinu. Bil je rejen in star gospod, usmiljenost in ljudomilost mu je odsevala iz obraza. Izpral je rano, jo obvezal in ukazal staviti na glavo mrzle obkladke.

„Preklicana reč! Ni ga udaril za šalo. Pridružila se je še huda influenca. Ne vem, če jo unese. Spravite ga z Bogom, ko se zavé.“

Popoldne je prišel gospod župnik, ga spovedal, obhajal in dal v sveto olje. Potem se mu je začelo znova blesti in črez dva dni je umrl. Janez je dobil zadolženo premoženje. A začel je z božjo pomočjo in dobro gospodaril. Treba mu je bilo neveste in imel je že davno zbrano. Povprašal je jeseni pri Slivarju, ki je obljubil za pomlad.

„Če boš dobro gospodaril, jo dobiš.“

„Pokažem vam, da znam gospodariti.“

Prodal je vole, kupil tri molzne krave in par konj ter začel kupčijo s teleti, maslom in jajci. Vsi so

zmajevali z glavo in mu odsvetovali. A on se ni zmenil zanje. Ko so črez mesec dni storile vse tri krave in je prodal velika teleta v Trstu po petdeset goldinarjev, so mu pritrjevali.

Izkopal se bo. Vsak izdatek in prejemek zapiše, vse preračuna naprej. Delavec je in odločen.

In zdaj se mu bodo izpolnile goreče želje. Na dom pripelje dobro ženko, začne delati s podvojeno silo, ker bo vedel za koga.

„Da jo le dobim! In kako mi je zabičavala, naj ne jezim očeta, naj bom premišljen. Ne boj se, dekle!“

Zavriskal je znova, da se je razlegalo do gorâ, da je posluhnil škrjanček v svojem gnezdu in da so se prebudili psi po vasi.

* * *

Po košnji je bila poroka. Na svatbi je bil tudi Žagar.

Cizara se je pomešal med godce in uganjal burke. Zvečer se je preoblekel v kralja in prišel s spremstvom čestitat ženinu in nevesti. A kaj bi vam to pravil! Saj veste, kakšne so sijajne svatbe.

Universitätsbibliothek Laibach
Ljubljana
Univerzitetna biblioteka

Kazalo.

Trebušnik na slovanskem jugu. Spisal Janko Mlakar . .
Ob košnji. Pesem. Zložil V. Remec . . . . . .
Vipavska. Pesem. Zložil V. Remec . . . . . .
Kar Bog stori, vse prav stori. Spisal J. Vuk . . . . .
Naši ljudje. Slika iz vipavske doline. Napisal I. Česnik .

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA
COBISS ®
0000075595